

16—17 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 16 maj	Sid.
Svar på interpellation av herr Eskilsson ang. den s. k. normaluppskattningen för ecklesiastika löneboställen	3
Interpellation av herr Gustavsson, Bengt, ang. åtgärder med anledning av kompetensutredningens betänkande rörande tillträde till postgymnasiala studier	6
Meddelande ang. enkel fråga av herr Schött ang. nedläggningen av persontrafiken på järnvägen Kalmar—Berga	6

Onsdagen den 17 maj

Vissa anslag under fjärde huvudtiteln:	
Ramen för det militära försvaret, m. m.	7
Svar på interpellation av herr Strandberg ang. konsekvenserna av regeringens försvarspolitik	18
Placering av officer och underofficer som ställföreträdande kompanichef	56
Anskaffning av flygplan 37 (Viggen)	58
Central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården	60
De nya lantbruksnämndernas organisation	86
Meddelande ang. enkel fråga av herr Olsson, Johan, ang. över- svämningsskador i vissa vattendrag	98
Anslag till lantbrukshögskolan	128
Om upphävande av lagen om galtbesiktningstvång, m. m.	130
Om bistånd åt befrielseörelsen i Moçambique	131
Grupplivförsäkringen för riksdagens ledamöter	137

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 17 maj	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 102, ang. vissa anslagsfrågor rörande försvaret	7
— nr 105, ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården m. m.	60
— nr 106, ang. vissa anslag till psykiatrisk sjukvård m. m.	86
Jordbruksutskottets utlåtande nr 18, ang. de nya lantbruksnämndernas organisation, m. m.	86
— nr 19, ang. anslag till lantbrukshögskolan, m. m.	128
Bevillningsutskottets betänkande nr 39, ang. de nya lantbruksnämndernas organisation, m. m.	130
Tredje lagutskottets utlåtande nr 35, ang. de nya lantbruksnämndernas organisation, m. m.	130
Utrikesutskottets utlåtande nr 4, om bistånd åt befrielseörelsen i Moçambique	131
Statsutskottets utlåtande nr 104, om ekonomiskt stöd åt Moçambique Institute	136
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 30, ang. ändrad lydelse av 54 §, 2, 5 och 7 mom. lagen om val till riksdagen	136
— nr 31, ang. grupplivförsäkringen för riksdagens ledamöter ..	137
— nr 32, ang. ändring i kommunallagen m. m., innebärande ändrade delegationsregler	142
— nr 33, ang. ändrad lydelse av 28 § 1 och 2 mom. kommunallagen m. m., innebärande ändrade ersättningsregler	142
Statsutskottets utlåtande nr 103, ang. överlåtelse av viss staten tillhörig mark m. m.	142

Tisdagen den 16 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att herr *Ernulf* låtit anmäla, att han på grund av sjukdom vore hindrad att under den närmaste tiden deltaga i riksdagsarbetet.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 218, till Konungen i anledning av dels väckta motioner angående bildande av vattenvårdsförbund, dels väckta motioner angående vattenvårdsförbundens organisation.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hälso- och sjukvård samt motionsverksamhet för studerande;

nr 221, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag till överståthållarämbetet och landsstaten m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående sammanläggning av överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län till en länsstyrelse m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användning av medel ur postverkets understöds-kassa;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av staten tillhörig mark m. m.; och

nr 224, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1967/68.

Ang. den s. k. normaluppskattningen för ecklesiastika löneboställen

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet EDENMAN, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Eskilssons* interpellation angående den s. k. normaluppskattningen för ecklesiastika löneboställen, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Som svar på den framställda frågan får jag meddela, att 1960 års ecklesiastika boställsutredning beräknas avlämna sitt betänkande vid kommande årsskifte och att betänkandet kommer att innehålla förslag angående lagstiftningen om normaluppskattning. I avvaktan på detta förslag och dess behandling är jag ej beredd vidta några åtgärder av den art interpellanten aktualiserat.

Herr *ESKILSSON* (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka ecklesiastikministern för svaret på min interpellation. Tyvärr är svarets innehåll negativt, och jag kan därför inte uttrycka någon belåtenhet över det besked som däri lämnas.

När jag framställde min fråga var jag medveten om att 1960 års ecklesiastika boställsutredning väntades bli klar under 1967 och att utredningen jämväl hade till uppgift att se över normaluppskattningsförfarandet. Men jag visste också att utredningens betänkande när det blir färdigt givetvis skall bli föremål för remissförfarande innan det kan underställas riksdagen för beslut. Det finns även andra utredningar på arrendelagstiftningens område, och det kan möjligen bli aktuellt att sam-

Ang. den s. k. normaluppskattningen för ecklesiastika lönebeställningen

ordna bestämmelserna i olika arrendelagar. I varje fall kan man räkna med att det kommer att ta avsevärd tid innan den ecklesiastika boställsordningen i sin helhet har blivit reviderad. Under tiden kommer det av mig åberopade regeringsrättsutslaget att medföra olägenheter av olika slag.

Statsrådets svar var kort, men jag är tyvärr tvungen att redovisa frågeställningen bakom min interpellation något utförligare. Vid de ecklesiastika lönebeställningarna hålles före varje arrendeperiods början s. k. normaluppskattning. Därvid bestämmer boställsnämnden de byggnadsföretag och andra arbeten som skall utföras på bostället under den kommande arrendeperioden, fastställer arrendet och bestämmer det belopp som pastoratet för varje år skall avräkna mot kyrkofonden. Normaluppskattningsperioden är tio år, och det är inte alltid lätt att i förväg exakt beräkna vilka arbeten som blir erforderliga under den kommande tioårsperioden.

Jordbrukets rationalisering fortgår i mycket rask takt, och det har varit en strävan såväl från pastoraten som från andra myndigheter, vilka har med boställsförvaltningen att skaffa, att de ecklesiastika lönebeställningarna inte skulle bli efter i utvecklingen. Därför förekommer det ofta att boställsnämnderna även under löpande period synar på byggnadsarbeten som skall verkställas under perioden.

I samband med åläggandet för pastoratet att utföra arbetet brukar boställsnämnden då resolvera att kostnaden får räknas pastoratet till godo vid nästkommande normaluppskattning. Oavsett om pastoratet sedan betalat arbetet kontant eller genom lån har man hittills fått dra av kostnaden vid avräkningen mot kyrkofonden. Det är i det sistnämnda avseendet som regeringsrättens av mig refererade utslag innebär en förändring.

I praktiken kan detta väntas medföra större obägenhet och restrikti-

vetet från pastoratens och boställsnämndernas sida att genomföra välbehövliga förbättringsarbeten under löpande arrendeperiod, och detta kommer att bli till förfång för rationaliseringen vid boställena. Om arbetena ändå kommer att utföras kommer man givetvis att försöka anlita lånevägen för att klara finansieringen i stället för utdebitering eller utnyttjande av tillgängliga medel. En omedelbar konsekvens av den nya författningstolkningen blir också att sådana pastorat som förlitat sig på förutvarande praxis och betalat utförda arbeten kontant nu går miste om möjligheten att avräkna utgifterna mot kyrkofonden. För att begränsa olägenheterna härav hade det varit önskvärt att ecklesiastikministern hade velat överväga möjligheten att bryta ut denna fråga ur det stora komplex som över synen av den ecklesiastika boställslagstiftningen i sin helhet utgör. Min fråga syftade till att nå detta resultat, och jag beklagar att jag icke fick någon förståelse för detta önskemål.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Herr Eskilsson vet ju väl att jag inte kan kommentera ett utslag av regeringsrätten. Därtill är jag förhindrad av grundlagen. Jag tror också att herr Eskilsson uppskattar att jag inte bryter loss detta mycket invecklade problemkomplex från utredningens arbete. Jag kan i dag inte säga vad utredningen kommer att föreslå, men att just normaluppskattningsförfarandet har varit en av de frågor som den har uppmärksammat och kommer att framlägga förslag om är alldeles uppenbart. Det kan till och med tänkas, herr talman — om jag går litet längre — att vi får helt nya regler på detta område. Mot den bakgrunden, herr Eskilsson, går det inte att bryta ut detta problem. Utredningen har emellertid arbetat mycket länge. Den heter ju 1960 års ecklesiastika boställsutredning.

Ang. den s. k. normaluppskattningen för ecklesiastika lönebeställningen

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Jag förstår att det är svårt att bryta ut en detalj ur ett stort lagstiftningskomplex. Eftersom utredningen redan har arbetat länge och vi väl får räkna med att det, sedan utredningen presenterat sitt förslag, kommer att ta något eller ett par år innan vi kan fatta beslut här i riksdagen, så uppstår det emellertid en lång mellanperiod under vilken den nya lagtolkningen kommer att tillämpas.

Ecklesiastikministern har säkert observerat att jag inte gjort något uttalande om regeringsrättens utslag — i så fall skulle talmannens klubba givetvis ha fallit. Man kan emellertid räkna med att detta kommer att tillämpas av de myndigheter som har att sköta den ecklesiastika boställsförvaltningen. Denna tillämpning kommer att vara till nackdel för rationaliseringsarbetet och utvecklingen vid de ecklesiastika boställena. Jag tror detta är till olägenhet för alla berörda parter, inte minst för dem som vill att boställena skall ge så god avkastning som möjligt för att därmed hjälpa till med de utgifter för vilka avkastningen är avsedd.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 4, konstitutionsutskottets utlåtanden nr 30—33, statsutskottets utlåtanden nr 102—113, bevillningsutskottets betänkande nr 39, 45 och 48, bankoutskottets utlåtande nr 34, första lagutskottets utlåtanden nr 37—39 och memorial nr 40, andra lagutskottets utlåtande nr 46, tredje lagutskottets utlåtande nr 35 ävensom jordbruksutskottets utlåtanden nr 18 och 19 samt memorial nr 22.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** anförde:

Jag hemställer att kammaren måtte besluta följande ändringar på morgondagens föredragningslista, att därå uppföres:

statsutskottets utlåtanden nr 102, 105 och 106, ävensom jordbruksutskottets utlåtanden nr 18 och 19, bevillningsutskottets betänkande nr 39 samt tredje lagutskottets utlåtande nr 35 i nu nämnd ordning först på listan;

statsutskottets utlåtande nr 104 näst efter utrikesutskottets utlåtande nr 4;

bankoutskottets utlåtande nr 34 och bevillningsutskottets betänkande nr 45 i nu nämnd ordning näst efter första lagutskottets utlåtande nr 38; ävensom

statsutskottets utlåtanden nr 111 och 112, bevillningsutskottets betänkande nr 48 samt statsutskottets utlåtande nr 113 i nu nämnd ordning sist å föredragningslistan.

Vad herr förste vice talmannen sålunda föreslagit bifölls.

Anmälades och bordlades

bankoutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av motioner angående riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående dels bildande av ett statligt kreditaktiebolag för finansiering av investeringar inom näringslivet, dels vissa författningsändringar i samband därmed, jämte av propositionerna föranledda motioner; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner.

Meddelande ang. enkel fråga

Interpellation ang. åtgärder med anledning av kompetensutredningens betänkande rörande tillträde till postgymnasiala studier

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I sitt betänkande nr 1, rörande tillträde till postgymnasiala studier, som överlämnades till ecklesiastikministern den 1 december 1966, föreslog kompetensutredningen dels behörighetsbestämmelser anpassade till det nya gymnasiet och dels att fackskolan skall ges ett fast kompetensvärde. Enligt detta förslag skall genomgången fackskola ge tillträde till icke akademiska postgymnasiala studier.

Kompetensutredningen anmälde i sitt betänkande att den har för avsikt att ytterligare överväga berörda frågeställningar och senare avge mera definitiva förslag, varför endast provisoriska åtgärder föreslogs.

Nämnda betänkande har nu remissbehandlats.

Då snabb fortsatt handläggning är önskvärd, inte minst för att ge utbildningsökande ungdom erforderlig vägledning för fortsatta studier, motses ecklesiastikministerns ställningstagande med stort intresse.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer jag om kammarens tillstånd

att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser herr statsrådet att vidtaga med anledning av kompetensutredningens framlagda förslag?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga den 12 maj framställdes av herr Schött (h) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Vilka åtgärder avser Statsrådet vidtaga för att tillgodose allmänhetens kommunikationsbehov efter den i dagens konselj beslutade nedläggningen av persontrafiken på järnvägslinjen Kalmar—Berga?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.14.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 17 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Till riksdagens första kammare

Att riksdagsmannen *Gudmund Ernulf*, Borås, på grund av övre luftvägsinfektion med feber icke kan deltaga i riksdagsarbetet under tiden den 16/5—den 19/5 1967, intygas.

Borås den 16/5 1967.

Olof Wretborn

Provinsialläkare

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Ernulf* för den i läkarintyget angivna tiden.

Vidare beviljades herr *Virgin* ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 18 maj till vårsessionens slut för att närvara vid nedrustningsförhandlingarna i Genève.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 213, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående naturvårdens organisation, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 219, till Konungen i anledning av väckta motioner om obligatorisk läkarundersökning av invandrade utländska arbetstagare och deras familjemedlemmar och obligatorisk hälsokontroll av viss utländsk arbetskraft.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergift av arvsskatt m. m.; och

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475), m. m.

Föredrogos och bordlades ånyo bankoutskottets utlåtanden nr 30 och 33 samt andra lagutskottets utlåtande nr 41.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslagsfrågor rörande försvaret för budgetåret 1967/68 jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t, enligt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 januari 1967, dels berett riksdagen tillfälle att yttra sig med anledning av vad som anförts om ramen för det militära försvaret m. m., dels föreslagit riksdagen att för budgetåret 1967/68 medgiva, att, om värnpliktiga av beredskapsskäl inkallades till krigsförbandsövning eller beredskapsövning eller av samma skäl andra särskilda åtgärder måste vidtagas, följande under riksstatsens fjärde huvudtitel uppförda, av riksdagen maximerade an-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

slag, nämligen Armén: Övningar m. m., Underhåll av tygmateriel m. m., Marinen: Övningar m. m., Underhåll av fartyg m. m., Flygvapnet: Övningar m. m. samt Drift och underhåll av flygmateriel m. m., finge överskridas enligt Kungl. Maj:ts bestämmande, dels ock föreslagit riksdagen att medgiva, att det för budgetåret 1962/63 anvisade reservationsanslaget Utredningar rörande förflyttning av vissa förband från Järvafältet m. m. och det för budgetåret 1963/64 anvisade investeringsanslaget Markförvärv för nya förläggnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente finge disponeras även under budgetåret 1967/68.

Vidare hade Kungl. Maj:t i proposition nr 110, jämlikt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1967, dels berett riksdagen tillfälle att yttra sig med anledning av departementschefens förslag rörande ramberäkning och förbättrade värnpliktsförmåner, dels ock föreslagit riksdagen att medgiva, att det för budgetåret 1963/64 under fjärde huvudtiteln anvisade reservationsanslaget Materiel för en svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst finge disponeras även under budgetåret 1967/68.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 384) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 480), i vilka hemstälts, a) att riksdagen måtte besluta att för nästa budgetår för det militära försvaret anslå ett i jämförelse med propositionen nr 1 med 300 miljoner kronor förhöjt belopp, varigenom basbeloppet komme att uppgå till 4 900 miljoner kronor i pris- och löneläge maj 1966, b) att befintliga reservationer skulle frisläppas i den utsträckning konjunkturläget medgäve, c) att anslag för andra militära ändamål (be-

redskapsstyrka för FN-tjänst, flyttning av I 1 och Ing 1 m. m.), flygtekniska försöksanstalten och försvarets fabriksverk skulle utgå enligt i propositionen angivna grunder,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ivar Johansson* och *Lundström* (I: 385) samt den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* och herr *Hansson* i Skegrie (II: 491), i vilka anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att de militära myndigheterna måtte anbefallas att kontinuerligt till statsutskottet redovisa hur större anslagsposter i statsverkspropositionen och senare propositioner återverkade på utlagda beställningar och sysselsättningen inom statsförvaltningen, industrin och andra berörda områden,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner* (I: 485) och den andra inom andra kammaren av herr *Jansson m. fl.* (II: 606), i vilka föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att anslaget Anskaffning av tygmateriel m. m. skulle minskas med 75 miljoner kronor, att anslaget Anskaffning av fartygsmateriel m. m. skulle minskas med 50 miljoner kronor och att anslaget Anskaffning av flygmateriel m. m. skulle minskas med 225 miljoner kronor,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner* (I: 486) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.* (II: 609), i vilka yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle giva 1965 års försvarsutredning i uppdrag att som alternativ utreda och framlägga förslag om total avrustning i enlighet med vad som anförts i motionerna,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 755) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 944), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte besluta att

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

för nästa budgetår för det militära försvaret anslå ett i jämförelse med propositionen nr 110 med 298,75 miljoner kronor förhöjt belopp fördelat enligt följande

Anskaffning av tygmateriel + 84,6 miljoner kronor,

Anskaffning av fartygsmateriel m. m. + 59,6 miljoner kronor,

Anskaffning av flygmateriel + 154,55 miljoner kronor

samt att bemyndiganden skulle lämnas i erforderlig omfattning för att genomföra i motionerna angiven anskaffning på ekonomiskt fördelaktigaste sätt,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ahlmark m. fl.* (I: 787) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjövall m. fl.* (II: 1009), i vilka anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till riksdagens höstsession om erforderlig medelsanvisning till flygtekniska försöksanstalten för att mildra de allvarliga konsekvenser för försöksanstalten som bifall till propositionen nr 110 komme att innebära,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ivar Johansson* och *Lundström* (I: 807) samt den andra inom andra kammaren av herr *Nihlfors m. fl.* (II: 1007), i vilka föreslagits, att riksdagen 1) i syfte att begränsa de för försvarets effektivitet och ur sysselsättningssynpunkt ogynnsamma verkningarna av de i propositionen nr 110 föreslagna nedskärningarna av försvarsanslagen skulle för budgetåret 1967/68 anvisa till materielanslag inom försvarets kostnadsram ytterligare 50 miljoner kronor utöver departementschefens förslag samt medgiva, att för budgetåret 1967/68 av tillgängliga reservationsmedel finge disponeras ytterligare 50 miljoner kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag, 2) icke nu skulle göra något uttalande beträffande för-

svarets planerings- eller kostnadsramar för budgetären efter 1967/68,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Svanström* och *Axel Kristiansson* (I: 808) samt den andra inom andra kammaren av herr *Elmstedt m. fl.* (II: 1006), i vilka yrkats, att riksdagen skulle besluta om skyndsamt införande av ett generellt frikort för värnpliktiga gällande alla järnvägs- och busslinjer inom landet i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 384 och II: 480, I: 485 och II: 606, I: 755 och II: 944 samt I: 807 och II: 1007, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad departementschefen anfört om ramen för det militära försvaret, vilket innebure, att utgiftsramen för budgetåret 1967/68 bestämdes till 4 959 000 000 kronor samt att därutöver finge utnyttjas reservationsmedel enligt Kungl. Maj:ts förslag,

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 384 och II: 480, såvitt nu vore i fråga, besluta, att kostnaderna för vissa militära ändamål (beredskapsstyrka för FN-tjänst, flyttning av I 1 och Ing 1 m. m.), flygtekniska försöksanstalten och försvarets fabriksverk, skulle bestridas av medel utöver rambeloppet,

c) godkänna Kungl. Maj:ts förslag rörande förbättrade värnpliktsförmåner m. m.,

d) för budgetåret 1967/68 medgiva att, om värnpliktiga av beredskapsskäl inkallades till krigsförbandsövning eller beredskapsövning eller av samma skäl andra särskilda åtgärder måste vidtagas, följande under riksstatens fjärde huvudtitel uppförda, av riksdagen maximerade anslag, nämligen Armen: Övningar m. m., Underhåll av tygmateriel m. m., Marinen: Övningar

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

m. m., Underhåll av fartyg m. m., Flygvapnet: Övningar m. m. samt Drift och underhåll av flygmateriel m. m., finge överskridas enligt Kungl. Maj:ts bestämmande,

e) medgiva, att det för budgetåret 1962/63 anvisade reservationsanslaget Utredningar rörande förflyttning av vissa förband från Järvafältet m. m. och det för budgetåret 1963/64 anvisade investeringsanslaget Markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente finge disponeras även under budgetåret 1967/68,

f) medgiva, att det för budgetåret 1963/64 under fjärde huvudtiteln anvisade reservationsanslaget Materiel för en svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst finge disponeras även under budgetåret 1967/68,

g) i anledning av motionerna I: 385 och II: 491 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört,

h) avslå motionerna I: 808 och II: 1006;

II. att motionerna I: 486 och II: 609 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 787 och II: 1009 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits, utom av annan,

a) av herrar *Ivar Johansson, Bengtson, Edström, Dahlén, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors, Mattsson* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I a hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 384 och II: 480 samt I: 755 och II: 944, med bifall till motionerna I: 807 och II: 1007 samt med avslag å motionerna I: 485 och II: 606, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, god-

känna vad reservanterna anfört om ramen för det militära försvaret, vilket innebure, att utgiftsramen för budgetåret 1967/68 skulle i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag ökas med 50 000 000 kronor till 5 009 000 000 kronor, samt att av tillgängliga reservationsmedel finge utöver utgiftsramen förbrukas 50 000 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag;

b) av herrar *Virgin, Kaijser, Ottosson, Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I a hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 807 och II: 1007, med bifall till motionerna I: 384 och II: 480 och I: 755 och II: 944 samt med avslag å motionerna I: 485 och II: 606, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört om ramen för det militära försvaret, vilket innebure, att utgiftsramen för budgetåret 1967/68 skulle i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag ökas med 300 000 000 kronor till 5 259 000 000 kronor, varigenom basbeloppet komme att uppgå till 4 900 000 000 kronor i pris- och löneläge maj 1966, samt att befintliga reservationer skulle frisläppas i den utsträckning konjunkturläget medgäve.

Herr talmannen yttrade, att vid överläggningen angående förevarande punkt jämväl finge beröras övriga punkter i utlåtandet. Yrkanden vid övriga punkter skulle dock, fortsatte herr talmannen, framställas först sedan respektive punkt föredragits.

Vidare anförde herr talmannen, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet *Andersson* tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta utlåtande besvara herr *Strandbergs* interpellation angående konsekvenserna av regeringens försvarspolitik.

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

Herr andre vice talmannen IVAR JOHANSSON (cp):

Herr talman! Sedan lång tid tillbaka har enighet rått i försvarsfrågan tack vare att försvarsuppgörelser i förväg kunnat träffas mellan de olika partierna. Vi har därför här i riksdagen inte haft några större debatter på detta område under lång tid.

Det senaste försvarsbeslutet — 1963 års — var liksom de båda närmast föregående fyraårigt. Innevarande budgetår är alltså det sista i denna fyraårsperiod. Någon ny försvarsuppgörelse, som vi allmänt hoppats på, kunde tyvärr inte träffas förra året. Det har därför blivit nödvändigt att provisoriskt ordna för nästa budgetår.

Det statsutskottsutlåtande som vi nu skall ta ställning till är långt ifrån enhälligt. Sålunda har Kungl. Maj:t i sina beräkningar utgått från en utgiftsram av 4 959 miljoner kronor. Högerpartiet har byggt upp sitt förslag på principiellt fullföljande av 1963 års försvarsbeslut och föreslagit en höjning med 300 miljoner kronor. Härjämte föreslås att reservationer skall frisläppas i den utsträckning konjunkturläget medger. Mittenpartierna har för sin del föreslagit en mindre ökning — som jag närmare kommer att motivera i det följande — och har därvid uttryckligen framhållit att det beslut som nu kommer att fattas endast bör betraktas som ett provisorium intill dess nytt försvarsbeslut fattats. Vi har nämligen varit angelägna om att betona att försvarsutredningen i överensstämmelse med statsmakternas tidigare uttalanden skall vara obunden i sitt ställningstagande till frågan om hur försvaret skall vara uppbyggt och vad det får kosta efter budgetåret 1967/68.

Det hade givetvis varit önskvärt om försvarsutredningen redan i höstas kunnat komma fram till ett slutligt ställningstagande så att ett genomarbetat underlag förelegat för ett beslut av riksdagen i år. Jag tror att vi lärt att endast genom flerårsplaner största möjliga ef-

fekt kan utvinnas av de pengar som satsas på försvaret. Då emellertid som sagt någon uppgörelse inte kunnat träffas, återstår att provisoriskt brygga över för nästa budgetår. Det är då betydelsefullt att detta provisorium får en sådan utformning att det inte föregriper kommande beslut.

Låt mig i sammanhanget tillägga att i en tid då det ekonomiska läget i landet är ansträngt är det viktigare än någonsin att alla de åtgärder i kostnadsbesparande syfte som kan göras också göres. Det gäller att tillse att största möjliga värnkraft kan utfås för varje svensk krona som satsas. Jag tror att man genom rationaliseringar på försvarets olika områden — inom staber och förvaltningar — kan komma ganska långt på den vägen. Men att nå avgörande besparingar är väl knappast möjligt. Allt vad göras kan bör dock göras i detta avseende.

Även om, som sagt, det föreliggande förslaget endast är ett provisorium under ett övergångsår har vi i mittenpartierna ansett oss icke helt kunna följa Kungl. Maj:ts förslag. Detta gäller närmast materielanslagen. Departementschefen har visserligen inom den beräknade utgiftsramen höjt dessa anslags relativa andel. Enligt uttalande i propositionen skulle härigenom påbörjade anskaffningar kunna fortgå och avbeställningar icke bli aktuella. Detta skrevs för cirka fem månader sedan. Men sedan dess har ju från olika håll strömmat in uppgifter om sysselsättningssvårigheter och permitteringar. Jag är därför inte helt övertygad om att departementschefens uttalanden är byggda på alldeles säkra antaganden. Motionen om flygtekniska försöksanstalten, som behandlas i detta utlåtande, är ju ett näraliggande exempel härpå.

I förhållande till de militära myndigheternas äskanden innebär Kungl. Maj:ts förslag för nästa budgetår i realiteten en begränsning av materielanslagen på mellan 460 och 470 miljoner kronor. Det är fara värt att materielplane-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

ringen härigenom på sikt kan komma att försvåras och därmed försvarets effektivitet att nedgå. Såsom nyss nämnts är det även troligt att besvärande samsättningssvårigheter kan komma att uppstå för den svenska industri, som tillverkar materiel för försvarets räkning, liksom för de militära verkstäderna. Det är att märka att det här i stor utsträckning är fråga om kvalificerad arbetskraft som det kan bli svårt att återanställa, om så skulle erfordras.

I detta sammanhang kan nämnas att i motionen 491 i denna kammare erinras om hurusom vid tidigare tillfällen inbiberade försvarsbeställningar medfört kostnader utanför försvarets huvudtitel genom att bl. a. arbetslöshetsbekämpande åtgärder senare måste vidtagas. Det kan inte anses vara god hushållning att inbesparingar på ett håll i statsbudgeten måste uppvägas av utgifter för artificiella åtgärder under en annan huvudtitel. Jag tror att det skulle vara värdefullt för riksdagen att få följa utvecklingen med avseende på de nu föreslagna nedskärningarna. Jag hoppas att departementschefen på lämpligt sätt låter riksdagen — eller rättare sagt dess vederbörande utskott — få ta del av de uppgifter som härunder kan framkomma.

Jag tror alltså, herr talman, att nedskärningen av försvarsanslagen — låt vara att det nu endast gäller ett övergångsår — kan få ganska besvärande konsekvenser från planerings- och samsättningssynpunkt och även samhällsekonomiskt sett. För att i någon mån lindra eller motverka detta har vi i mittenpartierna ansett motiverat att något höja den utgiftsram som departementschefen räknat med. Vi har därför föreslagit att anslagsmedlen ökas med 50 miljoner kronor och att därutöver ett lika stort belopp får tagas i anspråk av reservationsmedlen under fjärde huvudtiteln. Jag vill erinra om att det för närvarande finns reservationsmedel under denna huvudtitel på över 1 miljard kronor. Jag har nyss understrukit ange-

lägenheten av att försvarsutredningen skall vara obunden i sina framtida ställningstaganden. Det är bl. a. därför vi närmast tänkt oss att den höjning vi föreslår tas i anspråk för igångsättande eller fortsättande av sådana anskaffningar under materielanslagen, som med stor säkerhet kan bedömas komma att ingå även i en framtida försvarsorganisation. Vi har i vår reservation angett exempel på dylika anskaffningar.

Vi har godtagit Kungl. Maj:ts förslag om påbörjandet av en seriebeställning av cirka 100 Viggenplan och tillstyrkt att enbart härför beställningsbemyndigande lämnas Kungl. Maj:t till ett belopp av inte mindre än drygt 1,5 miljard kronor. Det hade enligt min mening varit klokast att denna fråga först prövats av den sittande försvarsutredningen och därvid bedömts och avvägts i förhållande till flygförsvarets och de båda övriga försvarsgrenarnas behov och kostnadsramar under tid framöver. Detta beslut innebär sannolikt en icke önskvärd bindning av försvarsutredningen vid dess ställningstaganden. Jag har velat framhålla detta, oaktat jag vet att ett ytterligare uppskov med Viggenprojektet skulle medföra betydande merkostnader. Kungl. Maj:t har ju beräknat dessa till 150—200 miljoner kronor utan att några besparingar sker på den slutliga produkten. Vi har dock icke velat motsätta oss departementschefens förslag på denna punkt under förhoppning att förslaget är noga förberett och genomtänkt av de ansvariga militära myndigheterna och att våra farhågor för en dylik bindning med alla dess konsekvenser icke skall be-sannas.

I propositionen nr 110 har — då det gäller försvarsgrenarnas tre stora materielanslag — riksdagen inbjudits att godkänna av departementschefen föreslagna ramar som sträcker sig fram till och med budgetåret 1973/74. Det sägs visserligen i majoritetens skrivning att dessa ramar endast skall tjäna till ledning för planeringen. Men då dessa ra-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

mar underställs riksdagen för godkännande kan jag icke finna annat än att riksdagen, åtminstone formellt, binder sig för ett antal budgetår fram i tiden. Jag anser att riksdagen, då det här endast gäller ett övergångsår, icke borde lämna fullmakter med detta långtgående innehåll. Vi får väl hoppas att vi under nästa års riksdag får möjlighet att fatta beslut om en mera långsiktig försvarsplan med därtill hörande ramar för framtida planering. För övrigt vill jag fästa uppmärksamheten på att utskottet tillstyrkt bemyndigande för Kungl. Maj:t att ta ställning till vilka anskaffningar som bör ske inom ramen för de bemyndiganden, som riksdagen kan komma att lämna.

Jag tror, herr talman, att jag med dessa ord något så när belyst hur vi som står för reservationen vid punkt 1 sett på Kungl. Maj:ts förslag. Den höjning som vi yrkat på är relativt blygsam, men jag tror att den skulle betyda mycket icke blott för att hindra en nedgång i försvarseffekten utan även med tanke på framför allt att de minskade beställningar som Kungl. Maj:ts förslag med all säkerhet medför kommer att beröra många industrianställda såväl inom som utom försvaret. Det är detta vi försökt att i någon mån motverka.

Till slut skulle jag vilja framhålla, att även om den internationella atmosfären i vår omedelbara närhet kan anses avspänd, skall vi därför inte invagga oss i säkerhet om att fredligare förhållanden i framtiden är att vänta. I andra delar av vår värld är situationen annorlunda. Vi vet också av erfarenhet att växlingar mellan krig och fred kan vara snabba. Vi är väl därför överens om att vi behöver ett effektivt försvar till skydd för vår neutralitet. Tyvärr orkar vårt land ekonomiskt inte med hur stora kostnader som helst. I det nuvarande samhällsekonomiskt besvärliga läget får vi finna oss i att även försvaret får bära sin andel. Frågan är dock hur långt man kan sträcka sig i besparingsväg

utan att försvarets effekt sjunker till en sådan gräns att försvarsorganisationen blir oekonomisk, att den inte blir värd sitt pris och att våra värnpliktiga inte får, till försvar och skydd, sådan materiel som är likvärdig övriga jämförbara länders.

Utvecklingen på den militära teknikens område går oerhört snabbt, och om vi skall kunna följa med därvidlag, blir det dyrt. Takten i den allmänna lönestegringen drabbar också det personalkrävande försvaret hårt och kräver ökad rationaliseringstakt inom detsamma. Det gäller således att finna den gräns som ur ekonomiska och effektivitetssynpunkter är lämplig. Detta är säkerligen ingen lätt uppgift. Det blir en hård nöt att knäcka för regeringen och för den försvarsutredning som på höstkanten skall återuppta sitt arbete.

Herr talman! Under hänvisning till det sagda ber jag att under punkt 1 få yrka bifall till reservation a av under-teknad m. fl. Jag kommer senare också att yrka bifall till reservationerna a under punkterna 9 och 17 samt till b under punkt 25.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag vet inte i hur många talarstolar som representanter för regeringspartiet den 1 maj i år i starka ord uttalade sig om önskvärdheten av att svenska folket skall kunna känna ett större mått av trygghet. Jag tycker att det ordet skulle ha stockat sig i halsen på dem som samtidigt är i full färd med att illa urholka den vitala trygghet, som vi under en lång följd av år har haft och har ansett vara självklar. Den trygghet som varje regering borde ha till första och viktigaste uppgift att försöka ge medborgarna — så långt detta nu kan vara praktiskt möjligt — tryggheten mot krigshandlingar.

Ingen skall nämligen tro att den försvarspolitik som nu har inletts rör sig om måttliga förändringar. Den innebär en total brytning med vad som hittills

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

har ansetts vara rätt avvägt i fråga om vårt försvar. Överbefälhavaren har också i ämbetsskrivelser till Kungl. Maj:t tillkännagivit att vår krigsmakt, med de nu föreslagna ekonomiska förutsättningarna, inte kan uppfylla gällande målsättning. Det är väl också klart att detta måste bli omöjligt. Men frågar man vilken målsättning regeringen i stället har bestämt sig för, så får man inget svar. Intresserar sig regeringen inte för vilka uppgifter som skall kunna lösas av vårt försvar? Regeringen måste väl ändå ha börjat med att överväga dessa och inte bara med att höfta till en summa, som man tycker låter lagom stor. Så helt utan plan och ansvar handlar man väl ändå inte.

Regeringen har tidigare gång på gång förklarat att försvarspolitiken måste föras på lång sikt utan hänsyn till variationer i spänningsläget. Orsaken till neddragningarna kan väl därför knappast vara de tillfälliga förbättringar som kan skönjas i den europeiska situationen — alla tycks ju vara överens om att bilden på sikt inte är lika ljus. Det kan väl heller inte tillskrivas förhoppningar om nedrustningsresultat i omvärlden. Våra strävanden att åstadkomma sådana resultat i Genève visar då inga tecken på framgång. Det verkar därför som om regeringen i sin försvarspolitik handlar mot bättre vetande. Hur skall man annars förklara att den inte öppet vill erkänna vad som håller på att ske. Anslagsbelopp och siffror presenteras på ett direkt missledande sätt, och uttalanden görs om den framtida försvarseffekten som är minst sagt egendomliga.

Jag kan hänvisa till vad som sades i den senaste utrikesdebatten här i riksdagen av regeringsledamöter i båda kamrarna, nämligen att man räknar med att försvarskraften i stort och på sikt skall upprätthållas. Sådana uttalanden kan väl inte bara grunda sig på okunnighet. Inom regeringen måste, tycker man, kännedomen om vad man själv gör ändå vara så pass stor att man inser vart försvarsutspelet leder. Det

leder utan tvivel till att försvarskraften i stort och på sikt *icke* kan upprätthållas och för övrigt knappast heller kan återhämtas.

Alliansfrihet har länge varit vårt utrikespolitiska rättesnöre. Om alliansfrihet skall kunna ge vad den avser, d. v. s. neutralitet i krig, måste den kunna försvaras. Den av regeringen inledda försvarspolitiken kommer, om den fullföljs, om några år inte att ge tillräcklig kraft. Vi kan då inte längre vidmakthålla en alliansfrihet som även under påfrestningar kan uppnå sitt syfte — att hålla oss utanför krig.

Däremot lägger man från socialdemokratiskt håll i den allmänna debatten ingen sordin på det ständiga betonandet av de stigande försvarskostnaderna. Jag medger gärna att kostnaderna ökar och ökar mycket. Man kan tyvärr inte få ett gott skydd billigt på vår utsatta plats i världen. Men när man säger att vi inte har råd att försvara oss lika bra nu som tidigare, så överdriver man minst sagt. Skall beskrivningen vara fullständig, så fordras det att man också talar om att andra kostnader i samhället stiger och faktiskt stiger mer än försvarsutgifterna — i regel betydligt mer. För tio år sedan tog försvarsutgifterna ungefär 23 procent av våra samlade statsutgifter, i dag tar de 16 procent. Likaså sjunker stadigt försvarskostnadernas andel i våra totala inkomster, även om vi skulle bibehålla försvarets nuvarande styrka.

Förra årets riksdag beslöt att tillfälligt uppskjuta vissa investeringar och viss materielanskaffning med anledning av konjunkturen och till ett sammanlagt belopp om cirka 350 miljoner kronor. Riksdagen uttalade samtidigt, att den uppskjutna anskaffnings- och anläggningsverksamheten skulle återhämtas under de närmast följande budgetåren. Trots detta och trots att precis samma typ av hänvisning till konjunkturen i dag med dess sviktande sättnings, inte minst inom försvarsindustrierna, närmast borde motivera en

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

extra snabb återhämtning, låtsas regeringen inte alls om vad som sades i fjol, utan utgår ifrån att det tillfälligt neddragna beloppet skall vara utgångspunkten för nya nedskärningar.

Försvarsministern utnyttjar i propositionen i hög grad möjligheterna att försvåra tolkningen av vad som föreslås genom att bolla med olika prisnivåer och olika metodik för prisreglering. Det verkar nästan som om försvarsministern skulle skämmas för den försvarspolitik som han har blivit ett verktyg för.

När försvarsministern vill visa hur anslagen stiger använder han bl. a. metoden att jämföra belopp som inte är jämförbara. Vill man nämligen belysa det väsentliga, d. v. s. möjligheten att upprätthålla en oförändrad försvarskraft, måste jämförelse mellan åren ske i samma mått. Vidare har prisregleringen hittills i huvudsak gjorts i efterskott, i år försöker man i förväg räkna ut vad prisstegringen kommer att bli och lägger sedan på denna också, och därutöver en hel del helt nya utgifter. Man får då ett belopp att jämföra med som har ökats med 400 miljoner kronor utan någon ökning av det innehåll som ger utbyte i form av försvarseffekt.

Försvarsutredningen har beordrats att arbeta vidare med samma direktiv, men trots detta föregrips dess ställningstaganden i betydelsefulla avseenden. Sedan år 1958 har de fastställda försvarskostnadsramarna årligen dels justerats till ett fast penningvärde, dels ökats med ett procentuellt tillägg fastställt i försvarsöverenskommelsen. Detta har i allmänhet rört sig om 2,5 procent. Tillägget är avsett att täcka den kostnadsstegring som uppstår genom den tekniska utvecklingen, alltså genom att funktionerna inom försvaret undan för undan fullgöres på ett effektivare men därmed även mera tekniskt komplicerat och dyrbarare sätt. Detta är en internationell företeelse, och avsikten med tillägget är naturligtvis att bibehålla vårt försvars styrka på en i förhållande till omvärlden oförändrad nivå. Erfarenhe-

terna hade när systemet infördes klart visat att det var nödvändigt och har även sedermera med all önskvärd tydlighet bestyrkt detta.

Nu har regeringen bestämt att tillägget skall bort. Man har inte sagt varför. Menar man kanske att vi inte längre skall anpassa vårt försvar efter tänkbara angripare? Eller är kanske den direkta avsikten att åstadkomma det som obönhörligen kommer att bli följden — en successiv nedrustning, automatiskt förlöpande, utan att regeringen helt öppet skall behöva redovisa sitt ansvar för vad som sker?

En god illustration på bristande planläggning och konsekvens i regeringens handlande får man i propositionen när den behandlar flygplan 37 Viggen. Att i ett litet land som Sverige projektera och tillverka ett högt kvalificerat stridsflygplan är en stor prestation. Den innebär stora kostnader och rymmer många osäkerhetsmoment — man kan ju misslyckas. Det bedömdes emellertid på sin tid vara så stora fördelar att vinna med en svensk tillverkning av flygvapnets behov av nya flygplan att riskerna var värda att tagas. Man kunde utgå ifrån att ett svenskkonstruerat flygplan skulle kunna ges prestanda som passade precis för vårt försvar och därigenom kunna få ett konkurrenskraftigt pris även vid de kortare serier som en tillverkning för endast svenska behov skulle ge. Det skulle också — och även där räknar man med stora vinster — kunna utformas som ett enhetsflygplan, d. v. s. samma flygplanskropp skulle kunna bilda underlag för olika användningsversioner — attack, jakt och spaning.

Genom ett utomordentligt skickligt arbete, kanske också litet tur — har man lyckats fullständigt. Viggen flyger nu och tycks vara en fullträff av den art som verkligen inte alltid uppnås. Den har redan väckt en hel del internationell uppmärksamhet. Så långt är allting gott och väl, och skulle vara det över hela fältet om grundförutsättning-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

en för Viggenplaneringen hade varit oförändrad, d. v. s. en något så när kontinuerlig försvarspolitik. De stora nedskärningarna i förhållande till det nu gällande försvarsbeslut förändrar emellertid helt naturligt läget i grunden. Om Viggen över huvud taget får plats, blir serierna kortare, tillverkningen försenad och fördyrad och möjligheterna att dra de tänkta fördelarna av ett enhetsflygplan mindre.

Men inte heller i detta sammanhang vill regeringen öppet tala om vad som sker. Man kryper bakom de direktiv som socialdemokraterna gett ÖB att utreda till i höst och påpekar att dessa direktiv anger att Viggen skall anskaffas. Det är verkligen inte mycket till argument. Skall det vara någon mening med att utreda en fastställd kostnadsram så måste väl utredningen syfta till att klarlägga det bästa utnyttjandet av pengarna och inte i förväg låsas till någonting som kanske medför en total snedvridning i resursanvändningen.

I högerpartiets utredningsalternativ — som ju ligger bra mycket högre — hoppas vi att Viggen skall kunna rymmas utan skadeverkningar på andra områden, men vi har inte bundit utredarna. Skulle det visa sig att Viggen inte får plats ens i vårt alternativ, så blir för oss den naturliga följderna att verka för en ram som är så hög att detta blir möjligt. Vi anser nämligen att det skulle vara en lika stor dumhet att nu slopa Viggen som det vore att använda försvarsanslagen oekonomiskt bara för att slippa erkänna en sådan dumhet.

Det verkar emellertid som om det mycket mera är de politiska följderna än följderna för försvaret som regeringen intresserar sig för. Går det bara att slippa att erkänna missgrepp är det inte så noga vad det kostar för svenska folket.

Försvarsministern lyckas dock inte helt dymma in konsekvenserna. Han måste i propositionen vidgå att anskaffningen av Viggen i de lägsta ramarna kan leda till en senareläggning och om-

prövning av utbyggandet av flygvapnets stridslednings- och bassystem. Detta är säkert sant. Försvarsministern menar alltså, att vi skall skaffa flygplan men inte samtidigt se till att de får full användbarhet så att deras moderna och mycket dyrbara egenskaper helt kan utnyttjas. Den bristande effektiviteten i ett sådant handlande går inte att dölja för någon sakkunnig inom eller utom landet.

Försvarsministern säger vidare, att det kan bli aktuellt med viss omfördelning mellan olika försvarsfunktioner. Även detta är nog sant. Nu skall man aldrig vara rädd för omfördelningar mellan olika funktioner inom försvaret, om man därmed kan utvinna större total effekt. Det problemet hålles också ständigt under studium. Men vad försvarsministern här talar om är en omfördelning, som måste göras av helt andra skäl än de rationella bara för att man skall slippa stå för planlösheten bakom försvarsutspelet.

I högerpartiets reservation vid utskottsutlåtandet har vi förklarat oss beredda att lämna det av regeringen begärda bemyndigandet att beställa 100 flygplan Viggen. Vi har dock samtidigt sagt att vi förutsätter att regeringen inte utnyttjar det bemyndigandet förrän resultatet däreligger i fråga om utredningen av de olika kostnadsramarna. Vi vill inte förorsaka någon fördröjning av Viggentillverkningen men vi vill inte heller dela ansvaret för en beställning som görs i ramar som inte räcker till för Viggen.

Hur skall vi för övrigt kunna veta att de ramar som nu diskuteras är de lägsta som kan bli aktuella? För ett drygt halvår sedan låg de lägsta ramar som ifrågasattes och utreddes flera hundra miljoner kronor högre än de som där-efter plötsligt blev de lägsta. Vad har vi för garanti för att socialdemokraterna inte om ytterligare ett halvår presenterar nya och ännu lägre ramar?

Så sent som för ett år sedan antog riksdagen på förslag av regeringen och

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

efter fem års utredning nya bestämmelser för värnpliktigas tjänstgöring och utbildning. Dessa var grundade på ett försvar enligt 1963 års försvarsbeslut. De passar inte lika väl i den typ av försvar som man nu tycks vara beredd att genomföra. I själva verket blir det redan i år — första tillämpningsåret — nödvändigt med betydande avsteg från deras huvudprinciper. Detta försämrar de värnpliktigas utbildning och skapar dessutom osäkerhet och otrevnad för dem. När kommer regeringen att sätta till en ny utredning för att göra om alltsammans? Eller har man inte tänkt så långt än?

I den offentliga debatten har försvarsministern på senaste tiden gång på gång påpekat, att anslagen till materielanskaffning inte kommer att minska nästa budgetår utan i stället att öka med cirka 270 miljoner kronor. Det skulle därför, menar han tydligen, bl. a. vara felaktigt att hysa någon oro för försvarsindustrins anställda och för dess framtid över huvud taget. Så enkelt kan man inte bevisa saker, det har för övrigt verkligheten redan hårdhänt visat. För det första bör även i det här fallet beloppen för de olika åren jämföras i samma penningvärde. Gör man det, blir ökningen betydligt blygsammare. För det andra är det mycket tveksamt om de besparingar försvarsministern tänker sig, utöver inställandet av rep-övningarna, skall vara möjliga att göra. För det tredje och viktigaste måste naturligtvis försvarsindustrin liksom all välskött verksamhet planera på sikt, och eftersom de följande åren visar betydande minskning i materielanskaffningen — hur skulle för övrigt annat vara möjligt — så måste industrin redan nu börja pröva om sin inriktning med allt vad det kan innebära i fråga om sysselsättningssvårigheter för dess högt kvalificerade arbetskraft. Det finns också en påtaglig risk för att den omställningsprocess som sålunda sätts i gång inte skall gå att vända

och att vi alltså definitivt förlorar stora och betydelsefulla delar av den försvarsindustri som har varit en så värdefull tillgång för oss i krig och i fred.

Jag har nu något tecknat den mörka bakgrunden till högerpartiets försvarsmotioner vid årets riksdag. De visar ingen slutgiltig väg ut ur den riskabla situation som regeringen håller på att försätta oss i. De är ett allvarligt försök att medan försvarsutredningen ännu arbetar åtminstone hindra skador som inte kan repareras eller endast kan repareras på lång tid och till extra höga kostnader. De är ett försök att bibehålla en handlingsfrihet, som kan göra det meningsfullt för försvarsutredningen att gå till granskning av de olika utredningsalternativen i höst.

Det finns tecken som tyder på att regeringen är osäker inför sin egen negativa försvarspolitik. Så t. ex. begär den fullmakt att använda ytterligare reservationer från drift- och kapitalbudgeten om, som man säger, ändrade utrikespolitiska eller arbetsmarknadsmässiga förutsättningar skulle motivera detta. Om riksdagen bifaller det förslaget, som jag hoppas den kommer att göra, får regeringen i sin hand en möjlighet att backa ur sitt obetänksamma utspel och att se till att skadeverkningarna begränsas.

Högerpartiets i motioner och reservationer framförda förslag skulle garantera en full handlingsfrihet. Om riksdagen avslår dessa, vill jag vädja till regeringen att begagna bemyndigandena till att ändock skapa en sådan handlingsfrihet och därmed bidra till att en fortsatt demokratisk enighet kring vår säkerhetspolitik inte göres alldeles omöjlig genom ensidiga socialdemokratiska diktat.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation b under denna punkt och skall senare återkomma med yrkanden om bifall till övriga reservationer där mitt namn återfinnes.

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det är nu tio år sedan riksdagen senast tog ställning till en försvarsbudget som inte i förväg varit överenskommen mellan de fyra stora partierna. Det är därför som vi också får vara med om den något ovanliga situationen att statsutskottets utlåtande i försvarsangelägenheter innehåller en rad stora och partiskiljande reservationer. Det senaste försvarsbeslutet, som omfattade fyra år, utgår med utgången av det här budgetåret. För nästa finns ingen överenskommelse, och det finns inte heller något förslag till en sådan. Försvarsutredningen arbetar fortfarande. Vi räknar med att den skall bli färdig i höst, och en ny försvarsordning kan alltså tidigast beslutas av nästa års riksdag. Jag skall inte närmare uppehålla mig vid orsaken till att utredningen inte blev färdig förra hösten, som ju ursprungligen hade förutsatts.

Vi har här i kammaren diskuterat dessa frågor åtminstone vid två tillfällen. I de anföranden som jag då höll vädjade jag till övriga partier att med respekt för det statsfinansiella läget ta större hänsyn till regeringens och socialdemokraternas förslag, större hänsyn än man hade tagit inom försvarsutredningen. Dessa vädjanden till enighet mötte, så långt jag förstår, inget som helst gensvar inom högerpartiet, medan däremot både centerpartiet och folkpartiet efter hand har visat förståelse.

Diskussionerna inom försvarsutredningen ledde inte fram till något samförstånd i vintras, och utredningen sitter nu och väntar på resultaten av nya utredningar som man beställt hos överbefälhavaren. Det var inför detta nya skede i försvarsutredningens arbete som högern bröt med de två andra borgerliga partierna och gick sin egen väg. Högern har sedan både här i kammaren och kanske framför allt utanför rikstat tämligen våldsamma angrepp mot regeringens försvarspolitik. Denna högerns ovilja att ens diskutera en be-

gränsning av försvarsutgifterna i det statsfinansiella läge där vi befinner oss och den strid som har kommit att blossa upp kring försvaret har låst positionerna i försvarsfrågan.

Om det skall vara möjligt att nå en överenskommelse så krävs en radikal ändring av högerns hållning, men herr Virgins anförande nyss och högerns inställning i försvarsutredningen tyder på att man har beslutat sig för att gå egna vägar; sådant är i varje fall läget nu, när försvarsutredningen börjar sitt slutvarv.

Det skulle finnas en hel del att säga om högerns reservationer till statsutskottets utlåtande. Jag vill endast konstatera att innehållet i dem framför allt avslöjar den spricka i försvarsfrågan som har uppstått inom den borgerliga oppositionen. Oenigheten gäller ju inte endast anslagens storlek för nästa budgetår utan försvarsanslagens utveckling i framtiden och dessutom viktiga principer i vår försvarspolitik. När det gäller ett så väsentligt spörsmål som försvarsfrågan, med stora statsfinansiella och samhällsekonomiska konsekvenser, är alltså oppositionen djupt splittrad. Bortsett från oenigheten kring nästa års budget kommer detta till uttryck i utredningsdirektiven till överbefälhavaren, där skillnaden mellan mittenpartierna och högerns förslag i utredningen uppgår till inte mindre än 1 800 000 000 kronor i fast penningvärde under en fyraårsperiod.

Högerreservanterna vänder sig mot att jag som utgångspunkt för beräkningarna av nästa års försvarsbudget har tagit den faktiska utgiftsramen för innevarande budgetår och inte den formellt fastställda budgeten, som ju enligt riksdagens beslut i fjol skall vara 350 miljoner lägre än summan av de anvisade anslagen. Självfallet har denna budgetuppställning gjorts av rent praktiska skäl; det finns inga andra motiv. På sidan 4 i statsutskottets utlåtande presenteras en alldeles klar uppställning av

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

budgeten, och jag förstår inte att man kan göra någon invändning mot den. Jag är tacksam för att statsutskottets övriga ledamöter inte funnit skäl att rikta någon erinran mot denna budgetuppställning.

En annan fråga som högerreservanterna tar upp gäller den föreslagna ändringen av försvarsindex. Det är riktigt att förslaget innebär, att försvaret inte kommer att få hel och full kompensation för lönestegringarna. Detta är fullt avsiktligt, eftersom man vill ta hänsyn till produktivetsförbättringarna inom försvaret; reduceringen kan ses som ett uttryck för att produktivetsförbättringar sker även inom statlig verksamhet. Nu får försvarsutredningen, såsom statsutskottet påpekar, anledning att granska denna fråga. Därefter blir det tillfälle för oss att återkomma till den.

Jag har ingen större anledning att polemisera mot mittenpartiernas förslag. Reservationerna från det hållet innebär en anslagsmässig ökning av försvarsbudgeten med 1 procent, och ser man till den totala effekten av förslagen blir det 2 procent. Med hänsyn till de hårda motsättningar som kom till uttryck i höstas är det enligt min mening glädjande, att mittenpartierna nu nästan helt anser sig kunna följa de socialdemokratiska riktlinjerna, som man kritiserade så hårt för ett halvt år sedan.

Inom försvarsutredningen är socialdemokrater och mittenpartirepresentanter helt eniga i den principiella delen av det utredningsuppdrag som har givits ÖB. När det gäller de i direktiven angivna ekonomiska ramarna ligger mittenpartiernas alternativ, om man räknar in deras anslagskrav för nästa budgetår, 450 miljoner kronor högre än socialdemokraternas förslag under en fyraårsperiod. Skillnaden mellan mittenpartiernas förslag och högerns var som jag sade 1 800 miljoner kronor under samma period.

Den principiella skillnaden i för-

svarsfrågan är således inte att finna mellan socialdemokraterna och mittenpartierna utan mellan mittenpartierna och högern. Det kommer allra tydligast till uttryck i försvarsutredningens utredningsdirektiv till överbefälhavaren. I direktiven anger mittenpartierna och socialdemokraterna att den ekonomiska planeringsnivån för den treårsperiod som följer efter ett kommande försvarsbeslut skall ligga horisontellt medan högern föreslår en fortsättning av den metodik som har använts hittills, d. v. s. med en årlig upptrappning på 2,5 procent. Detta ökar i ännu högre grad skillnaden mellan högerns och mittenpartiernas utredningsalternativ.

Folkpartiet har för att få utrymme i budgeten för ökat anslag på 50 miljoner kronor till försvaret och vissa andra anslagsförstärkningar på budgeten tvingats att föreslå prutningar på andra områden i budgeten. Bland annat har man låtit dessa prutningar gå ut över andra delar av totalförsvaret än de rent militära delarna. Vi har en totalförsvarsbudget, och den civila delen av denna totalförsvarsbudget omfattar för nästa budgetår 340 miljoner kronor. Mittenpartiernas besparingsförslag skulle, om de hade bifallits av riksdagen, ha minskat denna budget med 4,2 procent. Om man ger sig in på en avvägning i detta fall mellan militära och civila ändamål inom totalförsvaret innebär detta en kraftig minskning. Jag kan för min del inte se att en anslagsförstärkning på 1 procent till det militära försvaret, som bl. a. skall möjliggöras av en minskning med 4,2 procent på totalförsvarets civila delar, innebär en rimlig avvägning inom totalförsvaret.

Nu har riksdagen i stort sett hunnit avslå folkpartiets besparingsmotioner, och någon täckning för de 50 miljoner kronorna i ökade anslag till försvaret finns så långt jag kan förstå inte. Dessutom överdriver man väl högst betydligt i folkpartireservationerna vad man kan åstadkomma för dessa 50 miljoner

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

kronor plus de ytterligare 50 miljoner kronor av reservationsmedel som man anser bör kunna tas i anspråk. Man befarar att ett bifall till Kungl. Maj:ts och statsutskottets förslag kan medföra allvarliga konsekvenser för materielplaneringen inom försvaret och sysselsättningen inom industrin. Sådana påståenden har gjorts också från andra håll, och jag skall, herr talman, passa på att svara på några frågor som i början av riksdagen ställdes av herr Strandberg och som berör just dessa problem.

Herr Strandberg har frågat om jag är beredd att lämna en utförlig redogörelse dels för de konsekvenser som han kallar »regeringens nya försvarspolitiska linje» kan väntas få för våra möjligheter att uppfylla den försvarspolitiska målsättningen, dels för vilka verkningar som de minskade försvarsutgifterna kommer att få för sysselsättningen — det är alltså samma problematik som återkommer i folkpartiets reservationer.

1963 års försvarsbeslut avsåg fyra budgetår, varav det innevarande är det sista. Försvarsutredningen har inte lämnat något förslag rörande försvarsutgifterna för tiden därefter. I det läget har regeringen utarbetat ett förslag för nästa budgetår. Utgångspunkten har varit att utgifterna i fasta priser skall vara i stort sett desamma som under innevarande budgetår.

Förslagen i statsverkspropositionen — och här svarar jag herr Strandberg — innebär ingen ny försvarspolitisk linje och påverkar inte möjligheterna att uppfylla den försvarspolitiska målsättningen. Jag räknar alltså med att den framtida försvarspolitiken skall kunna grundas på förslag från försvarsutredningen.

Beträffande sysselsättningen är att märka att de tre stora materielanslagen föreslås ökade i förhållande till innevarande budgetår. Medelsförbrukningen under dessa anslag kan väntas öka från 1 540 miljoner kronor till 1 810 miljoner

kronor eller med cirka 270 miljoner kronor. Det är alltså inte fråga om någon minskning av leveranserna till försvaret.

Totalt kan beställningsverksamheten nästa budgetår väntas bli större än under det innevarande. För att undvika felinvesteringar måste i avvaktan på ett nytt försvarsbeslut iakttas en viss försiktighet beträffande nybeställningar. Dessa får inriktas på sådan materiel som måste anskaffas även inom en låg kostnadsram. En sådan inriktning av anskaffningarna kan medföra att sysselsättningen på grund av försvarsbeställningar ökar vid vissa industrier och minskar vid andra. Sammanlagt kommer emellertid sysselsättningen på grund av försvarsbeställningar inte att minska under nästa budgetår.

Detta är alltså mitt svar till herr Strandberg.

Folkpartiet och centerpartiet har sedan i sina reservationer vänt sig mot att riksdagen nu skall uttala sig om ramar för planeringen av anskaffningsverksamheten efter nästa budgetår. Jag finner detta påpekande egendomligt. Det förslag till försvarsbudget som vi nu behandlar avser ju endast nästa budgetår, men planeringen måste ju fortsätta åtskilliga budgetår därefter. De planerade myndigheterna måste ha vissa hållpunkter för sin verksamhet och har också alldeles bestämt begärt att få ramar för sitt planeringsarbete.

Jag var vid en tidpunkt i vintras inne på tanken att man helt skulle avstå från att ge myndigheterna bestämda planeringsdirektiv, men efter kontakter med myndigheterna blev det alldeles klart att detta var ogörligt. Bl. a. krävde ÖB att sådana bestämda hållpunkter skulle ges.

Jag har därför föreslagit att riksdagen till ledning för planeringen skall godkänna ramar för medelsförbrukningen under de tre stora materielanslagen för budgetåren 1967/68—1973/

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

74. Jag vill erinra om att föregående års riksdag på motsvarande sätt godkände kostnadsramar för budgetåren 1965/66—1971/72. Även dessa ramar avsåg tiden efter utgången av nu gällande försvarsbeslut. De godkändes av riksdagen och har varit till ledning för planeringen. Det är alltså ingen nyhet som nu föreslås, och det framgår tydligt av ordlagen i proposition nr 110 att ramarna skall tjäna till ledning för planeringen och således inte innebär någon bindning för framtiden. Försvarsutredningen är följaktligen helt obunden av dessa planeringsramar.

Herr talman! Vad som ytterligare bör framhållas medan vi alla väntar på försvarsutredningens förslag är att inget parti räknar med att det skall vara möjligt att under de närmaste åren nedbringa försvarskostnaderna under den nivå som föreslagits för nästa budgetår. Tvärtom förutsätter samtliga partier i försvarsutredningen — vilket framgår av utredningsdirektiven till ÖB — att en viss årlig ökning blir nödvändig.

Vad jag sagt nu visar att det, trots oenigheten om nästa års budget, ändå råder enighet om en sak, nämligen att vi alltså är tvungna med hänsyn till det internationella läget att hålla oss med ett starkt försvar. Någon ny försvarspolitik giv i den meningen att något parti allvarligt skulle vilja försvaga det nuvarande försvaret är det inte fråga om. Det är att beklaga att det finns de som försöker bibringa opinionen — svensk opinion och, vad värre är, utlandsopinion — en sådan föreställning. Den återhållsamhet med försvarsutgifterna som vi har tvingats till innebär inte att vi behöver eftersätta rimliga krav på den modernisering och anpassning till den vapentekniska utvecklingen som har pågått i många år. De nu utlagda försvarsbeställningarna på modern vapenmateriel borde kunna tysta sådana påståenden, även om de som svarar för påståendena skulle önska en ännu snabbare utbyggnad.

Vad man inte skall bortse från —

och vad man som väl är utomlands är på det klara med — är att vi i Sverige satsar alla försvarspengar på ett modernt invasionsförsvar. Om man jämför Sverige med andra länder, då framför allt stormakterna, upptäcker man snart att vi i våra försvarsansträngningar aldrig har gett oss in på någon anskaffning av de mest tekniskt kvalificerade vapensystem som kostat stormakterna oerhörda summor och som utgör förklaringen till att stormakternas försvarsutgifter ständigt klättrar uppåt. Vi har t. ex. inte skaffat oss kärnladdningar, vi har inte skaffat eller försökt skaffa interkontinentala robotar eller satelliter för militära ändamål. Vi har inte heller gett oss in på anskaffning av atomubåtar med deras speciella robotsystem som är så oerhört kostsamt. Vi har inte gett oss in på teletekniska övervakningssystem mot robotar liksom inte heller på antirobotrobotar, för att nu nämna några exempel.

Om vi anser oss kunna avstå från att gå in på dessa oerhört penningsslukande områden även i fortsättningen bör vi kunna bibehålla ett s. k. konventionellt invasionsförsvar — och jag måste säga vid internationell jämförelse ett modernt sådant — till rimliga kostnader. Även om försvarskostnaderna inte tillåts stiga i samma takt i framtiden som under de senaste tio åren, bör det ändå vara möjligt att bibehålla den försvarsstyrka som vi har uppnått och som vi hittills har ansett väl svara mot de internationella förhållandena och riskerna för krig i världen. Att vi skall bibehålla nuvarande försvarsstyrka förutsätter möjligen en något annan inriktning av försvarsuppbyggnaden för framtiden än vi har planerat under de senaste åren.

Det är dessa frågor som det är så viktigt att få utredda och som försvarsutredningen sysslar med. När utredningen är färdig om några månader, får vi bättre förutsättningar att mera konkret diskutera denna problematik. Jag föredrar, herr talman, att i detta

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

läge vänta med den diskussionen till i höst. Därför kan jag sätta punkt för detta anförande och rekommendera kammaren att följa statsutskottets förslag.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern har i sitt anförande besvarat herr Strandbergs interpellation. Då herr Strandberg tyvärr är förhindrad att närvara i kammaren i dag har han bett mig att i hans ställe motta svaret. Jag ber alltså att få tacka herr försvarsministern för interpellationssvaret.

Försvarsministern säger att regeringen i propositionen nr 110 inte signalerar någon ny linje i försvarsfrågan och att försvarets möjligheter att uppfylla den gällande målsättningen inte påverkas.

Hur kan försvarsministern påstå något sådant? Innevarande år gjordes en — som man helt missledande sade tillfällig — nedskärning av försvarskostnaderna med 350 miljoner kronor, och för nästa budgetår föreslås en sänkning i förhållande till nu gällande försvarsbeslut på cirka 600 miljoner kronor. Och försvarsministern menar att det inte är en ny linje!

I försvarsutredningarna — jag har personlig erfarenhet av två stycken — håller man på i månader och år och med hjälp av den bästa expertis som finns att få, den expertis som regeringen har ställt till vårt förfogande, och bryr sin hjärna med hur man utan alltför stora nackdelar och påfrestningar på målsättningen skall kunna komma ner kanske 100 miljoner kronor per år.

Nu gör regeringen helt plötsligt och med hjälp av en egen mer eller mindre hemlig men uppenbarligen blixtnabbt arbetande expertis en nedskärning som är den största som skett sedan den för vårt land så olyckliga nedrustningen 1925. Och det är inte en ny linje!

Överbefälhavaren har i ett officiellt uttalande förklarat att gällande målsätt-

ning inte kan fyllas med de nya riktlinjerna. På vilken grund kan försvarsministern helt avfärda detta?

Om det skall vara någon ekonomi i försvaret, så måste dess uppbyggnad och dess materielanskaffning ske efter långsiktiga planer. Det är nödvändigt om man något så när väl skall kunna utnyttja en krigsmakt byggd på värnplikt. Bryter man kontinuiteten, som regeringen nu gjort, får man omedelbara skadeverkningar, men man får också skadeverkningar på sikt. Dessa måste tas med i bedömningen, även när man ser på enskilda årsramar, lika väl som den enskilda årsramen i sig måste rymma något av en prognos i fråga om kommande år.

Studerar man konsekvenserna av de prognoser som antyds, så blir man förskräckt. Jag skall ge ett enda exempel. Flottan skall enligt marinplan 60, som nu i stort sett gäller, förnyas så att det befintliga antalet större fartyg skall ersättas med ett ökat antal betydligt mindre enheter, bl. a. för att härigenom dela upp slagkraften och minska sårbarheten. Men om man fördelar de nu aktuella nedskärningarna proportionellt lika på alla försvarsgrenarna, så kommer flottan att på sikt visserligen få de betydligt mindre och svagare enheterna men till ett antal som inte är mer än hälften mot vad vi har nu. Detta gäller alltså vid en proportionell neddragning. Skall Viggen tas fram i alltför låga ramar, så blir med säkerhet situationen ännu värre. Och försvarsministern vill påstå att detta innebär en oförändrad och konsekvent försvarspolitik!

När det gäller försvarsindustrin har jag redan i mitt första anförande klarlagt hur ihåligt försvarsministerns påstående om ökade materielanslag i år är. Vid närmare granskning nedgår ökningen avsevärt. Jag skall inte nu upprepa den redogörelsen, men jag skall peka på en annan faktor som jag inte berörde förut och som i det här sammanhanget torde ha avsevärd betydelse.

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

Det belopp som försvarsministern jämför med för i fjol hade minskats med 250 miljoner kronor under försäkringar, att det bara var tillfälligt och att det skulle återhämtas under kommande budgetår. Försvarsindustrin liksom vi andra trodde kanske på de försäkringarna, och då fanns det ju ingen anledning för industrin att lägga om sin produktion, eftersom det alltså i viss grad kunde sägas bara vara fråga om en likvidförskjutning.

Nu har det uppenbarats för alla att det var falska försäkringar. Nu drabbar slaget så mycket hårdare, och nog kommer det att få konsekvenser. Försvarsministern försäkrar helt bestämt att sysselsättningen inom försvarsindustrin inte kommer att minska under nästa budgetår. Jag har svårt att tro på detta, i varje fall om regeringen inte går ifrån sina antydda utgiftsramar. Men låt oss hoppas att den gör det!

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in i sak på vad försvarsministern här anförde, trots att försvarsministern inledde sitt anförande med tre mer eller mindre demagogiska angrepp på högerpartiet eller på »högern» — som han uttryckte det. Eftersom jag är anmäld på talarlistan, tänker jag ta upp samtliga dessa angrepp i senare sammanhang.

Jag har velat säga detta, eftersom jag befarrar att försvarsministern har för avsikt att lämna kammaren om en liten stund.

Herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Det är riktigt att jag är tvungen att gå till andra kammaren och tala där, men jag skall försöka hinna med att också bevaka herr Holmberg, om det är möjligt.

Några demagogiska angrepp på högern har jag inte kommit med. Jag föreställer mig att herr Holmberg får

svårt att tillbakavisa de fakta om sprickan inom oppositionen som vi ju alla kan läsa oss till i statsutskottets utlåtande.

Herr Virgin hävdar även i denna debatt att vi med bibehållna försvarskostnader mellan dessa två budgetår i varje fall inte kan uppfylla den målsättning som riksdagen har beslutat för det militära försvaret. Jag har tidigare påpekat att detta är en alldeles orimlig tolkning av riksdagens målsättning, och jag har knappast någon större lust att fördjupa mig i det ämnet — jag vet att också herr Gillström är intresserad av att diskutera målsättningen. Men vad riksdagen har beslutat i fråga om målsättning har riksdagen gjort samtidigt som riksdagen klart sagt ifrån att den fastställda målsättningen, som ju är alldeles öppen, mera bör betraktas som en politisk manifestation — en sak som statsutskottet starkt understrukit och riksdagen accepterat. Att, som herr Virgin väl närmast gör gällande, tänka sig målsättningen skriven så att riksdagen varje år liksom har att betala en alldeles bestämd och ständigt ökad kostnad för att uppfylla målsättningen, är väl ändå någonting som riksdagen aldrig kommer att kunna acceptera och heller aldrig har bundit sig för.

Att överbefälhavaren och andra försvarsmyndigheter har uppfattat målsättningen på detta sätt är alldeles riktigt. Det är därför nödvändigt att ändra målsättningen, och jag förutsätter att försvarsutredningen framlägger sådana förslag till ändring av målsättningen att dessa missförstånd mellan regering och riksdag och myndigheter inte i fortsättningen skall behöva förekomma. Det är bara tråkigt att en ledamot av kammaren här skall företräda de myndigheters uppfattning, som har missuppfattat målsättningen.

När det gäller frågan om vad som har skett med de 350 miljoner kronor som riksdagen i fjol anslag till försvarsbudgeten men som har hållits inne av konjunkturpolitiska skäl vet herr

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

Virgin mycket väl, att dessa pengar skall återgå till försvaret. Det finns bl. a. i de direktiv som socialdemokraterna i försvarsutredningen har lämnat överbefälhavaren för utredningar klart angivet i vilken takt socialdemokraterna i utredningen anser att dessa medel bör utgå. I fjol angav regeringen i tilläggspropositionen i maj månad i vilken takt dessa medel borde återgå. Det är alltså här inte fråga om att svika några utfästelser. Dessa 350 miljoner kronor är beslutade, och de kommer att återgå till försvaret. Här är det fråga om takt, och regeringen har hela tiden sagt att detta bör ske under de närmaste åren och inte angett något bestämt år. Nu har socialdemokraterna i försvarsutredningen angivit alldeles bestämda år för återgången av de 350 miljoner kronorna.

Under våra diskussioner i höstas gjordes gällande att den försvarsbudget som skulle framläggas skulle komma att medföra att tiotusentals arbetare inom försvarsindustrin blev arbetslösa. Svenska Dagbladet gick i spetsen med denna siffra, vilken sedan sjönk till 6 500. Den siffran spökar fortfarande i diskussionerna.

Jag har haft kontakter med industri för industri och först därefter i dag vågat lämna ett svar till herr Strandberg. Jag har väntat avsiktligt med att besvara hans direkta frågor, ställda i början av vårriksdagen, tills jag hade absolut klara besked om vilka konsekvenser den nya budgeten skulle få för försvarsindustrin. Jag har svarat att den säkert kan komma att få konsekvenser för vissa industrier, d. v. s. medföra en minskning av beställningarna där. För andra industrier är det däremot alldeles påtagligt att beställningarna kommer att öka. Totalt kommer de anslag som vi nu är beredda att fatta beslut om att medföra en bibehållen sysselsättning inom försvarsindustrin jämfört med den vi haft under det senaste budgetåret. En annan sak är, herr Virgin, att om vi hade anslagit

ytterligare en miljard för försvaret till nästa budgetår, skulle man självklart ha kunnat tänka sig att lägga ut ännu fler försvarsbeställningar. Det väsentliga i detta sammanhang är dock att de beställningar som utlägges i stort ger samma sysselsättning inom försvarsindustrin som tidigare. Det är, såvitt jag förstår, högst väsentligt.

Jag kan försäkra herr Virgin att det ligger mycket arbete bakom detta. Han vet också mycket väl att budgeten är justerad och omgjord med hänsyn till att en så stor andel som möjligt av densamma skall gå till industribeställningar. Vad som har föranlett detta är, som herr Virgin också vet, att vi under de senaste fyra åren har tillåtit försvarets myndigheter att planera för åren efter försvarsbeslutet. Det gäller en planering för anskaffning av vapen och annan materiel, som har utgått från väsentligt högre försvarsanslag än dem vi nu står beredda att besluta om. Med en sådan planeringsnivå, som vi har godkänt i kompromissens tecken år 1962, och med en anskaffningsnivå, som under hela fyraårsperioden har legat lägre, så uppstår naturligtvis stora svårigheter när man sänker anslagsnivån ytterligare. Det är någonting självklart, vilket jag också har betonat här i kammaren. Lägg dock märke till att varken regering eller riksdag har godkänt några av de planer som vi har tillåtit myndigheterna att uppgöra.

Det finns, herr Virgin, ingen godkänd marinplan 60. När skulle riksdagen ha beslutat om en sådan? Det har inte skett. Herr Virgin kan alltså komma fullständigt på sned, om han står här och säger att vi skulle ha bundit oss för de förslag inom marinen, flygvapnet och armén, som har framkommit vid en tillåten planering. Det har vi inte alls gjort. Marinen bygger båtar vid flera varv i Sverige i enlighet med de delar av denna plan som vi efter hand har godkänt. Att antalet enheter inom marinen kommer att minska i framtiden, liksom antalet flygplan inom flyg-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

vapnet, är alldeles naturligt och sammanhänger i och för sig inte med någon ändring i försvarsbudgetpolitiken — eftersom dessa enheter, även om de är små, är mycket effektivare och därför mycket kostsammare. Det är kvaliteten som här får gå före kvantiteten. Därför skulle, även om vi hade fullföljt 1963 års principer för försvaret, en framtida marin ha kommit att i stort sett se ut som den som herr Virgin beskrev. Tyvärr är läget sådant. Detta är inte något alldeles speciellt för försvaret i vårt land. Jag skulle kunna anföra exempel från alla länder, även stormakterna, där utvecklingen är precis densamma, nämligen att man på grund av de bättre prestanda, som man genom modern teknik får in i vapnen, tvingas att begränsa antalet enheter. Men det innebär inte att man minskar den försvarskraft som dessa vapen representerar. Jag har velat säga detta om de jämförelser som görs även uti reservationerna mellan en tillåten planering och de faktiska beslut som riksdagen har fattat. Jag har velat peka på att man får akta sig för att utgå ifrån att vi på något sätt har bundit oss för resultaten av denna planering inom myndigheterna.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern talade om den gällande målsättningen och sade att den bara är en politisk manifestation. Det är riktigt att den är en politisk manifestation, men den behöver ju inte vara innehållslös för det — och det är den inte heller. Försvarsministern sade själv för ett år sedan vid en debatt i riksdagen följande: »Som det väsentligaste avsnittet i målsättningen står att krigsmakten skall kunna avvärja en stort upplagd invasion över havet eller landgränsen samt i samband därmed insatta luftlandsättningsföretag och samtidigt upprätthålla ett segt försvar mot andra invasionsföretag.»

Detta är dock ett direkt konkret in-

nehåll som kan översättas i försvarsurser och som har direkt samband med anslagen till försvaret.

Försvarsministern sade också att det är orimligt med ständigt ökade kostnader för försvaret.

Låt mig citera ett annat uttalande av försvarsministern för ett år sedan, också gjort i riksdagen. Försvarsministern deklarerade då att han personligen hade den meningen att den hittills förda försvarspolitiken är riktig och sade vidare: »Jag håller på att den nuvarande försvarskraften måste bibehållas om vi skall vinna respekt för det vi kallar den svenska säkerhetspolitiken.»

Den hittills förda försvarspolitiken har inneburit ständigt ökade kostnader och den har gjort det därför att det är det enda sättet att vidmakthålla försvarskraften.

Jag håller med försvarsministern i vad han sade i fjol. Det är bara synd att försvarsministern inte håller med sig själv.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag kan inte tänka mig att jag, som herr Virgin påstår, har sagt att det är orimligt med ständigt ökade kostnader för försvaret. Det behöver det inte vara. Det beror på det internationella läget och hur vi bedömer de risker vi som nation är utsatta för. Det är mycket möjligt att vi kan komma att tvingas att förstärka försvaret ytterligare. Vi hoppas ju att den internationella utvecklingen skall göra det möjligt för oss och för andra att i stället begränsa försvarskostnaderna. Jag har tvärtom sagt att vi måste bibehålla nuvarande försvarskraft. Det menar jag att vi gör genom den försvarspolitik som vi för nu. Vi får bättre möjligheter att bedöma detta när försvarsutredningen är färdig, det medger jag. Men avsikten är ju att försöka behålla den försvarskraft som vi har uppnått och som vi under hela 1950-talet och början av 1960-talet väl ändå har ansett vara ungefär vad vi

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

inom Sverige nödvändigtvis måste ha i fråga om försvarskraft med hänsyn till vår nationella säkerhet.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Försvarsministern inledde sitt anförande med att erinra om att det är tio år sedan en försvarsbudget behandlades utan att det finns någon överenskommelse mellan partierna, och han konstaterade att statsutskottet nu är splittrat. Jag tycker att detta borde vara en varning till det socialdemokratiska partiet. Dagens debatt förs ju mot bakgrunden av det avhopp som de socialdemokratiska ledamöterna i försvarsberedningen gjorde i höstas. Utan någon preciserad motivering kastade man om försvarspolitiken och krävde en väsentlig nedskärning för nästa budgetår.

Kammaren har flera gånger diskuterat denna fråga, och jag har själv haft tillfälle att tre gånger — tror jag — framföra kritik mot detta och skall inte i detalj upprepa vad jag har sagt. Jag konstaterar endast att splittringen, herr försvarsminister, beror på socialdemokraternas handlande i höstas. Det är riktigt att vi har en glädjande avspänning mellan Sovjet och USA, men att säga att detta kan tas till intäkt för långtgående bedömningar av den försvarspolitiska situationen för Sveriges del tror jag är uteslutet. Jag hänvisar till vad jag tidigare har sagt.

I de yttersta av dessa dagar ser vi hur det återigen börjat kärva till sig. Enligt allas bedömning är nedrustningsförhandlingarna i Genève i ett svårare läge än tidigare. Man vet ingenting om vad som kommer att hända.

Folkpartiet håller för sin del fast vid förhoppningen att det skall bli möjligt att vidmakthålla sammanhållningen kring försvaret. Sammanhållningen är i och för sig en väsentlig psykologisk försvarskraft, och vår förhoppning är att det i det fortsatta arbetet inom försvarsberedningen skall visa sig möjligt att komma överens.

Försvarsministern sade att mittenpartierna har visat förståelse eller någon förståelse — hur nu orden föll — för socialdemokraternas ställningstagande. Ja, herr försvarsminister, vi har visat förståelse i förhoppning om att socialdemokratin skall nyktra till, men det kräver en motprestation från socialdemokraternas sida och givetvis även från andra partiers sida. Man måste vara villig att resonera.

När man då ser på en av de frågor som försvarsministern berörde, nämligen planeringen under det övergångsår vi har framför oss, och ser på statsutskottets utlåtande blir man en aning tveksam om det verkligen kan finnas möjligheter att komma överens. Både socialdemokraterna och högern vill ju att riksdagen under övergångsåret skall uttala sig för en viss planeringsnivå. Från mittenpartiernas sida har vi sagt att vi tror att det är olämpligt att riksdagen gör ett sådant uttalande. Vi vet ju alla att en viss planering ändå måste äga rum. Men just genom dessa uttalanden — även om man försäkrar att man i det sammanhanget inte binder sig — är det uppenbart att en viss psykologisk bindning kommer att äga rum. Enligt centerpartiets och folkpartiets bedömning kommer detta att försvåra en överenskommelse i försvarsberedningen. Man är nog från olika håll ganska kritisk mot systemet med en planeringsnivå med vissa kostnader och en nivå där vi bestämmer försvarskostnaderna för nästa budgetår. Även det borde leda till att man i någon mån är försiktig med vad man säger i detta sammanhang.

Det vore intressant att höra om herr Gillström, som skall föra socialdemokraternas talan och som också sitter i försvarsberedningen, har en annan mening när det gäller olämpligheten av att planera beträffande försvarskostnaderna på vitt skilda nivåer. Om det är på det sättet tycker jag att det är ytterligare ett starkt skäl för det som avdelningens ärade ordförande här redan har sagt.

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

Då får man finna sig i vissa olägenheter, och dessa olägenheter, herr talman, har ju socialdemokratien ställt till med. Oppositionen har inte vidtagit några åtgärder som har lett till olägenheter, utan det är ju det socialdemokratiska avhoppet i höstas som har gjort att vi hamnat i denna situation, som vi verkligen inte har önskat skulle uppkomma.

Avdelningens ärade ordförande har i detalj gått igenom våra reservationer, och jag skall bara ge några allmänna kommentarer till de ståndpunkter som vi har intagit i utskottet. Kommentarererna skall bli mycket korta. Försvarsministern sade — han har nu lämnat kammaren, men jag hoppas att han infriar sitt löfte och återkommer — att mittenpartierna anser sig kunna följa regeringen. Det är väl, herr talman, en sanning med mycket stor modifikation, om jag skall uttrycka mig mycket mildt beträffande försvarsministerns ordalag. Vi har verkligen tagit konsekvenserna av att vi anser att det är önskvärt att få en ny uppgörelse mellan partierna i försvarsfrågan. Eftersom vi inte har uppgivit hoppet om detta, har vi försökt att lägga en linje som det skulle vara möjligt för de andra partierna att acceptera. Det finns dock i dag inte stora förhoppningar på denna punkt. Vi har alltså inte accepterat regeringens uppläggning på längre sikt, utan vi har endast försökt att om möjligt nu få till stånd en enighet i denna sak; en enighet som sedan kunde växa ut till en allmän enighet i försvarsberedningen.

Försvarsministerns förslag för nästa budgetår är ur flera synpunkter — såsom andre vice talmannen påpekade — sådant att mittenpartierna inte kan acceptera det. Försvarskraften på sikt skulle verkligen väsentligt minskas om man följde regeringen. De upplysningar som vi i avdelningen har fått från ansvariga myndigheter visar t. ex. att sysselsättningen verkligen kan få svårigheter om man skulle följa regeringen. Därtill kommer att det speciellt inom ammunitionstillverkningen, om man blir

tvungen att avskeda arbetare där, tar mycket lång tid att lära upp nya arbetare. Våra reservationer visar ju hur man med blygsamma höjningar i förhållande till regeringens förslag verkligen kan åstadkomma väsentliga förbättringar redan för nästa budgetår. De rör bl. a. ammunitionstillverkningen, anskaffningen av 9 cm pansarvärnspjäser samt anskaffningen av min- och depåfartyg. Enligt våra reservationer kan man påbörja upprättandet av ett färdigbildat vapensystem för kustartilleriets rörliga spärrförband. Till flygplan 35 F kan man skaffa den avsedda jaktroboten med de blygsamma höjningar som vi har föreslagit. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen a.

Sedan har folkpartiet en särskild reservation, som jag avslutningsvis skall be att få säga ett par ord om. Redan nu finns en hel del erfarna och förtjänata underofficerare, som tas i bruk i befattningar såsom ställföreträdande kompanichef. En undersökning visar att under tiden 1 juli 1965—30 juni 1966 underofficerare vikarierade i sådana befattningar inom armén vid inte mindre än 1 183 tillfällen, i marinen i 164 fall och i flygvapnet vid 586 tillfällen. Detta visar att en sådan tjänstgöring kan skötas av underofficerare med gott resultat. Vi har i en reservation föreslagit att riksdagen skall skriva till regeringen och påpeka förhållandet. Visst finns det vissa hakar i detta sammanhang. Det är vi fullt medvetna om, och det är därför som vi föreslår en utredning av huruvida detta system går att genomföra utan olägenheter. Utskottet har inte avvisat tanken men är onekligen något njujgare i motiveringen än vad vi har varit. Jag skall, herr talman, på denna punkt återkomma med ett yrkande.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag kanske får börja med att säga några ord om målsätt-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

ningen för krigsmakten, som har berörts i ett par inlägg och som väl är någon sorts utgångspunkt, enligt många mening, för vilket försvar vi skall ha. Den har återopats vid många tillfällen i den tidigare debatten och den har, som försvarsministern nyss sade, missförstått. Som jag ser det har den också många gånger avsiktligt missbrukats.

Enligt min mening har den offentliga målsättning som finns uttryckt i riksdagens beslut aldrig varit avsedd att ange exakta ramar för krigsmaktens omfattning och för dess utveckling. Försvarsministern angav det 1964 i en proposition till riksdagen, då riksdagen utan erinran godkände hans uttalande. Han sade, vilket nyss diskuterats här, att det gällde en politisk manifestation, och det sades tydligt ifrån att det inte var fråga om något preciserat rättesnöre för krigsmaktens uppbyggnad.

Riksdagens accepterande av det uttalandet borde väl ändå innebära att man inte kan utnyttja uttalandet i punkten 3 i målsättningen på det sätt som herr Virgin nyss gjort och som ofta görs i debatten. Den krigsplanläggning som fortlöpande pågår sker efter direktiv från Kungl. Maj:t till de militära myndigheterna. Den är självklart inte offentlig. Såvitt jag förstår borde den ge de anvisningar beträffande målsättningar av reell art som man efterlyser.

En offentlig målsättning måste vara allmänt hållen. Den måste vara en deklARATION och knappast mera. Det är den också utom på denna tredje punkt som talar om försvaret vid en invasion.

Där görs preciseringar om vad krigsmakten skall kunna orka med. Det sägs att den skall kunna avvärja en stor invasion över landgränsen *eller* en stor invasion över havet. Dessutom skall den kunna klara — det har redan sagts här — andra smärre invasions- och aggressionsföretag. Ursprungligen föreslogs det, när denna punkt olyckligen kom med — jag antar att det var från högsta militära ort — att det där kravet på

krigsmakten skulle anges annorlunda. Enligt det förslaget skulle krigsmakten kunna avvärja *både* en stor invasion över havet *och* en stor invasion över landgränsen. Genom 1962 års beslut blev det en ändring därhän att »*både*—*och*» utbyttes mot »*antingen*—*eller*». Man prutade till ungefär hälften i fråga om kravet på krigsmakten utan att det från något håll påyrkades ändringar beträffande de resurser som krigsmakten skulle tilldelas. Att man kunde ändra från *både*—*och* till *antingen*—*eller* visar, anser jag, meningslösheten i att försöka göra preciseringar i sådana här avseenden.

Jag har för min del vid något tidigare tillfälle opponerat mot att en offentlig målsättning får denna form. Det har funnits många skäl härtill — jag skall bara erinra om några.

Enligt min uppfattning är det orimligt att Sveriges riksdag beslutar offentligen omtala vad vår krigsmakt skall orka med eller inte orka med, att till omvärlden och en presumtiv angripare säga: »Vi har ett försvar som kan prestera detta, men inte mera.» Det väcker löje, som jag ser saken, att göra en sådan precisering och sedan utnyttja den rent bokstavigt. Detta är att spela med öppna kort, något som man väl inte gärna gör i sådana här sammanhang.

Jag tror också att många människor frågar sig vad krigsmakten skall göra om det kommer två stora invasioner samtidigt, en över land och en över hav. Tycker inte de flesta att krigsmakten borde vara i stånd att klara bägge invasionerna — så långt man nu orkar, och det kan ju aldrig bli tal om att försvaret skall kunna prestera mera än så? Det är uteslutet att tänka sig att vi sätter in våra krafter på ena hållet och lämnar angriparen fri väg på andra hållet. Även detta säger väl något om innebörden av denna precisering.

Man frågar sig vidare vad som menas med en stor invasion. Hur stor skall den vara? Ja, det har ingen kunnat

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

ange. Militärerna kan säga att det är den största invasion som en presumtiv angripare enligt deras beräkningar kan sätta i gång mot oss, alltså att invasionens storleksordning maximalt är mätbar och att man sedan kan bygga upp ett tillräckligt motstånd mot varje sådan invasion; om det nu bara är *en* invasion man skall klara. Frågan om vad som menas med en stor invasion är emellertid inte besvarad därmed — man är lika okunnig om vad som kan inträffa den dag någonting sådant blir en realitet.

Sedan ännu en synpunkt, herr talman. Om riksdagen gör en sådan precisering och menar att man därmed exakt anger vad krigsmakten skall kunna prestera, vem har då möjligheter att bedöma hur stora resurser som krävs för att krigsmakten skall klara den prestationen? Ja, jag skulle tro att riksdagen saknar möjligheter att göra den bedömningen, så mycket mera som stabernas uträkning sker bakom slutna dörrar. Endast militären kan göra sådana beräkningar — det är fackmannen som har möjligheter att säga oss vilka resurser som behövs, och känner man behovets storlek kan man också räkna fram kostnaderna. En sådan uppfattning — som man måste ha om man bokstavligt håller fast vid kravet på denna precisering — måste innebära att Sveriges riksdag egentligen inte skulle kunna bestämma någonting alls om försvarskostnaderna utan får överlåta åt fackmännen att avgöra vilka resurser som behövs och vad försvaret skall kosta; sedan skulle Sveriges riksdag bara ha att svälja de kostnaderna. Enligt min mening är en sådan uppfattning om målsättningen fullständigt orimlig — och jag tror inte heller att någon har tänkt sig att man skall uppfatta saken så. Därför har jag för min del menat att vi inte i målsättningen skall ha några preciseringar av en art som förvillar begreppen och ger utrymme både för missuppfattningar och för missbruk av vad riksdagen har avsett.

Det utskottsutlåtande som vi behandlar gäller propositionen nr 110 som utgör en komplettering till årets fjärde huvudtitel, en komplettering som väsentligen rör materielanslagen och vissa lönefrågor men som också rör punkten 1 angående de totala ramanslagen i inledningskapitlet till fjärde huvudtiteln. Kammaren har tidigare behandlat fjärde huvudtiteln, men denna punkt har brutits ut för att behandlas i detta sammanhang.

Utskottets majoritet har accepterat vad departementschefen har föreslagit beträffande ramberäkningen. Det är fråga om, som redan har sagts, ett basbelopp på 4,6 miljarder kronor. Härtill kommer stigande löner och stigande priser. Lönerna är ju redan i stort sett fastställda och kan därför beräknas. Beträffande priserna har man numera gått in för att i förväg beräkna de totala prisstegringskostnaderna. I vad mån en sådan beräkning kan till fullo stämma med utvecklingen under året återstår att se, men det är ändå ett försök att redan vid budgetens fastställande få med alla utgifter som hör dit.

Basbeloppet på 4,6 miljarder kronor är det belopp som de socialdemokratiska representanterna i försvarsutredningen förordade, och de i sin tur utgick från en summa som så långt möjligt motsvarade innevarande års utgifter under fjärde huvudtiteln. Det är alltså inte fråga om någon reducering av nuvarande försvarskostnader. Förslaget innebär tvärtom ett bibehållande av det utgiftsbelopp på budgeten som vi rör oss med i år. Inom försvarsutredningen innebar förslaget dessutom en läsning för ytterligare ett år utöver nästa budgetår. Nej, det är inte fråga om någon reducering av försvarsanslagen. Däremot är det fråga om att avbryta den successiva ökning som har ägt rum under 10 år när det gäller försvarskostnaderna, utöver de automatiska pris- och löneökningarna. Det gäller här den faktiska ökning på närmare

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

2,5 procent för teknisk utveckling som nu inte tas med. Man vill frysa kostnadsramen vid det belopp som är fastställt för innevarande år och inte gå lägre. Man har nått en kostnad för försvaret som man tycker är möjlig att klara, som man tycker är rimlig och som inte behöver byggas på ytterligare.

Under dessa tio år har försvaret varit föremål för ett mycket imponerande utvecklingsarbete. Vi har befunnit oss i någonting av en fortlöpande upprustning. Ibland har man haft en känsla av att vi har befunnit oss i någon sorts kapprustning med stormakterna. I varje fall när man hör representanter från högern tala, får man den föreställningen att de har i tankarna att vi skall försöka kapprusta med de stora makterna.

Under dessa år har emellertid den svenska krigsmakten nått en icke föraktlig styrka. Den är väl organiserad och väl utrustad med modern materiel över praktiskt taget hela linjen. Det förekommer alltså inte några brister av allvarligare art.

Man kanske inte skall överskatta den värnkraft som krigsmakten fått under denna tioårsperiod, efter vilken vi nu anser att man bör göra ett stando, men man skall sannerligen inte heller underskatta den. Jag tror nämligen att det svenska försvaret nu äntligen också nått en nivå som inger en viss trygghet och som man har anledning att bevara så länge som det är nödvändigt, dock icke längre än så.

Vi har alltså bedömt läget så att man i dag kan visa en viss återhållsamhet. Man kan också fråga sig hur långt vi annars egentligen skulle gå på denna upptrappningsväg. Statsverkspropositionen präglas ju i år av en mycket kraftig åstramning, som drabbar angelägna ting på praktiskt taget alla områden. Vår samhällsekonomi kräver att statsutgifterna hålls tillbaka för att en rimlig balans skall kunna uppnås.

Alla partier torde ha varit ense om att man bör sträva efter en sådan åter-

hållsamhet. Men denna bör också enligt vår mening gälla fjärde huvudtiteln, där man har tillämpat en automatik som icke förekommer på andra håll. Det finns möjligheter att hålla igen också på detta område, och det är detta som vi anser nu bör ske. Det är möjligt att genomföra även ur säkerhetspolitiska synpunkter.

Försvarsutredningen har ägnat en större del av sitt hittillsvarande arbete — praktiskt taget hela första året — åt att studera och belysa de säkerhetspolitiska problem som vi har. Självfallet kan man dra vilka slutsatser man vill av de resultat som, mestadels i tryckt form, har kommit fram ur dessa studier, men det viktiga är nog — vilket ingen lär bestrida — att vi nu ändå befinner oss i en i vad gäller vår närmaste omvärld mera stabiliserad period.

Vi har inget militärt hot hängande över oss och har inte heller, såsom också torde kunna utläsas av dessa studier, under överblickbar tid något hot att vänta. Läget är alltså sådant att man har anledning att spara på utgifterna även inom försvaret.

Vi har alltså bedömt läget så att det ur statsfinansiella och samhällsekonomiska synpunkter är nödvändigt att hålla igen utgifterna även på detta område och anser att det är möjligt att göra det också med hänsyn till säkerhetspolitiska aspekter.

Den kostnadsram som vi samlats om för nästa budgetår och som tillstyrkes i statsutskottets utlåtande motsvarar, som sagt, kostnadsramen för innevarande budgetår. Det är anmärkningsvärt att inget parti har ansett sig kunna förorda att man fullföljer 1963 års inriktning av den ekonomiska utvecklingen på detta område — inte ens högern, som ju också är beredd att pruta, om än aldrig så litet. Högern föreslår emellertid att till utskottets basbelopp 4,6 miljarder kronor skall läggas 300 miljoner kronor för vissa närmare angivna ting som man anser vara ange-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

lägna för vår trygghet. Det är bl. a. sådana ting som alltjämt befinner sig på konstruktionsstadiet och som det väl kommer att bli möjligt att införliva med krigsorganisationen någon gång på 1970-talet eller i vissa fall någon gång på 1980-talet

Herr Virgin ansträngde sig att bevisa hur angelägna alla dessa ting är för vår försvarsorganisation, och jag förstår att det kan hävdas att det är ur försvarssynpunkt nyttiga ting. Någon gång på 1970-talet skulle alltså försvaret vara utrustat därmed, och det är väl möjligt att om det inte sker 1974, så kanske det sker 1975 eller 1976. Man kan likväl tänka sig att skjuta på dessa saker något eller några år tills de kan rymmas inom kostnadsramen, vilken den nu är, såvida de inte under de allra närmaste åren befinnes vara så angelägna att de ur materielkostnadsramen tränger undan andra ting som finns där men som kan betraktas som mindre angelägna. Det återstår att se.

Det är säkert mycket som man kan önska även i fråga om sådant som man inte har råd till. Därför får man nog hålla igen om man över huvud taget skall kunna göra allvar av tanken att även på fjärde huvudtiteln visa den åtstramning som hela statsverkspropositionen präglas av i år.

Högern har dessutom, som herr Virgin redogjorde för, avgivit en särskild reservation beträffande motiveringen. Den gäller fullföljande av flygplansprojektet 37 Viggen. Man menar att det knappast är möjligt att inrymma detta projekt inom någon annan kostnadsram än högerns. Den allvarliga olycka som skulle hända, om Viggen inte kom till det svenska försvaret, oroar mig dock inte. Jag har nämligen tidigare i denna kammare uttryckt den meningen att hela Viggen-projektet innebär en snedbelastning av våra resurser och att det inte bort genomföras. När man nu bundit 1 100 miljoner kronor på projekteringen av detta märkliga flygplan, har man ändå kommit så långt att inte ens

jag kan tänka mig annat än att man gör en beställning — den i och för sig begränsade beställning som Kungl. Maj:t har föreslagit. Enligt de informationer som utskottet fått är det möjligt att göra det under vissa betingelser inom de lägre kostnadsramarna. Vi har ingen som helst anledning att betvivla att den beräkningen är riktig.

Mittenpartierna har lagt fram förslag som avser att avvärja en större olycka i framtiden. Man föreslår en ökning av utskottets basbelopp med 100 miljoner kronor — 50 friska miljoner och 50 från reservationsanslagen. För detta skulle man för arméns räkning få mer ammunition och mer pansarvärnspjäser. Man skulle få ytterligare ett min- och depåfartyg för flottan. Man skulle få minor och torpeder och ett nytt vapensystem för kustartilleriet. För flyget skulle man få vissa radaranläggningar och en ny jaktrobot.

Det är en rätt lång önskelista för så relativt små belopp. Kommer man bara ihåg att önskelistan inte skall förverkligas under nästa budgetår, utan bara påbörjas då och betalas i framtiden, så förstår man att det är möjligt att räkna som mittenpartierna gjort.

Men vi vet ändå inte vilken utveckling som försvaret kommer att få. Vi vet inte vilka materielslag, som får plats i nästa års budget. Vi vet inte vilka som bör ha plats där, och vi vet framför allt inte, förrän försvarsutredningen sagt sin mening och riksdagen tagit ställning till dess förslag, hur vårt försvaret skall vara utformat. Innan dess kan vi knappast heller veta vilken materiel som kommer att behövas i detta framtida försvar.

Det gäller både högerns och folkpartiets förslag att många av de ting, som man nu anser högst önskvärda och som väl alla kan anse önskvärda om de inte kostar så stora pengar, kanske inte passas in i den blivande försvarsorganisation, varom överbefälhavaren nu funderar.

Vi vet däremot att det för nästa år

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

inte behöver göras några avbeställningar. Den saken har försvarsministern nyss redogjort för, och jag kan därför gå förbi den.

Så mycket är också klart, att huvudtiteln för nästa år liksom säkerligen även för kommande år kommer att innefatta betydande miljardbelopp, avsedda för materiel. Det är självklart att de miljarderna efter hand kommer att tillföra försvaret resurser, som i dag så att säga får stå och vänta i kö. Mer brådskande är väl ändå inte denna anskaffning än att man kan ha rätt, då landets ekonomi kräver det, att fördröja anskaffningen av vissa kanske i och för sig önskvärda ting.

Det är framför allt med hänsyn till att försvarsorganisationen i höst måhända kommer att se litet annorlunda ut än den gjort hittills, som det väl får anses vara olyckligt om man nu låser fast ett beställningsprogram, om vilket man inte vet att det passar i den blivande organisationen. Det skulle vara olyckligt om man på det sättet gör felinvesteringar, som kommer att kosta samhället betydande belopp utan att bli till någon egentlig nytta.

Herr talman! Jag har ingenting mer att tillägga. Försvarsministern har redan utvecklat sin syn på saken och den berör i stor utsträckning vad utskottet skulle ha att säga.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gillström gjorde en skarp vidräkning med målsättningen, och jag förstår detta. Det är nämligen just försvarets anknytning till en målsättning som klarast visar hur oansvarigt det socialdemokratiska försvarsutspellet verkligen är.

Herr Gillström säger, att målsättningen har missförståtts och missbrukats och att den aldrig har varit avsedd att ange exakta ting. Jag delar inte den uppfattningen. Men om den vore riktig

— vad har då socialdemokraterna för utgångspunkt för att fastställa försvarskostnaderna? Man kan väl inte bara utgå ifrån ett belopp — det vore mycket egendomligt, tycker jag. Man måste väl utgå ifrån vad man anser att försvaret bör kunna utföra för att ge den trygghet, som man vill skapa, och sedan räkna efter vad kostnaderna blir. Tycker man att de då blir för höga och orimliga att bära, får man naturligtvis sänka sina pretentioner på förmågan. Det var just det som gjordes när man gick ner från kravet på att kunna försvara sig mot två stora invasioner till kravet på att försvara sig mot en invasion och att upprätthålla ett fördröjande försvar mot övriga invasioner. Det var en sådan anpassning.

Herr Gillström frågar: Hur stor är en stor invasion? Herr Gillström vet mycket väl att det i försvarsutredningen har skett många ingående föredragningar om de mycket noggranna studier, som görs inom försvarsmakten, och att de har gett svar på denna fråga och på alla andra frågor som herr Gillström har ställt. Det är klart att svaren kan vara felaktiga i någon mån, men de är i varje fall alltid riktigare än bara ett troende och ett tyckande. Det räcker inte, som herr Gillström gör, att bara säga att de försvarskostnader, som nu fastställts av regeringen, är de rimliga.

Jag håller med om att vi inte bör vore sig överskatta eller underskatta den värnkraft som vi har, men det är fel att tro att den har ökat relativt sett under de senaste tio åren. Den har ungefär bibehållits oförändrad. Det är vår förmåga att stå emot angrepp även från en stormakt, som betyder någonting, och den förmågan bör vi enligt min mening vidmakthålla.

Det gör vi *inte*, om vi följer regeringens förslag.

Herr GILLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var i herr Virgins inlägg inte någonting särskilt som jag

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

behöver ta upp utom en fråga som han ställde: Vilken utgångspunkt kan socialdemokraterna ha för att fatta sin ståndpunkt i fråga om kostnaderna för försvaret, om man inte skall räkna med den precisering som finns i punkt 3 i målsättningen?

Jag ställer samma fråga till herr Virgin: Vilken utgångspunkt har högerpartiet med anledning av denna precisering, och vilken utgångspunkt räknar högerpartiet med för att det över huvud taget skall kunna komma fram till ett fixt och fast belopp när det gäller försvarskostnaderna?

Jag tror inte att högerpartiet har möjligheter att göra det — möjligen kan herr Virgin som är officer göra det, men lekmannen har inga sådana möjligheter. Det måste, som jag sade, vara fackmännen som kan tala om för oss att vi för att kunna klara den prestation som vi kräver måste ha så och så mycket resurser av de och de slagen, och det kostar så och så mycket pengar.

Skall man alltså ha detta som utgångspunkt, tvingas man, som jag sade, att räkna med att riksdagen bara blir en sådan där institution som har att betala, d. v. s. att plocka ut pengarna av skattebetalarna, vilka summor det än blir fråga om.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är visserligen riktigt att jag har varit officer, men det var för 25 år sedan, och jag har inga kunskaper med mig från den tiden i detta stora sammanhang. Mitt ställningstagande grundar sig därför självfallet på de sakkunniga föredragningar, som vi i stor mängd har fått inom försvarsutredningen och som har belyst att det finns ett klart samband mellan å ena sidan vad försvaret kan åstadkomma och å andra sidan vad det kostar att skaffa detta försvar.

Det är väl i och för sig ganska självklart att ett sådant samband föreligger.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! För ungefär en och en halv timme sedan inledde försvarsmnistern sitt anförande med att göra gällande, att det var högerpartiet som brutit försvarsenigheten, att det var vi som ville gå våra egna vägar och att det var vi som inte ville diskutera. Även i en försvarsdebatt kan naturligtvis anfall vara det bästa försvaret. Följande denna enkla tes kastade alltså försvarsministern ut en demagogisk ordbomb här i kammaren, men han flydde sedan fältet mycket snabbt och drog sig in i andra kammaren för att ta skydd under herr Erlanders vingar. Det är klart att man också kan föra en debatt så, om man känner sig osäker.

Låt mig emellertid se litet närmare på påståendet, att det skulle vara högerpartiets vakthållning kring ett starkt neutralitetsförsvar som har brutit försvarsenigheten. Det är ett påstående som både bör granskas och klart avvisas.

Det är vår uppfattning, att mycket av förklaringen till regeringens bristande känsla för behovet av försvarsenighet hänför sig till socialdemokraternas förlustval förra året. Det gäller nedskärningen av försvarskostnaderna liksom det gäller en annan stor fråga, som vi inte diskuterar i dag men som ligger på riksdagens bord och kommer upp i debatten i morgon, nämligen den utkastade tanken om en statlig investeringsbank.

Med dessa två frågor som utgångspunkt, framför allt försvarsfrågan, kan det finnas skäl att anlägga några synpunkter på varför regeringspolitiken under det gångna halvåret, d. v. s. sedan september—oktober 1966, så märkbart radikaliserats och så klart orienterats vänsterut.

Den naturliga bakgrunden är, att regeringspartiet i dag känner sig klämt mellan opinionstrycket från vänstergrupperna, från kommunisterna och de högljuddare vänstergrupperna inom det egna partiet, å ena sidan och vetskapen

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

å andra sidan om att en majoritet av valmanskåren i föl gav oppositionen, d. v. s. de borgerliga partierna, sitt stöd. Detta växande tryck från två håll har säkert bidragit till att skapa den, som jag tycker, atmosfär av nervositet och politisk villrådighet, som kännetecknar regeringens sätt att arbeta, inte minst i fråga om försvarspolitiken. Det gäller tydligen för regeringen att till varje pris förhindra en utveckling på den socialistiska vänstersidan. — Kanske skall jag använda samma uttryck som försvarsministern gjorde, då han i stället för att kalla opinionspartiet högerpartiet vid dess rätta namn rätt och slätt talade om »högern». Jag skulle på samma sätt kunna tala om »vänstern» som ett passande uttryck för det socialdemokratiska partiet. Det gäller tydligen för denna vänster att förhindra den situation som uppstod i vårt grannland Danmark förra året, då det omkostymerade danska kommunistpartiet under Axel Larsens ledning fördubblade antalet mandat. Men det gäller tydligen också — och det fick vi ett klart bevis på genom försvarsministerns anförande — att försöka se till att de borgerliga framgångarna här i landet inte bara förbyts i sin motsats utan att de borgerliga ståndpunkterna splittras.

Hur löses nu detta problem? Kan det över huvud taget lösas av ett regeringsparti, som i dag inom sig rymmer betydligt fler och mer divergerande åsikter än vad jag tror statsminister Erlander och hans meningsfränder någonsin lär kunna spåra upp bland den borgerliga oppositionen i dag?

I detta dilemma har regeringen börjat använda en taktik, ett utstuderat spel, som vi inom de borgerliga partierna måste se upp med. Valet 1966 visade att en icke inbördes kabblande opposition kunde åstadkomma mycket. Borgfreden gav resultat. För regeringen tycks det därför vara ett livsvillkor att till varje pris bryta borgfreden. Men det räcker inte för regeringen att försöka splittra oppositionen. Det förefal-

ler fordras något mer. Regeringen måste också ge sken av kraft och handlingsförmåga på något sätt. Den försöker komma på offensiven. Man väljer i detta läge ut sådana frågor som inte diskuterades i 1966 års valrörelse. Därmed vill man stimulera de egna krafterna, samtidigt som man försöker tillfredsställa även grupper längst ut till vänster i partiet.

Jag tror att det är denna bakgrund som har gjort att regeringen omedelbart efter valet 1966 sköt fram försvarsfrågan. Resultatet blev ett förslag om en försvarsnedskärning, som ingen kunnat drömma om före valet 1966.

Den enighet, som rått mellan de demokratiska partierna och som inte minst i utlandet skapat respekt för vår vilja att med ett starkt försvar ge stöd åt vår alliansfria utrikespolitik, offrades för partitaktiska syften.

Det väsentliga av klar och vettig ekonomisk planering skadades och bröts på vissa punkter.

Den försvarspolitiska målsättningen att effektivt försvara hela landet ersätts med en ny politisk taktik.

Uppenbarligen — här vill jag nog i viss utsträckning ge försvarsministern rätt — har taktiken lyckats. Inte till att börja med, men så småningom tycks den ha fyllt de anspråk som regeringens strateger ställt upp.

Försvarsutspelet var en ny fråga. Ingen kunde hävda att valutslaget skulle ge partierna erforderlig vägledning. Den hade inte diskuterats. Man kunde från borgerligt håll knappast göra gällande, att majoriteten av väljarna uttalat sig för en bestämd försvarspolitik, och man kunde heller inte göra gällande att opinionen i valet uttalat sig positivt för en försvarspolitik som socialdemokraterna sedermera slog in på.

Men utspelet fyllde också andra kriterier. Det tycks ha tillfredsställt vänsteropinionen, och den gav intryck av en regering, som vågade ta ställning. Det är ju så enkelt att åtminstone i propagandan övertyga om att pengar —

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

och stora pengar — kan sparas på försvaret. Det är propagandamässigt mycket svårare att bevisa motsatsen. Och det är ju en av de väsentliga orsakerna till att de politiska demokratiska partierna har försökt att hålla försvarsfrågan ovanför den alldagliga och i vissa fall något demagogiska politiska debatten.

Men sist — men inte minst — rubbade försvarsfrågan nog också den borgerliga enheten. Jag tror inte att det finns någon anledning att inte konstatera detta. Man lyckades inte inledningsvis, vilket uppenbarligen oroade regeringen. Det gemensamma borgerliga utredningsalternativ som lades fram i höstas i försvarsutredningen var en manifestation för den borgerliga enigheten, och den skakade också regeringen politiskt. Men när det kom till avgörandet denna omgång visade det sig att socialdemokraterna kanske inte hade räknat så fel. De två mittenpartierna släppte under trycket från regeringspartiet det gemensamma borgerliga utredningsalternativ, som de själva varit med om att utforma.

Låt mig ge ytterligare ett exempel, mycket kort, på taktiken från regeringens sida. Det gäller den statliga fond som vi i morgon skall diskutera — inte i form av en fond, utan i form av en statlig bank. Här kan vi spåra samma mönster. Förslaget vill antyda en framsynt regering. Förslaget är så nytt att det fortfarande tycks vara föränderligt — vi får se vad som händer — och det fyller också det krav, som jag tidigare belyst, att ingen skall kunna säga, att majoriteten av väljare förkastat eller biträtt det i föregående val. Det tillfredsställer även vänstergrupperna. I botten ligger slutligen den illa dolda förhoppningen från regeringen, att oppositionen inte skall kunna hålla för påfrestningen.

Herr talman! Jag har med dessa exempel bl. a. önskat visa att regeringen i dag i sin kamp för makten är beredd att spela med sådana frågor, för vilka

man tidigare känt ett alltför stort ansvar för att vilja använda dem i partitaktiska syften. Under lång tid har enighet rått mellan de demokratiska partierna om vårt lands försvarspolitik. Efter utredning och förhandlingar har vid en rad tillfällen flerårsbeslut kunnat fattas om försvarsmaktens omfattning och utformning. Härigenom har en långsiktig planering blivit möjlig, som i sin tur bidragit till att ge oss ett mycket starkt försvar i förhållande till de pengar vi satsat. Enigheten har också skapat respekt i omvärlden och för Sveriges vilja och förmåga att upprätthålla den alliansfria utrikespolitiken.

Hösten 1966 bröts emellertid den försvarspolitiska enigheten, då socialdemokraterna efter valnederlaget gjorde sitt utspel med krav på drastiska nedskärningar av försvarsbudgeten. Försvarsminister Andersson sade i sitt tidigare anförande, att han inte ville uppehålla sig vid orsaken till att försvarsutredningen inte blev klar. Jag förstår det!

För, herr talman, vad har hänt? Vad har förändrats? Har det egentligen inträffat någonting före och efter den kritiska tiden på hösten 1966? Har det inträffat någon avgörande förändring i de huvudfaktorer, som bestämmer omfattningen och styrkan av det svenska försvaret? De faktorer jag syftar till är

— för det första de krav, som ställs på nödvändigheten av att hävda vår utrikespolitiska huvudlinje — alliansfrihet i fred, neutralitet i krig

— för det andra det militärpolitiska läget i vår omgivning och

— för det tredje landets förmåga att bära kostnaderna för det försvar vi behöver.

När det gäller försvarets betydelse som stöd för vår utrikespolitiska huvudlinje — alliansfrihet i fred, neutralitet i krig — har ingenting förändrats. Ingen har föreslagit att vi skall överge eller modifiera alliansfriheten, ansluta oss till någon stormaktsallians eller söka andra garantier för vår neutralitet än

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

de som ett starkt modernt försvar ger oss. Tvärtom kan behovet för Sverige att ge omvärlden klara belägg för att vi menar allvar med vår traditionella utrikespolitiska linje. Kraven härpå kan f. ö. sägas ha ökat genom att ett svenskt medlemskap i EEC har aktualiserats.

När det gäller det militärpolitiska läget i vår omgivning har heller inga avgörande förbättringar inträffat. De tendenser till politiska avspänningar ute i världen som möjligen kan iakttagas har ännu inte — och det skall vi komma ihåg — tagit sig uttryck i nedrustning. De militära styrkorna i Europa är större än någonsin efter det andra världskriget, och senast förra veckan förutskickade försvarsministrarna i NATO-länderna, att man hade planer på att förstärka NATO-alliansens vitala flankområden bl. a. i Norge och Danmark. Det är förvisso ingen tillfällighet att man gör det. Vi vet att Sovjet inom ett område mycket nära gränsen till Norge har en permanent styrka på 50 000 man. Till detta kommer stora flyg- och flottstyrkor. Endast i ishavsfloTTan ingår 400 fartyg, av vilka 178 är u-båtar. Att under återopande av allmänt tal om avspänningstendenser vidtagna drastiska nedskärningar i vår försvarskraft är inte bara missvisande utan också oansvarigt, så länge avspänningen inte tar sig uttryck i en minskning av de militära styrkorna ute i Europa.

Ändå räcker det inte för oss att enbart se till förhållandena i Europa. Världsdelarna hör alltmer intimt samman. Vi blir alltmera beroende av förhållandena på andra håll i världen. Så sent som för en vecka sedan uttalade också generalsekreterare U Thant, som besvarade frågor från korrespondenterna vid en presslunch i FN-högkvarteret i New York, att han ansåg klimatet just nu påminna om de skeenden som föregick första och andra världskriegen. Han betonade ett par gånger, att han fruktade att världen bevittnar inledningsskedet av ett tredje världskrig. Det var utomordentligt hårda

ord men ord som stämmer till eftertanke. Det finns anledning att fråga regeringen, om regeringen nonchalerar uttalanden av detta slag eller om inte ett sådant uttalande ändå borde påverka regeringen i dess bedömning av behovet av ett starkt neutralitetsförsvar och en enighet i försvarsfrågan.

När det gäller vår förmåga att bära kostnaderna för det försvar som vi behöver har onekligen en förändring inträtt. Våra statsfinanser och vår samhällsekonomi är på grund av den förda politiken hårt ansträngda. Det är nödvändigt att spara på de offentliga utgifterna — också på försvarsutgifterna; det känner vi även inom högerpartiet. Om detta är de demokratiska partierna överens.

Vad frågan gäller är att sparsamheten måste ske med förstånd. Besparingarna får naturligtvis inte riskera att man raserar det försvar, som vi med stora ekonomiska uppoffringar har byggt upp. Besparingarna får — det kanske är bättre uttryckt — inte bli en ekonomiska förlust. Priset för en rationell och ekonomiskt vettig planering är ju de hårda bindningar, som en sådan planering innebär. Kostnaderna för material, som under ett löpande budgetår redan måste vara beställt för att kunna betalas under ett kommande budgetår, uppgår ju till högst betydande belopp. Det gäller framför allt närmast följande budgetår, och möjligheterna att variera försvarsanslagen vid skiftande konjunkturer är därför små. Gör man trots allt detta, måste konsekvenserna bli betydande.

Redan nu har vi fått praktiska exempel på vad en hastig försvarsnedskärning kan resultera i. Herr Virgin var inne på en del av dessa exempel. Jag kan bl. a. nämna, att fullt användbara flygplan har fått sättas ur tjänst. Det är självfallet inte god försvarsekonomi. Ett stort antal flygdivisioner hotas också av indragning, och det minskar allvarligt vårt försvars effektivitet.

Det är, såvitt jag förstår, en direkt

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

effekt av den ekonomiska nedskärningen. Försvarsministerns och herr Gillströms påstående att det på sitt sätt inte skulle finnas något sådant här samband mellan de ekonomiska resurser, som man ett år ställer till förfogande, och de försvarsresurser, som därigenom erhålles, gör på mig ett ologiskt och orimligt intryck. Vill man verkligen förneka att det finns ett samband mellan de pengar som riksdagen ställer till förfogande för försvaret och den försvarsmateriel som försvaret köper? Det kan ändå inte vara riktigt.

Jag tycker också att det är lika orimligt att inte erkänna, att det finns ett samband mellan försvarets resurser och försvarets målsättning. Självfallet kan man komma ifrån hela den frågan, om man gör som herr Gillström — som säger att vi inte skall göra någon formulering som binder oss beträffande målsättningen. Det är emellertid en linje som vi inom högerpartiet inte har accepterat. Vi tror att det är en styrka för hela vårt försvarstänkande att vi får bedöma försvarets tillgångar och resurser mot bakgrunden av den försvarspolitiska målsättning, som vi politiker ställer upp.

Högerpartiet har tidigare utförligt redovisat sitt alternativ — herr Virgin har särskilt varit inne på det — till den av regeringen föreslagna försvarsnedskärningen. Därvid har vi också redogjort för de väsentliga fördelar, som vid ett accepterande av regeringens förslag går förlorade ur ekonomisk och effektivitetssynpunkt.

Redan nu har vi, som jag nämnde, fått praktiska exempel på konsekvenserna — flygvapnet nämndes, men också de utrikespolitiska följdverkningarna av regeringens förslag till nedskärningar har visat sig. På sina håll, framför allt i Danmark och Finland, har oroliga röster höjts inför de nya svenska försvarspolitiska signalerna. Man fruktar i dessa grannländer att stormakterna skall känna sig tvingade att fylla

ut de luckor som de reducerade svenska försvarsansträngningarna kommer att öppna, inte minst när det gäller vakthållningen i Östersjön. Vårt geografiska och politiska läge mellan atlantpaktstaterna och östblocket och vårt hittills relativt starka försvar har utan tvekan av omvärlden bedömts som en stabiliserande faktor, som inte får rubbas.

Vad jag här sagt visar med all tydlighet att de av regeringen föreslagna förändringarna i den svenska försvarspolitikerna får betydande konsekvenser, som redan inom kort tid kan visa sig vara så allvarliga att även försvarsutredningens socialdemokratiska majoritet tvingas ompröva sin hållning. Det gläder mig att det bland alla de motsägelsefulla formuleringar, som försvarsministern använde och som förekom även i herr Gillströms anförande, hela tiden fanns något av en öppning kvar för ett gemensamt uppträdande mellan samtliga partier kring ett starkare försvar än det försvar som majoritetens anslag kommer att ge. Men för detta fordrades det tydligen enligt försvarsministern ytterligare skärpt utrikespolitisk oro. Dess värre finns det ju alltid risk för att den kan komma snabbare än vi i detta fredliga land räknar med.

För att försvarsutredningen skall ha full handlingsfrihet att hösten 1967 kunna enas om ett sådant förslag, som bibehåller försvarets möjligheter att genomföra den uppställda försvarspolitiska målsättningen och därmed ge innehåll åt vår alliansfria utrikespolitik, har högerpartiet föreslagit en kostnadsram som med 300 miljoner kronor överstiger regeringens. Det beloppet, som motsvarar de utredningsbud om vilka de tre borgerliga partierna enades i försvarsutredningen föregående höst, har tidigare av de militära experterna på grundval av utredningar angivits som ett minimum för att den försvarspolitiska målsättningen skall kunna uppfyllas.

Vi har funnit det vara konsekvent att

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

vidhålla detta bud — politiskt konsekvent och konsekvent ur försvarets och neutralitetens synpunkt.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Holmberg gjorde i sitt anförande, tyckte jag, en del försök att få till stånd en debatt inom oppositionen. Jag skall inte tillmötesgå hans önskan på den punkten utan vill bara göra en mycket kort kommentar.

Herr Holmberg ville, på samma sätt som en hel del andra inlägg från högern i olika sammanhang, ge intrycket att det fanns ett bud — han använde det ordet nu sist — i försvarsutredningen i höstas. Alla vet att det inte var fråga om något bud utan om ett räkneexempel — man ville att det skulle undersökas vad man kunde få för den angivna kostnaden. Jag förstår väldigt litet av finessen eller ändamålsenligheten i att fortsätta en sådan diskussion — jag tror inte att den gagnar det önskemål, som jag föreställer mig att vi har gemensamt inom oppositionen: att söka få bukt med den socialdemokratiska uppfattningen.

Över huvud taget tycker jag nog att högerns framträdande i olika sammanhang — som jag bedömer det — knappast gagnar ett vidare samförstånd. För en tid sedan talade herr Holmberg på en plats ute i landet, och högertidningen där anspelade då på att högerns representanter i försvarsutredningen lämnade utredningen under en viss period i höstas. Men så skrev tidningen, att då passade folkpartiets och centerpartiets representanter på att vid ett tillfälle, när högerns representanter var förhindrade att närvara, föreslå socialdemokraterna vissa alternativa utredningar.

Jag tror, herr talman, att *den* debatten gagnar försvaret ytterst litet, och jag tänker *inte* fortsätta en diskussion på den här punkten i dag.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dahlén har fattat mig fullständigt rätt — jag vill inte ha

till stånd någon allmän debatt mellan oppositionspartierna!

Men jag har ändå i mitt anförande velat klargöra att det, framför allt för de följande åren, kommer att bli en stor skillnad mellan mittenpartiernas försvarsbud och det försvarsalternativ som vi lagt fram. Jag har velat betona detta. Vet vi bara var vi står i dag, tror jag nämligen att möjligheterna blir större att vid de kommande diskussionerna i försvarsutredningen och kanske även här i riksdagen jämka samman våra synpunkter.

Jag har nämligen en känsla av att vad frågan gäller är att så småningom finna möjligheter och utrymme att skaffa de pengar, som behövs för att täcka de framtida kostnader som mittenpartiernas förslag innefattar. Från högerpartiets sida är vi självfallet beredda att hjälpa till så mycket som möjligt i det avseendet.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas mycket livligt att det blir möjligt att komma överens inom oppositionen om ett försvarsalternativ. Men min förhoppning är ändå livligare att det skall vara möjligt att få socialdemokraterna med på ett förslag, som vi verkligen kan vara mera tillfredsställda över än vad en del yttranden under vintern och i kammaren i dag skulle kunna ge vid handen.

Jag tror, herr Holmberg, att vi för försvarets del realistiskt måste säga, att oavsett vad vi gör här i år och vad man kan göra i försvarsutredningen i höst blir det ingen väsentlig förbättring, om vi inte får socialdemokraterna med oss. Det är i förhoppningen om att en sådan lösning skall kunna åstadkommas, som mittenpartierna har presenterat sitt förslag i dagens debatt.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Vi kommer här i kammaren morgon att få en interpellation

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

tionsdebatt om det civila överljudsflyget. I centrum för den diskussionen står de forskningsresultat som flygtekniska försöksanstalten har publicerat och gett internationell spridning. Det är ett exempel på den betydelse som försöksanstalten har haft vid sidan av de rent militära uppgifterna. En rad viktiga uppgifter inom det civila flygområdet och forskningen för ökad flygsäkerhet väntar nu på insatser och undersökningar. Det är av stor betydelse att vi i Sverige i likhet med andra flygtekniskt avancerade länder har tillgång till en central flygforskningsanstalt som kontinuerligt kan följa utvecklingen.

Tyvärr kan flygtekniska försöksanstalten komma i viss fara genom proposition nr 110. En betydande del av försöksanstaltens budget grundas nämligen på omfattande utredningar för flygvapnet. Men åtskilliga militära beställningar kommer nu att minska eller upphöra på grund av nedskärningar. Försöksanstalten riskerar därför, enligt verksledningen och styrelsen, att tvingas avskeda en mycket stor del av sin personal. I ett motionspar, som är undertecknat av företrädare för de fyra stora partierna, I: 787 och II: 1009, har vi fäst uppmärksamheten på den skada som en hastig krympning av försöksanstalten skulle kunna innebära för framtida svensk flygforskning.

Ty samtidigt som en rad avskedanden hotar sitter en utredning som behandlar just framtiden för flygtekniska försöksanstalten. Enligt uppgift kommer den utredningen att föreslå en organisation som långt överskrider den personalstyrka som anstalten kan anse sig tvingad att krympa ned till. Det skulle alltså betyda, att man först reducerar organisationen långt under den nivå som utredningen kommer att föreslå och senare måste nyrekrytera personal. För en organisation, som sysslar med delvis långsiktig forskning, är det särskilt olämpligt att först kraftigt beskäras och sedan åter byggas upp.

Nu hoppas vi naturligtvis att det inte

kommer att gå på det här sättet. Vår motion har fått en s. k. välvillig skrivning från statsutskottets sida. Man säger att »de omständigheter, för vilka redogöres i motionerna, är enligt vad utskottet inhämtat kända inom försvarsdepartementet, och utskottet förutsätter därför att Kungl. Maj:t vidtager de åtgärder som kan vara påkallade».

Jag hoppas att det innebär att försvarsministern i avvaktan på utredningen och ett eventuellt nytt finansieringsystem och kanske en delvis ny inriktning av försöksanstaltens arbete kommer att finna en lösning på det temporära problemet genom t. ex. reserverade medel eller tilläggsanslag. Ty värdet av en egen flygteknisk forskning i en tid, då flyget står inför en både snabbare och mer dramatisk expansion än någonsin tidigare, är väl uppenbar för oss alla.

Jag skall i övrigt bara ta upp ett enda problem bland dem som brukar diskuteras i svensk försvarsdebatt. Det gäller sambandet mellan å ena sidan vår uppfattning om det utrikes- och militärpolitiska läget i Europa och å andra sidan omfattningen av de svenska försvarsanslagen. Det anförs ibland att vi nu, eftersom spänningen har lättat i vår del av världen, kan hålla igen försvarsutgifterna. Avspänningen i Europa skulle göra en nedskärning möjlig och rimlig.

Bland ansvariga politiker uttrycks denna tanke sällan så bestämt och entydigt som ibland i den allmänna debatten. Men den återkommer då och då i formuleringar, som är otydliga och icke preciserade men som ändå, kanske antyder ett argument med liknande innehåll.

I en TV-debatt i början av detta år framhöll försvarsutredningens ordförande Karl Fritiofson att vi tycks vara »ense om att läget i Europa är förhållandevis mera avspänt nu än någon tidigare period under efterkrigstiden». Han talade om »en tilltagande stabilitet» i Europa och att det finns »mycket star-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

ka säkringar — — — i den europeiska situationen mot sådan inverkan utifrån från utomeuropeiska lokala konflikter att det verkligen går så långt som till krig i Europa». Han fortsatte på följande sätt: »Därför tror jag inte man ska bedöma den europeiska situationen utifrån det förhållandet att det förs krig på andra håll ute i världen.»

I en intervju i tidningen Frihet förklarade försvarsministern vid samma tid, att bakgrunden till nedskärningarna »också är att vi bedömer den internationella situationen något stabilare, vilket innebär att vi kan slå av på takt». I remissdebatten i denna kammare i januari förklarade försvarsministern: »Jag har pekat på — — — att de utredningar, som framlagts av försvarsutredningen, antyder att det internationella läget har undergått förändringar vilka medför att krigshotet inte är lika påtagligt — framför allt inte i Europa — som det har varit under 1950-talet och under början av 1960-talet.»

De här resonemangen håller självfallet ett långt stycke. Den politiska spänningen i Europa är i dag glädjande nog mindre stark än tidigare. Avspänningen märks bl. a. på att stormakterna för närvarande tycks betrakta vår del av världen som en mindre akut krishärd än vissa andra områden. Karl Fritiofson har visserligen i ett annat sammanhang påpekat att det i dag står större krigsmakter i Europa än någon gång tidigare i fredstid. Men de *politiska* motsättningarna har avtagit något, varför risken att dessa väldiga rustningar kommer att nyttjas i en krigisk konflikt är mindre överhängande än tidigare på 1960-talet.

Resonemanget blir diskutabelt först om man anför det som skäl för en minskning av den svenska försvarsorganisationen på sikt. Denna tanke är ohållbar på två sätt. För det första kan vi inte vara så säkra på att avspänningen i Europa fortsätter in på 1970-talet, att vi kan grunda en central del av säker-

hetspolitiken på ett sådant antagande. För det andra har vårt försvar en långsiktig uppbyggnad som gör att de anslag, som ges krigsmakten under andra hälften av 1960-talet, i hög grad bestämmer vår militära styrka under andra hälften av 1970-talet.

Låt mig först ta upp avspänningen. Naturligtvis hoppas vi att den skall fördjupas under kommande år, att motsättningarna mellan stormakterna skall minska, att kontakterna mellan väst- och östeuropa skall öka och att rustningstakten skall dämpas. Men vi kan inte vara säkra eller nästan säkra på att det går så. Vi kan inte ens anse att det är i högsta grad sannolikt. För här samverkar en mängd faktorer, som vi inte rör över, som är svåra att förutse och som kan skifta mycket snabbt av orsaker vi i dag inte ens kan gissa oss till.

Vi kan göra tankeexperimentet att vi nu har år 1955 och skall förutse utvecklingen 10 år framåt. Detta år nådde 1950-talets avspänningspolitik sin höjdpunkt. Österrike blev självständigt och fick sitt fredsavtal. Relationerna mellan Sovjet och Jugoslavien normaliserades. På sommaren hölls toppmöte i Genève för stormakternas regeringschefer, Adenauer reste för första gången till Moskva, Porkala lämnades tillbaka till Finland, avstaliniseringen fortsatte och kriget i Indokina avblåstes. Den europeiska debatten var fylld av optimistiska prognoser om framtida avspänning.

Redan året därpå drabbades världen och Europa av två av de svåraste kriserna under efterkrigstiden. Det ungerska upprоротet slogs ner av ryskt pansar. Frankrike, England och Israel kom i krig med Egypten om Suezkanalen. I Polen ledde antiryska demonstrationer både till blodiga sammanstötningar och politiska förändringar. Världen befann sig på randen till ett storkrig.

Men läget stabiliserades, samtidigt som Mellersta Östern blev en ny krishärd med kupper, politiska omvälv-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

ningar och amerikansk intervention i Libanon. Kinafrågan inflammerades av konflikten om Quemoy och Matsu. 1958 var det dags för en ny Berlinkris efter sovjetiska krav att området skulle bli en s. k. fri stad.

Året därpå minskade spänningen åter, Christjov besökte USA och man började tala om Camp David-andan.

1960 hölls så det toppmöte som skulle markera avspänningen — men det blev plötsligt fiasko efter U2-affären och vändes till sin motsats. Ungefär samtidigt började kriget i Kongo, som ledde till sammanstötningar mellan stormakterna och mellan FN och Sovjetunionen. Kuba blev kommunistiskt, och invasionsförsöket i Grisbukten blev ett fiasko för den nyvalde amerikanske presidenten. På hösten 1961 ökade spänningen i Europa. Sovjet återupptog sina vätebombsprov, det blev en mur i Berlin, Finland fick en rysk not som skrämde landet. Höjdpunkten nåddes året därpå: Sovjet sökte göra Kuba till en robotbas, Kennedy svarade med blockad och hot om intervention, och efter några dramatiska dagar drogs kärnvapenrobotarna tillbaka.

Sedan var det dags för en mera långvarig avspänning mellan främst USA och Sovjet. Ett provstopp blev verklighet, även om Kina skaffade sig eget atomvapen. Motsättningarna i Berlinfrågan skyldes över. Splittringen inom Atlantpakten ökade, samtidigt som de östeuropeiska länderna fick större rörelsefrihet. Kriserna flyttade i stället österut: Tibet, Indien, Laos, Malaysien och Indonesien. Och i slutet av den här tioårsperioden var nästa stora krig — Vietnam — i full upptrappning.

Det här var bara en ytlig uppräknig av ett trettiotal händelser som kastade om, försköt eller modifierade världspolitikerna under perioden 1955—1965. Men den är tillräcklig för att visa hur en hyggligt säker prognos om spänning och avspänning är praktiskt taget omöjlig. En gissning 1955 om årtiondet därefter skulle troligen ha demen-

terats av utvecklingen åtskilliga gånger.

Är då vår förmåga att se in i framtiden större nu än den var på 1950-talet? Kan vi ge en bild av vad som händer från t. ex. tiden för nästa svenska försvarsbeslut 1968 fram till 1978? Vi kan naturligtvis tippa friskt — men vi kan inte gärna mena att våra gissningar bör ligga till grund för landets säkerhetspolitik.

Vi vet inte vad som händer med Atlantpakten om ett par år — den kan upplösas, den kan stärkas, den kan nyinriktas eller begränsas. Vi känner inte till om utvecklingen i Östeuropa fortsätter mot större nationell rörelsefrihet. Vi vet inte vilken regim Sovjet kommer att ha eller vilken eller vilka presidenter som leder Förenta staterna. Och den franska politiken efter de Gaulle är ett frågetecken.

Och vilken strategisk betydelse får Nordkalotten det närmaste decenniet? Kommer trycket mot Finland att hårdna? Blir det en ny kris i Berlin? Blir det inbördeskrig i Grekland med stormaktsingripanden? Kommer sprickan mellan Sovjet och Kina att vidgas? Eller blir det något slags försoning längre fram? Och vad betyder det för den sovjetiska politiken i Europa? Vad innebär ett ännu starkare amerikanskt engagemang i Östasien för USA:s intresse för Europa? Kan en frysning eller minskning av rustningarna i Europa leda till fördjupad avspänning — eller blir en militär uttunning en krigsrisk i ett skärpt läge? Uppnås ett avtal mot spridning av kärnvapen? Kommer antirobotrobotarna att kasta in världen i ett nytt rustningssprång? Och blir Latinamerika fyllt av nya krishärdar, gerillarörelser, interventioner och geografiska intresseskjutningar för stormakterna? — Vi kan resa frågorna, men vi kan inte lämna några säkra svar.

Den andra sidan av problemet om sambandet mellan avspänning i Europa och svenska försvarsanslag är krigsmaktens långsiktiga uppbyggnad. Det tar lång tid innan viktiga förändringar

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

av vår krigsorganisation hinner genomföras. Det kan ta upp till tio år mellan projektering av viss materiel och serietillverkning. Och det tar sedan ytterligare tid att föra in och öva in det nya i organisationen. Försvarsbeslutet 1958 skapade grunden för det totalförsvaret vi har i dag, nära ett decennium senare. Ett långsiktigt försvarsbeslut nästa år kommer i stor utsträckning att bestämma den svenska försvarseffekten under 1970-talets andra hälft.

Och därför är det, enligt min mening, inte hållbart att anföra fakta och tolkningar om dagens avspänning i Europa som väsentliga argument för en nedskärning av det försvar som vi kommer att ha i slutet av nästa årtionde. Det utrikespolitiska läget kan ändra sig alltför snabbt, medan försvarets styrka ändrar sig alltför långsamt.

Det jag här har sagt har mindre betydelse för årets anslagsram än för försvarsutredningens framtida arbete och för det flerårsbeslut som jag hoppas att nästa års riksdag kommer att fatta. Visst kan skäl anföras för en dämpning av utgiftsökningarna för försvaret. I ett trångt statsfinansiellt läge måste också krigsmakten maka åt sig. Det är situationen i år, och den gör det möjligt att stödja mittenpartiernas reservation i försvarsfrågan.

Och visst kan utrikes- och militärpolitiska erfarenheter från andra länder betyda mycket också för den svenska anslagsramen. Den militärtekniska utvecklingen hos stormakterna och omgivande nationer påverkar också vår politik. Bedömningar av hur stora styrkor och vilka styrkor som kan sättas in mot Sverige i ett krigsläge är viktiga utgångspunkter för vår egen organisation. Nya operationsanalytiska metoder kan ge oss nya insikter om hur försvaret skall byggas upp. Och de delar av krigsmakten som gäller själva beredskapen och de områden, där snabba punktförbättringar kan göras längre fram, kan påverkas av ett avspänningsläge.

Sådana och likartade bedömningar kommer naturligtvis att spela en stor roll för försvarsutredningens arbete och förslag. Men de argument, som jag hoppas varken kommer att anföras eller upplevas som viktiga, är resonemang av den typ som jag här försökt bemöta. Vi får inte bygga ens delar av vår säkerhetspolitik på osäkra prognoser om det utrikespolitiska läget under nästa årtionde. Dagens avspänning får inte bestämma morgondagens försvar. Vi måste självfallet hoppas på en utjämning av motsättningarna mellan blocken, om och när vi kan bidra till utjämningen bör vi göra det — men försvarspolitiken får inte in-teckna förhoppningar som snabbt kan svikas.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag är medveten om att när jag kommer in i debatten här är det kanske svårt för mig att hävda mig i det lysande sällskap, som föregått mig i talarstolen. Jag tänker då på de statsråd, partiledare och eventuellt blivande sådana m. fl. som här haft ordet. Den enda trösten för mig är att jag i försvarssammanhang ofta finner en viss klasskillnad. Det är kanske något av detta som gjort att jag trots allt har begärt ordet i denna diskussion.

Jag har i många sammanhang, bl. a. i remissdebatter och vid liknande tillfällen, hävdat att när försvarsfrågan diskuteras bortser man alltför mycket från att det inte enbart är försvarsanslagens storlek eller anskaffandet av materiel som är av betydelse för ett lands försvarskraft. I ett land med en försvarsmakt baserad på värnplikt är också i hög grad den inneboende försvarsviljan hos folket självt, således de värnpliktiga, av oerhört stor betydelse. Jag har inte hört någon här med ett enda ord nämna de värnpliktiga och deras förhållanden, fastän de berörs i propositionen och utskottets utlåtande. Jag har tidigare också haft anledning att något beröra de allmänna tankegångar

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

som måste vara bärande för ett folkförsvar. För att skapa trygghet räcker det inte med att riksdagen är beredd att anslå tillräckligt stora medel för anskaffande av militär materiel och utrustning, utan man måste också ha trygghet i fråga om livsmedelsförsörjningen, framför allt baserad på ett tillräckligt livskraftigt inhemskt jordbruk. Jag har många gånger aktualiserat den debatten, och det finns anledning att föra den lika väl i dag som om några dagar, då vi skall behandla den framtida jordbrukspolitiken.

Jag menar också att det kan vara på tiden att ägna ytterligare en liten stund åt frågan om det inte i vår försvarsmakt, baserad på värnpliktsarmé, finns utrymme för demokratisering. Till mig har ställts frågan, vad jag i detta sammanhang egentligen menar med demokratisering och om man kan tänka sig att upprätthålla disciplin om det i försvaret förs in i en demokratisk anda. Jag har tillräckligt länge varit med i militära sammanhang i form av — som det står i detta utlåtande — menig. Inom parentes, herr talman, tycker jag nog att det kunde vara på tiden att hitta på något annat uttryck för de lägst ställda människorna i försvaret än menig. Med all aktning för den fantasi, som för övrigt ofta behärskar militärer, tycker jag att det bör vara möjligt att få fram ett mera trivsamt ord än menig. Jag har emellertid, herr talman, från den utgångspunkten tillräckligt länge haft möjligheter att se hur demokratin tar sig ut inom försvaret.

Jag har ett alldeles färskt exempel på detta. Det var en försvarsövning i min hemsocken före pingst — inte bara i min hemsocken utan också på min gård, där de värnpliktiga fick slå upp ett tält i skogen. Där bodde de och hade det bra, såvitt jag förstår, medan det s. k. befälet talade med min hustru och frågade om man kunde få bo inomhus i värmeledningsrum med tillgång till badrum och liknande. Hon såg väl en chans att tjäna en slant, och det upprät-

tades ett avtal. Det är ju så att regeringen bestämmer över riksdagen även i familjesammanhang, och jag hade därför inte möjlighet att inlägga veto. Det är klart att pojkar, som bodde i fältet, hade svårt att inse varför deras befäl, som också var värnpliktiga i varierande åldrar liksom de s. k. meniga, nödvändigtvis skulle få bo inomhus medan de »meniga» låg i tält. Jag har inte heller fått något svar på den frågan, och jag antar att den är alldeles för liten att ställa i första kammarens allvarligt syftande försvarsdebatt.

Jag har också i några sammanhang ifrågasatt just värdet av det nuvarande systemet med repetitionsövningar. Man tar ju nu bort människor ur den för samhället så betydelsefulla produktionen och placerar dem i försvarsövningar, där de åtminstone själva många gånger ifrågasätter nyttan med övningen. Jag läste nyligen en enkät som underbefälsföreningen gjort och som redovisat ganska positiva siffror när det gäller de »menigas» och värnpliktigas synpunkter på nyttan med repetitionsövningar. Men de siffrorna rimmar dåligt med de uttalanden som de människor ofta gör som vänder tillbaka från dessa övningar. De repetitionsövningar som jag själv varit med om har nog också varit litet olika — ibland har vi förvisso enligt min mening gjort en ganska nyttig insats, ibland har det varit si och så med den saken. Vi får inte nonchalera de intryck som på detta sätt kommer fram. Det är nämligen mycket väsentligt att den värnpliktiga personalen själv uppskattar sin insats som angelägen, nyttig och värdefull. Om de värnpliktiga återvänder från sin repetitionsövning med den uppfattningen, att de varit borta en månad eller tre veckor utan att egentligen ha gjort något nyttigt, är det något allvarligt fel i systemet. Om systemet skall behållas bör vi nog tillse att personalen, det gäller både befäl och s. k. meniga, så långt som möjligt får den känslan att man har en nyttig tid bakom sig när man återvän-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

der från repetitionsövningen. Annars tror jag inte att systemet med repetitionsövningar befrämjar försvarsviljan. Jag vet att man här gentemot mina iakttagelser har invänt att det framför allt gäller att pröva nya vapen och nya metoder för krigföring o. s. v. Det stämmer inte med de uppgifter som man tid efter annan får från värnpliktiga som återvänder från repetitionsövningar. De säger ganska ofta att de inte har skjutit ett enda skott, inte fått lära sig något nytt o. s. v. Jag tror att det är angeläget att detta inte blir en allmän uppfattning om repetitionsövningarna.

Beträffande resonemanget om repetitionsövningarna dristar jag mig att berätta en liten historia från den övning som ägde rum i min hemby. När övningen led mot sitt slut, inträffade det en beklaglig olyckshändelse i mitt svinstall — en gris gick hädan. Min fru ringde hit till riksdagen och sade att det var en knepig situation för henne, då hon var ensam hemma. Jag svarade henne att hon hade fullt av handfast folk omkring sig och att hon skulle be några av militärerna att gräva ned eländet åt henne. Det gjorde hon, och efter förrättat värv bjöds de tre manarna på kaffe. Därvid omtalade de att det arbete de just hade utfört var det nyttigaste de hade gjort på tre veckor.

Denna händelse får tjäna som en liten berättelse ur folkdjupet. Icke desto mindre är det allvarligt om folk som inkallas till repetitionsövningar har anledning att fälla sådana omdömen. Det får under inga förhållanden vara fallet.

En av anledningarna till att jag gått upp i denna talarstol nu är att till behandling föreligger en motion, I: 808, likalydande med II: 1006, under punkten 1 i detta utskottsutlåtande. I motionen har vi motionärer tagit upp de värnpliktigas avlöningsförhållanden. Propositionen innehåller förslag om höjning av de värnpliktigas ersättningar, s. k. penningbidrag, med ungefär 25 procent. Det skulle för s. k. menig,

som icke har tillgodoräknad tjänstgöringstid om sammanlagt 304 dagar enligt nu gällande ordning, medföra en höjning från fyra till fem kronor och en motsvarande höjning för övriga kategorier.

Vi har i motionen påpekat att vi under den ordinarie motionstiden berört detta problem och önskat en väsentligt större höjning. Vi vet också att värnpliktsutredningen har föreslagit större höjningar. Jag får därför betrakta det som nu föreslås som ett provisorium tillsammans med de övriga provisorier. Nog vore det ändå önskvärt med en kraftigare höjning. I motionen har vi uttalat att en höjning till lägst 10 kronor per dag för de värnpliktiga vore rimlig. Vi vill i dag dock icke ställa ett sådant yrkande.

Vi har tidigare också väckt förslag om det antal hemresor som de värnpliktiga får göra mellan förläggningssorten och hemorten. Vi har där föreslagit ett generellt gällande frikort, som skulle möjliggöra färd mellan förläggningssorten och hemorten vid varje tillfälle då den värnpliktige har ledigt. I det sammanhanget har vi yrkat att riksdagen måtte besluta om skyndsamt införande av ett generellt frikort för värnpliktiga gällande alla järnvägs- och busslinjer inom landet. Jag vidhåller detta motionsyrkande. Statsutskottet har inte funnit anledning biträda det, utan föreslår avslag på motionen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionsparet I: 808 och II: 1006.

I övrigt ber jag att till protokollet få antecknat att vi i många sammanhang hyser ett starkt intresse för landets försvar och dess försvarsvilja, men att vi inte kan inse att det endast skulle röra sig om antalet miljoner. Vi vill ha en mera mänsklig anknytning till de små enkla men för försvarsviljan ytterst värdefulla och betydelsefulla förhållanden, som bl. a. rör den värnpliktiga personalen.

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Tillåt mig att, efter att ha hört herr Svanström tala efter vad han kallar ett lysande sällskap av statsråd och blivande partiledare, också få inränga herr Svanström i detta sällskap. Jag tycker att hans inlägg var väl så intressant och tankeväckande som de föregående talarnas.

Då vi för ett år sedan diskuterade denna fråga, väckte det en viss munterhet i kammaren när jag och min dåvarande kollega herr Adolfsson gick upp och framförde olika syn i försvarsfrågan. Munterheten bestod i att försvarsministern, som han sade, inte visste att hela den kommunistiska förstakammargruppen skulle tala och att han därför inte visste vem han skulle polemisera mot. Nu löste försvarsministern den frågan genom att polemisera mot oss båda, och klarade på så sätt den saken. Jag beklagar att jag inte kan bidra till en sådan munterhet den här gången, eftersom en valframgång har berövat oss det mandat som vi hade i Göteborg.

Jag skall i stället försöka bidra med några synpunkter på den motion, som jag tillsammans med medmotionärer i andra kammaren har väckt och där vi föreslår att 1965 års försvarsutredning skall utreda och framlägga förslag om total avrustning.

Den moderna vapentekniken har gett mänskligheten möjligheter att begå kollektivt självmord. Förekomsten av atom- och kärnvapen, interkontinentala robotar samt biologiska och kemiska stridsmedel har skapat en helt ny vapenteknisk och militärstrategisk situation.

Stormaktskoncentrationen i Europa tillsammans med världsdelen tekniska och ekonomiska kapacitet omöjliggör en i geografisk och vapenteknisk mening begränsad konflikt i vår del av världen. I den situationen framstår alliansfria småstaters militära styrkor och rustningar som styrkemässigt meningslösa, och de kan till och med ha en provocerande effekt.

Vår målsättning är total avrustning i

världsmåttstock. Men denna förutsätter en rad sociala och ekonomiska betingelser, som f. n. ej föreligger. Såväl global som geografiskt begränsad avrustning måste genomföras steg för steg och troligen under en relativt lång period.

Kampen måste alltid gälla fred och frihet. Varje fred utan frihet är en fred utan innehåll. En av de viktigaste förutsättningarna för internationell avrustning är därför att alla former av ekonomiskt och politiskt förtryck och ensidigt beroende upphäves, och detta kan ske endast genom hård kamp från de förtrycktas sida.

I vissa länder föreligger enligt vår mening i dag möjligheter till inledandet av en ensidig militär avrustning. Till dessa länder hör Sverige, som är ett litet land med en formell och i många stycken även reell alliansfri utrikespolitik. Kraven på svensk militär avrustning kan i första hand resas mot bakgrunden av den svenska försvarsmaktens oförmåga att militärt hävda sig i en framtida konflikt. Det finns tillräckliga skäl för etappvis svensk militär avrustning, oberoende av alternativ användning av frigjorda resurser. Men det kan framhållas att ett avrustat Sverige frigör ekonomiska resurser för sociala ändamål, byggande av bostäder, utbildning, kulturutveckling, cancer- och annan forskning, möjlighet till ökad fritid genom arbetstidsförkortning samt det för dagen kanske mest primära — ökat u-landsbistånd.

Till en offensiv socialistisk strategi hör kampen att reducera monopolkapitalismens direkta politiska inflytande på olika frågor. Förekomsten av en militariserad del av den svenska ekonomin ger monopolkapitalisterna ytterligare möjligheter till och behov av att påverka politiska beslut i en för de breda folklagren ogynnsam riktning. Socialisterna kan ej heller bortse ifrån hur borgerligt tänkande och borgerliga värderingar är helt dominerande inom officerskåren, militärbyråkratin och försvarsledningen. Den svenska debatten i

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

försvarsfrågan har huvudsakligen berört den militära formen av försvar. Det militära försvaret är emellertid endast en del i en större helhet. Till ett lands försvars- och säkerhetspolitik hör bl. a. utrikespolitiskt agerande, internationella hjälpinsatser, mellanfolkligt samarbete samt ekonomiskt och psykologiskt försvar.

Svensk försvars- och säkerhetspolitik måste utformas utan militärt innehåll och med sikte på att medverka till en reducering av internationella och mellanfolkliga konflikthanledningar.

Militär avrustning kan i sin helhet ej genomföras från en dag till en annan. Den måste ske etappvis och under en längre period. Ett ställningstagande för svensk militär avrustning får därför en i första hand principiell innebörd, som kan förverkligas i sin helhet först efter en rad partiella nedrustningsåtgärders realiserande både i vårt land och omvärlden. Dit hör rustningsbegränsande åtgärder, effektiva provstoppsavtal, nedrustade zoner, atomvapenfria områden, neutralitetsförbund och militärblockens gradvisa avveckling.

När vi nu tagit ställning för svensk militär avrustning, vars första steg är långtgående nedrustningsåtgärder, sker det i syfte att bryta kapprustningens onda cirkel och anvisa en väg, som leder bort från krigets vanvett.

Genom våra åtgärder vill vi påverka omvärlden att ta liknande initiativ. Vi kan ej heller bortse ifrån liknande strävanden i andra länder, och genom ett svenskt beslut kommer antimilitaristernas kamp i vår del av världen att få ökad aktualitet och slagkraft.

Svensk militär avrustning står icke i motsättning till en folklig partisankamp vid eventuell militär ockupation av Sverige. Skulle vårt land ockuperas blir den logiska konsekvensen en demokratisk försvarskamp under demokratisk ledning och baserad på folkflertalets vilja och insatser. Men en sådan kamp kan ej organiseras under fredstid och under ledning av den nuvarande mili-

tärbyråkratin. Arbetarrörelsen och de socialistiska organisationerna måste ha fullt klart för sig att det militära försvaret under nuvarande ekonomiska samhällsförhållanden kommer att utformas och ledas av enskilda och grupper med förankring i de privilegierade skikten som söker länka vår försvarskapacitet till västmaktsalliansen. Kampen kan därför inte gälla enskilda delar av det svenska försvaret utan berör alla former av militärt försvar.

Politiska, ekonomiska och sociala skäl talar för ett nej till svenskt militärt försvar, och arbetarrörelsens gamla paroll om inte en man, inte ett öre till militarismen är fortfarande lika aktuell som i arbetarrörelsens barndom.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionsparet I: 486 och II: 609 samt I: 485 och II: 606.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Jag hade ursprungligen begärt ordet för att få säga några ord i anslutning till den interpellationsdebatt som jag trodde skulle komma att gå av stapeln här. Emellertid upplystes jag om att det av formella skäl inte var möjligt att få deltaga i den debatten, utan att jag måste placera mig sist på talarlistan om jag ville säga någonting.

Tyvärr har denna omständighet lockat mig att göra en del anteckningar under försvarsdebattens gång. Mitt anförande kommer därför att ta ungefär fem minuter till i anspråk utöver de två à tre minuter som jag annars skulle ha använt.

Utän att på något sätt visa någon aggression mot herr Virgin måste jag säga, att jag är väldigt betänksam mot den trygghetsfilosofi som herr Virgin gav uttryck åt. Det är ingenting originellt för herr Virgins vidkommande, ty man får väl säga att majoriteten av Sveriges riksdag har samma trygghetsfilosofi visavi militärväsendet. Man menar att vårt militärväsende skall kunna ge vårt folk trygghet. Detta är något

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

av det mest orimliga man kan tänka sig, eftersom det inte finns något militärväsende i något land i hela världen som hitintills har visat att det har kunna ge ett folk trygghet.

Om man studerar krigshistorien så långt tillbaka som den finns upptecknad, finner man att det är militärväsendet som har dragit olycka över människorna. Hur starkt försvaret än har varit, har det inte hjälpt. Frankrikes försvar kunde inte hindra Tyskland från att anfalla. Englands försvar och Rysslands försvar kunde inte hindra Nazityskland att anfalla. Sedan inbillar man människor att det lilleputtförsvaret som vi har i Sverige skall kunna skänka trygghet!

Nej, herr Virgin, man bygger här en säkerhetsförsäkring på tro, tro, medan all erfarenhet i militärväsendets historia visar, att det inte skänker någon trygghet. Jag begär inte trygghet, ty jag tror inte att vi lever i en värld, som kan ge oss trygghet, men man skall inte komma med ett surrogat såsom militärväsendet och säga, att det kan ge oss trygghet.

Jag skall spinna vidare på herr Virgin's resonemang, när han kritiserade försvarsministern och regeringen i fråga om målsättningen. Jag skall inte ta regeringen i försvar, ty den försvarar sig bäst själv. Såvitt jag vet har jag läst alla ÖB:s utläggningar sedan lång tid tillbaka. Jag har inte kunnat finna annat än att ÖB utgår ifrån — ÖB är mycket realistisk och är den bästa upplysningstjänst som man kan vända sig till — att vi med vårt militärväsende i åtta dagar skall kunna utföra ett återhållande försvar mot ett anfall. För de miljarder kronor som år efter år har anslagits skall resultatet bli ett uppehållande försvar i åtta dagar, om vi anfalles. Vad skall det tjäna till? Var och en vet att Sverige aldrig i vår tid kommer att anfallas från något annat håll än från Sovjet. Finland kan ju inte anfalla oss, och Danmark, Norge och Island anfäller oss inte.

Efter de åtta dagarna måste vi ha hjälp. Ja, herr Werner, då blir det nog ingen annan råd än att vi får ta västmakterna till hjälp. För att kunna uppehålla en anfallande makt i åtta dagar skall alltså hela detta ståhej om ett odugligt militärväsende upprätthållas.

Det var påfallande hur försvarsministern underströk vårt militärväsendes oduglighet. När han sade att vi inte skaffat oss atomubåtar, att vi inte skaffat oss kärnladdningar och att vi inte skaffat oss attackplan, betecknade han detta såsom en fördel för vårt militärväsende. Det visar väl att vårt militärväsende är svagt i förhållande till de militära organisationer som disponeras av länderna runt omkring oss. När försvarsministern räknar upp dessa brister såsom en fördel, är det som om ett häst- och järnhjulsvagnsutrustat försvar skulle vara något att hålla sig till i jämförelse med modernt utrustade krigsmakter som förfogar över attackplan o. s. v.

I nästa stund emellertid, när försvarsministern vill gå in för att försvara upprustningen inom militärväsendet, säger han precis tvärtom. Då vill han att våra pojkar, som det heter, d. v. s. våra soldater, inte skall vara sämre utrustade än andra länders soldater. I så fall får vi väl i all rimlighets namn skaffa atomvapen att sätta i händerna på dem!

Det är väl ingen konsekvens i sådana resonemang. Vårt försvar måste naturligtvis ha atomubåtar. Självaste herr Holmberg började med att säga att anfall är det bästa försvaret. Efter den principen skulle han gå. Då behöver vi attackplan också.

Nej, vår situation är så dålig som den över huvud taget kan vara, och det är inte värt att satsa pengar på vårt militärväsende i dess nuvarande form, ty någon trygghet kan det inte ge. Utgifter och oro kan det ge men ingen trygghet.

Herr Virgin har en stark tro, som jag är avundsjuk på, ehuru den kunde

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

inriktas på något annat än militärväsendet, ty det kvittar mig lika. Herr Virgin sade att vi med vårt svaga militärväsende skall ha förmåga — jag antecknade hans uttalande ordagrant — att stå emot ett angrepp även från en stormakt. Det var väldigt! Hur skall man med ett litet militärväsende kunna stå emot ett angrepp från en stormakt annat än genom tron?

Nu skall jag, herr talman, komma till det som jag ville säga i anslutning till debatten som skulle föras mellan herr Strandberg och försvarsministern beträffande konsekvenserna av minskade militäranslag. Det finns vissa konsekvenser som man nog skulle behöva tänka på beträffande militärväsendet. Har vi inte alla sett att militärväsendet under de senaste åren har utbildat sig till verkliga kuppmakare? Militärerna tar hand om regeringarna och parlamenten i land efter land, senast i Grekland. Nu undrar jag vad regeringen har gjort för att hindra, att militären skall överta den politiska makten i detta land? Det är alldeles klart att om man börjar svältföda topparna i synnerhet och militärväsendet i allmänhet, så uppstår en oro; och sedan kommer denna egendomliga filosofi upp och militärerna säger: »Vi är tvungna att ta hand om landet.» Se på Grekland! Vad har regeringen gjort för att hindra någonting liknande här? Det kan också komma att ske i vårt land.

Jag skulle vara tacksam för ett svar.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Herr Kilsmo anklagade herr Virgin för att denne skulle grunda sin uppfattning på tro. Det är väl i så fall bra — exakt veta hur stark vår försvarskraft är kan man inte med mindre än att vi kommer i krig; och det är ju detta vi vill förebygga genom ett angreppsavrådande försvar.

Det var väl till högre makter som herr Kilsmo riktade sin fråga om vad vi gör för att undvika militärkupper. Natur-

ligtvis kan det vara förmätet av mig att vidröra den frågan, men jag vill säga att vi har ett skydd mot sådana kupper i uppbyggnaden av det av herr Kilsmo så förkättrade försvaret. Det är ju ett värnpliktsförsvar, och med värnpliktsarméer gör man inte kupper. Till sådana bör man säkert ha legotrupper — och vi har ju här i riksdagen beslutat oss för att inte organisera någon sådan armé.

Jag var faktiskt mycket tveksam om jag skulle begära ordet. Att diskutera försvarsfrågor är synnerligen intressant, men många har redan haft ordet. Försvarsministern har talat, herr Gillström likaså, talman Johansson och herr Dahlén har varit inne på — som jag ser det — väsentligen samma linje som den socialdemokratin följer.

Herr Dahlén sade att mittenpartierna hade bestämt sitt agerande i försvarsfrågan för att mana socialdemokraterna att tillnyktra. Ja, finner herr Dahlén socialdemokraternas uppträdande i försvarsfrågan onyktert så tycker jag nog att vi skall söka oss till Länkarna gemensamt — det är ju inte så rasande stor skillnad mellan oss och mittenpartierna i den här frågan.

Då jag nämmer herr Dahlén skall jag bara i förbifarten säga ett ord om den reservation angående ställföreträdande kompanichefer i specialtruppslagen som han anmälde att han skulle yrka bifall till. Även jag sätter stort värde på underofficerarnas — eller kompaniofficerarnas, som de senare skall heta — insatser i vårt försvar och finner det inte osannolikt att dessa yrkeskunniga människor skulle kunna användas för andra uppgifter än nu. Men jag förutsätter faktiskt att den frågan bevakas. Det är orimligt att vi från riksdagens sida kommer med så detaljerade anvisningar som det måste innebära om riksdagen uttalar att man skall undersöka underofficerarnas användbarhet som ställföreträdande kompanichefer i specialtruppslagen.

Jag var som sagt tveksam om jag

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

skulle begära ordet; när man kommer så här sent i raden av talare är man mer eller mindre hänvisad till att plocka smulor från de rikets bord. Men de smulor som fallit under denna debatt är sannerligen inte små. Högerns attityd i försvarsfrågan är något tveeggad. Den konsekvens man försöker uppvisa inget respekt, men överdrifterna motverkar syftet. Till överdrifterna räknar jag den eljest så balanserade herr Virgins tal om vårt utsatta läge.

Är vårt militärpolitiska läge så utsatt? Vi har haft fred i halvtannat sekel. Vi har i sen tid haft två världskrig i vår omgivning som vi har kunnat hålla oss utanför. Nej, läget är inte så utsatt, och det är det som gör våra försvarsansträngningar meningsfulla. Vi kan genom att bygga upp en tröskel av försvarskraft gardera vårt oberoende. Det är svårt att fastställa denna tröskels höjd; för mycket är slöseri, för litet är äventyrligt.

Med all respekt för mittenpartierna tror jag inte att de är så skickliga att de kan fastställa merbehovet till de 50 miljoner kronor, som skiljer socialdemokraterna och mittenpartierna i dagens debatt.

Det är självklart att försvar av vårt land inte blir billigt. Vi har en stor yta att försvara med den kraft som kan komma ur en liten befolkning. Det medför en rätt stor börda på var och en. Det är lika naturligt att våra försvarskostnader blir höga per capita i detta land som det är att våra väggkostnader blir höga.

Till herr Virgin vill jag säga att antalet förband i krigsorganisationen visserligen har minskat — en sådan minskning är ofrånkomlig för att försvarskostnaderna inte skall springa orimligt i höjden — men i detta sammanhang skall vi komma ihåg att de enskilda förbandens effekt har ökat avsevärt under senare år och kommer ytterligare att öka. Låt mig bara peka på den ökning av förbandens rörlighet och eldkraft som har genomförts. Vi har

fått mera terränggående fordon, pansarbrytande vapen och långskjutande artilleri för att ta armén som exempel. Utbildningen förbättras också som ett resultat av 1966 års riksdagsbeslut. Befälet blir bättre och förbanden får större användbarhet omedelbart efter mobilisering. Som sagt, även rätt betungande personliga insatser krävs.

Herr Svanström ifrågasätter i sitt resonemang behovet av repetitionsövningar. Jag förstår väl kritik av repetitionsutbildningen men jag förstår inte alls att man kan ifrågasätta behovet av repetitionsutbildning i ett försvar byggt på värnplikt där uppgifterna i krigsorganisationen är så många att 27 årsklasser måste tas i anspråk.

Nu innebär naturligtvis inte det förhållandet att försvaret naturnödvändigt blir ganska dyrt att det får kosta hur mycket som helst. Försvarskostnaderna har ju tillåtits att stiga med 2 å 2,5 procent per år — senast med 2,5 procent. Överbefälhavaren krävde i det underlag som han presenterade den nu sittande försvarsutredningen att försvarskostnaderna skulle få öka med 3,5 procent. Det kan vara intressant att något begrunda vart en sådan här automatisk ökning leder hän på sikt. Vi har från sparpropagandan lärt oss hur ett belopp förmeras med ränta på ränta. Skulle vi låta försvarskostnaderna stiga ovanpå kompensation för kostnadsfördyring och prisstegringar med 3,5 procent per år, skulle det innebära att vi på 20 år fördubblade våra försvarskostnader, kanske oberoende av avspänningen i världen och allt sådant. Mot detta förbleknar t. o. m. det överbud på 300 miljoner kronor, som högern i dag försvarar här i riksdagen.

Innebär det som jag nu framhållit en kritik mot den förda försvarspolitik? Nej, jag har försvarat denna och är alltjämt beredd att göra det. Däremot reagerar jag mot de bröstoner som man tar till när vi försöker dämpa denna trend.

Försvarsplanering är något som sker

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

på lång sikt, varför alltför tvära kast är olämpliga, men nog medger läget en viss optimism. Detta vågar jag hävda även sedan jag lyssnat till herr Ahlmarks uppräknings av tänkbara skärpningsmöjligheter. Mellan första världskrigets slut år 1918 och andra världskrigets utbrott 1939 låg 21 år. Det har nu förflutit 22 år sedan andra världskriget slutade. Finns det någon likhet mellan spänningsläget i Europa i dag och det som rådde i slutet av 1930-talet? Nej, inte alls.

Herr Virgin nämnde i sitt första inlägg 1925 års nedrustning. För mig är denna av naturliga skäl endast en historisk företeelse. Mina studier av denna fråga har dock sagt mig att 1925 års försvarsbeslut var en följd av 1914 års för stort tilltagna härordning. Huruvida 1925 års nedrustning var en överdrift har jag ingen uppfattning om. Den var kanske i så fall ett svar på en annan överdrift. Mig säger detta att överdrifter bör undvikas, och jag finner högerns svartmålningar överdrivna.

Ett annat av herr Virgins yttranden är så mycket aktuellare för mig. Han påstod att den nya värnpliktsordningen inte är lämplig i den nya situationen och talade om behovet av en ny utredning. Detta förstår jag inte alls. Jag skulle inte ens förstå det om högerns mörkermålning vore riktig. Det måste väl vara så att man i högre grad får förlita sig på vad man kan vinna genom den bättre utbildningen, om man inte anser sig orka med en ohämmad teknisk upprustning.

Herr Holmberg tog i sitt partiledarinförande till min stora förvåning upp valmotgången för socialdemokratin och antog tydligen att den skulle ha påverkat socialdemokraterna i deras agerande i försvarsfrågan. Det är ett mycket egendomligt resonemang. Jag tycker tvärtom att det förhållandet att socialdemokraterna avstod från att före valrörelsen föra fram förslag om en dämpning av försvarskostnaderna — något annat är det ju inte fråga om, även

om det kan låta som om det gällde ett raserande av försvaret — måste inge respekt. En del högermäns sätt att då och då tillgripa resonemanget att den senaste valutgången på något sätt skulle vara styrande för socialdemokraternas agerande i denna fråga tycker jag är mycket egendomligt.

Herr Holmberg talade också varmt för sammanjämkning i försvarsfrågan. Han vände sig väl därvid framför allt till mittenpartierna. Tillåt mig dock att ställa frågan vilka det är som har att flytta på sig: de som har fjärrat sig från de övriga eller de som står någorlunda samlade? — De senare är faktiskt i denna fråga socialdemokraterna och mittenpartierna.

Herr KILSMO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är bara en enda sak som jag skulle vilja knyta en anmärkning till. När herr Gustavsson säger att vi inte behöver befara någon militärkupp i detta land, beroende på att vi har en värnpliktsarmé, då tycker jag att det vittnar om att herr Gustavsson trots sina studier i svenskt militärväsende alldeles har missat något av det väsentligaste, nämligen den militära pedagogiken, uppfostran av soldaterna. Själva idén är att skapa kadaverlydnad, och med sådana soldater kan en överlägsen krigsmakt mycket väl göra vad som helst. Vi vet att hela undervisningen går ut på — det har också många militärer bekräftat vid samtal — att man skall marschera och inte resonera.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengt Gustavsson beskyllde mig för överdrifter när jag gjorde mig till tolk för högerpartiets åsikter i försvarsfrågan. Såvitt jag förstår skulle väl de överdrifterna närmast bestå i att högerpartiet fasthåller vid det som vi alla för sex eller sju månader sedan var överens om.

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

Herr SVANSTRÖM (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustavsson sade att jag ifrågasatt repetitionsövningarna. Jag sade att man kan ifrågasätta repetitionsövningarna om man inte hos den i övningarna deltagande personalen får in den uppfattningen att övningarna är nyttiga och välbehövliga. Så var det med den saken, herr Gustavsson.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanströms senaste förtydligande var högst nyttigt. Jag tycker faktiskt att herr Svanström skall använda all sin energi i fortsättningen när han uppträder i dessa debatter för att angripa vad han tycker är oriktigt i repetitionsövningarna och deras uppläggning, men inte ifrågasätta dem. Det var faktiskt vad som gjordes i början av anförandet.

Till herr Kilsmo skulle jag vilja säga att jag måste ha uttryckt mig ofullständigt om jag sade att det var enbart det förhållandet att vi har en värnpliktsarmé som gör att vi inte behöver befara militärkupper i detta land. Jag tror också att försvarets folk är av sådan lödighet och liksom alla andra har så uppfostrats i demokratisk anda att man inte behöver befara några kupper.

När herr Kilsmo angrep pedagogiken gick han helt vid sidan om saken. Det är faktiskt så att i officersutbildningen ingår studier i pedagogik vid Stockholms universitet.

Herr Virgin vill värja sig mot att jag beskyllt högern för överdrifter i denna fråga. Han säger att högern ju inte gör annat än håller fast vid vad vi för kort tid sedan alla var överens om. Jag vet inte om vi varit överens om att vi skulle ha en fortsatt upptrappning av våra försvarskostnader i stil med vad högerpartiets företrädare nu talar för.

Herr SVANSTRÖM (cp) kort genmäle:

Herr talman! Inte är min energi så mycket att hurra för, herr Gustavsson, men inte kan jag väl sätta in allt på att kritisera repetitionsövningarna, det finns så mycket annat att kritisera. Jag kan inte lova det, herr Gustavsson.

Däremot efterlyser jag vad herr Gustavsson — med tanke på hans förflutna som utredare för värnpliktiga — har för uppfattning om höjda löneförhöjningar. Det ägnade jag en betydande tid åt i mitt första anförande.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Menar verkligen herr Gustavsson att han inom försvarsutredningens socialdemokratiska grupp före valet 1966 utan att tala om det skulle haft åsikten att lägre ramar än som då diskuterades skulle behöva utredas? Vi yrkar nu på en ram som inte ligger högre än den lägsta ram som diskuterades före valet 1966, och det kan inte gärna betecknas som en överdrift.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi var faktiskt sedan åtskilliga månader före valet på det klara med att försvarskostnaderna i fortsättningen inte skulle kunna tillåtas stiga i den takt som högerpartiet anser nödvändigt. Det torde väl efter den föredragning vi på våren fick av dåvarande statssekreteraren i finansdepartementet ha kunnat stå klart för alla att detta var otänkbart redan av ekonomiska skäl.

Herr Svanström frågade mig vad jag hade för uppfattning om behovet av en höjning av de värnpliktigas löner. Jag vill gärna deklarerat att jag naturligtvis finner det ytterst angeläget att de som uttas till denna utbildning blir tillgodosedda i så stor utsträckning som våra resurser medger. Men när det gäller en prioritering av dessa ersättnings-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

ar tycker jag precis som försvarsministern att det är angelägnast att i första hand tillgodose dem som drabbas — om jag får använda det ordet — av längre utbildningstid och flera övnings-tillfällen än sina kamrater. Även om det är angeläget med generella förbättringar är detta mera angeläget.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var en alldeles ny historieskrivning som herr Bengt Gustavsson nu ger sig in på. Vi var inom försvarsutredningen eniga om att alla utredningsuppdrag som vi skulle kunna önska oss var utlagda och fullgjorda sommaren 1966. Utspelet kom helt oväntat, i varje fall för alla borgerliga ledamöter av försvarsutredningen, först efter valet. Det är ett faktum.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! I avslutningen av denna diskussion har faktiskt varje talare fått lov att anmäla varför han tar till orda. Låt mig då bara säga att jag som menig i ledet också har några synpunkter på denna fråga. Dessutom har jag ett förflutet som ger mig anledning att ta till orda. För övrigt rör det sig här om en ur kostnadssynpunkt stor fråga då det gäller utgifter på över 5 000 miljoner kronor. Det finns anledning att ägna en sådan fråga uppmärksamhet.

Låt mig börja med att säga att regeringens förslag till årets riksdag om viss återhållsamhet i fråga om försvarskostnaderna har vållat debatt. Från högerns sida har man uttalat kritik över att försvarskostnaderna inte får fortsätta att stiga i samma takt som tidigare. Andra har hälsat med tillfredsställelse att en strävan till besparingar och begränsningar på försvarssidan accentuerats. Det är också nödvändigt att så sker i en tid när det statsfinansiella läget är bekymmersamt.

Vi har under detta års riksdag fått

uppleva att angelägna önskemål, inte minst på den familjepolitiska sidan, fått stå tillbaka med hänsyn till den bekymmersamma ekonomiska situationen. Jag vill här säga att vi väl alla är överens om att vi skall ha ett starkt försvar — kanske med några få undantag. Vi är alla medvetna om att utan ett eget försvar skulle vårt land bli ett militärt vacuum som ganska snabbt skulle kunna fyllas ut från annat håll med de konsekvenser som detta skulle kunna medföra. Försvaret drar för kommande år kostnader på drygt 5 000 miljoner kronor. Det innebär en höjning med 350 miljoner kronor enligt budgetförslaget. Storleken av detta belopp belyses väl bäst, om jag säger att våra militära försvarskostnader ligger på c:a 630 kronor per invånare och år, och det är inte precis någon liten summa.

I dagens debatt har ställts frågan: Har vi ett försvar som kan ge trygghet? Jag skulle vilja säga att vi i ett starkt försvar inte kan isolera det militära försvaret, som utgör en del av det totala försvaret och som ger det yttre försvaret. Det inre försvaret avser ju skyddet för familjen, för hemmet och återspeglas av känslan att man har någonting att värna. Det ekonomiska försvaret avser att vi skall få ett näringsliv som kan arbeta också under svåra förhållanden. Vi har också ett psykologiskt försvar som gäller försvarsviljan. Den som något känner stämningarna i bygderna vet att stora militära kostnader inte har resonans i folkmeningen. Militärt försvar är ju inte bara stora kostnader, det är också personliga insatser och uppoffringar för alla dessa värnpliktiga som måste göra militärtjänst.

Det är viktigt hur menige man upplever försvaret. Detta utgör en del av det psykologiska försvaret som det finns anledning att ägna uppmärksamhet åt. Effektivitet i utbildningen efterlyses. Det bör finnas mening i den tid som man bär uniform. En positiv attityd betyder här säkerligen mera än ett antal

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

miljoner kronor. Här finns en uppgift att öka effektiviteten inom försvaret, att ge mening åt utbildningen och att söka skapa tilltro till försvaret i folkmeningen.

Frågan om den utrikespolitiska målsättningen måste också komma in i bilden. Jag har här trott att vi alla varit eniga i vårt land om att vi skulle värna vår neutralitet. Tyvärr finns det tydligen i dag krafter i vårt samhälle som är beredda att äventyra den genom generella uttalanden om bindningar som skulle minska tilltron till vår neutralitetsvilja. Det är en sak som har vållat oro i våra grannländer. Det är också en del av vårt psykologiska försvar att det finns en känsla av att vi har en enig uppslutning kring neutraliteten. Tyvärr har jag mött andra tendenser, och jag har frågat mig om det som uttalats inte har varit i säck innan det kom i påse.

Jag nämnde också det inre försvaret — skyddet för hemmet och familjen, skyddet för individen och känslan av att man betyder någonting. Jag har ingen anledning att polemisera mot någon i denna debatt, men jag måste säga att den strävan som finns från högerns sida att öka de militära kostnaderna — något som har redovisats här i dag — samtidigt som högern visar njugethet när det gäller det inre försvaret ger ingen positiv attityd till försvaret. Högers agerande här tar jag och många med mig avstånd från — herr Holmberg får tala för sig själv, och han skall inte söka göra sig till tolk för de av oss här i kammaren som *inte* tillhör högern.

Jag nämnde också det ekonomiska försvaret, varmed jag avser ett samhälle som fungerar någorlunda tillfredsställande, om kriget skulle drabba oss. Vårt näringsliv måste kunna fungera även under onormala förhållanden. En väsentlig faktor är här livsmedelsförsörjningen — en tillräckligt stor livsmedelsproduktion rätt areellt fördelad, det sista med hänsyn till vårt lands

struktur och utseende. Vi skall ju om någon dag diskutera riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken, och jag får då återkomma till den punkten.

Jag har sagt att man inte kan avgränsa vårt försvar till enbart det militära försvaret. Det militära försvaret är ju en del av vårt totalförsvar.

Regeringen har, med den utrikespolitiska situationen som bakgrund och med de informationer som den har tillgång till, att bedöma och lägga fram förslag till försvarskostnader. En strid kring försvaret ökar inte tilltron till våra försvarsmöjligheter hos omvärlden. Tar det sig dessutom sådana uttryck som vi fick uppleva i början av detta år, då det från något håll sades att vårt försvar allvarligt skulle äventyras om inte miljonerna fick fortsätta att flöda, då blir man tveksam.

Det har, herr talman, bidragit till att jag anser det vara felaktigt med överbud av större eller mindre omfattning i den försvarspolitiska debatten. Det finns anledning säga, det vill jag understryka, att regeringen har överblicken och ansvaret i dessa viktiga och kostnadskrävande frågor. Lever vi dessutom under knapphetens kalla stjärna, där man talar om att den offentliga sektorn måste begränsas och nedbantats, då måste det också gälla de militära kostnaderna.

Jag kommer, herr talman, med hänvisning till det nu sagda att följa utskottets förslag.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Här har gjorts en rad uttalanden från olika håll om vad som förekommit i den nu arbetande utredningen, d. v. s. 1965 års försvarsutredning. Jag känner ett behov av att lämna en kort redogörelse för hur jag ser på dessa ting.

Försvarsutredningen har hittills ägnat större delen av sin tid åt att dissekera säkerhetsproblemen, att studera och belysa vår ställning i en i och för

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

sig kanske osäker värld. Först fram emot hösten 1966 var utredningen färdig med dessa saker, och först då gick man in på frågan om det som skulle bli resultatet av studierna. Redan på våren hade man emellertid fått ytterligare uppgifter om de statsfinansiella svårigheter som förelåg. I det läget lade den socialdemokratiska delegationen i utredningen fram sitt förslag den 12 oktober. Förslaget innebar att man skulle frysa den nuvarande kostnadsnivån för två år framåt. Det skedde efter samråd med alla de partiinstanser, som vi räknar med. Därmed har vi också en form av återförsäkring i regeringen, så att det alternativ vi då lade fram var förankrat inom partiet så starkt som det kunde bli. Herr Dahlén kallade detta för ett avhopp, men det grundade sig, som jag sade, på de statsfinansiella och samhällsekonomiska skäl som i det läget hade blivit alldeles uppenbara.

Det var inga diktat, som herr Holmberg brukar tala om, inget ultimatum från vår sida. Vi dikterade vår egen ståndpunkt, och det antar jag att vi hade rättighet till. Däremot begärde vi av de övriga partierna att de skulle komma med sina alternativ. Det dröjde till fem veckor senare, under senare hälften av november månad. De borgerliga partierna kom då med ett bud, som visade sig inte vara något egentligt bud. Det innebar en viss sänkning av kostnadsnivån under de två första åren av en fyraårsperiod och en motsvarande ökning av kostnadsnivån under de två återstående åren. Summan av kardemumman skulle bli en totalkostnad för perioden, som svarade mot en fortsättning av 1963 års beslut, det som numera ingen håller på. Det där alternativet granskades av militärerna, och man fick veta vad det kostade. Först då befanns det att i varje fall mittenpartierna inte ansåg sig kunna vidhålla det såsom ett bud — dittills hade det kallats bud, i varje fall i den välunder rättade pressen — men från den tid-

punkt då experterna hade granskat det och talat om vad det kom att kosta påpekade den ene mittenpartiledaren att det var en skiss, och den andre sade att det var ett räkneexempel — och det har det förblivit i fortsättningen.

Hela detta alternativ kom alltså bort. Jag tror nog att högern höll på det för sin del men att den i så fall blev ensam. Det kanske är orättvist, men jag antar att den där underliga händelsen med högerpartirepresentanternas uttåg ur utredningen i början av januari månad skedde mera i förargelsen över att mittenpartierna hade svikit gänget än för att hävda någon sorts opinion mot ett »ultimatum».

Kvar fanns alltså bara ÖB 65 och det socialdemokratiska alternativet, och vi var inne i början av december då statsverkspropositionen skulle knytas till och då man i kanslihuset inte kunde vänta längre på något förslag. Det var inte annat att göra än att anmäla att utredningen inte kunde bli färdig med ett förslag som skulle ligga till grund för huvudtiteln under nästa budgetår. Anmälan därom gjordes och utredningen fick besked att fortsätta sitt arbete för tiden efter detta budgetår, och direktiven förblev oförändrade. Sedan dess har i januari i år utom det socialdemokratiska alternativet framlagts ett mittenpartialternativ och — sedan högerrepresentanterna återvänt — även ett högerpartialternativ, vilka samtliga överlämnats till ÖB för utredning om vilka konsekvenser de olika alternativen kan komma att få för försvarsorganisationen. Dessutom skall ÖB även lägga fram ett förslag som han själv tycker är det enda riktiga. Beträffande dessa alternativ kan det understrykas — som har sagts tidigare här i debatten — att mittenpartiernas alternativ och det socialdemokratiska alternativet i stort sett har samma motivering, samma gemensamma utgångspunkter i sina direktiv till ÖB när det gäller denna utredning.

Överbefälhavaren skall vara klar

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

preliminärt i juni månad, då försvarsutredningen räknar med att kunna ha en sorts förhandsdiskussion om vad som då är klart. Sedan skall ÖB vara definitivt färdig att framlägga sina synpunkter på de olika alternativen den 15 september. Därefter upptar utredningen sitt arbete på fullt allvar.

Detta är vad som ur min synpunkt är att säga om vad som förekommit i utredningen. Jag vet att det inte överensstämmer med talet om ultimata, om avhopp från vår sida och allt sådant. Jag har refererat verkligheten såsom vi ser den.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående ettvarrt av mom. I a, I h och II samt därefter särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om *mom. I a*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr andre vice talmannen *Ivar Johansson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid punkten avgivna reservationen;

3:o), av herr *Virgin*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av honom m. fl. vid punkten anförda reservationen; samt

4:o), av herr *Werner*, att motionerna I:485 och II:606, såvitt nu vore i fråga, skulle bifallas.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Dahlén* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av återstående yrkanden

med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr förste vice talmannen *Ivar Johanssons* yrkande.

Herr *Virgin* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 102 punkten 1 mom. I a antager det förslag, som innefattas i den av herr *Ivar Johansson* m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den av herr *Virgin* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 47;

Nej — 27.

Därjämte hade 68 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 102 punkten 1 mom. I a, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Dahlén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 63.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjordes enligt de avseende *mom. I h* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 808 och II: 1006; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ytterligare gjordes i enlighet med de rörande *mom. II* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 486 och II: 609; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i denna punkt.

Punkten 2

Ang. placering av officer och underofficer som ställföreträdande kompanichef

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl. för budgetåret 1967/68 beräkna ett förslagsanslag av 399 220 000 kronor, hade Kungl. Maj:t i förenämnda proposition nr 110 dels föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att i försvarets intendenturkår föra samman vissa underofficerare i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1967 förordats, dels föreslagit riksdagen att till Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl. för budgetåret 1967/68 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 406 745 000 kronor, dels ock berett riksdagen tillfälle att yttra sig med anledning av vad som i statsrådsprotokollet förordats om befälsordning vid arméns specialtrupper.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels en inom andra kammaren av herr *Oskarson m. fl.* väckt motion (II: 611),

dels en inom andra kammaren av herr *Oskarson m. fl.* väckt motion (II: 1008),

dels ock en inom andra kammaren av herr *Werbros* väckt motion (II: 1010).

I motionen II: 1010 hade anhållits, att riksdagen måtte besluta, a) att nuvarande organisation med utbildningsavdelningarna vid arméns förband såsom stabs- och verkställighetsorgan skulle bibehållas, b) att officer och underofficer, som innehade formell kompetens för krigsplacering som kompanichef, i fredsorganisationen skulle placeras som ställföreträdande kompanichef.

Ang. placering av officer och underofficer som ställföreträdande kompanichef

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i försvarets intendenturkår föra samman vissa underofficerare i enlighet med vad departementschefen förordad,

b) till Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl. för budgetåret 1967/68 anvisa ett förslagsanslag av 406 745 000 kronor,

c) avslå motionen II: 1010, i vad den avsåge placering av officer och underofficer som ställföreträdande kompanichef,

d) med avslag å motionerna II: 611, II: 1008 och II: 1010, sistnämnda motion i vad den icke behandlats under c), i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört om befälsordning vid arméns specialtruppdrag.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Edström*, *Dahlén*, *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under c hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 1010, i vad den avsåge placering av officer och underofficer som ställföreträdande kompanichef, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående mom. a och b samt där-

efter särskilt rörande vartdera mom. c och d.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. a och b hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de i fråga om mom. c förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Dahlén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 102 punkten 2 mom. c, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom appresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Dahlén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 112;

Nej — 25.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition utskottets i mom. d gjorda hemställan.

Ang. anskaffning av flygplan 37 (Viggen)

Punkterna 3—24

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25

Ang. anskaffning av flygplan 37
(Viggen)

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1967/68 beräkna ett reservationsanslag av 1 114 369 000 kronor, hade Kungl. Maj:t i förenämnda proposition nr 110 föreslagit riksdagen att dels för planering av anskaffning av flygmateriel m. m. godkänna de av departementschefen föreslagna ramarna för anslag och medelsförbrukning under budgetåren 1967/68—1973/74, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att beställningar av flygmateriel m. m. finge läggas ut inom en kostnadsram av 1 900 000 000 kronor, dels ock till Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1967/68 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 119 979 000 kronor.

Enligt departementschefen skulle en seriebeställning av cirka 100 flygplan 37 kunna genomföras utan att annan väsentlig anskaffning av effektbestämmande materiel för flygvapnet eller de andra försvarsgrenarna bleve lidande.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner* (I: 390) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Gävle m. fl. (II: 488),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner* (I: 485) och den andra inom andra kammaren av herr *Jansson* m. fl. (II: 606),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg* m. fl. (I: 755) och den

andra inom andra kammaren av herr *Bohman* m. fl. (II: 944),

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ivar Johansson* och *Lundström* (I: 807) samt den andra inom andra kammaren av herr *Nihlfors* m. fl. (II: 1007).

I motionerna I: 390 och II: 488 hade anhållits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att allt forsknings- och typarbete, som vore förknippat med system AJ 37 Viggen, måtte avbrytas.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten för angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

I. avslå motionerna I: 390 och II: 488;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 755 och II: 944 samt I: 807 och II: 1007, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, för planering av anskaffning av flygmateriel m. m. godkänna de av departementschefen föreslagna ramarna för anslag och medelsförbrukning under budgetåren 1967/68—1973/74;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 485 och II: 606, I: 755 och II: 944 samt I: 807 och II: 1007, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att beställningar av flygmateriel m. m. finge läggas ut inom en kostnadsram av 1 900 000 000 kronor,

b) till Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 1 119 979 000 kronor.

I sitt yttrande hade utskottet å sid. 29 och 30 i det tryckta utlåtandet anfört bland annat:

»Med hänsyn till de beräkningar och bedömningar som gjorts finner utskottet sig böra tillstyrka, att serietillverkningen påbörjas. En senareläggning av projektet skulle enligt vad som upp-

Ang. anskaffning av flygplan 37 (Viggen)

lysts medföra ökade kostnader med cirka 150—200 miljoner kronor utan att några besparingar skulle vinnas på slutprodukten. Det må också erinras om att enligt vad utskottet inhämtat hittills bundna utvecklingskostnader för projektet uppgår till i runt tal 1 100 miljoner kronor.

Mot bakgrund av det anförda är utskottet också berett tillstyrka, att beställning av återstående tyarbete på flygplan 37 — enhetsplattformen för attack- och skolversionerna — får utläggas och att en första seriebeställning av upp till 100 flygplan får göras inom en total kostnadsram av 1 560 miljoner kronor. Utskottet avstyrker alltså motionerna I: 390 och II: 488.

Såsom departementschefen föreslagit torde genom nu ifrågakvarande beställningar vissa likviditetssvårigheter uppkomma de närmaste åren till följd av tidigare stora beställningar av flygmateriel m. m., som då förfaller till betalning. Dessa övergångssvårigheter förutsättes kunna bemästras genom en senareläggning och i vissa fall omprövning av objekt inom planerna för stril- och bassystem och viss annan verksamhet.»

Vid punkten hade avgivits fyra särskilda, med a—d betecknade reservationer.

I reservationen a hade herrar *Virgin, Kaijser, Ottosson, Bohman* och *Petersson* ansett, att utskottets yttrande i nyss återgivna del bort erhålla följande lydelse:

»Utskottet finner icke klarlagt, att en anskaffning av flygplan 37 kan rymmas i alla de av försvarsutredningen från överbefälhavaren infordrade utredningsalternativen med bibehållande av kravet på bästa möjliga försvarseffekt för utgivna anslag. Sannolikt torde detta dock bli möjligt åtminstone i alternativ C. Utskottet har intet att erinra mot att Kungl. Maj:t erhåller bemyndigande att beställa föreslagna 100 flygplan 37 men förutsätter att detta

bemyndigande icke utnyttjas förrän de infordrade utredningarna givit en klarare bild av möjligheten att på ett försvarsekonomiskt godtagbart sätt infoga flygplan 37 i de skilda kostnadsramarna. Av det anförda följer att utskottet avstyrker motionerna I: 390 och II: 488.»

Herr **VIRGIN** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation a.

Herr **WERNER** (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna nr I: 390 och II: 488.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets i punkten gjorda hemställan samt därefter särskilt rörande motiveringen i viss del.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i denna punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 390 och II: 488; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande det avsnitt i utskottets motivering, som å sid. 29 i det tryckta utlåtandet började med orden »Med hänsyn» och å sid. 30 slutade med »annan verksamhet», anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att detsamma skulle godkännas, dels ock att kanmanen skulle godkänna den motivering, som förordats i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets motivering i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det avsnitt i statsutskottets motivering i utlåtande nr 102 punkten 25 som på sid. 29 börjar med orden »Med hänsyn» och på sid. 30 slutar med orden »annan verksamhet», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den motivering, som förordats i den av herr *Virgin* m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 110;

Nej — 27.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 26—53

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition angående central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna följande anslag på driftbudgeten under femte huvudtiteln, nämligen

som förslagsanslag till

Socialstyrelsen: Avlöningar, 4,9 miljoner kronor,

Socialstyrelsen: Omkostnader, 0,6 miljoner kronor,

Medicinalstyrelsen: Avlöningar, 9,4 miljoner kronor,

Medicinalstyrelsen: Omkostnader, 1,3 miljoner kronor,

Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd: Avlöningar, 1 miljon kronor,

Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd: Omkostnader, 250 000 kronor,

Centrala sjukvårdsberedningen: Avlöningar, 2 miljoner kronor,

Centrala sjukvårdsberedningen: Omkostnader, 250 000 kronor,

Statens farmaceutiska laboratorium: Avlöningar, 1,8 miljoner kronor,

Statens farmaceutiska laboratorium: Omkostnader, 400 000 kronor,

Svenska farmakopékommittén m. m., 300 000 kronor,

Statens rättskemiska laboratorium: Avlöningar, 2,6 miljoner kronor,

Statens rättskemiska laboratorium: Omkostnader, 730 000 kronor,

samt som reservationsanslag till

Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården, 1,8 miljoner kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 68, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 17 mars 1967, föreslagit riksdagen dels att

1) besluta, att en ny central förvaltningsmyndighet för hälso- och sjukvår-

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

den samt socialvården, kallad medicinalstyrelsen, skulle inrättas den 1 januari 1968,

2) besluta, att medicinalstyrelsen i sin nuvarande utformning samt socialstyrelsen och medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd skulle upphöra vid utgången av år 1967,

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal om inrättande och drift av ett planerings- och rationaliseringsinstitut för hälso- och sjukvården samt socialvården i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen föreslagit,

4) besluta, att centrala sjukvårdsberedningen och rådet för sjukhusdriftens rationalisering skulle upphöra vid utgången av år 1967,

5) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsanordningar och åtgärder i övrigt, som erfordrades för förslagens genomförande,

6) bemyndiga Kungl. Maj:t att på personalförteckning för medicinalstyrelsen föra upp tjänster på löneplan C i enlighet med vad i statsrådsprotokollet förordats,

dels ock att riksdagen måtte för budgetåret 1967/68 under femte huvudtiteln anvisa till

7) Socialstyrelsen: Avlöningar, ett förslagsanslag av 2 469 000 kronor,

8) Socialstyrelsen: Omkostnader, ett förslagsanslag av 375 000 kronor,

9) Medicinalstyrelsen: Avlöningar, ett förslagsanslag av 13 570 000 kronor,

10) Medicinalstyrelsen: Omkostnader, ett förslagsanslag av 1 900 000 kronor,

11) Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd: Avlöningar, ett förslagsanslag av 544 000 kronor,

12) Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd: Omkostnader, ett förslagsanslag av 159 000 kronor,

13) Centrala sjukvårdsberedningen: Avlöningar, ett förslagsanslag av 1 027 000 kronor,

14) Centrala sjukvårdsberedningen: Omkostnader, ett förslagsanslag av 141 000 kronor,

15) Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården, ett reservationsanslag av 900 000 kronor,

16) Nämnden för sjukvårds- och socialvårdsbyggnader, ett förslagsanslag av 80 000 kronor,

17) Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut, ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor,

18) Statens farmaceutiska laboratorium: Avlöningar, ett förslagsanslag av 1 753 000 kronor,

19) Statens farmaceutiska laboratorium: Omkostnader, ett förslagsanslag av 419 000 kronor,

20) Svenska farmakopékommittén m. m., ett förslagsanslag av 317 000 kronor,

21) Statens rättskemiska laboratorium: Avlöningar, ett förslagsanslag av 2 543 000 kronor,

22) Statens rättskemiska laboratorium: Omkostnader, ett förslagsanslag av 844 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag hade utskottet behandlat följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

dels en inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Borås väckt motion (II: 53);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.* (I: 679) och den andra inom andra kammaren av herr *Bengtson* i Solna *m. fl.* (II: 503), i vilka yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte framlägga förslag om bildandet av ett institut för sjukvårdens rationalisering, innebärande en koncentration av rikets resurser på området.

I sammanhanget hade utskottet vidare behandlat följande i anledning av propositionen nr 68 väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

her *Oscar Carlsson m. fl.* (I: 775) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson i Kungälv m. fl.* (II: 969), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta,

1) att det nya centrala ämbetsverket för socialvården samt hälso- och sjukvården skulle benämnas socialstyrelsen, och

2) att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna anförts beträffande byråchefstjänsterna;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström m. fl.* (I: 776) och den andra inom andra kammaren av fru *Eriksson i Stockholm m. fl.* (II: 965), i vilka anhållits, att riksdagen måtte

1) uttala, att ärenden rörande somatisk och psykisk barna- och ungdomsvård, barnhabilitering, barntandvård, förebyggande mödra- och barnavård, familjerådgivning, sexualupplysning och abortförebyggande åtgärder borde överföras till en särskild byrå under avdelningen hälsovård, social barna- och ungdomsvård m. m., med medicinalråd som chef;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att uppföra ytterligare en tjänst såsom byråchef på löneplan C i enlighet med vad som föreslagits under 1, samt för ändamålet till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1967/68 anvisa erforderliga medel;

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att i övrigt vidtaga de åtgärder, som erfordrades för förslagets genomförande;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Kaijser* och *Åkerlund* (I: 777) samt den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* (II: 970), i vilka yrkats, att riksdagen skulle besluta,

1) att ytterligare en tjänst som överdirektör skulle inrättas — utöver den i propositionen föreslagna — vid medicinalstyrelsen från och med den 1 januari 1968,

2) att till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1967/68 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 600 000 kronor samt

3) att i skrivelse till Kungl. Maj:t tillkännagiva de synpunkter som i övrigt anförts i motionerna;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Harald Pettersson m. fl.* (I: 778) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustavsson i Alvesta m. fl.* (II: 967), i vilka föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående överförande av den försvarsmedicinska materielberedskapen från medicinalstyrelsen till sjukvårdshuvudmännen i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Harald Pettersson* och *Axel Kristiansson* (I: 779) samt den andra inom andra kammaren av herr *Gomér m. fl.* (II: 966), i vilka hemställts, att riksdagen måtte

1) uttala sig för att ett särskilt planeringsråd borde inrättas i enlighet med vad som anförts i motionerna, samt

2) besluta, att den nya förvaltningsmyndigheten skulle benämnas socialmedicinalstyrelsen;

dels en inom andra kammaren av herr *Lundberg* väckt motion (II: 922);

dels en inom andra kammaren av herr *Lundberg* väckt motion (II: 968);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Wiklund* i Stockholm *m. fl.* väckt motion (II: 971).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 922, såvitt nu vore i fråga, besluta,

a) att en ny central förvaltningsmyndighet för hälso- och sjukvården samt

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården
socialvården skulle inrättas den 1 januari 1968,

b) att medicinalstyrelsen i sin nuvarande utformning samt socialstyrelsen och medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd skulle upphöra vid utgången av år 1967;

2. beträffande den nya myndighetens namn i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 775 och II: 969 ävensom med avslag å motionerna I: 779 och II: 966 samt II: 971, de fyra förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

3. i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 679 och II: 503 bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal om inrättande och drift av ett planerings- och rationaliseringsinstitut för hälso- och sjukvården samt socialvården i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 17 mars 1967 förordats;

4. i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag besluta, att centrala sjukvårdsberedningen och rådet för sjukhusdriftens rationalisering skulle upphöra vid utgången av år 1967;

5. beträffande ett särskilt planeringsråd besluta, att motionerna I: 779 och II: 966, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

6. beträffande socialdepartementets sjukvårdsdelegation besluta, att motionerna I: 777 och II: 970, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

7. beträffande den nya centrala förvaltningsmyndighetens organisation med avslag å motionerna I: 776 och II: 965, I: 777 och II: 970, II: 968 samt II: 53, de fem förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, och under erinran om vad utskottet anfört godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats;

8. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 776 och II: 965 samt I: 777 och II: 970, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att på per-

sonalförteckning för den nya centrala förvaltningsmyndigheten föra upp tjänster på löneplan C i enlighet med vad i statsrådsprotokollet förordats;

9. beträffande tjänstetiteln medicinalråd med avslag å motionerna I: 775 och II: 969, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

10. beträffande riktlinjer för den nya förvaltningsmyndigheten m. m. med avslag å motionerna I: 777 och II: 970, såvitt nu vore i fråga, och under erinran om vad utskottet anfört godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats;

11. i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsanordningar och åtgärder i övrigt, som erfordrades för förslagens genomförande;

12. beträffande försvarsmedicinsk materielberedskap i anledning av motionerna I: 778 och II: 967 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

13. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 776 och II: 965, I: 777 och II: 970, II: 968 samt II: 922, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa

a) till Socialstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 469 000 kronor,

b) till Medicinalstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 4 900 000 kronor,

c) till Central förvaltningsmyndighet för hälso- och sjukvården samt socialvården: Avlöningar ett förslagsanslag av 8 670 000 kronor;

14. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa

a) till Socialstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 375 000 kronor,

b) till Medicinalstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 750 000 kronor,

c) till Central förvaltningsmyndighet för hälso- och sjukvården samt social-

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

vården: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 150 000 kronor;

15. i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa

a) till Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 544 000 kronor,

b) till Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 159 000 kronor,

c) till Centrala sjukvårdsberedningen: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 027 000 konor,

d) till Centrala sjukvårdsberedningen: Omkostnader ett förslagsanslag av 141 000 kronor,

e) till Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården ett reservationsanslag av 900 000 kronor,

f) till Nämnden för sjukvårds- och socialvårdsbyggnader ett förslagsanslag av 80 000 kronor,

g) till Bidrag till sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor,

h) till Statens farmaceutiska laboratorium: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 753 000 kronor,

i) till Statens farmaceutiska laboratorium: Omkostnader ett förslagsanslag av 419 000 kronor,

j) till Svenska farmakopékommittén m. m. ett förslagsanslag av 317 000 kronor,

k) till Statens rättskemiska laboratorium: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 543 000 kronor,

l) till Statens rättskemiska laboratorium: Omkostnader ett förslagsanslag av 844 000 kronor.

Enligt utskottets förslag skulle den nya myndighetens namn vara socialstyrelsen.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande den nya förvaltningsmyndighetens namn

a) av herrar *Svensson* och *Kaijser*, fru *Wallentheim*, herrar *Bertil Petersson*, *Wallmark*, *Schött*, *Bohman* och *Mellqvist*, fröken *Olsson* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte beträffande den nya myndighetens namn med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 775 och II: 969, I: 779 och II: 966 samt II: 971, de fyra förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Harald Pettersson*, *Nelander* och *Westberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte beträffande den nya myndighetens namn med bifall till motionerna I: 779 och II: 966 samt med avslag å Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 775 och II: 969 samt II: 971, de fyra förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

2), beträffande en andra tjänst som överdirektör, av herr *Kaijser*, fru *Wallentheim*, herrar *Wallmark*, *Schött* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 8 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 777 och II: 970 ävensom med avslag å motionerna I: 776 och II: 965, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att på personalförteckning för den nya centrala förvaltningsmyndigheten föra upp tjänster på löneplan C i enlighet med vad av reservanterna och i statsrådsprotokollet förordats;

3), beträffande socialdepartementets sjukvårdsdelegation, den nya centrala

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården förvaltningsmyndighetens organisation och riktlinjer för den nya förvaltningsmyndigheten m. m., av herr *Kaijser*, som dock ej antytt sin mening.

Herr SVENSSON (s):

Herr talman! Vid behandlingen av proposition nr 68 har man i stort sett varit ense i sakfrågan såväl inom tredje avdelningen som inom statsutskottet. Men på en punkt har meningarna blivit delade, nämligen beträffande den nya förvaltningsmyndighetens namn.

Utskottets majoritet har stannat för ett motionsyrkande om att det nya verket skall kallas socialstyrelsen. Vidare föreligger det flera motionsyrkanden om olika dubbelnamn, men avdelningen blev ense om att avvisa förslagen till dubbelnamn. Vid behandlingen i statsutskottet yrkades bifall till en motion där man föreslår att namnet skulle vara social-medicinalstyrelsen, och reservation 1 b går ut på bifall till det yrkandet.

Både avdelningens och utskottets majoritet har varit överens om att man bör ha ett mera lätthanterligt och enhetligt namn. Vi som står för reservation 1 a har anslutit oss till Kungl. Maj:ts förslag att namnet på den nya myndigheten skulle vara medicinalstyrelsen. Den nya styrelsens arbetsuppgifter kommer, såsom framgår av både utredningarna och övriga handlingar, att till sin övervägande del omfatta sådant som inneslutes i den medicinska verksamheten.

Utskottsmajoriteten skriver att namnet socialstyrelsen skulle fattas i en vidare och mer ursprunglig bemärkelse, men vi reservanter har inte funnit att detta är riktigt.

När socialstyrelsen tillskapades år 1912 var det nämligen ingalunda för den verksamhet som socialstyrelsen nu bedriver, utan den fick sin huvudsakliga uppgift så gott som uteslutande på arbetsmarknadsfältet; den fick att handlägga frågor som gällde arbetslösheten, arbetsförmedlingarna, minder-

årigas och kvinnors arbetsförhållanden, arbetstiden och socialförsäkringen med flera frågor. De uppgifter som då lades på socialstyrelsen har nu i stor utsträckning flyttats över på andra och nya verk. Också av den anledningen är socialstyrelsens nuvarande verksamhet inte av samma beskaffenhet som den ursprungligen var. Men utskottsmajoriteten har väl inte observerat detta.

Socialstyrelsens största arbetsuppgift i dag ligger mera på vårdområdet. Den har att handha de stora områden som gäller åldringsvård, nykterhetsvård och andra uppgifter av liknande slag som under senare år i allt större utsträckning har blivit en medicinsk angelägenhet. Dessa uppgifter, som väl ansluter till den redan tidigare bedrivna hälso- och sjukvården inom medicinalstyrelsen, skall enligt det föreliggande förslaget inordnas i det nya verket.

Vi som står för reservation 1 a har ansett att detta är en tillräcklig motivering för att biträda departementschefens förslag i propositionen, och vi har inte funnit anledning att inta någon annan ståndpunkt.

Med denna korta motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1 a i förevarande utlåtande.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Den proposition rörande social- och medicinalstyrelsernas centrala administration som vi i dag har att behandla är ur praktisk synpunkt en mycket viktig sak. MCA-utredningens betänkande fick ju som vi kommer ihåg en skarp och enligt min uppfattning välmotiverad kritik under sin remissbehandling. Det blev därför nödvändigt att genomgripande överarbeta betänkandet. Så har nu skett, och det har gjorts på ett i stort sett godtagbart sätt. Departementschefen har enligt min uppfattning visat en god realistisk syn på hur det nya mammutverket bör uppbyggas.

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

MCA-utredningens uppfattning om fackmännens roll avfärdar departementschefen med att framhålla att den skulle kunna medföra att de sakkunnigas ställning skulle bli alltför svag och att rekryteringen skulle försvåras. Han framhåller även att ett sådant förslag skulle kunna medföra att uppbyggnaden av det nya verket blir alltför invecklat med risk för en komplicerad beslutsfunktion och en hämning av initiativlusten. Det uttalandet kan man utan vidare instämma i.

Propositionen inger därför förhoppningar. Man kan hoppas på att de olika fackbyråerna skall få arbeta effektivt under sakkunnig ledning samt att de organisatoriska omdispositioner som säkerligen kommer att visa sig behövliga skall få göras utan omfattande byråkratiska utredningar och hinder. Den frihet som den nya verksamheten enligt propositionen skall erhålla synes mig bli en positiv faktor, om den bara utnyttjas på rätt sätt, när nu de nya ledande tjänsterna skall tillsättas.

Men propositionen har också vissa brister. Den viktigaste — och den som jag framför allt i mitt anförande vill påtala — är den som rör barn- och ungdomsvården. I propositionen framhålls med rätta hur viktig den förebyggande vården är inom denna sektor och att hälsovård och socialvård härvidlag intimt sammanhänger. Det är därför naturligt att man inom det nya verkets förebyggande avdelning finner en byrå för förebyggande barn- och ungdomsvård, men till sin stora förvåning finner man ingen medicinsk motsvarighet därtill.

Den profylaktiska barn- och ungdomsvården har i stället med otillräckliga resurser hamnat på avdelningen för akut sjukvård. Man kan fråga sig varför detta uppseendeväckande avsteg från integrationsprincipen gjorts. Landets pediatrika expertis har även samfällt och hårt opponerat sig mot detta och det med all rätt. Jag vill understryka att det är den enda punkten i den-

na proposition där det förekommit kritik från läkarhåll.

Detta är också anledningen till motionerna I: 776 och II: 965, där det föreslås, att riksdagen skulle uttala att ärendena rörande somatisk och psykisk ungdomsvård, barnrehabilitering, barntandvård, förebyggande mödra- och barnavård, familjerådgivning, sexualupplysning och abortförebyggande åtgärder överförs till en särskild byrå under avdelningen hälsovård, social barnavård och ungdomsvård med ett medicinalråd som chef.

I denna byrå föreslås två sektioner. Till den ena sektionen skulle föras frågor rörande somatisk och psykisk barn- och ungdomsvård, barnrehabilitering och barntandvård och till den andra frågor rörande förebyggande mödra- och barnavård, familjerådgivning, sexualupplysning och abortförebyggande åtgärder.

Redan nu föreligger en inte oväsentlig eftersläpning av barnhälsovården i vårt land jämfört med många andra medicinska funktioner. Sålunda blir inte ens hälften av barnen kontrollerade av läkare från tvåårsåldern till skolans början. Vi hoppas visserligen att förhållandena skall förbättras genom införande av en allmän hälsokontroll av alla fyraåringar, vilket vi väntar att snart få en proposition om. Men det bör också därvid framhållas att det faktum att 98 procent av barnen är inskrivna vid den förebyggande barnavårdens organ inte innebär att alla verkligen blir föremål för den regelbundna och kvalificerade övervakning som vore önskvärd. Den psykiska barnhälsovården och den profylaktiska barnpsykiatrin är också områden, som genom den hittillsvarande underdimensioneringen av den centrala administrationen kommit att släpa efter.

Vi vet med säkerhet att skadliga miljöinflytanden under uppväxtåren kan få ogynnsam inverkan på längre sikt. Tydligast framträder detta när det gäller de mentala störningarna, där inver-

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

kan av ogynnsamma yttre förhållanden i uppväxtåren kan medföra de allvarligaste konsekvenser för den vuxna individen.

Det finns grundad anledning antaga att enskilda individers hälsa i vuxen ålder och på ålderdomen kan gestalta sig väsentligt olika alltefter den grad av god hälsa de kunnat åtnjuta under uppväxtåren. I sin yttersta och alltmåra beaktade konsekvens betyder detta att ständigt ökad uppmärksamhet måste skänkas också åt förhållanden före födelsen under fosterutvecklingen.

I många länder har under de senaste decennierna gjorts förnämliga insatser beträffande hälso- och sjukvården i uppväxtåren, och utvecklingen har därvid främjats inte endast av ökande materiellt välstånd, förbättrad utbildning av berörda yrkesgrupper och omsorgsfull och långsiktig planering, utan också genom vägledande forskning av ofta imponerande bredd och djup. Verksamheten vid de ledande, statliga hälsovårdsorganen har ofta skötts av permanenta rådgivande grupper av kvalificerade barnläkare och genom särskilda forskningscentra av typen »mor och barn».

Mot denna bakgrund framstår det som angeläget att en upprustning av den medicinska barn- och ungdomsvårdens centrala administration kommer till stånd.

Detta är alltså motiveringen till de nämnda motionerna. Utskottet framhåller emellertid nu att det i och för sig finner motionärernas synpunkter värda beaktande. Dessutom anför utskottet något längre fram, att det förutsätter att denna fråga tas upp till förnyad prövning sedan erfarenheter från det nya verket vunnits.

Denna positiva skrivning har gjort att någon reservation icke fogats till denna punkt. Vi har ansett denna skrivning vara tillräcklig såsom ett memento för dessa ärendens fortsatta behandling. Jag har i dag velat understryka hur betydelsefull denna organisation

av den profylaktiska barn- och ungdomsvården är för framtiden.

Så kommer jag till en annan punkt. Den är enligt min uppfattning mindre viktig, men den kan också ha sin betydelse; den gäller vad detta verk skall ha för namn.

Namnet på ett verk bör täcka vad som där förehaves. De ärenden som kommer att handläggas på detta blivande verk blir av tre typer, socialvårdsärenden, hälsovårdsärenden och sjukvårdsärenden.

Att döma av dagens situation torde övervägande flertalet — bortåt 90 procent av dessa — komma från nuvarande medicinalstyrelsen såsom hälsovårdsärenden och sjukvårdsärenden. Orsaken till att socialvårdsärendena torde komma att få så pass ringa omfattning ligger däri att nuvarande socialstyrelsen handlägger långt ifrån samtliga socialärenden, ej ens samtliga socialvårdsärenden. Alla sådana som rör den ekonomiska åldringsvården — ålderspension, ATP m. m. — och som rör sjukförsäkringen och invalidvården handlägges av riksförsäkringsverket, kriminalvårdsärendena handläggs av kriminalvårdsstyrelsen, och inom den närmaste framtiden torde det bli relativt aktuellt att förskolorna och ungdomsvårdsskolorna kommer till skolöverstyrelsen. Om inte det förslag vi här behandlar hade kommit, så hade det varit ganska klart att också nykterhetsvården inom den närmaste tiden hade överflyttats till medicinalstyrelsen.

Det är bara en rest kvar för socialstyrelsen, och det är de rent sociala barnavårds-, nykterhetsvårds- och åldringsvårdsärendena. Visserligen är de betydelsefulla, men de är inte så omfattande, ty handläggningen där inskränkes i stort till central kontroll av kommunernas åtgöranden. Det är väl främst därför som denna sammanslagning har skett. Socialstyrelsen skulle i framtiden ha blivit ett så litet verk att det kan diskuteras om det över huvud taget vore lönt att ha kvar en sådan styrelse som

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

självständig institution. Att då kalla det blivande verket för *socialstyrelsen* torde bli rätt oegentligt, särskilt som å andra sidan allt talar för att hälsovårdsärendena kommer att undergå en motsatt utveckling och väsentligt öka.

Utredningsförslaget att kalla verket *hälso- och socialvårdsstyrelsen* var bra. Det var adekvat och täckte vad verket avsåg att vara. Det har blott nackdelen att det är väl långt, och därför har jag och några medreservanter föreslagit det något kortare namnet *social-medicalstyrelsen*, som har samma betydelse och som kan förkortas till SMS.

Skulle detta inte anses vara tillräcklig motivation, utan man prompt vill ha ett kortare namn, är utan tvekan det förslag som framförts i propositionen av departementschefen, d. v. s. *medicinalstyrelsen*, avgjort bättre än namnet *socialstyrelsen*. Detta senare namn måste bli inadekvat och missvisande. Inte nog med det. I det internationella utgåendet skulle ett sådant namn t. o. m. bli belastande, ty även här måste vi tänka på framtiden. De internationella kommunikationer som kommer till stånd i framtiden kommer att huvudsakligen gälla hälsovårdsfrågor, kanske också i viss mån sjukvårdsproblem. Dessa problem blir med tanke på att hela världen snart är ett enda samhälle alltmer intensiva, alltmer omfattande. Vi blir mer beroende av omvärlden. Skall vi då ha ett annat namn än det i internationella sammanhang vanliga på det verk, som handlägger våra hälsovårdsärenden, kommer det säkerligen att föranleda många missförstånd och besvärigheter. Det tycker jag inte kan vara lämpligt.

Jag yrkar därför, herr talman, i första hand bifall till reservation 1 b och i andra hand, om den skulle avslås, bifall till reservation 1 a, vilket är det samma som departementschefens förslag i denna punkt.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag vill instämma i det omdöme som herr Edström fällde om det nya ämbetsverket. Jag tror att det är anordnat på ett sätt som i stort sett är mycket bra. Den organisationsform som verket skall få är ju inte så fast skisserad, men jag tror som herr Edström att det går att anpassa organisationen efter de erfarenheter som man får göra. Liksom herr Edström skulle jag också vilja säga, att jag tror att den form som verket fått är en ganska väsentlig förbättring i jämförelse med det förslag som framlades av den s. k. MCA-utredningen.

Det finns emellertid en del små detaljer, där man kan vilja framföra en annan uppfattning, och jag skall i det att jag framför allt talar för den ena av reservationerna, reservation 2, be att få göra några reflexioner beträffande vissa uppgifter som verket har.

Reservation 2 bygger på en motion som väckts i denna kammare av herr Åkerlund och mig och i andra kammaren av fyra av våra partikamrater. Det betyder inte att den är partipolitiskt betingad på något sätt, utan det har slumpat sig så att det är vi som har lagt fram denna motion.

I motionen yrkas att det nya verket i sin ledning utom en generaldirektör skall få två överdirektörer. Med detta vill man uppnå att i verkets högsta ledning skall finnas representerad såväl administrativ och medicinsk sakkunskap som också sakkunskap på socialvårdsområdet.

Motivet för vårt yrkande är följande. I det nya verket kommer medicinskt betonade uppgifter, alltså uppgifter som rör hälso- och sjukvård, att som herr Edström nyss framhöll utgöra den alldeles övervägande delen av arbetsbördan. De rent socialvårdande uppgifter, som övertas från den gamla socialstyrelsen, utgör endast en mindre del av det nya verkets totala verksamhet. Det är svårt att ange omfattningen därav —

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

det kanske blir 20 procent, det kanske blir bara 10 procent av de samlade arbetsuppgifterna. Man har från socialvårdshåll befarat, att detta skall leda till att de socialvårdande uppgifterna inte blir tillräckligt tillgodosedda i det nya verket, att den erfarenhet, den sakkunskap och den förtrogenhet med socialvårdsfrågornas och socialvårdsärendenas natur som samlats inom den gamla socialstyrelsen inte skall bli tillvaratagna på ett ändamålsenligt sätt, och det naturligtvis alldeles oberoende av vilket namn som den nya myndigheten får.

Vi tror att man genom att på detta sätt bredda den högsta ledningen av verket skall kunna skapa en garanti för att socialvårdssidans önskemål skall bli tillgodosedda på ett tillfredsställande sätt. Det har sagts, att man genom att tillsätta två överdirektörer försvårar den integration mellan medicinalvården och socialvården inom verket som man just genom sammanslagningen önskar åstadkomma. Jag tror för min del inte att man gör det. Det beror naturligtvis på hur man utformar organisationen för det nya verket, hur handläggnings- och beslutsorganisationen blir utformad, och det är ju som sagt ganska löst utformat i propositionen.

Jag tycker att man kan göra vissa jämförelser med militära förhållanden, där truppslagsinspektörer och liknande befattningshavare, som representerar speciella kunskaper inom olika områden, kan få sina synpunkter framförda och tillgodosedda så att säga vid sidan om den ordinarie rent hierarkiska ordningen. Jag föreställer mig att det skulle vara möjligt att åstadkomma någonting i den stilen inom ett verk av denna typ. Jag anser sålunda att den i reservationen förslagna organisationen med två överdirektörer i ledningen bör kunna öka verkets funktionsduglighet.

Jag ber alltså att få yrka bifall till denna reservation.

Herr talman! Jag har också avgett en blank reservation, som svarar mot

de reflexioner som jag i anledning av vissa andra uttalanden i nyssnämnda motion skulle vilja göra rörande en del olika frågor.

En sak gäller planeringen inom sjukvården. Enligt propositionens förslag skall inrättas ett planerings- och rationaliseringsinstitut för hälso- och sjukvården samt socialvården. I detta institut skall samordnas den planerings- och rationaliseringsverksamhet som för närvarande åvilar centrala sjukvårdsberedningen och SJURA samt Svenska Läkarsällskapet och Sjukvårdsförbundens organisationsavdelning. Institutet har tillkommit som svar på den kritik, som har riktats mot den hittillsvarande bristen på samordning och samverkan mellan de olika organ som har haft hand om planerings- och lokaliseringsverksamheten inom sjukvården.

Hur blir det nu i framtiden? Jo, förutom detta planerings- och rationaliseringsinstitut, som kommer att bli fristående, kommer det att finnas en planerings- och beredskapsavdelning inom det nya verket, som har en byrå för planerings- och utbildningsfrågor, en byrå för planeringsfrågor och en för beredskapsplanering m. m. Därtill kommer den riksplanering som äger rum inom socialdepartementets sjukvårdsdelegation och som avses fortsätta sin verksamhet oförändrad. I den finns företrädare både för de kommunala sjukvårdshuvudmännen och för statliga myndigheter som har ansvar för sjukvård, arbetsmarknad, utbildning och samhällsekonomi. Med alla dessa olika instanser, som har hand om planering, tycker jag att det förefaller bli en allt annat än en rationell ordning.

I det nya ämbetsverkets styrelse skall ingå representanter för de kommunala huvudmännen. De kan alltså inom det nya verket på ett fullt tillfredsställande sätt få sina synpunkter tillgodosedda. Är man inte nöjd med representationen inom styrelsen, kan man ju utöka den så att i den skall ingå också

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

representanter för arbetsmarknadsverket, skolöverstyrelsen och samhällsekonomisk sakkunskap.

Den kritik, som jag nu framför, erinrar i hög grad om den kritik, som reservationsvis anförs i fråga om byggnadsstyrelsens organisation som vi kommer att behandla litet senare och som innebär att man vänder sig mot den planeringsgrupp som finns inom det departementet. Man kan bygga sin kritik mot att det finns en sådan där planeringsgrupp inom departementet på rent teoretisk grund och säga, att det är fel att det skall förekomma en sådan planeringsgrupp i departementet vid sidan av den planeringsverksamhet som äger rum i ämbetsverket, att den kan ge möjlighet till ett ministerstyre av onödigt och för våra förhållanden egentligen främmande slag.

Men alldeles oavsett vad man tycker i detta avseende kan man ju konstatera, att det blir ett dubbelarbete. Det nya verket kommer inte heller att fritt kunna ägna sig åt sin planering. Det måste för dem som skall planera inom verket vara mycket otillfredsställande och kännas besvärande att hela tiden vara nödsakade att ta hänsyn till och känna sig bundna av vad som till äventyrs kan tyckas och tänkas och kanske också framläggas av dem som sitter i delegationen i departementet. Det kan inte underlätta arbetet och inte heller ge bästa möjliga miljö för helhjärtade och uppslagsrika planeringsinsatser inom verket. Jag menar alltså att departementets sjukvårdsdelegation bör upplösas med sin verksamhet. Den har fått en ersättning genom att huvudmännen och andra har blivit representerade i verkets styrelse. Det gäller emellertid i denna detaljfråga sådant som Kungl. Maj:t har och även bör ha befogenhet att ordna på egen hand alltefter sin önskan och efter vad man tycker är riktigt. Därför har jag inte fullföljt dessa mina synpunkter med någon motiverad reservation. Jag har emellertid velat framföra dem i debatten.

Det finns emellertid även andra synpunkter på funktionerna i det nya verket. Som tillsynsmyndighet har verket inspektionsskyldighet. Denna har utförts i betydande utsträckning av medicinalstyrelsen liksom av socialstyrelsen inom vissa områden. För medicinalstyrelsen har det gällt t. ex. mentalsjukvård och vård av psykiskt efterblivna. I fråga om den vanliga somatiska sjukvården har inspektionen under de senare decennierna dock egentligen bara utförts, då någon alarmerande händelse gett anledning till det. Detta är enligt motionärernas mening mindre tillfredsställande. Mera regelbundet genomförda inspektioner, även inom området för den somatiska sjukvården, och då både i fråga om den slutna och den öppna vården, helst under medverkan av den särskilda och mycket högt kvalificerade expertis som finns inom medicinalstyrelsens vetenskapliga råd, skulle vara önskvärda. Härigenom skulle styrelsen också kunna skaffa sig ett klarare intryck av vårdens kvalitet och karaktär inom olika områden, d. v. s. både inom olika specialiteter och olika landsändar. Man skulle kunna bistå med råd och anvisningar, där så kan anses vara befogat.

Jag vill särskilt framhålla att detta mindre är tänkt som en kontrollverksamhet inom detta område. Jag tror att både huvudmännen och deras fungerande tjänstemän sköter arbetet på ett alldeles utmärkt sätt i hela landet. Ändå anser jag det vara bra att tillsynsmyndigheten i samband med inspektioner kommer med råd och anvisningar någon gång.

Vi har också uttryckt uppfattningen att de vetenskapliga rådens kapacitet skulle kunna utnyttjas på ett bättre sätt än för närvarande. Jag vet att vissa konferenser har ägt rum under senare år för att diskutera och belysa aktuella medicinska problem, som har dykt upp och som har förefallit motivera särskilda åtgärder. En ytterligare

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården
utökad verksamhet i detta avseende har också ansetts vara befogad.

I propositionen uttalar departementschefen, att några bestämda behörighetsvillkor inte bör uppställas för tjänster inom det nya verket, men han understryker att vissa tjänster i praktiken endast kan skötas av personer med viss yrkesutbildning. Jag vill understryka detta i anslutning till vad som sägs i den motion som jag talar om. Jag anser det nödvändigt att styrelsen får den auktoritet, som den som central tillsyningsmyndighet måste ha för att kunna fullgöra sina viktiga och väsentliga uppgifter. Chf-befattningarna på vårdsidan bör innehåsa av fackutbildad personal, d. v. s. i flertalet fall läkare. Dessa läkare bör ha lång praktisk erfarenhet inom sitt område. Vård av människor, kroppsligt och mentalt sjuka, vård av äldre, av alkoholister, av urspårade ungdomar m. fl. kräver en speciell erfarenhet som man endast kan vinna genom att arbeta bland dem. Den som övergår till att på det rent administrativa planet dirigera sådan vård måste ha kontakt kvar med den ute på fältet. Det må nu gälla läkare eller andra. För läkare är förhållandena speciella. Också en läkare med stor erfarenhet av praktisk sjukvård förlorar så småningom kontakten med det yrke, för vilket han utbildats, om han inte regelbundet utövar det. Han kan ändå ha svårt att följa den snabba utveckling som äger rum inom det området.

I en bok som utkom i fredags, har professor Gunnar Björck uttryckt denna synpunkt på ett sätt som jag tycker är särskilt talande, och jag tillåter mig citera några rader ur den boken: »Jag tror också, att en läkare som chef för en sjukvårdsorganisation fortfarande skall hålla en direkt praktisk kontakt med sitt egentliga yrke. Om man i Sovjetunionen kan låta hälsovårdsministern, som är professor i kirurgi, operera två dagar i veckan, så kan vi också göra det: våra problem kan inte

gärna vara större än ryssarnas. Läkarens styrka i organisatoriska sammanhang är hans kännedom om medicinens verklighet — the subject matter. Så länge han kontinuerligt kan läsa sig med detta livets vatten, behåller han denna sin styrka. Om denna källa sinat för honom, riskerar han att bli en administratör bland de andra.»

Även i den verksamhet som jag har bedrivit under det senaste decenniet har jag mycket starkt känt behovet av kontakt med den levande sjukvården. Tillåt mig göra den bekännelsen, att det för mig både känts nödvändigt men också varit mycket svårt att bibehålla den kontakten i tillräcklig omfattning. Jag förstår alltså väl den synpunkt, som framförts av professor Björck, och jag vill allvarligt lägga dem som makten hava på hjärtat att försöka ordna denna kontakt på ett för båda parter, arbetsgivaren — staten-ämbetsverket — och den anställde — läkaren —, tillfredsställande sätt.

Det har ju också väckts en motion, som herr Edström talade om nyss, beträffande sammanförandet av barnavården på ett bättre sätt än enligt propositionens förslag. Jag instämmer helt i vad herr Edström anförde på den punkten.

Jag skulle också vilja yttra några ord i namnfrågan. Enligt min mening är det alldeles klart att verket skall heta medicinalstyrelsen. Jag kan måhända anses vara part i målet, så jag kanske inte skall yttra så mycket i denna fråga; jag kan också i stort sett ansluta mig helt till både vad herr Svensson och herr Edström sade. Så vitt jag kan förstå var herr Edström i sista hand men kanske allra mest talesman för departementschefens förslag, nämligen att namnet skulle bli medicinalstyrelsen. Herr Edström yrkade visserligen på detta namn i andra hand, men det verkar som om han också förstod att det är en viss svårighet att använda det dubbelnamn som skulle behövas för att täcka hela verksamheten.

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

När man säger att det nya verket skulle omfatta allt vad som hör till de sociala uppgifterna är det faktiskt så, som både herr Svensson och herr Edström påpekade, att mycket har tagits bort från den gamla socialstyrelsen. Utöver vad som i den delen har anförts tidigare vill jag erinra om emigrationsfrågorna under den första tiden och nu senare immigrationsfrågorna, utlänningsfrågorna, som från början handlades av socialstyrelsen.

För mig är det inte någon svårighet att välja när det gäller namnet. Praktiskt taget alla de uppgifter som är kvar inom socialstyrelsen har en nära anknytning till medicinska frågor, det är ju därför som man vill genomföra denna sammanslagning. De frågor inom socialvården som inte har anknytning till den medicinska vården är redan förda till andra myndigheter.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till de vid utskottsutlåtandet fogade reservationerna 1 a och 2.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Vid behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 105, avseende proposition nr 68 om den centrala administrationen för hälso- och sjukvården samt socialvården, har jag för min del vid behandlingen i utskottet av namnfrågan anslutit mig till de tio reservanter, som yrkar bifall till departementschefens förslag om att verket bör heta medicinalstyrelsen.

Motivet för mitt ställningstagande är närmast att jag anser det angeläget att namnet väsentligen täcker den verksamhet som verket skall bedriva. Socialstyrelsen har, såsom flera talare framhållit, gradvis förlorat stora verksamhetsområden som tidigare gav socialstyrelsen skäl för namnet. Jag behöver bara erinra om sådana avsnitt som arbetsmarknaden, arbetarskyddet etc. för att verifiera detta. Kvar har man numera endast sådana verksamhetsgrenar som barnavård och nykterhetsvård. Dessa

områden har, så långt jag kan förstå, stark anknytning även till den medicinska verksamheten.

Vi får nu ett nytt verk, vars verksamhetsområde skall innefatta den nuvarande medicinalstyrelsen samt en socialstyrelse med en verksamhet av ovan angivet slag. Detta måste innebära att verkets väsentliga uppgift kommer att ligga på hälso- och sjukvården. Det sakligt riktiga bör då vara att ge verket namnet medicinalstyrelsen. Genom att ge verket ett adekvat namn torde man dessutom utvinna den effekten, att man ger verket större auktoritet till gagn för den nya verksamheten och verkets kommande verksamhet.

Med dessa få ord som motivering för mitt ställningstagande ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1 a av herr Svensson m. fl.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Varje gång som riksdagen har att ta ställning till en ny reform — den må vara av det ena eller andra slaget — brukar det i regel endast vara detaljer som diskuteras och som mest observeras. Så har det också varit i detta fall.

Förslaget om en ny central förvaltningsmyndighet för hälso- och sjukvården samt socialvården, innebärande en sammanläggning mellan den tidigare medicinalstyrelsen och socialstyrelsen, har ju enhälligt tillstyrkts, och det är egentligen endast namnet det har uppstått en diskussion om. Departementschefen har förordat namnet medicinalstyrelsen, medan statsutskottets majoritet föreslår att namnet blir socialstyrelsen.

I en rad motioner har olika namnförslag rekommenderats. Bland annat har det förordats att den nya myndigheten under det första halvåret skall kallas hälso- och socialvårdsstyrelsen med förkortningen HSS för att därefter det definitiva namnet skall bli fastställt. Ingen har näppat på det förslaget, och det

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården är i och för sig bra, ty det är ju inte vanligt att föräldrar döper ett barn på prov — när dopet sker brukar namnet vara någonting som skall vara bestående.

Vi har nyss lyssnat till bl. a. denna kammars två eskulaper. Båda har med stort intresse förordat namnet medicinalstyrelsen och har därmed visat att de i varje fall i denna fråga är solidariska med regeringen. Och det kan jag för all del tycka i och för sig vara bra, ehuru jag själv har gjort ett avsteg. Herr Kaijser vill följa departementschefens förslag och kalla myndigheten för medicinalstyrelsen, medan herr Edström förordar namnet socialmedicinalstyrelsen, eftersom det skulle vara så lätt och bra. Jag är rädd för alla dubbelnamn i detta fall, ty de kommer oavvisligen, hur man än försöker föra fram dem, att medföra förkortningar. Vi har nog av förkortningar redan, som folk inte begriper den egentliga innebörden av.

Vi inom utskottsmajoriteten har ansett, att namnet socialstyrelsen är att föredra framför medicinalstyrelsen. Herrar läkare må säga vad de vill, men så fort man nämner för människor ordet medicinalstyrelsen, så tror de att det gäller sjukvård, sjukhus m. m. Om man däremot tar namnet socialstyrelsen i den vidare bemärkelse, som utskottsmajoriteten har tänkt sig, så innebär det något som människor i regel förstår. Man må tycka vad man vill, men socialstyrelsen är dessutom lättare att säga. Ordet ligger lättare på tungan än medicinalstyrelsen.

Herr Edström har anfört att namnet socialstyrelsen, om det kommer till användning, skulle försvåra våra internationella förbindelser. När det blir fråga om att verka på det internationella fältet brukar våra myndigheters namn översättas till engelska. Man försöker konkretisera namnet på något sätt och finna ett lämpligt engelskt uttryck. Det gör att vad vi än kallar myndigheten, så blir det inte lättare för eng-

elsktalande att förstå namnet. I Norden har vi för resten olika namn på motsvarande myndigheter. I Finland heter det medicinalstyrelsen, i Danmark sundhetsstyrelsen och i Norge är det avdelningar i socialdepartementet med namnen hälsodirektoratet och trygdeavdelningen.

Om vi nu skulle kunna besluta oss för att antaga namnet socialstyrelsen, tror jag att det beslutet får anklang ute bland allmänheten. Det namnet kan inte vara på något sätt förnedrande för verket. Det bör inte kännas olustigt för läkarna, om de är underställda socialstyrelsen. Vi har ju socialdepartementet. Och somliga kallar sig socialliberaler utan att anse det vara något generande! Jag tycker nog för min del, att vi bör kunna enas om att under denna döpelseakt stanna för namnet socialstyrelsen. Jag förstår att läkarna har ett visst motstånd att övervinna, kanske från sin egen kår, men läkarna blir ju inte nedklassade och på något sätt sämre för att de arbetar under en socialstyrelse.

Ja, kammarledamöter, ni får förlåta, om jag inte kan ta alltför allvarligt på detta, ty frågan om namnet hör ju inte till de större. Det väsentliga är ju att vi får en samordning av medicinal- och socialstyrelserna, och på den punkten är vi faktiskt eniga.

Vad sedan gäller reservation 2, i vilken man vill ha ytterligare en överdirektör, är det såsom framhållits i utskottsutlåtandet risk för att integrationen äventyras om man börjar spalta upp de högre tjänsterna på olika områden. Jag tycker för min del att man här kan följa Kungl. Maj:ts förslag, som i det avseendet liksom i övrigt — undantagandes namnet — är fullständigt godtagbart.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! Det föreliggande förslaget om en sammanslagning av nuva-

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

rande medicinalstyrelse och socialstyrelse innebär ett fullföljande av den samordning som redan har skett på departementsplanet.

Jag delar helt departementschefens syn, att de medicinska och sociala frågorna när det gäller forskning, utvecklingsarbete och den personella omvårdnad, som sker i olika former ute på fältet, är nära beroende av varandra — ja, att deras integrering i det praktiska arbetet är den enda självklara förutsättningen för en modern människovård i dess bästa mening. Med stor tillfredsställelse hälsar jag därför den enighet med propositionen i huvudfrågan som framkommer i utskottsutlåtandet. Att det nya verket på samma sätt som har skett i en del andra verk föreslås få ett lekmannainslag i styrelsen är jag också glad för. Jag hoppas att den instruktion som Kungl. Maj:t skall utarbeta för styrelsens uppgifter och funktioner inte kommer att begränsas enbart till det organisatoriskt-ekonomiskt administrativa.

Huvudmotivet för att åtgärder sättes in för personer i öppen eller sluten vård är att i botten ett behandlingsbehov föreligger, oftast med ett starkt medicinskt inslag. Indikationer för intagning på institution, vilka tidigare har varit sociala, förskjuts mer och mer till det socialmedicinska området. Departementschefens argument för att det nya verket får namnet medicinalstyrelsen finner jag därför övertygande. Till samma slutsats kom också barnanstaltsutredningen, som i sitt arbete tidigt kom fram till den uppfattningen att det skulle vara till fördel att tillsynen och utvecklingen i vad det gällde barnanstalterna lades under en tillsynsmyndighet. Vi föreslog i vårt betänkande i dåläget och med utgångspunkt från dessa synpunkter att den myndigheten skulle bli medicinalstyrelsen.

Barnanstaltsutredningen liksom flera remissinstanser till den speciella utredning, som ligger till grund för proposition nr 68, tryckte hårt på att vid

en sammanslagning en betydande förstärkning av den sociala sakkunskapen och erfarenheten var nödvändig i saken viktig också såsom en trygghetsfaktor utifrån sett. Vid fullgörandet av den inventering och översyn av barnanstalterna, som enligt våra direktiv ålåg barnanstaltsutredningen, besökte vi nära ett hundratal barnanstalter. Det var ju alldeles naturligt att vi då ägnade en stor uppmärksamhet åt tillsynsfrågorna. Rent allmänt kunde vi konstatera att de olika tillsynsmyndigheterna, f.n. tre, nedlade ett ansvarsfullt och värdefullt arbete i sina tillsynsuppgifter. I stort sett skedde det på ett entydigt vis men med varierande tidsintervaller.

Vad vi kunde konstatera, och som vi för övrigt fann helt naturligt, var att olika tillsynsmyndigheter lade huvudvikten vid de anordningar och verksamheter som ute på fältet hade anknytning till deras speciella verksamhetsområde, även om tillsynen omfattade anstaltens verk och liv i dess helhet. Men detta sakförhållande avspeglades i omotiverade standardskillnader mellan barnanstalterna. Man vågar *kanske* tro att sådana skillnader på samma grund kan påvisas inom andra anstaltsområden.

Skillnaderna som vi kunde registrera hänförde sig främst till de mer allmänna betingelserna — de gällde personalresurser av vissa slag, lokaler, utrustning och andra anordningar som har med trivsel att göra, de många små, i ord så svårdefinierbara men ytterst viktiga inslag i anstallstillvaron, som avgör atmosfären och andan inom institutionerna; det som vi alla eftersträvar.

Att barnhemmen under socialstyrelsens hägn visade en bättre standard i dessa avseenden än övriga barnanstalter kan ha sin orsak bl. a. däri, att barnavården fått utvecklas under lång tid och efter enhetliga normer. Troligen sammanhänger det också med den speciella tillsyn av barnanstalter som åligger barnavårdsnämnder och barna-

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården vårdskonsulenter. Men jag kan för min del inte helt utesluta att synen, att barninstitutionerna för många barn och ofta under hela deras uppväxtperiod ersätter det normala föräldrahemmet och personalen föräldrarna, med allt vad det innebär, var delvis en annan, mer utvecklad och vägledande inom socialstyrelsen än inom övriga myndigheter, t. ex. medicinalstyrelsen. Då jag och många med mig är ytterst angelägna om att just denna syn får full genomslagskraft inom alla institutionsmiljöer för såväl barn som vuxna, önskar jag en företrädare på topplanet i det nya verket som vid prioriteringsavgöranden, medelsfördelning, utvecklingsarbete o. s. v. bär ansvaret för och med verklig auktoritet kan företräda de rent sociala synpunkterna.

Departementschefen har i sammanslagningsfrågan frångått den samlade utredningens förslag om en generaldirektör plus två överdirektörer i det nya verkets högsta ledning och stannat för att föreslå bara en överdirektör vid sidan om generaldirektören. Han har gjort det med hänvisning till att en betydande förstärkning utöver utredningsförslaget sker rörande den medicinsk-sociala avdelningen och dess olika byråer, en förstärkning som jag naturligtvis tacksamt noterar. Efter ett uttalande om att alla fackbyråer bör kunna befrias från administrativt arbete genom den speciella administrationsavdelning, som skall tillkomma, säger departementschefen i propositionen helt riktigt: »Förutsättningen för hela verkets funktion är ett smidigt, förtroendefullt och sakkunnigt samarbete över avdelnings- och byrågränser mellan alla slags verksamhet inom verket.»

Ja, det är någonting som vi alla varmt hoppas på. Tyvärr går det dock inte alltid helt efter ritningarna. Det finns många irrationella mänskliga faktorer som kan äventyra de bästa ambitioner på olika håll. Jag kan för min del inte förstå att det skulle utgöra en belastning att tillsätta ytterligare en överdi-

rektör, eller att det skulle motverka den integrering som man är ute efter. Tvärtom anser jag att en sådan skulle underlättas, om man på topplanet hade en person som följde speciellt den sidan av arbetet.

Jag får med det anförda, herr talman, yrka bifall till reservation 2.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag kan inte undertrycka den reflexionen, att medan vi undergår en socialbyråkratisk upprustning av stora mått på olika områden i vårt land, medan vi har ett vidgat statsinflytande på ett flertal områden därutöver, diskuterar man i Sveriges riksdag etikettsfrågor. Skall det heta överståthållare eller landshövding eller vice landshövding? Skall det heta medicinalstyrelse eller socialstyrelse eller social-medicinalstyrelse? Vi kan väl ändå komma överens om att detta är perifera frågor. Det är någonting i och för sig oväsentligt när verkligen stora saker är på gång utan att riksdagen — jag fäster mig då särskilt vid oppositionspartierna — över huvud taget tycks fästa någon uppmärksamhet vid vad som här håller på att hända.

Jag har hört de ärade talesmännen för regeringspartiet. Herr Bertil Petersson berättade om granskningen i utskottet och om hur han efter många mödor hade kommit fram till att vad som stod i propositionen var alldeles riktigt. Jag hörde med vilket glödande patos herr Andersson i Tidaholm försäkrade att det som i övrigt stod i propositionen var alldeles rätt.

Ja, jag hade blivit förvånad om de hade sagt någonting annat! Jag är ingen vän av vadhållning, men i regel är jag inte ovillig att slå vad om att i flertalet frågor inträffar — givetvis efter en omsorgsfull prövning — att vederbörande

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

kommer fram till ungefärligen den ståndpunkt som står i förskriften.

Vad jag vill peka på är emellertid någonting annat, och då får jag lov att lägga litet perspektiv på det hela.

Varför tar jag upp den här saken i detta sammanhang? Jo, därför att sjukvårdsfrågorna för den lokala självstyrelsen och för de lokala förhållandena i länen är någonting så centralt och dominerande, att man utifrån en behandling av den inspektionsmyndighet och den — höll jag på att säga — översätliga myndighet, som man här håller oss med, fått erfarenheter ute i länen. Jag har inte herr Kaijers övertro på önskvärdenheten av vidgad inspektion, flera anvisningar och flera råd; vänliga råd som inte binder och inte leder till något ansvar för rådgivaren, men som dock är av den beskaffenheten att det inte är rådligt för dem som får rådet att inte rätta sig därefter när det sedan gäller!

Allt detta förstår jag fullständigt, men vad som för mig rullar upp hela problemet är den maktkoncentration som en sammanslagning av två betydande verk innebär.

Vi hade en gång i tiden en konservativ byråkrati som styrde detta land. Jordbruksfolket, bondeståndet, och den jordägande adeln såg som sin uppgift att försöka se till att vi inte blev för mycket regerade. När den nuvarande riksdagen kom till skrev Carl Ifvarsson i brev till en god vän, f. d. ledamot av bondeståndet, i Hälsingland, att man såg som en väsentlig uppgift för lantmannarepresentanterna att »sönderbryta byråkratins rostiga svärd». Det var hans sätt att uttrycka vad han menade — ett språk som är så målande att det erinrar om herr Anderssons i Tidaholm.

Jag vill till detta foga ytterligare ett citat ur ett brev som greve Arvid Posse, som åkt upp till samma riksdag, skrev till en god vän. Han säger där: »Jag och många med mig vill från våra banker i andra kammaren hävda

att makten skall ligga hos jordägarna.»

Detta uttalande var inte riktat mot arbetarna — det var inte aktuellt då — inte heller mot städernas befolkning, utan det var riktat mot den då härskande byråkratin.

Vad kan vi nu iakttaga på detta område? Är det ingen som uppmärksammar att vi får mer och mer tjänstemän, mer och med anställda, mer och mer anvisningar, mer och mer instruktioner, mer och mer av centralbyråkratiskt inflytande i vårt land, men mindre och mindre av folklig självstyrelse? En del av åtgärderna i denna riktning vidtas kanske i övertygelse om att man gör rätt, och det är kanske lönlöst att framföra dessa mina synpunkter, men jag har en känsla av att de annars skulle bli helt bortglömda.

Det talas vidare som bekant om det s. k. kommunala sambandet. Vi vet alla mycket väl att vad man avser därmed är att stärka det socialbyråkratiska sambandet i vårt land, att försöka åstadkomma största möjliga likriktning, inte bara vid valtillfällena utan för att över huvud taget få till stånd en enhetlig bedömning.

Redan de gamla konservativa byråkraterna bekämpade tendensen att folk ute i bygderna började lägga sig i förvaltningen. Jag tror att det är oklokt av deras efterföljare, det stora partiet, att satsa alltför hårt på det centrala inflytandet. Det finns en lag som säger att inte ens mycket höga träd växer upp till himlen. Det kan komma andra dagar och andra förhållanden, när det kan vara oklokt även ur det för tillfället härskande partiets synpunkter att ha centraliserat för mycket.

Som alla vet har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen reformerats, vi har fått ett nytt ämbetsverk kallat naturvårdsverket, hushållningssällskapens lokalt förankrade uppgifter har överflyttats på lantbruksnämnderna o. s. v.

Jag vet att det också finns tröstegrunder: det utnämns lekmän i verk-

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården styrelserna och man sätter in s. k. lekmannainslag på det lokala planet.

När man en gång i tiden diskuterade vad man kallade Mussolinis skenkorporatism framhölls det från tongivande håll i vårt land, att ett fel med denna var, att arbetarorganisationerna, arbetsgivarsammanslutningarna o. s. v., som bar upp korporationerna och gav dem innehåll, inte själva fick tillsätta sina representanter, utan dessa tillsattes centralt.

Det har mer och mer utvecklats därhän, att vi på länsplanet har fått ett hälftenbruk mellan folkvalda representanter och centralt utsedda företrädare. På de centrala verkens område har riksdagen endast i fråga om riksbanken och riksgälden kunnat hävda ett direkt inflytande, medan det mer och mer blir fråga om skendemokrati i de olika verken i övrigt.

Jag har velat påpeka detta, eftersom jag sett så tydliga bevis på det. Jag berörde det i fredags i samband med storlänsindelningens begynnelse, varvid i stordriftens tecken demokratiseringen sattes på efterhand.

Jag har med stort intresse tagit del av min länskamrat John Lundbergs motion om dessa frågor. Han har pekat på att det — även om en princip är angenäm och även om man praktiskt, principiellt eller teoretiskt accepterar stordrift på handelns och industrins område för att spara arbetskraft och kostnader — inte är säkert att man bygger upp något lika bra när man skall tillämpa detta system på praktiskt social hälso- och sjukvård, där det gäller de enskilda människorna.

Jag kan inte underlåta att tycka att herr Lundberg i detta fall har framhål- lit ting som tål att tänka på i denna stordriftens och överbyråkratiseringens tid. Här gäller det verkligen att vi, som vill hålla på folkligt inflytande, människornas möjligheter att bli beaktade och bygdernas möjligheter att ha ett nyanserat liv, inte tillåter att allting centraliseras från Stockholm. Jag me-

nar att det är nödvändigt att man i det fallet åtminstone talar om att man ser vart det bär hän och att man reagerar en smula. Att man i denna kam- mare inte har stora utsikter att vinna gehör, det skall jag inte lasta opposi- tionspartierna för. Vi är vana att lig- ga under i voteringarna. Så säkra man- nar som regeringen har att lita på här innebär det ett svårt arbete att försöka åstadkomma någonting annat. Men om vi vill ha möjlighet för de enskilda människorna att komma till sin rätt, om vi vill ha en annan utveckling, där folkstyre och lokal självstyrelse gör sig gällande, då bör vi också propagera för våra synpunkter.

Det är klart att jag i denna situation inte har något yrkande. Jag skulle gärna vilja instämma åtminstone i den första delen av herr Lundbergs motion. Men jag gör det inte, ty jag tycker att det är onödigt att besvara kammaren med en votering på denna punkt. Jag är inte heller övertygad om att det skulle gå så bra. Alla är bundna — liksom hönan vid kritstreckets — när det gäller att gå den centralbyråkratis- ka vägen, och då är det inte mycket kvar av folkfrihet, av social demokrati.

Herr KAIJSER (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson ville göra gällande att jag hade uttalat att jag var anhängare av centralbyrå- krati och att jag var helt främmande för betydelsen av lokalt folkstyre. Som exempel anförde han hur det var på den tiden då Carl Ifvarsson och greve Posse var på väg till Stockholm. Jag vill bara säga att det då var litet andra förhållanden. Vi behöver bara tänka på hur åldringar, kroniskt sjuka och sinnessjuka sköttes hemma i orterna på den tiden. Med den känsla som vi nu har för att vi bör bevaka dessa människors intressen tror jag att det kan vara befogat på ett annat sätt än tidigare att man i våra dagar har en inspektion från de centrala myndighe- terna.

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort gemmäle:

Herr talman! Jag förstod inte detta sista, herr Kaijser. På greve Posses och Carl Ifvarssons tid hade det nog varit önskvärt med åtskillig väckelse på det sociala området. Men att så att säga låta väckelsen komma hundra år efteråt är väl ändå att vara något för efterbliven.

Herr PETTERSSON, HARALD, (cp):

Herr talman! Efter herr Ferdinand Nilssons anförande kan det kanske vara litet vanskligt att säga att jag tycker att Kungl. Maj:ts proposition i det här fallet är ganska väl avvägd. Jag har deltagit i utskottsbehandlingen och har inte på några nämnvärda punkter kunnat framkomma med någon kritik. Detta sammanhänger med att frågan är ganska ordentligt utredd i förväg. Flera statliga utredningar har penetrerat frågan. Sjukvårdens huvudmän har fått yttra sig över de olika förslagen.

På en punkt har statsrådet emellertid inte velat följa MCA-utredningen och vi kan väl också säga Landstingsförbundet. Det gäller förslaget att ett planeringsråd skulle inrättas vid det centrala verkets sida. Statsrådet har sagt att han tror att det nästan skulle bli en överorganisation och att man inte skulle kunna göra de centrala aktiva insatserna om man fick för många råd. Men såvitt jag förstår är det mycket angeläget att man när det gäller dessa frågor har förankring i alla instanser som har ett intresse — inte bara ett intresse utan ett kunnande — att tillföra detta område. Sjuk- och hälsovården är ändå ett mycket komplicerat område, och det är ett av samhälls-servicens allra viktigaste områden.

Jag tror att detta planeringsråd på ett eller annat sätt skall komma till stånd, även om det inte blir nu som MCA-utredningen tänkte sig eller som statsrådet tänkt sig. Men jag tror att det kommer att kännas som en brist i

det nya verket att inte ha detta forum, där man har företrädare för undervisningen och för arbetsmarknaden, där man också har näringslivet företrätt. Det skulle ha varit av mycket stort värde att ha ett sådant planeringsråd.

Jag har emellertid inte kunnat anmäla någon reservation i utskottet. Statsrådet har sagt att planeringsrådet inte behövs, och utskottet har för sin del instämt i statsrådets synpunkter. Då är det ganska svårt för en enskild ledamot att kunna övertyga någon om riktigheten av en annan uppfattning. Jag vill emellertid erinra om att Landstingsförbundet så sent som i februari månad i år gav till känna sin mening på denna punkt. Landstingsförbundet sade att det anser att det skulle vara mycket värdefullt med någon form av ett sådant planeringsråd, trots att vi har fått detta institut och i detta institut fått en styrelse med en stark förankring inom sjukvård och socialvård genom olika företrädare därifrån.

Jag har med dessa ord velat säga att jag tror att statsrådet och det nya verket så småningom kommer underfund med att detta råd behövs.

Vi har ju i stort sett uttalat vår tillfredsställelse med det föreliggande förslaget, men det är på ett område som jag känner en viss konfliktsituation, och det är när det gäller planerings- och rationaliseringsfrågorna. Enligt sjukvårdslagen är landstingen och de landstingsfria städerna som sjukvårdens huvudmän ansvariga för den ändamålsenliga planeringen och organisationen inom sina respektive områden. Den sjukvårdslag som vi har kan inte uppfattas på annat sätt än att sjukvårdens huvudmän med sitt ansvar måste ha det avgörande inflytandet på sjukvårdens planering och sjukvårdsrationaliseringen.

Den avvägning som självfallet måste ske mellan varje huvudmans intressen och riksintresset gäller framför allt resursfördelningen inom sjuk- och hälsovården och nu även socialvården.

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

Den bör och måste ses i ett något större sammanhang än det sammanhang som propositionen angett. Det kan vara av ett visst intresse att erinra om vad landstingsutredningen framhöll i sitt utredningsförslag och som praktiskt taget vann enhälligt anslutning från remissinstansernas sida. Utredningen nämnde i anslutning till sina allmänna synpunkter att vidsträckt aspekt kan finnas på frågan om landstingskommunernas uppgifter, arbetsformer och organisation samt finansiella möjligheter. Utredningen pekade sålunda på att en bestämd och klarare gränsdragning mellan statens och de olika kommunernas uppgifter har efterlysts. Särskilt torde en bedömning av gränsdragningen vara av intresse, om en ändamålsenligare samhällsplanering och vidgad samhällsverksamhet skulle eftersträvas. Detta gäller naturligtvis i allra högsta grad sjukvården.

Jag vill med detta erinra om frågorna om gränsdragningen mellan statliga och landstingskommunala uppgifter. Vi måste markera nödvändigheten av att ha klara regler i större utsträckning än som i dag är fallet när det gäller förhållandet till de statliga ämbetsverken — i detta fall till det nya ämbetsverket. Det får inte bli fråga om en utveckling som leder dithän att sjukvården i princip planeras och administreras av ett statligt ämbetsverk och att själva det praktiska ansvaret skall åvila ett kommunalt organ. Här måste det bli en annan ordning inte minst därför att den kommunala självstyrelsens princip inte får trädas allt för när.

I detta sammanhang bör även för fullständighetens skull erinras om att sjukvårdens kostnader till avgörande del bärs av sjukvårdens huvudmän och bestrids genom de kommunala utdebiteringarna. Staten har när det gäller statsbidrag till kommunala utgifter alltid hävdad, att staten måste ha ett mer eller mindre avgörande inflytande på

planeringen och driften av den verksamhet, till vilken statsbidrag skall utgå. Men då bör också kommunerna och de ansvariga sjukvårdshuvudmännen med fullt fog kunna hävda att om landstingskommunerna eller sjukvårdens huvudmän bär ansvaret och svarar för kostnaderna för verksamheten, bör de också ha ett avgörande inflytande på planeringen och driften.

Vad beträffar namnet på det nya ämbetsverket — det är en mycket liten fråga — kan jag helt instämma i de synpunkter, som här har framförts av herr Edström. Anledningen till att vi har föreslagit detta dubbelnamn, som har blivit kritiserat, är närmast att vi vill söka få ett namn som ger ett adekvat uttryck för vad det nya verket skall syssla med. Skulle kammaren inte vilja bifalla den reservation det här gäller, delar jag herr Edströms uppfattning att vi i så fall bör gå på departementschefens förslag.

Herr talman jag instämmer i tidigare framfört yrkande om bifall till reservation 1 b.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse jag har tagit del av statsutskottets utlåtande med anledning av proposition nr 68 angående en ny central förvaltningsmyndighet för hälso- och sjukvården samt socialvården m. m. De föreslagna lösningarna har vunnit utskottets bifall. Detta är desto mer glädjande som utredningsförslaget har fått lov att bli föremål för en genomgripande omarbetning i departementet.

Jag vill, herr talman, inledningsvis gärna notera vad utskottet självt har framhållit, att det är ett både humanitärt och samhällsekonomiskt intresse att största möjliga samverkan mellan medicinsk och social omvårdnad kommer till stånd.

Det nya verket kan sägas ha två huvudsyften. Det ena är att uppnå eller

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

i varje fall kraftigt öka möjligheterna till en integration mellan hälso- och sjukvården å ena sidan och socialvården å den andra. Det andra syftet är att förstärka och samordna planerings- och rationaliseringsresurserna inom dessa områden. Jag är övertygad om att sammanslagningen av medicinal- och socialstyrelserna kommer att snart nog visa sig medföra ökat samarbete mellan socialvården och sjukvården. Huvudmannaskapet kommer visserligen sannolikt för mycket lång tid att vara delat mellan primärkommunerna och landstingen. Men det faktum att de båda vårdområdena inordnas under samma centrala myndighet kommer säkerligen att medföra att åtskilliga mer eller mindre konstlade hinder för en fullständig samverkan dem emellan kan elimineras.

Inte minst ur dessa synpunkter är det enligt min mening en både angelägen och viktig reform som nu underställs riksdagen. I det framlagda organisationsförslaget har integrationstanken fått konkret uttryck genom att i samtliga tre fackavdelningar ingår byråer med medicinska och sociala uppgifter. Varje avdelningschef måste således sysselsätta sig med problem från båda dessa områden.

Det är ytterst angeläget att kontakten mellan det nya verket och huvudmännen blir fullgod och att verkets samarbete med huvudmännen blir det bästa möjliga. För att säkra detta får det nya verket en lekmannastyrelse med ett mycket kraftigt inslag av huvudmannarepresentanter. Jag vill med anledning av herr Harald Petterssons inlägg parentetiskt säga att vid utarbetandet av denna proposition, vilket i hög grad har skett efter kontakter med huvudmännen, har vi självfallet varit angelägna om att åstadkomma att just detta samarbete skulle få ett konkret uttryck i verkets styrelse.

Det har också framstått som en viktig angelägenhet att förstärka planerings- och rationaliseringsresurserna.

Här vill jag först framhålla att det nya verket får en särskild planerings- och beredskapsavdelning. Detta kommer att avsevärt öka möjligheterna för den riksplanering som påbörjats och som är nödvändig för att möta dagens och morgondagens anspråk. Jag vill starkt understryka att detta inte innebär någon som helst inskränkning av huvudmännens rätt och skyldighet att var och en inom sitt område gör upp och förverkligar de planer som behövs för deras planerings- och utvecklingsverksamhet.

Ett lika viktigt steg mot en bättre hushållning med befintliga resurser är tillkomsten av det nya planerings- och rationaliseringsorganet, d. v. s. sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut. Detta institut, till vars finansiering staten och huvudmännen skall bidra, skall nu inom sig samla de resurser som för närvarande är spridda på olika håll. Centrala sjukvårdsberedningens uppgifter övergår till institutet. Dit överförs också Landstingsförbundets organisationsavdelning liksom SJURA. Institutet skall främja, samordna och medverka till huvudmännens planerings- och rationaliseringsverksamhet inom hälso- och sjukvården samt socialvården.

Det har ju vid flera tillfällen i riksdagen uttryckts önskemål om att åstadkomma en samordning och en samling av de f. n. spridda aktiviteterna på detta område. I och med institutets tillkomst tror jag att denna fråga har fått en mera permanent lösning när det gäller att åstadkomma den angelägna samling av resurserna det här är fråga om.

I många avseenden är det nya verket ett uttryck för en utveckling som redan är inledd. Det intima sambandet och det därav betingade samarbetsbehovet mellan medicinsk vård och socialvård ute på fältet erkänns i dag allmänt av företrädare för sjukvården och socialvården. En sedan länge märkbar tendens till intensifiering av detta samarbete gör sig alltmer gällande i takt

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården
med ökad och mer utbredd insikt att många sjuka och nödställda människor måste få både medicinsk och social omvårdnad för att effekten av vårdinsatserna skall bli den bästa möjliga.

Det har i några inlägg gjorts kommentarer och framförts synpunkter på enskilda detaljer. Jag skall inte närmare beröra dem. Jag kan dock, herr talman, inte underlåta att till herr Ferdinand Nilsson säga att han på sätt och vis valde ett utomordentligt dåligt exempel när han gjorde gällande att denna samordning av socialstyrelsen och medicinalstyrelsen skulle vara ett uttryck för att huvudmännen, de kommunala instanserna, nu får allt mindre att säga till om. Jag vill erinra om att staten före den 1 januari i år svarade för cirka 25 procent av vårdplatserna vid våra sjukhus. Efter mentalsjukvårdsreformen är staten huvudman för en procent av sjukvårdsinrättningarna och fyra procent av vårdplatserna. Det är nu landstingen och de stora städerna som har det direkta ansvaret för nästan hela den slutna sjukvården i vårt land. Det har med andra ord ägt rum en stor, ja jag skulle vilja säga en utomordentligt viktig utveckling i och med att väsentliga delar av svensk sjukvård har överförts till de kommunala huvudmännen.

Jag skall sedan inte direkt ta upp en fråga som flera talare varit inne på, nämligen vikten av att den förebyggande mödra- och barnvården samt familjerådgivningen blir tillräckligt uppmärksammas. Jag vill här bara peka på att jag själv i propositionen har betonat att dessa frågor självfallet måste bli föremål för mycket stor uppmärksamhet i det nya verket. Jag har angivit att frågan om hur hithörande ärenden skall fördelas inom verket i viss mån blir beroende på den tillgängliga läkarpersonalens kapacitet och intresseinriktning. Personaltillgången kommer att medge att ökad kapacitet avdelas för de medicinska barna- och ungdomsvårdsfrågorna. Bland annat har en

ny tjänst beräknats för en heltidsanställd föredragande läkare inom området. Därtill kommer att vissa delar av de nuvarande sjukvårds- och medicinalbyråernas uppgifter kommer att avlastas och ge utrymme för ökade insatser på nu berörda områden.

Herr talman! Jag har endast i korthet velat redogöra för en del av de huvudmotiv som förelegat för det förslag riksdagen nu har att behandla. Jag vill upprepa att det är glädjande att det ställningstagande vi kommit till i denna fråga har vunnit utskottets gillande på praktiskt taget varje punkt.

Såväl inom utskottet som i den mera allmänna tidningsdebatten har emellertid namnfrågan blivit föremål för ett speciellt intresse. Låt mig gärna deklarerera att för mig personligen har samordningen och integreringen av hälso- och sjukvården och socialvården helt naturligt varit det väsentliga. Namnfrågans betydelse och dignitet bör inte förstoras. Den har säkerligen en mycket ringa betydelse för genomförandet av integrationen mellan socialvården och hälso- och sjukvården. I den frågan måste helt naturligt andra synpunkter vara avgörande.

Låt mig emellertid redogöra för de motiv som varit bestämmande då vi föreslagit att det nya verket bör heta medicinalstyrelsen. Jag vill erinra om att MSA-utredningen framhöll att det var svårt att finna en kort och täckande benämning på det nya verket. Utredningen framlade heller inte ett förslag på denna punkt, men man hade i betänkandet som arbetsbeteckning använt ordet statens hälso- och socialvårdsstyrelse.

Under departementsberedningen har frågan blivit föremål för ingående överväganden. Härvid framfördes olika varianter av sammansatta namn, som så långt som möjligt skulle täcka det nya verkets båda huvudområden. Den allmänna motiveringen för ett sammansatt namn var givetvis önskemålet att också i det nya verkets namn framhäva grund-

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

tanken bakom sammanslagningen. Alla förslag till sammansatta namn — det vill jag gärna erkänna — befanns bli så tunga och opraktiska, att olägenheterna inte ansågs bli uppvägda av de eventuella psykologiska fördelarna av att ha båda huvuddelarna antydda i namnet.

Det är uppenbart att man stött på samma svårigheter även inom utskottet, och det kan jag förstå. Om man lämnar tanken på ett sammansatt namn har man närmast att välja mellan socialstyrelsen och medicinalstyrelsen. Socialstyrelsen har nu förordats av utskottet, men tio ledamöter har reserverat sig för det i propositionen föreslagna namnet medicinalstyrelsen. Utskottet har valt socialstyrelsen som det icke sammansatta namn, som enligt utskottets uppfattning bäst täcker den nya myndighetens hela verksamhetsområde. Utskottet har därvid fattat prefixet »social» i dess vidare och mer ursprungliga betydelse, såsom det fått ingå i exempelvis namnet socialdepartementet.

Låt mig, herr talman, på den punkten få göra ett par kommentarer. För det första anser jag att prefixet social i den betydelse det har i dag är så vitt omfattande att ingen central myndighet över huvud taget kan tänkas svara för mer än en mycket begränsad del av det område som ordet nu täcker.

Utan att fördjupa mig i den historiska utvecklingen vill jag, liksom flera talare före mig har gjort, erinra om att socialstyrelsens första instruktion — den trädde för övrigt i kraft från och med år 1913 — ålade denna myndighet en rad olika uppgifter, som spände över större delen av den tidens socialpolitik. I den mån ärenden av social natur inte ankom på annat ämbetsverk skulle socialstyrelsen handlägga dem. De var sannerligen många. Ärendena gällde arbetsmarknaden, såsom arbetsmarknadsläge, arbetsförmedling, arbetslön, arbetslöshet etc.; förhål-

landet mellan arbetsgivare och arbetare, såsom arbetsavtal, kollektivavtal, arbetstvister, medling och skiljedom i arbetstvister; arbetarskydd, såsom skydd mot olycksfall och ohälsa i arbetet, minderårigas och kvinnors användande i arbete, vilotid, arbetstidens längd, utlänningsfrågor o. s. v.; åtgärder för social förtänksamhet, såsom sjukkasewäsen och annan social försäkring, samt andra frågor av mera väsentlig social innebörd, såsom nykterhetsvården, föreringsväsen, bostadsväsen, levnadskostnader o. s. v. Fattigvårds- och barnavårdsväsen, levnadskostnader o. s. v. Fattigvårds- och barnavårdsärenden behölls tills vidare på departementsnivå men överfördes år 1938 till socialstyrelsen.

Som alla vet har utvecklingen medfört, att en rad av de uppgifter som det ursprungligen ankom på socialstyrelsen att handlägga successivt har övertagits av andra myndigheter. Även om styrelsen alltjämt är central förvaltningsmyndighet för ärenden av social natur, i den mån ärendena inte ankommer på annan myndighet, är uppgifterna i dag dock klart begränsade till sociala vårdfrågor. Sista steget togs i år när riksdagen beslöt att styrelsens förlikningsmannarexpedition skulle brytas ut. Om socialstyrelsen nu skulle bli föremål för en separat omorganisation, skulle jag vilja säga att namnet i så fall rätteligen skulle ändras till socialvårdsstyrelsen för att få ett namn som till sitt innehåll svarar mot det faktiska verksamhetsområdet. Det är just det förhållandet att socialstyrelsens verksamhet numera i princip har blivit begränsad till social vårdnadsverksamhet som möjliggör och motiverar sammanslagningen med det verk som främst sysslar med medicinsk vårdverksamhet. Även om hälso- och sjukvården givetvis är ett ytterst betydelsefullt led i vår socialpolitik, kvarstår dock att inte heller det nya verket kommer att bli mer än ett vårdverk med uppgifterna i hudsak begränsade till frågor av social

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården och medicinsk omvårdnad. Enligt min mening kan det inte vara riktigt att kalla ett sådant verk socialstyrelsen och därmed skapa ett intryck av att verket skulle vara myndighetsplanets centralpunkt för socialfrågor över huvud taget.

Den motivering som också anfördes att namnet socialstyrelsen mera direkt harmonierar med socialdepartementet kan också ge anledning till några korta kommentarer. Även socialdepartementets arbetsuppgifter har under årens lopp skiftat. Vid departementsreformen år 1963 fördes arbetsmarknaden och bostadspolitiken över till inrikesdepartementet, medan hälso- och sjukvårdsfrågorna fördes över till socialdepartementet. Inom departementet ryms i dag frågor med stark anknytning till, jag skulle vilja säga, hälsosidan. Det gäller arbetarskydd, arbetstid och semester, nykterhetsvården, barnvården, ungdomsvården och åldringsvården, hälso- och sjukvården, handikappfrågor samt den omfattande del som den allmänna försäkringen omsluter såsom pensioner, sjukförsäkring, etc.

Egentligen finns det i dag motiv för att kalla socialdepartementet för hälso- och sjukvårdsdepartementet. I motsats till utskottet har jag ansett mig böra fästa stor vikt vid det faktum att i det nya verket den medicinska delen både av organisationen och verksamheten blir den största. Det är ingen tvekan om att medicinalstyrelsen är den största enheten och att hälso- och sjukvården måste bli den del av den nya myndighetens vårdområde som ställer de största anspråken på verkets kapacitet, även om den sociala omvårdnaden självfallet måste ges en med hälso- och sjukvården likvärdig ställning. Jag skulle tro att för människor i allmänhet framstår hälso- och sjukvården som någonting för sig och inte i första hand som en del av samhällets sociala uppgifter.

Om man vill ha ett namn som efter vanligt språkbruk och i allmänhetens ögon täcker så mycket som möjligt av

verksamhetsområdet och man har att välja mellan socialstyrelsen och medicinalstyrelsen, är därför medicinalstyrelsen enligt min mening att föredra. Det bör vara betydligt lättare att acceptera att en medicinalstyrelse också skall som fackmyndighet svara för medborgarnas sociala omvårdnad — ett område där för övrigt behovet av medicinska insatser alltmer framträder — än att socialstyrelsen skall bära ansvaret för hälso- och sjukvården.

Detta, herr talman, är några av de skäl som bestämt mitt ställningstagande. Jag vill gärna avslutningsvis understryka att även om namnfrågan delat upp utskottet i olika läger bör inte denna fråga få den dimensionen att den överskuggar det väsentliga i den reform vi nu går att besluta, nämligen att åstadkomma en som jag anser viktig och angelägen samordning av hälso- och sjukvården med socialvården. I detta beslut ser jag en betydelsefull reform för den framtida inriktningen av våra strävanden att ge människorna en fullgod vård både på det medicinska och det sociala området.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet anmärkte att jag hade valt ett sällsynt olyckligt exempel att utgå ifrån vid mina reflexioner, vilka han för övrigt gillade lika litet som exemplet. Jag fäste mig vid det där, och jag förstår honom i viss mån. När han försökte att så att säga statistiskt visa upp att de kommunala och lokala instanserna hade vunnit så mycket genom en vidgning av ramen och särskilt genom övertagandet av mentalsjukvården, tycker jag emellertid att det också var ett sällsynt olyckligt exempel. För dem som fick överta allt detta innebär ju övertagandet en stark belastning. När därtill kommer en starkare koncentration av den statliga sektorn genom verksamhetslagningen, är situationen knappast så-

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården

dan att den befördrar det folkliga inflytandet och de lokala möjligheterna. Jag förmodar att den planeringsverksamhet och samordning, som statsrådet särskilt tryckte på, inte är avsedd att åstadkomma lokala nyanser, utan att det är någonting som har med central likriktning av verksamheten att göra.

Nu säger statsrådet att han inte bedömer faran för byråkratisering och tungroddhet såsom stor — och jag förstår hans synpunkt; för honom är inte sådant någonting farligt. Men det är dock så, och den saken har inte bara Parkinson utan en stor erfarenhet över huvud taget visat upp, att ju större verken blir, ju flera tjänstemän och inspektörer, anvisningar och direktiv man får, desto starkare blir riskerna för byråkratisering. Och genom att slå samman på detta sätt åstadkommer man en summering av de krafter som verkar i den riktningen, något som jag tror att statsrådet borde ha observerat.

Till sist vill jag göra herr Birger Andersson rättvisa på en punkt. Jag blev så fascinerad av den glöd varmed han behandlade den föreliggande frågan, att jag ett ögonblick tappade bort något av innehållet och även i namnfrågan hänförde honom till så att säga regeringssidan. Det var orättvist, herr Birger Andersson, och därför korrigerar jag den saken nu. Alla som känner herr Birger Anderssons energiska verksamhet för att det skall finnas vederbörliga människor på den rätta sidan vid voteringarna o. s. v. här i kammaren, förstår dock kanske att ett sådant missstag naturligtvis var beklagligt men kanske inte oförklarligt.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ånyo ordet närmast kanske av den orsaken att ett halvt dussin inlägg nu har gjorts för reservationen — bland dem socialministerns — medan majoriteten nöjt sig med bara det inlägg jag själv tidi-

gare gjort; förvisso i övertygelsen att vi har det bästa förslaget.

Socialministern har utvecklat hur socialstyrelsen undan för undan fått sina arbetsuppgifter minskade, varför namnet borde raderas ut. Han fällde inte de orden, men avsikten var väl den, när man nu ersätter socialstyrelsen och medicinalstyrelsen med ett enda verk och vill kalla det medicinalstyrelsen. Men när socialstyrelsen nu så att säga själv försvinner därför att den ingenting har att göra, kan man ju acceptera det namn som finns. Namnet socialstyrelsen är, som jag tidigare sagt, lättare att förstå och även att uttala; och framför allt är det ur folkets synpunkt ett bättre begrepp än medicinalstyrelsen, som gärna ger människorna intryck av att det är fråga om medicin och sjukhus, ting som ju inte precis är populära. Vår sociala verksamhet däremot har undan för undan blivit alltmer uppskattad såväl i inland som i utland.

Jag vill för min del även varna mot namnet medicinalstyrelsen ur den synpunkten att det gärna skapar en »de vita rockarnas mystik», att vi får ett verk med sådan gloria. Med all respekt för läkarna anser jag att även de bör kunna finna sig i namnet socialstyrelsen.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag skall inte polemiserat mot herr Andersson i den här frågan, men jag är ju delvis själv ansvarig för att det har blivit en fråga eftersom jag i propositionen har föreslagit att det nya verket skall heta medicinalstyrelsen.

Jag fann det naturligt att i mitt anförande ge en bakgrund till de motiv som har bestämt mitt ställningstagande, men jag har också starkt velat understryka att man inte skall förstora denna fråga. Det finns andra ting som är viktigare i detta ärende än namn-

Ang. central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården frågan — det vill jag slå fast än en gång.

Låt mig, herr talman, bara göra ytterligare några reflexioner för att inga missförstånd skall kvarstå. Den lilla historiska återblick som jag gav beträffande utvecklingen av socialstyrelsen var självfallet inte på någon punkt influerad av någon uppfattning från min sida att ordet »social» eller de uppgifter som i dag åvilar socialstyrelsen har blivit mindre viktiga. Jag har tagit fasta på vad utskottet på denna punkt har skrivit i sitt utlåtande, nämligen att man har fattat prefixet social i en vidare bemärkelse, som täcker in samtliga områden, och av den anledningen har utskottet stannat för namnet socialstyrelsen. Det anser jag inte vara riktigt, därför att det sociala fältet är så oerhört mycket större. Socialstyrelsen innesluter egentligen i dag endast tre men mycket viktiga aktiviteter, nämligen barnvården, nykterhetsvården och åldringsvården samt i anslutning här till naturligtvis många andra väsentliga frågor. Det nya verket kommer att syssla med hälso- och sjukvård, med medicinska frågor, med de viktiga läkemedelsfrågorna och — integrerat — med de sociala frågorna som i hög grad genom socialstyrelsens avgränsning av sitt verksamhetsfält kopplar så direkt till den medicinska sidan.

Herr talman! Jag vill göra ett tillägg. Vi har sannerligen inte, såsom herr Birger Andersson gör gällande, på denna punkt fallit undan för de »vita rockarna», d. v. s. om jag förstod hans inlägg rätt givit vika för en opinion på läkarsidan. Detta har — låt mig stryka under det — inte varit någon fråga vi diskuterat.

Däremot kan man inte bortse från det argument som anförts från reservanternas sida, nämligen att namnet medicinalstyrelsen i sig själv inrymmer en mycket stor auktoritet. Man kan alltså, herr Birger Andersson, se på denna fråga ur många synpunkter. Jag tror att det är mycket värdefullt att man

inte avskaffar denna benämning som kan ha betydelse för framtiden ur den synpunkt som reservanternas framhållit.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förvarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten 1, därefter särskilt rörande punkten 2, vidare särskilt avseende punkterna 3—7, ytterligare särskilt beträffande punkten 8 samt slutligen särskilt i vad gällde punkterna 9—15.

På gjord proposition bifölls utskottets i *punkten 1* gjorda hemställan.

I fråga om *punkten 2*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Svensson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt

3:o), av herr *Edström*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svensson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Svensson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svensson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 66.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare bifölls på gjord proposition vad utskottet i *punkterna 3—7* hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten 8* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Kaijser* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 punkten 8, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Kaijser* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 111;
Nej — 29.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i *punkterna 9—15* hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till psykiatrisk sjukvård m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de nya lantbruksnämndernas organisation, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna

till Lantbruksstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 5 898 000 kronor,
till Lantbruksstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 133 000 kronor,
till Lantbruksnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 39 901 000 kronor,

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

till Lantbruksnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 10 850 000 kronor,

till Lantbruksnämnderna: Utrustning ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor,

till Utbildningskurser för viss personal vid lantbruksorganisationen ett förslagsanslag av 150 000 kronor,

till Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m. ett förslagsanslag av 2 950 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 17 mars 1967 dagtecknad proposition, nr 74, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att, utom annat,

b) godkänna de grunder för omorganisationen av lantbruksnämnderna, som förordats i propositionen,

c) godkänna vad i propositionen förordats i fråga om lantbruksstyrelsens organisation,

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att från personalförteckningen för lantbruksstyrelsen avföra en tjänst som överdirektör och souschef i lönegrad Cp 3,

e) godkänna vad i propositionen anförts i fråga om hushållningssällskapens verksamhet,

f) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i statens allmänna tjänstepensionsreglemente den 28 maj 1959 (nr 287), som föranleddes av förslaget om hushållningssällskapen,

g) inrätta ett samarbetsorgan för informationsverksamhet på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden i stället för jordbrukets upplysningsnämnd i överensstämmelse med vad som förordats i propositionen,

h) godkänna vad i propositionen förordats om att upphäva hushållningssällskapens s. k. delcredereansvar för låneunderstöd från fiskerilånefonden,

k) på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa

1) till Lantbruksstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 5 957 000 kronor,

2) till Lantbruksstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 205 000 kronor,

3) till Lantbruksnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 44 700 000 kronor,

4) till Lantbruksnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 10 900 000 kronor,

5) till Lantbruksnämnderna: Utrustning ett reservationsanslag av 1 600 000 kronor,

6) till Utbildningskurser för viss personal vid lantbruksorganisationen ett reservationsanslag av 150 000 kronor,

7) till Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m. ett förslagsanslag av 2 875 000 kronor, samt

1) på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd till Lån till driften av veterinärbakteriologiskt laboratorium m. m. för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 100 000 kronor.

Enligt principbeslut av 1965 års riksdag skulle lantbruksnämnderna omorganiseras och från hushållningssällskapen taga över uppgifter, som vore av sådan betydelse för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering, att de borde handhavas av staten. På grundval av nämnda beslut hade nu framlagts förslag om arbetsuppgifter, organisation och personalsammansättning för de nya nämnderna. Hushållningssällskapens verksamhet av statlig natur på fiskets område och hemkonsulentverksamheten hade förordats tills vidare inordnas i nämnderna. De två lantbruksnämnderna i Älvsborgs län hade föreslagits bli sammanförda.

Propositionen hade, såvitt den avsåg författningsförslag, hänvisats till lagutskott och bevillningsutskottet samt i övrigt till jordbruksutskottet.

Av den till jordbruksutskottet remitterade delen av propositionen behandlade utskottet i förevarande utlåtande de ovan återgivna förslagen. De övriga förslag i propositionen, som hänvisats

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

till jordbruksutskottet, rörde lantbruks-högskolan och komme att behandlas i ett särskilt utlåtande, nr 19.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

A. i samband med statsverkspropositionen:

1) de likalydande motionerna I: 647, av herr *Eskilsson* och herr *Pettersson, Harald*, samt II: 816, av herr *Grebäck m. fl.*, vari hemställdts, att riksdagen måtte uttala sig för att den allmänna trädgårdsrådsgivningen även efter förestående omorganisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsskötselns område borde få ett fortsatt statligt stöd;

2) de likalydande motionerna I: 653, av herr *Nilsson, Yngve, m. fl.*, och II: 830, av fröken *Wetterström m. fl.*;

B. i anledning av propositionen nr 74:

1) de likalydande motionerna I: 735, av herr *Ernulf*, och II: 917, av herr *Gustafsson* i Borås, vari anhållits, att riksdagen måtte dels som sin mening uttala, att i avvaktan på beslut om ändrad länsindelning två lantbruksnämnder fortfarande borde finnas i Älvsborgs län med bibehållande av nuvarande förläggningsorter, dels anvisa de medel, som i anledning härav erfordrades utöver vad Kungl. Maj:t begärt;

2) de likalydande motionerna I: 758, av herr *Isacson m. fl.*, och II: 947, av herr *Rimås m. fl.*, i vilka motioner hemställdts, att riksdagen måtte uttala, att, med tanke på den stora ekonomiska betydelse byggnadsinvesteringarna finge för jordbrukets framtida rationalisering, Kungl. Maj:t borde hava sin uppmärksamhet riktad på nödvändigheten att för ifrågavarande byggnads-expertis funnes inrättade sådana befattningar, som möjliggjorde, att tjänsterna kunde upprätthållas av personal med höga kvalifikationer på det byggnads-tekniska området;

3) de likalydande motionerna I: 759, av herr *Sveningsson m. fl.*, samt II: 977, av herr *Magnusson* i Borås och herr *Eliasson* i Moholm, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta, att de två lantbruksnämnderna i Älvsborgs län i avvaktan på ny länsindelning skulle bibehålla sin nuvarande geografiska indelning;

4) de likalydande motionerna I: 780, av herr *Eskilsson m. fl.*, och II: 975, av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*, vari, såvitt nu vore i fråga, föreslagits, att riksdagen skulle

a) uttala, att hushållningssällskaps framtida upptagande av ny verksamhet borde — därest sällskapets stadgar vore officiellt fastställda — ske i samråd med lantbruksstyrelsen eller, efter styrelsens bestämmande, med vederbörande lantbruksnämnd,

b) uttala, att hushållningssällskapens chefstjänsteman borde äga deltaga i lantbruksnämnds sammanträden på samma sätt som föreslagits för nämndens chefstjänsteman i sällskapets sammanträden,

c) i avvaktan på resultatet av utredning rörande erforderlig kompensation m. m., besluta, att föreslagna förändringar i sällskapens rätt till SPV-pensionering och i tjänstebrevsrätt ej skulle genomföras,

d) besluta, att staten skulle avstå från eventuella krav på delaktighet i sällskapets tillgångar,

e) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att sådana åtgärder måtte vidtagas, att kostnaderna för den allmännyttiga delen av verksamheten vid hushållningssällskapens veterinärlaboratorier efter omorganisation ej längre belastade sällskapen,

f) besluta, att kostnaderna för de extra sammanträden med hushållningssällskapen, som föranleddes av omorganisationen, och för härav föranledda extra sammanträden för förvaltningsutskott och nämnder, skulle bestridas av statsmedel,

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

i) besluta om fortsatt stöd till den allmänna trädgårdsrådgivningen på sätt i motionerna angivits;

5) de likalydande motionerna I: 781, av herr *Fälldin*, och II: 974, av herr *Grebäck m. fl.*;

6) de likalydande motionerna I: 783, av herr *Jacobsson, Per*, samt II: 976, av herr *Larsson* i Umeå och herr *Gustafsson* i Skellefteå;

7) de likalydande motionerna I: 784, av herr *Petersson, Erik Filip*, och herr *Hilding*, samt II: 981, av herr *Öhvall* och herr *Hamrin* i Kalmar, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att även i fortsättningen statligt stöd skulle kunna utgå i syfte att främja allmän trädgårdsrådgivning enligt i motionerna angivna riktlinjer;

8) de likalydande motionerna I: 785, av herr *Åkesson m. fl.*, och II: 979, av herr *Persson* i Heden *m. fl.*;

9) motionen II: 918, av herr *Persson* i Heden, vari yrkats, att riksdagen på i motionen anförda grunder skulle besluta, att Älvsborgs län skulle bestå av två lantbruksnämnder;

10) motionen II: 920, av herr *Lindström m. fl.*;

11) motionen II: 972, av herr *Björk*;

12) motionen II: 973, av herr *Grebäck* och herr *Josefson* i Arrie;

13) motionen II: 978, av herr *Nilsson* i Tvärålund *m. fl.*; och

14) motionen II: 980, av herr *Sundkvist m. fl.*

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) lämna motionen II: 978 utan åtgärd,

b) i anledning av motionerna I: 780 och II: 975, I: 647 och II: 816 samt I: 784 och II: 981, förstnämnda motionspar såvitt nu vore i fråga, i enlighet med vad utskottet anfört besluta, att visst statsstöd till allmän trädgårdsrådgivning alltjämt skulle utgå,

c) bifalla motionerna I: 780 och II: 975, såvitt avsåge deltagande av hus-

hållningssällskapets chefstjänsteman i lantbruksnämnds sammanträden,

d) anse motionen II: 972, såvitt avsåge trädgårdsdelegationer vid lantbruksnämnderna, samt motionen II: 920 besvarade med vad utskottet anfört,

e) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 735 och II: 917, II: 918 samt I: 759 och II: 977, förstnämnda motionspar såvitt nu vore i fråga, godkänna, att endast en lantbruksnämnd inrättas i Älvsborgs län,

f) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 980 ävensom med avslag på motionerna I: 653 och II: 830, I: 783 och II: 976 samt II: 973 godkänna de grunder i övrigt för omorganisationen av lantbruksnämnderna som förordats i utlåtandet,

g) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 972, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i utlåtandet förordats i fråga om lantbruksstyrelsens organisation,

h) bemyndiga Kungl. Maj:t att från personalförteckningen för lantbruksstyrelsen avföra en tjänst som överdirektör och souschef i lönegrad Cp 3,

i) anse motionerna I: 780 och II: 975, såvitt avsåge veterinärlaboratorierna, besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört,

j) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 780 och II: 975, såvitt avsåge upptagande av ny verksamhet vid hushållningssällskapen, godkänna vad utskottet i utlåtandet anfört i fråga om hushållningssällskapens verksamhet,

k) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 780 och II: 975, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anfört rörande hushållningssällskapens tjänstebrevsrätt,

l) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 780 och II: 975, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

de ändringar i statens allmänna tjänstepensionsreglemente den 28 maj 1959 (nr 287), som föranleddes av förslaget om hushållningssällskapen,

m) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 780 och II: 975, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anfört rörande hushållningssällskapens tillgångar,

n) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 781 och II: 974 inrätta ett samarbetsorgan för informationsverksamhet på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden i stället för jordbrukets upplysningsnämnd i överensstämmelse med vad som förordats i utlåtandet,

o) godkänna vad i utlåtandet förordats om att upphäva hushållningssällskapens s. k. delcredereansvar för låneunderstöd från fiskerilånefonden,

p) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 735 och II: 917, såvitt de ej behandlats i det föregående, på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtitel anvisa

1) till Lantbruksstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 5 957 000 kronor,

2) till Lantbruksstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 205 000 kronor,

3) till Lantbruksnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 44 700 000 kronor,

4) till Lantbruksnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 10 900 000 kronor,

5) till Lantbruksnämnderna: Utrustning ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor,

6) till Utbildningskurser för viss personal vid lantbruksorganisationen ett reservationsanslag av 150 000 kronor,

7) till Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m. ett förslagsanslag av 2 875 000 kronor,

q) på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd till Lån till driften

av veterinärbakteriologiskt laboratorium m. m. för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 100 000 kronor,

r) lämna motionerna I: 758 och II: 947 utan åtgärd,

s) lämna utan åtgärd motionerna I: 780 och II: 975, såvitt de avsåge kostnader för hushållningssällskapen i samband med omorganisationen, samt

t) avslå motionerna I: 785 och II: 979.

Å sid. 34 i det tryckta utlåtandet hade utskottet anfört bland annat följande: »Vid bifall till utskottets förslag synes jämväl erfordrerligt rådrum föreligga för överväganden rörande en eventuell kompensation till hushållningssällskapen för den mistade tjänstebrevsrätten.»

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Mossberger, Hedström, Magnusson, Augustsson* och *Lindström*, fru *Lindskog* samt herrar *Arweson, Johanson* i Västervik och *Persson* i Skänninge, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under b hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 780 och II: 975, I: 647 och II: 816 samt I: 784 och II: 981, förstnämnda motionspar såvitt nu vore i fråga, i enlighet med vad reservanterna anfört besluta, att statsstöd till allmän trädgårdsrådgivning ej skulle utgå;

2) av herrar *Mossberger, Lage Svedberg, Hedström, Magnusson, Augustsson* och *Lindström*, fru *Lindskog* samt herr *Johanson* i Västervik, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under c hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 780 och II: 975, såvitt avsåge deltagande av hushållningssällskapets chefstjänsteman i lantbruksnämndens sammanträden, godkänna vad reservanterna anfört;

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

3) av herrar *Skärman, Sveningsson, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Nilsson* i Lönsboda, *Persson* i Heden och *Berndtsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under e hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 735 och II: 917, II: 918 samt I: 759 och II: 977, förstnämnda motionspar såvitt nu vore i fråga, uttala, att två lantbruksnämnder borde inrättas i Älvsborgs län;

4) av herrar *Carl Eskilsson, Nils Hansson, Isacson, Skärman, Harald Pettersson, Hansson* i Skegrie och *Nilsson* i Lönsboda, fru *Sundberg* samt herrar *Berndtsson* och *Sundkvist*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under l hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 780 och II: 975, såvitt nu vore i fråga, lämna utan bifall Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att vidtaga vissa ändringar i statens allmänna tjänstepensionsreglemente den 28 maj 1959 (nr 287);

5) av herrar *Mossberger, Lage Svedberg, Hedström, Magnusson, Augustsson* och *Lindström*, fru *Lindskog* samt herrar *Arweson, Johanson* i Västervik och *Persson* i Skänninge, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande på sid. 34 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Vid bifall» och slutade med »mistade tjänstebrevsrätten», bort lyda sålunda:

»I nu ifrågavarande motioner har upptagits frågan om en eventuell kompen- sation till hushållningssällskapen för den mistade tjänstebrevsrätten. I anledning härav vill utskottet principiellt framhålla att — vilket även torde framgå av vad utskottet i det föregående anfört — skäl i och för sig saknas att, då den bidragsgivning som tjänstebrevsrätt innebär upphör, kom-

pensera denna förmån. Utskottet kan inte finna att i motionerna anförts några bärande skäl för ett avsteg från denna princip.»;

6) av herrar *Mossberger, Lage Svedberg, Hedström, Magnusson, Augustsson* och *Lindström*, fru *Lindskog* samt herrar *Arweson, Johanson* i Västervik och *Johansson* i Simrishamn, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under m hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 780 och II: 975, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anført rörande hushållningssällskapens tillgångar;

7) av herrar *Carl Eskilsson, Nils Hansson, Isacson, Skärman, Harald Pettersson, Hansson* i Skegrie och *Nilsson* i Lönsboda, fru *Sundberg* samt herrar *Berndtsson* och *Sundkvist*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under s hemställa, att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 780 och II: 975, såvitt de avsåge kostnader för hushållningssällskapen i samband med omorganisationen.

Vid utlåtandet funnos därjämte fogade särskilda yttranden

1) av herr *Lage Svedberg*; ävensom

2) av herrar *Nils Hansson, Isacson, Skärman, Sveningsson, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Nilsson* i Lönsboda och *Berndtsson*, fru *Sundberg* samt herr *Sundkvist*.

Herr talmannen yttrade, att under överläggningen avseende förevarande utlåtande jämväl finge beröras jordbruksutskottets utlåtande nr 19, bevillningsutskottets betänkande nr 39 och tredje lagutskottets utlåtande nr 35. Yrkanden i anledning av sistnämnda betänkanden skulle dock, fortsatte herr talmannen, framställas först sedan respektive betänkande föredragits.

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Jag vill först erinra om att för två år sedan beslöt en enig riksdag en ny organisation för den statliga rationaliseringsverksamheten på jordbruks- och trädgårdsnäringens område. I dag skall vi ta ställning till hur denna organisation skall utformas i detaljerna.

Det är förvisso en genomgripande ändring i organisationen som nu skall ske. Hushållningssällskapens uppgifter i fråga om statens medverkan till rationaliseringen förs över till de helstatliga lantbruksnämnderna. Det har sagts att detta är ett hårt slag mot hushållningssällskapen och visar en bristande respekt för deras drygt 150-åriga traditioner. Om man läser en artikel i Hushållningssällskapens Tidskrift nr 3 för i år under rubriken »Vad har sällskapet gjort för illa?» kan man lätt få den föreställningen att bakom den reform som riksdagen enhälligt har beslutat skulle det ligga okunnighet om sällskapens betydelse eller kanske också rent av en ovänlig inställning som skulle gå ut på att man vill rasera något för jordbruket värdefullt. Självfallet är intendera riktigt. Jag vill gärna betyga att det var utomordentligt framsynta män som för mer än 150 år sedan tog initiativ till hushållningssällskapen och att dessas verksamhet har varit av mycket stor betydelse för det svenska jordbrukets utveckling. Det första hushållningssällskapet bildades faktiskt på Gotland så tidigt som 1791, och under det första årtiondet på 1800-talet tillkom sådana sällskap i ytterligare fyra län. Men det var först efter 1811, sedan svenska lantbruksakademien tillkommit och i samband med strävan att efter Finlandskriget och förlusten av Finland vidta åtgärder för att så att säga vinna Finland åter inom landets gränser, som verksamheten inom hushållningssällskapen också kom att inriktas på mycket väsentliga uppgifter. Genom initiativ från lantbruksakademien tillkom sällskap i alla svenska län.

Jag vill erinra om att dessa sällskap från början styrdes av adeln, av spetsarna inom samhället, och det dröjde i verkligheten ganska länge innan jordbrukaren i gemen kände någon direkt samhörighet med denna organisation. Genombrottet kom, och jag vill gärna betyga att hushållningssällskapen under många årtionden gjort en betydande insats för jordbrukets utveckling både på växtodlings- och på husdjursområdet till gagn för det svenska jordbruket.

Jag har ansett att det fanns anledning att avge denna deklaration med hänsyn till de uppfattningar som kommit till uttryck och den diskussion som alltjämt pågår om hushållningssällskapens roll samt de påståenden som göres att riksdagen tydligen här skulle brista i aktning för den verksamhet som utförts.

Det finns enligt min mening få organisationer som i fråga om insatser för en viktig näringsgren kan jämföras med hushållningssällskapen. Jag hyser således all respekt för vad hushållningssällskapen uträttat, men det är givet att man i det moderna samhället också får ta hänsyn till utvecklingen även i fråga om organisationen av den statliga rationaliseringsverksamheten på området. Jag vill också erinra om att man redan för 20 år sedan, när lantbruksnämnderna bildades, diskuterade om man inte skulle kunna sammanslå rådgivningsverksamheten inom hushållningssällskapen med den rationaliseringsverksamhet som då startades. Det fanns redan då de som ansåg det tveklaktigt om man skulle ha två organisationer inom varje län för att tjäna jordbruket.

Utvecklingen har gått vidare sedan dess. Jordbruksbefolkningen som då uppgick till ungefär en fjärdedel av vår folkmängd har nu gått ned till under 10 procent. Vi har också på en rad olika områden funnit att förvaltnings- och serviceorganen kan bli mera funktionsdugliga om en viss sammanläggning och koncentration kan ske. Jag skall inte

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

försöka upprepa alla de skäl som talade för de organisatoriska förändringar som vi vidtog för två år sedan och som vi då fann vara motiverade. De skälen redovisades ganska grundligt vid det tillfället. Jag har ändå ansett mig böra understryka att det var ett enhälligt jordbruksutskott som då delade min uppfattning om olägenheterna av den hittillsvarande organisationen och att den inte lämpligen kunde avhjälpas på annat sätt än att lantbruksnämndernas och hushållningssällskapens rationaliseringsuppgifter fördes samman. Utskottet var också helt ense med mig om att det nya organet borde vara helstatligt. Det är därför ägnat att förvåna att det i den trepartimotion, som väckts i anslutning till den nu föreliggande propositionen och som bl.a. har undertecknats av ledamöter som deltog i utskottsbehandlingen 1965, görs vissa uttalanden som rimmor illa med dessa ledamöters ställningstaganden för två år sedan.

Det bör också framhållas att genom det riksdagsbeslut som kommer att fattas i dag slutföres en viss organisatorisk reform som har diskuterats mycket länge. Jag erinrade nyss om att frågan var uppe redan för 20 år sedan. 1958 års riksdagsrevisorer uttalade sig för en översyn på detta område. 1960 års jordbruksutredning lade fram förslag i ämnet hösten 1964, och riksdagsbeslutet 1965 innebar att ståndpunkt togs till principerna för omorganisationen.

Sedan dess har 1965 års lantbruksorganisationsutredning grundligt och på ett förtjänstfullt sätt gått igenom detaljerna. Resultatet därav redovisades i augusti i fjol, och detta förslag ligger i allt väsentligt till grund för det förslag, som nu presenteras i propositionen.

Mot denna bakgrund har jag svårt att finna att någon reell grund finns för det yrkande som framställts i den förutnämnda trepartimotionen, och det framförs också i ett särskilt uttalande i anslutning till jordbruksutskottets utlä-

tande önskemål om att man skulle skjuta på omorganisationen under ett halvår. Såvitt jag förstår har hushållningssällskapen haft mycket god tid på sig för att överväga hur de vill förfara i det nya läget. Förslagen i propositionen om övergångsanordningar, bl. a. att sällskapen skall på statens bekostnad få disponera personal under andra halvåret i år, gör det också möjligt att smidigt genomföra organisationen.

Det enda konkreta exempel på frågor som borde ha lett till uppskov anges i det särskilda yttrandet vara att lokalfrågan inte hinner ordnas till den 1 juli i år. Därjämte sägs att frågan om finansieringen av den allmänna delen av verksamheten vid veterinärlaboratorier na svårigen torde hinna lösas före utgången av året. Om med detta sista uttalande avses att frågan inte kan lösas före den 1 januari 1968, är det ju inte mycket lönt att skjuta genomförandet av reformen till årsskiftet av det skälet, eftersom man ändå inte kan tillgodose det önskemålet.

Jag kan inte undgå att finna att de skäl som har angetts i det särskilda yttrandet väger mycket lätt i jämförelse med utskottets motivering för ett genomförande av organisationen den 1 juli 1967, nämligen att man skulle kunna samordna organisationsförändringarna med de förändringar i jordbrukspolitiken som vi också har räknat med och ta hänsyn till personalens berättigade intresse. Det är inte tillfredsställande att år efter år arbeta under oklara betingelser. Jag kan försäkra kammarens ledamöter att jag många gånger fått erfara denna personals oro och otålighet inför risken av att det skulle bli ett ytterligare uppskov. Vi kan inte bortse från att den personal — som vi har engagerat i dessa uppgifter — också kan ha välmotiverade intressen som vi bör beakta.

Det förtjänar ju också att framhållas att den myndighet, lantbruksstyrelsen, som har att genomföra organisationen, i sitt remissyttrande i höstas stannade för

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

att förorda att omorganisationen skulle genomföras den 1 juli 1967. Enligt vad jag erfarit ligger också styrelsens planering av och förberedelser för omorganisationen väl framme.

När jag har läst motionerna i anledning av den föreliggande propositionen har jag fäst mig vid att de borgerliga partierna tydligen har börjat tillämpa en i viss mån ny teknik. I trepartimotionen i detta ämne sägs att de nya nämnderna personellt blir sämre utrustade än vad utredningen och lantbruksstyrelsen har förordat och att det blir en försvagning i förhållande till nuläget. Detta kan inte förstås på annat sätt än att motionärerna anser att de nya lantbruksnämnderna behöver mer personal än vad jag har föreslagit. Men något yrkande om det finns inte i motionerna. I utskottet har också vissa av motionärerna, utan att reservera sig, biträtt mina förslag om personal till lantbruksnämnderna. Man kan därför fråga sig vad det är för syfte med motionernas skrivning.

Jag vill inte dölja att det kan finnas vissa skäl som talar för en kraftigare personalförstärkning än den som nu har föreslagits. Å andra sidan kan det finnas anledning att först genomföra omorganisationen, för att man därigenom efter en tid skall kunna bilda sig en klarare uppfattning om på vilka områden förstärkningar behöver sättas in. Vi bör väl ändå kunna räkna med att en viss effekt skall uppnås genom samordningen, att de nya nämnderna skall få ökade resurser genom att två organisationer sammanförs.

I övrigt kan motionärernas och de borgerligas ställningstagande i denna fråga generellt karakteriseras så, att man har ansett att hushållningssällskapen skall tillförsäkras större förmåner än vad propositionens förslag innebär. Var för sig gäller det inte så stora saker, utan man tar upp en liten sak än här och än där, t. ex. pensionsförmånerna och tjänstebrevsrätten.

Det har sagts att departementschefen har visat sig småskuren och sniken i detta fall. Jag åberopar då inte någon motion men väl vad som har förekommit i cirkulärledare i tidningarna. Det hade varit mycket lätt att undgå den beskyllningen om jag inte hade haft att tillämpa det allmänna rationella betraktelsesätt som bör känneteckna statsverksamheten. Enligt min mening är det i princip en mycket dålig metod för det statliga stödet att plotta ut det på diverse mer eller mindre dolda förmåner, där man egentligen inte kan överblicka vare sig effekten av stödet eller långt mindre stödets omfattning samt vilken belastning det ekonomiskt kan komma att betyda för staten. Vi vet egentligen inte vilken verksamhet vi stöder, om sådana metoder användes. Jag vill peka på att där vi har funnit att det finns ett statligt intresse av visst stöd av sådan verksamhet som stannar kvar hos hushållningssällskapen, t. ex. veterinärlaboratorierna, har vi valt sådana former att kostnaderna helt går att överblicka av riksdagen.

Herr talman! Jag hade inte för avsikt att gå in på detaljer i utskottsutlåtandet, ty jag är övertygad om att andra talare kommer att göra det. Jag har bara med detta mitt anförande velat erinra om att riksdagen har tagit ställning i denna fråga. Jag vill samtidigt också uttrycka förhoppningen att denna sammanläggning skall bli till gagn för jordbruksnäringen. Jag hoppas vidare att det förtroende och den uppskattning, som hushållningssällskapen åtnjutit under lång tid men som också lantbruksnämnderna under sin tjuugoåriga verksamhet alltmör kommit att åtnjuta, skall föras över i den nya organisationen och att vi därför skall få ett smidigt, modernt serviceorgan till gagn för vårt jordbruk och dess framtida utveckling.

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! När vi för två år sedan fattade principbeslut om den framtida organisationen för lantbruksnämnderna och hushållningssällskapen var enigheten, som jordbruksministern redan har framhållit, mycket större än den är i dag, då det slutgiltiga beslutet skall fattas. Även för två år sedan var meningarna delade, men det utskottsutlåtande som då godkändes var enhälligt utan någon reservation, och beslutet fattades i enighetens tecken. Men det förslag som jordbruksministern har lagt fram både 1965 och nu i år är inte riktigt detsamma som det jordbruksutredningen lade fram. När principbeslutet skulle fattas träffades i jordbruksutskottet i slutomgången en förlikning om vissa uttalanden. Det blev en mycket mager kompromiss, men man lyckades på det sättet ändå uppnå enighet. Det fanns de — fast jag inte hörde till dem — som var optimistiska och trodde att hushållningssällskapen efter de uttalanden som man enades om skulle bli välvilligt behandlade av den organisationsutredning som då skulle börja sitt arbete. Det fanns då förhoppningar om att sällskapen, som under så lång tid betytt så mycket för det svenska jordbruket, i slutomgången skulle få sådan ställning och av staten tilldelas sådana uppgifter att de hade utsikter att leva vidare. Men därav har blivit besvikelse och ingenting annat.

För att hushållningssällskapen skall kunna hållas levande måste de ha arbetsuppgifter. De måste ha arbetsuppgifter av sådan natur och i sådan omfattning att medlemmarna anser sig ha nytta av sällskapen. Annars går det inte att hålla organisationen vid liv. Det räcker inte med ett trevligt uttalande att de själva får forma sin framtid.

Man är möjligen beredd att lämna statligt stöd till de uppgifter som sällskapen får sig förelagda, men meningens är sannolikt att när någon tid har

gått sällskapen ur statlig synpunkt är helt överflödiga.

Vad som nu finns kvar av överenskommelsen i jordbruksutskottet från 1965 och som då inte fanns med i Kungl. Maj:ts proposition är att landstinget skall välja fyra i stället för två ledamöter i länets lantbruksnämnd. Även om det ser något annorlunda ut i det föreliggande utskottsutlåtandet därför att oppositionen har vunnit någon lottdragning, så är den reella förändring som den ytterst trogna regeringssidan gått med på endast att hushållningssällskapen skall få ha kvar tjänstebrevsrätten även under andra halvåret i år, en löjligt liten förändring. Även om man från regeringens och majoritetspartiets sida har den uppfattningen att de gamla hedervärda hushållningssällskapen skall försvinna, så vill man ändå inte att detta avlivande eller denna skilsmässa skall ske i frihet, det är det, herr statsråd, som vi inte tycker om. Det var ändå ett trevligt avgångsbetyg som jordbruksministern gav hushållningssällskapen, och vi får vara tacksamma för det.

Här ville man, så vitt jag kan förstå, skapa garantier för att hushållningssällskapen inte ens utan statligt stöd skall bedriva en för jordbruket gagnande verksamhet — något annat kan det ju inte bli fråga om. Förmodligen hyser man vissa farhågor för att sällskapen kan skaffa sig tillgångar från annat håll, och därför är det bäst att sätta dem under kontroll.

Det måste vara en nyhet för svenskt organisationsliv att en frivillig organisation som inte får något statligt stöd skall ha sina stadgar fastställda och godkända av Kungl. Maj:t, och det måste vara en organisatorisk nyhet att den verksamhet som en icke statsunderstödd organisation skall bedriva skall kontrolleras av ett statligt ämbetsverk. Varför räcker det inte med samråd med lantbruksstyrelsen som organisationsutredningen föreslog? Varför skall det behövas tillstånd av lant-

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

bruksstyrelsen till den verksamhet som skall bedrivas? Kan det verkligen vara värdigt staten att verksamheten skall bedrivas under de hotelser som här utfärdas? Nej, det tror jag inte. Man vill emellertid gärna deklarerera att man insett har emot att hushållningssällskapen lever vidare och själva finner den linje efter vilken de skall arbeta och själva svarar för finansieringen. Samtidigt visas ett påtagligt intresse för att de skall leva ett så svagt och tynande liv som möjligt.

Vill inte sällskapen godtaga de statliga direktiven och i fortsättningen stå kvar som en till namnet offentlighetsrättslig institution skall det bli mycket hårdare villkor skattemässigt och även vad äganderätten beträffar när det gäller sällskapens tillgångar, som åtminstone i några fall är av rätt stor betydelse. Det kan inte vara nödvändigt att genomföra en skilsmässa från den statliga gemenskapen under straffhot. Vill sällskapen däremot även i fortsättningen utan statsbidrag lydigt och snällt ställa in sig under Kungl. Maj:ts och lantbruksstyrelsens kommando och ta som sin uppgift att bli ett kontaktorgan mellan jordbrukarna och lantbruksnämnden skall de få mycket bättre villkor.

Här föreslogs för två år sedan och föreslås på nytt vid detta tillfälle att sällskapen skall få en offentlighetsrättslig ställning genom att bli kontaktorgan mellan jordbrukarna och lantbruksnämnderna. Varför, kan man fråga, skall lantbruksnämnderna ha och varför behövs det ett särskilt kontaktorgan mellan dem och jordbrukarna? Skall lantbruksnämnderna sköta alla andra uppgifter så kan de sköta den också.

Jag sade i debatten för två år sedan att jag inte trodde att hushållningssällskapen kunde leva på den magra kost som de här bjudes och att deras huvudsakliga uppgift skulle vara att bli kontaktorgan. Jag har i dag ingen anledning att ändra den uppfattningen att det är meningen att sätta hushåll-

ningssällskapen på en sådan svältkost att de, som jag redan har sagt, ganska snart tynar bort och försvinner. Ett bevis för att sällskapen med avsikt sättes på en ytterst mager kost är att även de uppgifter som nu finnes och som inte är avsedda att i längden vara kvar hos lantbruksnämnderna — det gäller fisket och hemkonsulentverksamheten — skall flyttas bort och tillfälligt föras till lantbruksnämnderna.

Här kan man fråga: Vad är orsaken till att sällskapen behandlas på detta, man kan gott säga utmanande, sätt? Varför erkänner man att de kan ha en uppgift att fylla också framdeles, samtidigt som man ändå till varje pris söker förhindra att de får utvecklas i frihet? Ja, ett skäl kan vara att sällskapen, såsom jordbruksministern också har betygat, i allmänhet har varit mycket populära organ ute ibland jordbrukarna sedan rätt lång tid tillbaka. De har varit och är, man kan gott säga, mycket populärare än de helstatliga lantbruksnämnderna. En välvillig tolkning av motiven kan därför vara att lantbruksnämnderna kanske vill och även behöver utnyttja den goodwill som finns hos sällskapen. En annan motivering kan vara den att man, hur stark viljan än kan vara hos dem som makten har att bestämma att sällskapen skall försvinna, för den allmänna opinionen inte vågar ta steget fullt ut på en enda gång. Det är så bra att ta en bit eller ett steg i taget, ty då märks det litet mindre. Den metoden har använts många gånger förr i andra sammanhang.

På många olika sätt gör man, som jag försökt framhålla, allt för att försvåra för sällskapen att överleva. Jag tror det finns anledning att hävda den uppfattningen att de sällskap som väljer att få sina stadgar godkända och sin verksamhet granskad av Kungl. Maj:ten inte kommer att gå någon ljus framtid till mötes. Det blir, som jag försökt beläsa, en ytterst tynande tillvaro.

Jag skall inte något närmare beröra de olika reservationer som finns till

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

detta utskottsutlåtande eller göra någon bedömning av om de nya och med vissa krafter utbyggda helstatliga lantbruksnämnderna kan fylla sin uppgift och även bli de service- och rådgivningsorgan som meningen är. Det finns säkert andra talare som kommer att beröra den saken.

Till sist bara några få ord om reservation nr 3, som gäller frågan huruvida det skall vara en eller två lantbruksnämnder i Älvsborgs län. Alltsedan lantbruksnämnderna tillkom för tjugu år sedan har det funnits en lantbruksnämnd i Borås och en i Vänersborg. Nu föreslås att Boråsnämnden skall försvinna och att det i södra länsdelen bara blir en arbetsgrupp under nämnden i Vänersborg. Jag tycker — och den uppfattningen har fått ett gott stöd i utskottet — att den nuvarande ordningen inte skall ändras utan att det tills vidare skall finnas lantbruksnämnd även i Borås. Man bör inte bryta sönder den nuvarande organisationen. En sammanläggning bör ske först sedan det blir klart med länsindelningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna nr 3, 4 och 7.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen rörande förevarande frågor ävensom handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Härefter anförde herr TALMANNEN: För att informera kammarens ledamöter om arbetsplaneringen vill jag meddela att jag beräknar att sammanträdet i kväll inte skall behöva fortsätta längre än till omkring kl. 23.00; att vi börjar med investeringsbanksärendet på torsdag och med lokaliseringsfrågorna på fredag.

Under förutsättning att man på torsdag eftermiddag kommer till votering i fråga om investeringsbanken och att

behandlingen av lokaliseringsfrågorna inte tar längre tid än vad jag nu kan förutse, tror jag inte att det behövs något kvällsplenum på fredag utan att ple-num denna dag kan avslutas i s. k. nägorlunda bekväm tid.

På framställning av herr talmannen beslöts att bland två gånger bordlagda änden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde i nedan angiven ordning skulle uppföras dels främst bankoutskottets utlåtande nr 33, statsutskottets utlåtande nr 111, bevillningsutskottets betänkande nr 48 samt statsutskottets utlåtande nr 113, dels ock sist andra lagutskottets utlåtande nr 41, bankoutskottets utlåtande nr 30 samt statsutskottets utlåtande nr 112.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., i vad propositionen avser medelsanvisning till folkpensioner;

nr 115, i anledning av väckta motioner om pension åt änkefru Anna Nordqvist; samt

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad organisation av televerket jämte i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av väckta motioner angående skyldigheten att anordna enskilda skyddsrum; samt

nr 47, i anledning av väckta motioner om ersättning till arbetsgivare för anmälan till allmän försäkringskassa;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 56 § 4 mom. vägtrafikförordningen den 28

Meddelande ang. enkel fråga

september 1951 (nr 648) jämte i ämnet väckta motioner, dels väckta motioner om försök med differentierad permanent hastighetsbegränsning;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385);

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 81 § konkurslagen;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag, m. m.; samt

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 86 och 88 §§ lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal, m. m.; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckta motioner om utbildning av borgerliga medlare.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framstälts av herr *Olsson, Johan*, (cp) till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet: »Är Statsrådet beredd att, med anledning av de svåra översvämningarna i vissa vattendrag under år 1966, vilka delvis synes komma att upprepas år 1967, vidtaga åtgärder för att förebygga och mildra översvämningsskadorna samt även i år medge att ersättningar utgår för gjorda förluster?»

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.04.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 17 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation (Forts.)

Fortsattes överläggningen vid jordbruksutskottets utlåtande nr 18.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Departementschefen har ju redan uppehållit sig vid både vissa motioner och de stora linjerna. Därför skall jag endast ganska kort kommentera några av de föreliggande reservationerna.

I stort sett vågar jag väl säga att utskottet har varit ense om vad departementschefen föreslagit i proposition nr 74. De reservationer som avlämnats gäller i stort, vad jag kan se, några detaljer på kanske mindre, men i vissa fall för all del även viktiga punkter.

När jag före middagsrasten lyssnade till herr Sveningsson var jag kanske litet förvånad över tonen i hans anförande och den pessimism som där kunde spåras då det gällde hushållningssällskapen. Naturligtvis kan man ha olika uppfattningar på den punkten. I förra veckan var jag med på ett hushållningssällskaps sammanträde och träffade där bl. a. en lantbrukare, som hade rakt motsatt uppfattning som herr Sveningsson, och han trodde att de nya lantbruksnämnderna mycket väl skall kunna sköta dessa uppgifter. Jag skall inte nu gå vidare in på den frågan.

Reservation 1, som har avlämnats av mig och flera andra socialdemokrater, går ut på ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag då det gäller den allmänna

trädgårdsrådgivningen. Lantbruksnämnderna skall ju enligt departementschefens förslag svara för översiktlig planering och rådgivning samt uppgifter syftande till en snabb strukturrationalisering.

Beträffande själva rådgivningen anför departementschefen, att staten i första hand bör medverka i sådan rådgivning som är av särskild betydelse för rationaliseringen inom jordbruket. Kommersiellt betonad produktionsrådgivning, säger han vidare, bör dock i princip skötas av näringsutövarnas egna organisationer.

I ett par motioner har man emellertid yrkat på att fortsatt statsstöd skulle utgå till den allmänna trädgårdsrådgivningen, t. ex. för rådgivning och projektering när det gäller villaträdgårdar och parkanläggningar. Utskottsmajoriteten säger, att utformningen av en bebyggelses omgivning är ett samhällsintresse, och även vi reservanter vill naturligtvis gärna understryka att det är betydelsefullt, vackert och trivsamt med fina trädgårdar och parker. Vi förutsätter också att den service, som hushållningssällskapen lämnat på detta område, skall kunna fortsätta; men det är självklart att den bör taxebeläggas och göras helt självbärande.

Såsom vi framhållit i vår reservation är den allmänna trädgårdsrådgivningen ingen statlig uppgift. Enligt vår mening bör därför inte något särskilt statsstöd utgå till kursverksamhet för sådan rådgivning. Inte heller bör någon taxenedsättning ske inom detta område.

Man kan väl i detta sammanhang konstatera, att utskottets skrivning när det gäller finansieringen av den allmänna trädgårdsrådgivningen är en aning dunkel. Utskottet har nämligen

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

sagt, att statsbidrag skall kunna utgå, men inte angett på vilka villkor bidraget skall lämnas. Vidare kan konstateras att utskottet har underlåtit att anvisa pengar för detta ändamål. Det är således ett slag i luften från utskottets sida när utskottet förordar att bidraget skall utgå men inte anvisar medel här för.

Jag ber, herr talman, med det anförda att få yrka bifall till reservation 1.

I reservation 2 upptas frågan om chefstjänstemannen vid hushållningssällskap skall äga rätt att delta i lantbruksnämnds sammanträde. Enligt propositionen grundade sig 1965 års beslut på antagandet, att hushållningssällskapen skulle bestå som formellt fristående organ med uppgift att verka som kontaktorgan mellan lantbruksnämnd och näringsutöware. Enligt samma beslut skall lantbruksnämnd bestå av nio ledamöter, av vilka Kungl. Maj:t tillsätter fyra och landstinget fyra, och dessutom skall chefstjänstemannen vara självskriven ledamot. Därtill kommer, att om lantbruksnämnd behandlar frågor som rör annan länsmyndighet bör denna myndighet beredas tillfälle att delta i överläggningarna. I propositionen anges som exempel på annan myndighet överlantmätaren, länsjägmästaren, länsarbetsdirektören och givetvis kommer också länsbostadsdirektören in i bilden.

I motioner har yrkats att hushållningssällskapens chefstjänstemän skall äga rätt att delta generellt i lantbruksnämnds sammanträden. Det betyder att chefstjänstemannen mer eller mindre blir självständig ledamot i nämnden.

Enligt vår mening bör det ankomma på lantbruksnämnden att avgöra när det kan anses vara ett lantbruksnämndens intresse att hushållningssällskapets chefstjänsteman skall närvara vid ett sammanträde. Det kan inte vara rimligt att hushållningssällskapets chefstjänsteman skall ges en bättre ställning i detta avseende än en chefstjänsteman vid länsmyndighet i övrigt.

Den senare skall ju enligt vad utskottet förordar beredas tillfälle att närvara vid behandlingen av ärende som berör myndighet då frågan behandlas i nämnden. Däremot skulle sällskapens chefstjänstemän *generellt* äga närvara, enligt utskottets förslag, således vid alla sammanträden i nämnden. De skulle således få en bättre ställning än övriga. Det har vi ansett vara felaktigt.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservation 2.

I reservation 5 behandlas frågan om tjänstebrevsrätten med anledning av att utskottet har biträtt motionsyrkande om kompensation för den mistade rätten i detta avseende. Vi har i reservationen framhållit, att utskottet saknar godtagbara skäl att tillstyrka bidrag för detta ändamål efter den 1 januari 1968. Kompensation för bortfallet av denna rätt bör ges genom att taxan för gjorda tjänster avvägs så, att den inkluderar även kostnaderna för brevporton. Reservanternas förslag sammanfaller i stort med vad utskottet har föreslagit. Det är endast i fråga om kompensationen som det råder delade meningar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation 5.

I reservation 6 tas upp ett annat område inom hushållningssällskapens verksamhetsfält, nämligen frågan om att sällskapen alltjämt skall få disponera över sina tillgångar. Det bör kanske framhållas att förslaget i propositionen endast innebär, att förhandlingar kan bli aktuella beträffande dispositionen av tillgångar, som har uppkommit genom statens medverkan hos sällskap som väljer att ej längre ha fastställda stadgar. Detta innebär att statsverket inte har några anspråk på de donationsfonder, som hushållningssällskapen för närvarande förvaltar. Förutsättningarna för förvaltningen av donationsfonder kan dock vid omorganisationen komma att ändras så att donationsvillkoren ej kan uppfyllas. Såsom angivits i justitiekanslerns yttrande bör

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

i sådana fall permutation äga rum med tillämpning av gällande generella regler i detta avseende. Några speciella villkor beträffande förvaltningen av donationsfonderna förordas sålunda inte i proposition nr 74.

På de medel som tillkommit genom statlig medverkan bör självfallet statsverket kunna ställa vissa anspråk. Om hushållningssällskapen övergår till en fri organisationsform torde man nämligen inte ha några garantier för att verksamheten får en sådan inriktning, att medlen används på sätt som är förenligt med motiven för att de anvisats till verksamheten. Det kan inte vara rimligt att statsmedel, som anvisats för ett visst ändamål, fritt skall kunna disponeras. Överläggningar bör nog ske med staten i ett sådant fall.

De tillgångar som det är fråga om torde uppgå till mellan 12 och 15 miljoner kronor, och de torde bl. a. ha uppkommit genom besparingar på de årliga anslagen till hushållningssällskapen på t. ex. omkostnader samt genom inkomster från förrättningsverksamheten. Härvid är också att märka, att hushållningssällskapen äger att fritt disponera taxeinkomsterna även från den personal som varit helt statsavlönad. Det är därför inte mer än rimligt att medel, som har detta ursprung, även i fortsättningen används på ett sätt som är förenligt med statens intresse.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till de reservationer som avlämnats från vårt håll, nämligen nr 1, 2, 5 och 6. Jag återkommer till utskottets utlåtande i övrigt sedan reservanternas på de övriga punkterna haft ordet.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets vice ordförande var förvånad över den ton, som jag använde, och över att jag hade uttryckt mig så pessimistiskt om sällskapens framtid. Ja, så som majoritetens

förslag föreligger tycker jag att det finns anledning att vara pessimistisk i detta avseende.

Vidare vill jag till herr vice ordföranden i utskottet framhålla, att jag inte har uttalat mig i frågan om jag anser att lantbruksnämnderna kan klara de nya uppgifter, som de får sig förelagda. Det är möjligt att de kommer att klara dem någorlunda, men min uppfattning är att det borde ha funnits utrymme för att låta också hushållningssällskapen leva vidare under fria och självständiga former, utan något tvång från statens sida när de inte skall ha några statsbidrag.

Jag vill också anföra ett par ord om reservation nr 6, som gäller tillgångarna inom och donationerna till sällskapen. Reservanternas anför därvidlag följande: »Vad gäller donationsfonderna torde enligt utredningen sällskapens ställning som officiella organ ha utgjort en särskild garanti för trygghet i förvaltningen av dessa fonder. Såsom utredningen anförd får det antagas att detta förhållande tillmätts betydelse av donatorerna.»

Man torde mena, att sällskapen i stor utsträckning skulle ha fått dessa donationer därför att de varit knutna till staten på sätt som skett. Jag tror att detta är ett fullständigt misstag från både utredningens och reservanternas sida.

I stället är det nog så, att sällskapen har fått dessa donationer — som man nu kanske vill lägga beslag på — därför att donatorerna har tyckt om verksamheten och därför att hushållningssällskapen har varit fria organ och inte helt och hållet bundna av direktiv från staten.

Herr Mossberger antydde att det inte är säkert, om sällskapen skall vara fria organ, att dessa donationer kommer att användas på rätt sätt framöver. Jag vill då erinra om att lantbruksnämnderna i tjugo års tid har varit helstatliga organ och att det väl är meningen att de skall förbli detta. Då skulle de ju vara mönstergilla organ ur reservan-

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

ternas synpunkt också när det gäller att ta emot donationer. Men jag känner inte till att lantbruksnämnden i något enda län har fått mottaga donationer att förvalta, trots att man här betecknar lantbruksnämnderna som mönstergilla och säkra organ i det avseendet, och jag har mycket svårt att tro, att lantbruksnämnderna inte heller framöver får några sådana donationer. Har det förekommit i något fall, att lantbruksnämnderna fått mottaga någon donation, kanske herr Mossberger kan upplysa om det.

Herr **MOSSBERGER** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Sveningsson att vi i samband med 1965 års beslut diskuterade frågan om hushållningssällskapens vara eller inte vara. Det är möjligt att herr Sveningsson då anförde samma synpunkter som han anför nu — jag vet inte säkert — det hade ju varit riktigare att så skett. Vad vi i dag diskuterar och skall besluta är ett fullföljande av 1965 års beslut.

Vad sedan gäller donationsfonderna och dylika tillgångar sade jag, att hushållningssällskapen som behåller sin form skall fritt få disponera över dessa medel. De som skall disponeras i samråd med Kungl. Maj:t är de fonder som tillkommit i anslutning till de statsanslag som hushållningssällskapen tidigare har fått. Det tycker jag är honett.

Herr **SVENINGSSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan upplysa att jag år 1965 gav uttryck åt samma tankar och samma uppfattning som i dag om hushållningssällskapens möjligheter att leva vidare. Jag var pessimistisk i det avseendet även då.

Att det blev så stor enighet som det blev den gången berodde nog på att man inte riktigt tog på allvar tanken att hushållningssällskapen skulle avvecklas.

Man ställde stora förhoppningar på den organisationsutredning, som skulle göras, och trodde att det skulle kunna finnas utrymme för att ge även hushållningssällskapen en del viktiga och lämpliga uppgifter.

Herr **MOSSBERGER** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att det kan sägas att man tar död på hushållningssällskapen. De kan leva vidare och får själva bestämma om de vill leva vidare.

I propositionen har också sagts att lantbruksnämnderna kan lämna vissa uppgifter åt hushållningssällskapen, och om dessa uppgifter är av statlig natur kan hushållningssällskapen också få ersättning härför. Jag vet inte varför man skall vara så pessimistisk och tro att sällskapen skall dö i och med det beslut vi nu går att fatta.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Jordbruksministern har liksom andra föregående talare i denna debatt påmint om sambandet mellan besluten 1965 och det beslut som vi nu står i begrepp att fatta. Man kan utan vidare konstatera, att de förslag om omorganisation av lantbruksnämnderna och de organ som har med jordbrukets rationalisering att göra, som nu skall genomföras, motsetts med stort intresse bland alla dem som är berörda av dessa frågor.

Det gäller naturligtvis i mycket hög grad de personer som i sin tjänst är direkt berörda av organisationsförändringarna, och jag tror att man på det området förväntat sig över att riksdagen så sent har möjlighet att fatta beslut i en fråga som skall träda i tillämpning redan inom något mer än en månad.

Intresset finns givetvis också hos alla yrkesutövare, som för sin verksamhet är beroende av de råd och den väg-

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

ledning som man har fått från berörda organ. Man har frågat sig — och detta inte utan en viss oro, vilket redan framgått av herr Sveningssons inlägg i denna debatt — om det skall bli bättre när hushållningssällskapen inte längre får behålla sin ställning som det centrala organet för rådgivning åt jordbrukarna. Hushållningssällskapen har nämligen, som jordbruksminister Holmqvist inledningsvis anförde före middagspausen, haft ett grundmurat förtroende ute i bygderna, ett förtroende som byggts upp under en mer än 150-årig verksamhet med ständiga personliga kontakter mellan jordbrukarna och sällskapens tjänstemän.

Jag kan helt instämma i de mycket positiva yttranden som jordbruksministern fällde angående sällskapens betydelse för rationaliseringsverksamheten inom svenskt jordbruk, kanske långt innan uttrycket rationalisering var uppfunnet. Men i ett avseende måste jag redan nu anmäla en reservation. Jordbruksministern menade att sällskapen hade gjort sin största insats efter demokratiseringen av sällskapen, sedan man kommit bort från det förhållandet att det i huvudsak var representanter för adeln och storgodsägarna som dominerade verksamheten inom dem.

Jag tror att detta uttalande kan innebära ett förklenande omdöme om den betydelsefulla insats, som innehavare av stora gods och stora jordbruk här i vårt land gjort för utvecklingen inom svenskt jordbruk. Jordbruksministern behöver naturligtvis inte gå utanför sitt eget landskaps gränser för att finna många exempel på hur just den ledande godsägarklassen har gått i spetsen när det gäller att införa nyheter och sprida kunskap om dessa nyheter även till andra jordbrukare. Jag tror att hushållningssällskapens betydelse för utvecklingen av svenskt jordbruk, även om den har kulminerat under senare år, har varit mycket stor ända från sällskapens första begynnelse.

Man kan inte säga att propositionen

nr 74 ger något slutgiltigt svar på frågan om den nya organisationen kommer att medföra de stora fördelar för rationaliseringsverksamheten inom jordbruket som dess upphovsmän väntat. Jordbruksministern räknar med en effektivisering av verksamheten genom att de statliga insatserna på området koncentreras till lantbruksnämnderna, men eftersom en del uppgifter när det gäller driftsrationaliseringen även i fortsättningen antingen får stanna kvar hos hushållningssällskapen eller också överlåtes till andra organisationer, kan man befara att det fortfarande blir en uppdelning av insatserna på olika händer i stället för en koncentration. Men åt detta är i dagens läge ingenting att göra. Riksdagen kommer i dag eller i morgon att fatta beslut, som skall sätta 1965 års principbeslut i verkställighet. Det sker i elfte timmen, eftersom — som jag nyss nämnde — organisationen skall träda i funktion redan den 1 juli i år — inom föga mer än en månad.

I denna situation har jag den uppfattningen, att det gäller att hjälpas åt att göra den nya organisationen så effektiv och arbetsduglig som möjligt. Man kan vara skeptisk huruvida förändringarna i verkligheten kommer att ge alla de beräknade vinsterna. Det måste dock vara en gemensam angelägenhet för alla som är intresserade av jordbrukets utveckling att se till, att de nya lantbruksnämnderna får sådan utformning och får sådana resurser, att deras insatser inom rationaliseringsarbetet kan leda till goda resultat. Det går inte på en gång, men vi måste hålla denna målsättning levande för oss.

I propositionen har jordbruksministern försökt att göra en boskillnad mellan de arbetsuppgifter, som lantbruksnämnderna skall sköta, och sådana som bör omhänderhas av andra organisationer — hushållningssällskap och liknande. Huvudregeln har därvid varit att lantbruksnämnderna skall ta hand om all rådgivnings- och serviceverk-

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

samhet, som är av särskild betydelse för rationaliseringen och som inte kan väntas bli tillgodosedd utan statliga insatser. Därvidlag framhåller statsrådet bl. a., att det bör vara en allmän riktlinje att staten avvecklar verksamheten, i den mån näringslivet är berett att självt ombesörja densamma i fortsättningen. Om detta uttalande innebär att en del serviceuppgifter endast skall övertas av lantbruksnämnderna under ett övergångsskede, men sedan åter överlämnas till sådana organ som nu har hand om dem, d. v. s. i regel till hushållningssällskapen, kan man undra varför förändringen egentligen skall ske.

Som ett viktigt led i rådgivningsverksamheten ingår kursverksamhet och försöksverksamhet. Båda dessa verksamhetsgrenar skall i huvudsak flyttas över från hushållningssällskapen till lantbruksnämnderna. När det gäller den enskilda rådgivningsverksamheten och kursverksamheten har sällskapen verkligen utfört en banbrytande gärning. De har tagit initiativ på olika områden av jordbruket och dess binärningar, som har varit synnerligen betydelsefulla för utvecklingen i landet. Initiativen har varit av skiftande slag, men de har alltid syftat till att stimulera den enskilde jordbrukaren till egna insatser.

Jag kan som ett måhända obetydligt exempel nämna de fältvandringar som mitt eget hushållningssällskap liksom andra ordnat sedan mer än tjugو år tillbaka. Där har man bildligt talat flyttat ut undervisningen och rådgivningen från lektionsrummet till fältet. Dessa fältvandringar har gett många värdefulla lärdomar och impulser när det gällt att sprida vetenskapens och praktikens senaste rön på växtodlingens område. Det är en verksamhet som inte får försvinna vid organisationsändringen — vem som än skall sköta den i fortsättningen.

Hand i hand med kursverksamheten har försöksverksamheten bedrivits. Ty-

vär räknar emellertid jordbruksministern med en betydande reduktion av en gren av försöksverksamheten, nämligen försöken på länsplanet. Dessa har dock spelat en betydande roll för den lokala rådgivningen. Det lär väl inte finnas något län i vårt land, där jordbruksförhållandena är ensartade i hela länet. Jordmån och övriga betingelser för växtodlingen växlar. Därför måste man t. ex. ha sortförsök av skilda växtslag på flera ställen inom ett län för att resultaten skall bli vägledande för jordbrukarna.

Både beträffande den individuella och specialiserade rådgivningen samt den lokala försöksverksamheten förefaller det som om lantbruksnämnderna inte skulle kunna göra tillräckligt omfattande insatser ensamma. Man måste säkerligen komplettera genom medverkan från annat håll. Där får väl hushållningssällskapen, i den mån de kan bestå, en naturlig arbetsuppgift.

När det gäller hushållningssällskapens framtida arbetsuppgifter kan man varken i propositionen eller i utskottsutlåtandet spåra så mycket av den välvilja, som jordbruksministern gav uttryck åt i sitt anförande före middagspausen. Han uttryckte sin förvåning och sitt misshag över en artikel i hushållningssällskapens tidskrift, där vice ordföranden i hushållningssällskapens förbund under rubriken »Vad har hushållningssällskapen gjort för illa?» gav uttryck åt den besvikelse, som man inom många kretsar känner över sällskapens behandling i propositionen.

Jag tycker inte jordbruksministern skall bli så förvånad. För gamla medarbetare inom hushållningssällskapen, vilka ännu bättre än han känner deras betydelse inom svenskt jordbruk under gångna dagar, hade det nog varit naturligare med litet större generositet från statens sida, när det gäller att diskutera sällskapens fortsatta verksamhet.

Som en väsentlig uppgift anges i propositionen, att sällskapen skall verka som kontaktorgan mellan lantbruks-

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

nämnderna och jordbrukarna. Det lär väl, som herr Sveningsson redan har sagt, inte bli en uppgift som kan bevara sällskapen för någon längre tidsrymd, om den inte kan kompletteras med andra uppgifter.

Hushållningssällskapen är medlemsorganisationer, för vilka det är nödvändigt dels att hålla god kontakt med medlemmarna, dels att kunna ge dessa något av teknisk eller ekonomisk art, som är av värde för dem i deras yrke. För att hålla medlemmarnas intresse vid liv fordras det en verksamhet av mera konstruktiv art än bara kontaktverksamhet mellan en annan organisation och sällskapens medlemmar. Jag tror för min del att det finns utrymme för en sådan verksamhet, åtminstone i flertalet län, och den behöver inte bedrivas i konkurrens med utan som komplettering till lantbruksnämnderna. Sällskapen har — det är vi alla överens om — den goodwill hos jordbrukarna, som är en förutsättning för ett framgångsrikt arbete. Därutöver bör sällskapen ha någorlunda drägliga ekonomiska resurser. Just i det sista avseendet borde man ha kunnat visa litet större generositet från regeringens sida. Även om någon liten förbättring har gjorts i jordbruksutskottets utlåtande, så går den njudda inställningen igen även där, framför allt i de socialdemokratiska reservationerna, som herr Mossberger nyss har presenterat.

Även jag skall ett ögonblick stanna inför de reservationer som är knutna till jordbruksutskottets utlåtande. Jag börjar med reservation nr 1, där frågan gäller möjligheten att ge statsbidrag till serviceverksamhet på trädgårdsnäringsens område. Där har utskottet, inte med lottens hjälp utan därför att endast nio av utskottets tio socialdemokrater röstade emot, föreslagit att man även i fortsättningen skall få möjligheter att ge visst statsbidrag till en del av verksamheten på den allmänna trädgårdsrådgivningens område. Jag behöver kanske inte tala så mycket om den re-

servationen, ty jag tar för givet att herr Lage Svedberg, när han tar till orda om en stund, kommer att redovisa sin inställning i den frågan. Jag tycker att några ord i slutet av herr Lage Svedbergs särskilda yttrande kan tjäna som motivering för utskottets ställningstagande. Herr Svedberg anför bl. a.: »För att inte verksamheten skall i ett övergångsskede lida olämpligt avbräck har jag funnit mig böra ansluta mig till utskottets uttalanden till förmån för ett fortsatt statligt stöd till densamma.»

Herr Mossberger var bekymrad över att utskottet inte hade anvisat några pengar för detta ändamål, men i en replik till herr Sveningsson har herr Mossberger själv anvisat en väg som man borde kunna gå för att finansiera en sådan verksamhet. Herr Mossberger påminde om att jordbruksministern i propositionen har yttrat, att i den mån hushållningssällskap åtar sig uppgifter av statlig natur bör ersättning härför kunna lämnas av statsmedel via lantbruksnämnderna. Frågan om att kunna finansiera denna som jag skulle tro relativt obetydliga verksamhet kommer säkerligen inte att vålla några större problem.

Reservationen nr 2 av åtta av utskottets socialdemokratiska ledamöter behandlar frågan om chefstjänstemannens i hushållningssällskapen ställning gentemot lantbruksnämnden. Herr Mossberger har så utförligt redovisat sin uppfattning, att jag inte länge behöver stanna inför denna fråga. Men det är väl, herr Mossberger, ändå en väsentlig skillnad mellan chefstjänstemannen i hushållningssällskapet och de chefstjänstemän i andra länsorgan, som skall beredas tillfälle att delta i lantbruksnämndens sammanträden. Hushållningssällskapet skall ju enligt propositionen och enligt utskottsutlåtandet fungera som ett kontaktorgan mellan lantbruksnämnden och allmänheten, framför allt jordbrukarna. Då är det väl naturligt att chefstjänstemannen får delta i lantbruksnämndens verksamhet,

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

inte bara när det gäller frågor som berör hushållningssällskapets verksamhet utan även den verksamhet för vilken hushållningssällskapet skall vara ett kontakt- och måhända också ett propagandaorgan. Jag tycker att utskottet har visat en betydligt mera realistisk uppfattning om cheftjänstemannens ställning än den som avspeglar sig i reservation nr 2 av herr Mossberger och sju andra socialdemokratiska ledamöter av utskottet.

I reservationerna nr 5 och 6 behandlas för hushållningssällskapens fortsatta verksamhet ganska betydelsefulla ekonomiska problem. Det är frågan om tjänstebrevsrätten — kanske i och för sig en mindre angelägenhet. Det är vidare frågan om kostnaderna för pensionering av sällskapens tjänstemän, och det är frågan om huruvida sällskapen skall få behålla sina tillgångar oavsett vilken organisationsform de väljer.

Frågan om tjänstebrevsrätten har måhända inte så stor betydelse, men nog kommer det att bli stora problem att kunna skilja ut när sällskapet tjänstgör som kontaktoorgan för lantbruksnämnderna, och alltså skall åtnjuta tjänstebrevsrätt, och när de bedriver annan verksamhet. Jag har ingen uppfattning om kostnaderna, men jag tycker det vore ganska naturligt att tjänstebrevsrätten finge gälla för sällskapens totala verksamhet.

Pensionsfrågan har säkerligen större ekonomisk räckvidd, men den kommer någon av de följande talarna att stanna inför, varför jag inte nu skall uppehålla mig vid den. Jag vill beträffande sällskapens tillgångar efter organisationsändringen bara ge uttryck för den meningen, att sällskapen borde kunna få behålla tillgångarna oavsett om de kommer att arbeta med av Kungl. Maj:t godkända stadgar eller ej. Sällskapets verksamhet kommer väl även i fortsättningen att syfta till främjande av jordbruket och lantbruksnäringarna över huvud taget och utvecklingen av dessa.

Med hänsyn härtill borde de kunna få behålla de fonder och tillgångar, som i de allra flesta fall har donerats till sällskapen och inte utgör medel som uppstått genom överskott av statliga bidrag.

Herr talman! Jag har med detta sagt vad jag ville säga och därmed gått igenom utskottsutlåtandet. Jag vill sluta med att yrka bifall till utskottets förslag med undantag för de punkter som behandlas i reservationerna nr 4 och nr 7. I dessa punkter yrkar jag bifall till reservationerna.

I detta anförande instämde herr *Nilsson, Ferdinand*, (cp) och herr *Nilsson, Yngve*, (h).

Herr **MAGNUSSON** (s):

Herr talman! Debatten har från de borgerligas sida präglats av pessimism. Den har kommit att röra sig mera om hushållningssällskapen än om de nya lantbruksnämnderna. Jag har en helt annan uppfattning, och jag hälsar med tillfredsställelse Kungl. Maj:ts proposition nr 74.

Överföringen av en rad arbetsuppgifter från hushållningssällskapen till de nya lantbruksnämnderna kommer att ske, det har man all anledning att förmoda, utan alltför stora motsättningar mellan de berörda organen. De nya lantbruksnämnderna kommer att få arbeta med jordbrukets rationalisering efter samma principer som tidigare, dock med betydligt utvidgade såväl personella som ekonomiska resurser. De nya lantbruksnämnderna kommer att få sig förelagda många och betydelsefulla uppgifter. Riksdagen kommer om någon vecka att besluta om riktlinjer för den nya jordbrukspolitiken. Det ankommer sedan på lantbruksnämnderna att på ett för jordbruksnäringen gagneligt sätt genomföra den nya jordbrukspolitiken.

Att detta icke kan ske utan ett gott samarbete mellan det statliga organet och jordbruksnäringens utövare har för såväl departementschefen som jord-

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

bruksutskottet varit det primära vid bedömningen när det gäller utbyggnad av det nya organet. Det kommer icke att saknas arbetsuppgifter för de hushållningssällskap, som har beslutat sig för att fortsätta sin verksamhet. Icke minst som kontaktorgan har hushållningssällskapen en stor uppgift att fylla. Några delade meningar om hushållningssällskapens betydelse för jordbruksnäringen har icke framkommit under utskottsbehandlingen. Däremot har det rått delade meningar om sällskapens statliga stöd för sin verksamhet.

Vi som har tagit som vår uppgift att försvara Kungl. Maj:ts proposition har varit mera restriktiva än övriga när det gällt anslag till hushållningssällskapen. Vi anser inte att riksdagen nu skall binda sig för vare sig tjänstebrevsrätt efter utgången av 1967 eller eventuella statsbidrag som sällskapen kommer att begära för sin verksamhet. För min del tror jag på hushållningssällskapen och deras framtid. Om herr Sveningssons negativa uppfattning om hushållningssällskapen verkligen är riktig, innebär detta att jordbruksnäringens utöware i fortsättningen inte kommer att anlita sällskapens tjänster i samma utsträckning som tidigare. Även om herr Sveningssons citat ur propositionen var riktigt återgivet, angående hushållningssällskapens möjlighet att upptaga ny verksamhet, har utskottet på den punkten tillmötesgått herr Sveningsson med en mjukare skrivning, och därmed bör herr Sveningsson vara nöjd.

Herr Eskilsson är orolig för övergången från hushållningssällskapen till de nya lantbruksnämnderna på grund av den korta tid som återstår till den 1 juli.

Ja, det finns anledning till oro, men lantbruksstyrelsen kommer att göra allt för att verksamheten inom sällskapen inte skall behöva avbrytas, och man kan förutsätta att ett gott samarbete mellan organen kommer att över-

brygga svårigheterna. För övrigt har herr Eskilsson goda erfarenheter av den verksamhet hushållningssällskapen bedriver. Jag tror att denna verksamhet kommer att fortsätta.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! En epok avslutas den 1 juli 1967, det kan man inte komma ifrån — en betydelsefull epok i jordbrukets historia.

Jordbruksministern började med att göra en historieskrivning om hushållningssällskapens utveckling och om deras betydelse. Han lämnade rosor vid detta tillfälle som en tacksamhetsgård. Vad vi nu står i begrepp att besluta är egentligen något som vi på många sätt är mer eller mindre tvungna till i dagens situation. Det har sagts att den nya jordbrukspolitiken behöver ett nytt organ för att kunna fungera.

Så till vida vill jag ge jordbruksministern rätt, att det i den nya situation som uppkommer inte kan vara tillfredsställande att ha två organ som arbetar sida vid sida på det sätt som skett hitintills, men endast under vissa förutsättningar. Vi skall vara på det klara med att lantbruksnämnderna ingalunda kommer att själva kunna klara de stora arbetsinsatser som kommer att krävas. I ett avseende skall de emellertid själva ta hand om hela verksamheten, nämligen i fråga om allt som rör den statliga rationaliseringsverksamheten. De skall så att säga fullfölja den jordbrukspolitik och den rationaliseringsverksamhet som riksdagen fastställt och kommer att besluta om.

Det kan hända att situationen skulle ha varit en annan, om beslutet 1947 hade varit ett annat. Det kan vara intressant att titta tillbaka på vad som då diskuterades och utröna vad som möjligen kan vara en följd av det beslut som fattades den gången. Det var mycket stark irritation när lantbruksnämnderna tillskapades, och det sades från visst håll att jordbrukarna själva

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

inte borde ha för stort inflytande på en sådan här verksamhet, ty det skulle inte vara bra för rationaliseringssträvandena. Det skulle framför allt inte vara bra, när staten satsar mycket pengar på sådan verksamhet.

I dag kan man fråga sig vad som har hänt på detta område under den tid som förflutit sedan 1947. Vilken rationaliseringseffekt har uppnåtts och var har initiativet till rationaliseringen tagits? En sådan analys är naturligtvis svår att göra, men jag är alldeles övertygad om att initiativet i övervägande grad ändå kommit från jordbruket självt, och så kommer det säkert att förbli även i framtiden. En näring som jordbruket kommer alltid att behöva det egna initiativet om det alls skall kunna bli en sådan rationalisering som vi önskar. Lantbruksnämnderna — de nya rationaliseringsorganen — skall hjälpa till i denna verksamhet, men till övervägande del måste det vara fråga om näringens eget initiativ.

Man kan roa sig med att titta på vad som har skett inom vissa områden under denna tid för att se att jordbrukarna nog trots allt är kompetenta att sköta sina angelägenheter och att ta initiativ. Något förmynderskap kan det aldrig bli fråga om från något rationaliseringsorgan eller från staten. Ta såsom exempel vad som har inträffat i fråga om mjölkproduktionen. Jag har roat mig med att undersöka förhållandena i mitt eget län, som är ett typiskt småbrukarlän. Det visade sig att mejeriföreningen hemma i Dalarna år 1951 fick 75 miljoner kilo mjölk från 6 870 leverantörer. I fjol fick föreningen 70 miljoner kilo från 3 000 leverantörer. Det säger en hel del om strukturanpassningen.

Mer intressant är att produktionen från de kontrollerade besättningarna i mitten av 1950-talet var 3 500 kilo fyra procentig mjölk per ko. I dag är den 5 500 kilo. Det är en ganska fantastisk utveckling. Här är det alltså från jordbrukarnas sida fråga om ett mycket på-

tagligt intresse och en mycket stark vilja att på alla sätt effektivisera produktionen. Därför måste även staten och rationaliseringsorganen från början ha ett mycket starkt förtroende för näringen själv, och några som helst försök att på ett eller annat sätt nedvärdera näringens egna insatser och intresse får inte komma i fråga.

När man läser propositionen kan det inte hjälpas att man förnimmer en viss underton, som inte enbart är av den typ som man skulle vilja se i en sådan här proposition. Det verkar som om man inte tilltror näringen själv att kunna ta hand om sina angelägenheter.

Herr Mossberger säger beträffande fonderna, att om man inte har Kungl. Maj:ts eller statsmakternas inflytande på detta område, har man ingen garanti för att pengarna kommer att användas till näringens bästa. Mot bakgrunden av vad som har skett av den vilja att skapa nya pengar som ständigt har funnits inom hushållningssällskapen tycker jag att detta är ett mycket märkligt uttalande. Hushållningssällskapen har försökt skaffa pengar från olika håll. Det har skett genom donationer, gåvor och anslag från olika församlingar, allt i syfte att försöka hjälpa näringen att få ökade resurser till sin rationalisering. Det är mot en sådan bakgrund obegripligt att statsmakterna nu vill uppsätta sådana villkor som man nu gör för sällskapens förmögenheter och tillgångar. Jag tycker det är en omyndighetsförklaring, som är ovärdig staten.

På regeringens initiativ fattade riksdagen år 1965 beslut om hemskillnad mellan hushållningssällskapen och statsmakterna. Det var ett beslut i enighetens tecken, vilket jordbruksministern också framhöll. Vi måste dock vara klara över — det kan jag inte låta bli att säga — att det var en enighet, som helt och hållet byggde på kompromissens grund. Det gällde att hellre ta en dålig kompromiss än lida ett fullständigt nederlag. Vid det tillfället kände vi nog på oss att vi, om vi kom överens, hoppa-

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

des att det skulle bli en ordentlig utredning och en generös behandling. Det har också sedan dess skett en mycket ordentlig utredning av frågan. Åtskilliga av oss var kanske litet för stora optimister om vad som skulle ske på denna punkt, det skall jag gärna medge. Men man kan inte, som jordbruksministern här, liksom ta det beslutet till intäkt för jordbruksministerns uppfattning att oppositionens förslag skulle vara ett tecken på att vi sprungit ifrån vår ståndpunkt 1965 när det gäller dessa frågor.

Jag tror för min del att hushållningssällskapen nu står inför en helt ny situation, och jag tycker inte att man har anledning att vara vare sig pessimist eller optimist. Sällskapen tvingas överallt att försöka inrikta sin verksamhet på något helt nytt. Jag tror inte ett dugg på att hushållningssällskapen kommer att spela någon som helst roll såsom kontaktorgan mellan lantbruksnämnderna och jordbrukarna. Därvidlag har de ingen uppgift att fylla; det finns ingen anledning att skjuta in något organ mellan lantbruksnämnderna och jordbrukarna. Nämnderna måste eftersträva direktkontakter med jordbrukarna, försöka vinna deras förtroende, hela tiden bemöda sig om diskussioner man och man emellan. Skall lantbruksnämnderna kunna fylla sin uppgift på ett riktigt sätt, får man inte skjuta in något organ mellan dem och jordbrukarna. Jag anser alltså för min del att detta inte är någon uppgift alls för hushållningssällskapen i deras nya form.

Men jordbruket behöver säkert ett rationaliseringsorgan vid sidan om lantbruksnämnderna. Deras uppbyggnad och resurser och den verksamhet, som de skall bedriva, fyller i många avseenden inte alls de anspråk som jordbrukarna kan ha rätt att ställa. Och det är ingen tvekan om att jordbrukarna i dag känner behov av ett rationaliseringsorgan vid sidan om lantbruksnämnderna. Vi söker nu finna en väg som vi skall kunna gå för att bygga upp

ett sådant organ som komplettering till de statliga rationaliseringsorganen.

Jag förräder ingen hemlighet när jag säger, att man inom jordbrukets organisationer har arbetat med en utredning just i syfte att anpassa rådgivningsverksamheten till de statliga organen och finna framkomliga vägar. Vad som är kvar av hushållningssällskapen bör enligt min mening här kunna i viss mån skjutas in och medverka till att vi får ett smidigt organ som skall kunna hjälpa jordbruket med dess framtida anpassning.

Lantbruksnämnderna kommer att få ytterst begränsade resurser på en hel del områden. Jag tror t. ex. att en väsentlig begränsning blir nödvändig när det gäller försöksverksamheten och produktionsrådgivningen. Jordbruksministern har direkt sagt i propositionen, att t. ex. kontrollverksamheten inte är någon statlig uppgift utan att man förväntar att näringen själv kommer att sköta den helt och hållet — näringen har också förutsättningar att göra detta. Men det förvånar mig att propositionskrivaren i detta sammanhang här skjutit in, att lantbruksnämnderna skall överta vissa arbetsuppgifter som i dag åvilar hushållningssällskapen, låt vara att man säger att det i framtiden skall vara full kostnadstäckning. Det gäller sådant som produktionsteknisk service, markkartering, planer för växtodling och animalieproduktion, företagsekonomisk kalkylering och planering. Jag frågar direkt, om det är nödvändigt att staten övertar sådana uppgifter från hushållningssällskapen, med sådana formuleringar som faktiskt finns i propositionen, att om hushållningssällskapen skulle vilja syssla med sådana uppgifter måste de ha tillstånd.

Vi vill inte ha någon konkurrensbegränsning, utan anser att man skall kunna arbeta på fria villkor. När det skall vara full kostnadstäckning för denna del av lantbruksnämndernas verksamhet, måste det också vara möjligt för andra organ på området att bedriva

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

verksamhet. Och då gäller det naturligtvis att finna de vägar som gör att resurserna används på ett riktigt sätt.

Om vi för ett öppet resonemang i denna fråga, om vi tillämpar en viss smidighet och inte sätter upp några gårdesgårdar utan försöker skapa fullt förtroende mellan näringen, statsmakterna och de organ som arbetar på detta område tror jag att vi skall kunna nå vettiga lösningar och skapa rationaliseringsorgan som kan hjälpa jordbrukarna utan onödigt krångel. Resurserna skulle därigenom kunna utnyttjas på ett riktigt sätt.

Det beslut som vi nu kommer att fatta innebär att vi får helt nya lantbruksnämnder. Vi skall emellertid ha klart för oss att omorganisationen samtidigt innebär betydande utgiftsökningar för staten. Om vi ser på innevarande års och nästa års kostnader för denna verksamhet, finner vi att det bara på avlöningssidan kommer att krävas 13 miljoner kronor i nya pengar. Ändå blir verksamheten inte av större omfattning än tidigare. Det är väl ett bevis på att den verksamhet som hushållningssällskapen har bedrivit på detta område måste sägas ha skötts på ett ur statsmakternas synpunkt ekonomiskt fördelaktigt sätt.

När hushållningssällskapen nu står inför en helt ny situation har jag min egen personliga uppfattning, som jag gärna vid detta tillfälle vill deklarerat. Skulle vi inte kunna se generöst på den situation som nu har uppstått? Skall vi verkligen i den uppkomna situationen komma med villkor och hotelser? Skall vi inte i stället visa förtroende för näringen, förtroende för hushållningssällskapen, med andra ord förtroende för varandra? Skall vi vid denna skilsmässa medverka till att dra in pengar från statens sida när det gäller hushållningssällskapens verksamhet och säga: Om ni är snälla och gör som vi vill, får ni behålla edra tillgångar, men om ni tar er några friheter i onödan skall vi omedelbart göra boskillnad? Mot bakgrun-

den av hushållningssällskapens egen historia tycker jag att det vore riktigare om statsmakterna i stället förklarade: Ni får behålla tillgångarna men vi förutsätter att ni använder dem till näringens bästa. Jag tror att ingen skulle bli besviken över ett beslut av den innebörden. Men om detta är omöjligt har jag den bestämda uppfattningen att vi omedelbart bör gå in för ett boskifte. Den här skilsmässan skall ske på trevligaste möjliga sätt, och det blir fallet om det föreligger klara papper när man skils åt.

När det gäller donationsfonderna tror jag att det i dag finns många sådana som skulle kunna få en förnuftigare användning, om donationsvillkoren finge omprövas, om hushållningssällskapen eller de nya organen — vad de nu kommer att heta — finge använda fonderna på ett mera modernt sätt. Jag skulle vilja hoppas att det vid en permutation kommer att visas en generositet i tillämpningen, där det enda utslagsgivande blir att pengarna används på bästa sätt för jordbruksnäringens egen förkovran.

När hushållningssällskapen den 1 juli i år upphör att vara statsbidragsberättigade kommer det emellertid att innebära en hel del nya problem för hushållningssällskapen i ett övergångs ske. Jag skall inte uppehålla mig vid tjänstebrevsrätten — det är en förhållandevis liten fråga — men jag tycker att man ändå hade kunnat se pensionsfrågorna på litet längre sikt.

En rad frågor är ännu olösta, det gäller t. ex. veterinärväsendet. Hushållningssällskapens veterinärverksamhet omfattar i dag allmänna samhällsfrågor, som är både betydelsefulla och mycket kostnadskrävande. Det finns ingen motsvarande verksamhet på länsplanet. Det pågår en veterinärutredning. De 100 000 kronor som jordbruksministern ställt till förfogande i form av lån för att klara denna verksamhet räcker inte långt. Borde man inte i stället ha kunnat se något generöst på det-

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

ta avsnitt och åtminstone tills vidare ha låtit vederbörande stå kvar under de statliga pensionsbestämmelserna utan att hushållningssällskapen skulle åsamkas en extra kostnad härför. Dessutom borde man ha låtit hushållningssällskapen behålla sin tjänstebrevsrätt. De borde fram till dess att veterinärutredningen avslutar sitt arbete fått behålla de förmåner de i dag har. Detta hade varit rimligt med tanke på de stora uppgifter veterinäravdelningarna vid hushållningssällskapen har.

När det gäller försöksverksamheten har jag en känsla av att det, trots att det kommer att kosta statsmakterna mycket mera pengar, kommer att bli en begränsning av länsförsöken, vilket är till nackdel för jordbruket. Det är därför all anledning att rösta för den reservation som är knuten till denna punkt i utskottets utlåtande nr 19.

Länsförsöken har en synnerligen stor uppgift att fylla som demonstrationsförsök i orienterande syfte. De ger inte minst de tjänstemän som arbetar med dessa frågor handgripligt aktuella exempel på hur de skall råda jordbrukarna inom ett begränsat område.

Det är inte för att på något sätt förringa lantbrukshögskolans försöksverksamhet som jag framhåller detta. Anledningen är bara den att lantbrukshögskolans försöksverksamhet följer ett riksförsöksprogram, som många gånger inte kan ta tillbörlig hänsyn till de lokala förhållandena och inte heller är tillräckligt snabbt anpassbart.

Jag tror inte att den stora betydelse som länsförsöken hittills haft kommer att minska i och med att lantbruksnämnderna skall ta hand om denna verksamhet. Det borde därför vara rimligt att anslå ytterligare medel för att länsförsöken skall kunna upprätthållas på det sätt som föreslagits i den tidigare nämnda reservationen.

Enligt lantbruksnämndernas konstruktion kommer frågorna hädanefter att avgöras i en nämnd där lekmanamedamöterna befinner sig i majoritet.

Det är en bra ordning. Det beslut som fattades år 1965 på utskottets initiativ för att utöka landstingsledamöternas antal från två till fyra innebär också en klar förbättring av lantbruksnämnderna.

En fråga som vi diskuterat mycket i utskottet och som det kanske kan vara av intresse att nämna några ord om är strukturdelegationens sammansättning och inflytande. Strukturdelegationen får en mycket betydelsefull uppgift när det gäller tillämpningen av framför allt jordförvärvslagen. Vi som varit med om att utforma ett förslag i detta sammanhang tycker fördenskull att det skulle vara tråkigt om strukturdelegationen utformades så att man skulle kunna finna att ordföranden i lantbruksnämnden samtidigt sitter som ordförande och lekmannamedamot i strukturdelegationen och därmed de facto reducerar lekmannamedamöternas antal till två.

Jag tror därför att jordbruksutskottets skrivning på denna punkt är värdefull. Dessa frågor torde många gånger vara nog så känsliga och infekterade. Det vore fördenskull ur alla synpunkter, inte minst för statsmakterna, av värde om lekmannainflytandet kunde vara så stort som möjligt när dessa frågor avgörs.

Om man inte kommer överens om en sak i strukturdelegationen, kan frågan hänskjutas till lantbruksnämnden. Det behöver bara vara en enda ledamot som begär att frågan skall tas upp i lantbruksnämnden. Därmed har man liksom en garanti för att frågan kommer att bli grundligt diskuterad. Jag tycker att det är en bra anordning. Men i en sådan delegation blir det väl lätt på det viset att man ofta inte vill ensamt hävda en annan uppfattning. Därför kan det vara värdefullt att man inte vidtar några åtgärder som inkräktar på lekmannainflytandet i strukturdelegationerna.

Hushållningssällskapens framtid kommer att te sig olika i olika delar av

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

landet. Det finns anledning att tro att sällskapen i vissa län kommer att ha stora möjligheter att utföra ett värdefullt arbete, medan det i andra län kommer att bli mycket svårt, om riksdagen fattar det beslut som man kan förvänta med anledning av reservationerna och med den sammansättning som riksdagen nu har. Men vilket än beslutet blir hoppas jag i likhet med herr Eskilsson att de nya lantbruksnämnderna skall få jordbrukarnas förtroende. Lantbruksnämnderna bör få möjligheter att ha verkliga direktkontakter med jordbrukarna och att bygga upp förtroende för sig. Jag tror att förtroendet redan i dag är så grundmurat att det inte blir några svårigheter, även om det här och var finns en viss misstänksamhet mot dessa helstatliga organ. Men denna skilsmässa — det säger jag till statsrådet Holmqvist — kunde ha skett på ett annat sätt, med större generositet från statsrådets sida. Med den svepande gest som man hade hoppats på i detta sammanhang skulle mycket ha kunnat vara annorlunda i dag. Vad jag saknar i propositionen och i jordbruksministerns anförande är det förtroende som jordbruksministern borde ha visat näringen mot bakgrunden av hushållningssällskapens historia. Det skulle ha varit ytterst värdefullt för det fortsatta arbetet. Jag vågar fortfarande hoppas på någonting sådant.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! När jag läste den proposition, som ligger till grund för det utskottsutlåtande som vi nu diskuterar, fann jag på s. 38 i Kungl. Maj:ts förslag att man räknar med 25 trädgårdskonsulenter och 10 assistenter för trädgårdsfrågorna. Jag tog från början för givet att samtliga län i detta land kommer att få en sakkunnig knuten till lantbruksnämnden, särskilt när det gäller trädgårdsnäringens frågor och när det gäller lån som begäres och

som skall beräknas via lantbruksnämnderna. Men vid närmare undersökning fann jag att så var ingalunda tanken från Kungl. Maj:ts sida. Trädgårdskonsulenternas antal var visserligen 25, men fem av dessa skulle placeras i Skåne och ingen i Västerbottens län. Möjligen har Norrbotten en chans att få en. Jag tänkte omedelbart: Vad innebär detta? Är vi där uppe i Norrland ett stärbhus åt det övriga Sverige, där vi skall behöva tigga oss till en medverkan från det gemensamma samhällets sida när det gäller delgivning av en expertis som bör stå till hela samhällets förfogande?

I dag har jag fått ytterligare belägg för mina aningar. Man räknar tydligen med att övre Norrland inte har en sådan trädgårdsnäring som statsmakterna vill understödja. Men jag kan nämna att vi i Västerbottens län har 30 företag som är helförsörjande av näringen, både på friland och under glas. Vi har 6 plantskolor, vilkas arealer för växthus beräknas till 18 000 kvadratmeter, fribänk på 13 000 kvadratmeter, fältmässig köksväxtodling på 15 hektar o. s. v.

Det är helt naturligt att jag räknar med att trädgårdskonsulenterna, som är väsentligt högre utbildade än lantbrukskonsulenterna, skulle vara medhjäpliga i lantbruksnämnderna, t. ex. när det gäller att beräkna långivning till ett företag inom trädgårdsnäringen som söker lån via lantbruksnämnden. Dessutom, och det är inte det minst viktiga, skall trädgårdskonsulenterna medverka till att ge allmänheten råd och anvisningar på växter och fruktträd som är speciellt lämpliga inom den zon som t. ex. Västerbottens län utgör. Jag har själv försökt i min egen trädgård men var alltför okunnig. Jag köpte träd som inte passade där uppe. Men man fick ju snabbt lära. Många blir emellertid rädda av misslyckade försök och slutar upp. Jag tycker att det är fel från statens sida att spara in en trädgårdskonsulent, när det gäller att stöd-

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

ja inte bara trädgårdsnäringen utan även naturvården över huvud taget. Inte minst lantbruksnämnderna har därvidlag en stor uppgift att fylla. Trädgårdskonsulenterna kan vara ett värdefullt kvalitativt stöd genom sin kunnskap.

Det är klart att det är meningslöst att här framställa ett yrkande om en annan fördelning av konsultbefattningarna på detta område, men jag har i dag fått meddelande om att Västerbottens län inte kan räkna med någon trädgårdskonsulent. Fem konsulenter skall placeras i Skåne, och fördelar man de andra tjugo konsulenterna på de övriga lantbruksnämnderna, blir det ingen över för de norrländska länen. Jag hoppas emellertid att Kungl. Maj:t tar upp denna fråga till förnyad prövning och framlägger en tilläggsproposition, där välviljan i detta avseende är något större än den som kommit till uttryck i den nu föreliggande propositionen.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Debatten i denna fråga har redan förts så länge att mycket kanske inte är att tillägga. Låt mig enbart göra vissa randanmärkningar och understryka ett par reservationer!

Mycket av innehållet i oppositionens reservationer hänför sig till vad som har anförts i det särskilda yttrandet nr 2 som misshagade jordbruksministern så mycket. Han menade att vi blivit så förvarnade genom principbeslutet 1965 att hushållningssällskapen borde ha börjat sin omorganisation i god tid. Tiden bör i alla fall räknas från den tidpunkt då propositionen lades fram. Det är nu stor brådska med genomförandet av organisationen. Det är väl en kritik som kan framföras i fråga om de flesta omorganisationsbeslut som fattats under senare år. Om man utreder och överväger i årtal, borde man då inte kunna ta genomförandet så pass lugnt att man hinner att lägga om organisationen och avveckla tidi-

gare engagemang utan jäkt. Allt fungerar bättre så. När det gäller hushållningssällskapen rör man därtill vid en sammanslutning med en så allmänt erkänd samhällsgagnande verksamhet — jag har hört jordbruksministern här tidigare uttala sin tillfredsställelse med hushållningssällskapen — att man borde ta särskild hänsyn till detta och på olika sätt visa sin uppskattning i praktisk handling — hänsyn och hänsynstagande har nämnts flera gånger här i dag.

Jag skall emellertid gå över till reservationerna. Genom att lotten fått bestämma utskottets förslag har dessa och reservationerna naturligtvis hoppat högst väsentligt.

I reservation nr 1 går socialdemokraterna emot utskottets förslag om statsbidrag till fortsättande av rådgivningsverksamheten på trädgårdsområdet. De ansluter sig därvid till departementschefens uttalande i propositionen att detta »knappast kan vara en statens angelägenhet». Jag vill nog hävda att denna trädgårdsrådgivning är av utomordentlig betydelse för den allmänna trivseln och utgör en del av egnahemsverksamheten. Den har i huvudsak skötts av hushållningssällskapens trädgårdskonsulenter mot taxa, och verksamheten har därför varit i huvudsak självbärande. Därmed borde kanske saken ha varit klar. Nu stympas emellertid hushållningssällskapens verksamhet, varvid den kommersiella trädgårdsrådgivningen skall ske genom lantbruksnämnderna — och den kommer endast att ske i ett fåtal län. Därjämte kommer de ekonomiskt svagare hushållningssällskapen att befinna sig just i de län, där rådgivningen redan tidigare varit relativt ringa och enligt uppgift ej självbärande. Det är därför av stor betydelse för denna verksamhet att den får stöd. Eftersom det är lantbruksnämndernas omorganisation som orsakat problemen, borde det då ha varit naturligt att man med statsmedel undanröjt svårigheterna.

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

Yttrandet av herr Lage Svedberg vid utskottets utlåtande borde väl även logiskt föra till denna slutsats. Jag förstår hans inställning, även den han deklarerade tidigare från denna talarstol, blott inte slutsatsen i hans yttrande, att man skulle överlåta denna verksamhet på den nya naturvårdsorganisationen. Där tycker jag inte den hör hemma. När vi redan har en erfaren, arbetande verksamhet, skall vi väl inte hoppa över på något nytt. Jag ansluter mig emellertid i denna del helt till utskottets förslag, och det gör jag även beträffande punkt c, som rör rätten för hushållningssällskapens chefstjänsteman att deltaga i lantbruksnämndernas sammanträden. Vi menar inte att de skall jämföras med överlantmätare och motsvarande tjänstemän, men rätten deltaga i varandras sammanträden bör vara ömsesidig. Lantbruksnämndernas chefstjänsteman skall kunna bevista hushållningssällskapens sammanträden, och då bör hushållningssällskapens chefstjänsteman ha motsvarande rättighet.

Reservation nr 3 rör propositionens förslag att dra in lantbruksnämnden i Borås. Sådant brukar naturligtvis uppkalla de lokala representanterna till gensagor. Det är emellertid inte av lokalpatriotiska skäl som jag här talar för ett bibehållande av lantbruksnämnden i Borås i avvaktan på den nya länsindelning som vi väntar på. Det är av rent praktiska skäl. Enligt propositionen skall man i alla händelser ha kvar en arbetsenhet i Borås. Därjämte talas det med bestämdhet om ett stort västgötalän med Borås som sannolik residentsstad. Jag undrar om det under sådana förhållanden finns anledning slå sönder en nämnd som är i full verksamhet, har lokalfrågan ordnad och skall överta en rad uppgifter från ett i samma län befintligt hushållningssällskap.

Då jag under åren 1948—1960 haft tillfälle att samarbeta med nämnderna i både Borås och Vänersborg, har jag

fått en viss erfarenhet av organisationen. Jag kan hålla med om att den inte kan berömmas för att vara alltför rationell, men man får väl ändå se på situationen som den är och inte stuva om i onödan, då man med visshet — jag tror jag vågar säga det — vet att det man nu tillskapar måste bli tillfälligt. Jag yrkar därför bifall till reservation 3, där jag själv står som första namn.

Beträffande övriga frågor, där olika meningar har yppat sig, har redan så mycket sagts att jag inte skall tillägga något. Jag inskränker mig till att yrka bifall till reservationerna 4 och 7 och i övrigt till utskottets utlåtande nr 18.

Några ord borde kanske sägas om pensioneringen. Vi har önskat att tjänstemännen vid hushållningssällskapens veterinärlaboratorier, frökontrollanstalter, kemiska stationer och andra anstalter skall behandlas ungefär likartat med vad som skedde vid omorganisationen av skogsvårdsstyrelserna. En förhandling mellan hushållningssällskapen och statsverket om en del ouppklarade frågor skall ju komma till stånd. Man tycker att även pensionsfrågan i det sammanhanget borde kunna ordnas på ett rättvist och för tjänstemännen hyfsat sätt.

Beträffande reservationen till jordbruksutskottets utlåtande nr 19 kommer jag att, med åberopande av de motiv som anförts i densamma, yrka bifall till uppräknandet av beloppet för försöksanslaget med 500 000 kronor. Jag tror, herr talman, att reservationen säger vad som behöver sägas.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag har en känsla av att den debatt, som nu pågått ganska länge, är något av en debatt i efterhand — men det blir kanske lätt så när man

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

fattar principbeslut på ett relativt tidigt stadium, innan man är klar över de mera interna funktionerna. Sådant händer ju ganska ofta.

Jordbruksministern har inlett debatten och i vis mån provokativt anfört att här har riksdagen för ett par år sedan fattat ett i huvudsak enigt principbeslut. Han menar att oppositionen då närmast gör sig skyldig till ett övertramp när man i år lägger fram de motioner som här har behandlats i samband med föreliggande proposition. Vad jordbruksministern anfört har ju under debattens gång tillbakavisats av oppositionen, främst med hänvisning till det faktum att de olika funktionerna ej var överblickbara då principbeslutet fattades. De lades den gången i handen på en utredning, på vilken man självfallet ställde förhoppningar från olika utgångspunkter. Det är mot den bakgrunden kanske inte så anmärkningsvärt att de som så att säga inte har fört pennan inte är helt belåtna med det resultat som nu föreligger.

Den proposition som vi nu behandlar är självfallet en följd av det beslut som riksdagen fattade i enlighet med propositionen nr 100 år 1965, då de principiella riktlinjerna för denna verksamhet fastlades. De stora förändringar som detta beslut innebar, med samordning av den huvudsakliga verksamheten inom lantbruksnämnderna och hushållningssällskapen i ett helstatligt företag, är ett faktum som det inte finns någon anledning att direkt diskutera i dag. Vad vi nu har att behandla är funktionerna inom detta nya helstatliga organ, vissa övergångsbestämmelser samt hushållningssällskapens framtida status.

Det är, herr talman, inte min mening att vid denna sena timme ingå på någon som helst detaljgranskning av föreliggande förslag till uppbyggnad. Här har utredningsmannen, såvitt jag förstår, gjort ett vällovligt försök att inom de principiella och ekonomiska ramar som är till förfogande göra det bästa möjliga.

Ändå vill jag konstatera — jag tror att jag kan göra det på goda grunder — att väsentliga brister i den nya organisationen kommer att visa sig. Detta framför allt om man tar för givet — och det var väl den ursprungliga tanken — att de tidigare nämndernas och sällskapens tillsammansantagna verksamheter skulle täckas in.

Helt avsiktligt har nämligen verksamheten i den nya organisationen fått slagsida åt struktursidan, till vilken också den allmänna rådgivningen anpassats. Att dessa aktiviteter förstärks skall jag i och för sig inte klandra. Men när detta sker med i stort sett oförändrade såväl personella som ekonomiska resurser, måste helt naturligt brister uppstå på områden som tidigare varit relativt väl tillgodosedda. Det råder ingen tvekan om att detta blir fallet beträffande den allmänna rådgivningsverksamhet som hushållningssällskapen hittills bedrivit. Med hänsyn till den betydelse verksamheten haft är detta främst ur jordbrukets men också ur samhällets synpunkt att beklaga.

En annan synpunkt som osökt tränger sig fram är frågan om den nya lantbruksorganisationens kontakt med och förankring bland jordbrukets utövare. Ofta har understrukits att utan förtroendefull samverkan med dessa de resultat som man förväntar aldrig kan uppnås. Jag vill framhålla behovet av denna samverkan liksom betydelsen av att denna kontakt är ömsesidig och att den gärna kommer underifrån. Tidigare erfarenhet beträffande hushållningssällskapen bekräftar detta. Departementschefen tilldelar här de så gott som utan statligt stöd ställda hushållningssällskapen den rollen. Hur densamma skall kunna uppbäras under dessa förhållanden återstår att se. Sannolikt blir det på många håll i landet omöjligt att upprätthålla den funktionen.

Här kommer man osökt in på hushållningssällskapens framtida ställning. Med de ekonomiska förutsättningar som är till förfogande blir det sannolikt svå-

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

righeter på många håll att bedriva någon omfattande verksamhet. Av stor betydelse är helt naturligt de egna tillgångar varöver sällskapen förfogar och som har diskuterats här i dag. Enligt propositionen bör dessa tillgångar bedömas utifrån den organisationsform som sällskapen väljer. Om sällskapen behåller karaktären av offentliga organ med av Kungl. Maj:t fastställda stadgar bör sällskapens tillgångar kunna behållas intakta. Finner däremot något sällskap anledning att så inte göra måste sällskapet tydligen vara berett att lämna ifrån sig en viss del av sina tillgångar. Då skall något av en bodelning göras mellan vad som kan vara framsprunget med hjälp av statens pengar och vad som är tillkommet på annat sätt — en sannolikt svår förrättning efter en 150-årig verksamhet.

Med hänsyn till dels den mångåriga verksamheten, dels till att dessa tillgångar med största sannolikhet inte kommer att användas för annat ändamål än som varit avsett bör dessa tillgångar oavsett organisationsformen få vara sällskapens tillgångar i enlighet med motionerna I: 780 och II: 975, som också rönt utskottets bifall. Utskottet framhåller också i sammanhanget att de tillgångar som så att säga härrör ur statsmedel torde vara förhållandevis begränsade.

I anslutning härtil vill jag gärna beröra något av det yttrande som fälldes av utskottets vice ordförande herr Mossberger i samband med reservationen 6, som ju berör just detta område.

Först då några ord om de i debatten figurerande fonderna, i det sammanhanget även donationsfonderna. Här måste göras en klar åtskillnad mellan å ena sidan donationsfonderna samt å andra sidan, om jag följer ordalydelsen, de fonder eller reserverade medel som sällskapen avsatt av överskottsmedel. Det är väl intet annat än en viss del av de senare som kan komma i fråga. Vad som möjligen kan ifrågasättas vad gäller donationsfonderna som, såvitt

jag förstår, är avsatta för vissa speciella ändamål och där hushållningssällskapen väl oftast bara är förvaltande organ, kan väl endast vara, huruvida hushållningssällskapen i sin skepnad icke skulle kunna vara sådant förvaltande organ längre med hänsyn till villkoren i donationsbrevens. Detta är ju en fråga som naturligtvis är mycket känslig och besvärlig att avgöra. Det kan självfallet aldrig ifrågakomma att för andra ändamål än i varje fall mycket närliggande använda dessa pengar. Här måste således göras en klar boskillnad.

Om jag inte missuppfattade utskottets vice ordförande angav han en summa på 12—13 miljoner kronor i fondmedel av det slaget att fortsatt disposition skulle kunna ifrågasättas, därest hushållningssällskapen antog en annan organisationsform, alltså pengar med så att säga statligt ursprung. Jag vill fråga herr Mossberger var dessa belopp finns angivna i utredningssammanhang och på vilket sätt uppgifterna är underbyggda. Det är angeläget att få klarhet på den punkten.

Herr Mossberger sade vidare, om jag inte missuppfattade honom, att det hade förekommit att medel som var reserverade för löner skulle kunna ingå i dessa belopp. Jag vill fråga om det verkligen fungerar på det sättet. Till löner går väl ändå aldrig ut mera pengar av statsmedel än vad som verkligen också betalas ut. Således kan här rimligen inte ha samlats pengar på hög med dylikt ursprung.

Herr talman! Jag vill med dessa frågeställningar avsluta mitt anförande.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Jag har suttit här och lyssnat på en del av kammarledamöternas inlägg. Särskilt när jag har hört på dem som i dag haft uppgiften att vara framskjutna förtroendemän på olika sätt för jordbrukets organisationer, har jag gjort vissa funderingar.

Svenskt jordbruk varken står eller

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

faller med hushållningssällskapen eller lantbruksnämnderna. Det kan vi väl vara överens om. Det har skett en utveckling inom svenskt jordbruk — jag vill gärna säga inom svenskt organisationsliv — som är ganska enastående. Jag hade inte anledning att i mitt tidigare anförande beröra det, men nog borde det finnas skäl för dem som vill studera utvecklingen under de gångna åren att komma fram till resultatet att oerhört mycket har förändrats. Inte minst genom uttalanden som har gjorts på andra håll anser jag det vara befogat för representanter just för jordbrukets organisationer att ha anledning att framhålla den betydelse som låt oss säga jordbrukskooperationen, utvecklad på olika områden, har betytt både när det gäller att intressera jordbrukare för rationell produktion och när det gäller att anpassa sig till utvecklingen.

Vi befinner oss således i dag i en helt annan situation än den vi befann oss i vid sekelskiftet eller tidigare. Därför tycker jag nog att vi skulle kunna diskutera denna fråga från andra utgångspunkter, kanske något mera nyanserat, än vad som här har skett.

Jag vill först göra ett tillrätaliggande, herr Eskilsson, om jag har gjort ett felaktigt uttalande. Jag är väl medveten om att hushållningssällskapen redan från början kom att spela en viss roll. Jag har läst en stor del av hushållningssällskapens historik, och jag kan inte komma ifrån det intrycket att de under de första årtiondena utgjorde en ganska exklusiv klubb av herrar som trädde samman och diskuterade olika frågor. Det var först senare när man fick direkta kontakter med jordbrukarna som man fick möjlighet att få en fast förankring i jordbruket, såsom jag uttryckte det. Jag håller dock med om att storjordbruket i ett tidigt skede och alltjämt självfallet har spelat rollen av en vägledare för utvecklingen även inom andra sektorer. Jag vill således inte säga något ringaktande därom. Har man varje sommar anledning besöka

Svaneholm och om och om igen studera Mac Leans insatser, är det klart att man blir väl medveten om vad storjordbruket har betytt i dessa avseenden.

Om jag får lämna tvisten om historien, kanske jag får lov att återknyta till några andra intryck som jag har fått under diskussionen. Om jag var en känslig man, skulle jag sitta och känna mig smått smutsig och såsom en snåljåp inför alla påståendena om bristande generositet och oginhet eller allt vad det kan vara. Om man kastar en blick på det utskottsutlåtande som vi nu behandlar, ser man kanske ändå att det inte är så illa ställt. Vad är det nu som vi om en stund skall besluta? Jo, vi skall anvisa 65 miljoner kronor till den organisation som vi använder för att främja jordbruket. Beloppet avser de direkta bidrag som skall utgå till tjänstemän och till kostnader för de kurser som anordnas o. s. v. Vi har att besluta om en organisation, som kommer att omspänna cirka 1 350 tjänstemän, och som staten ställer till jordbrukets förfogande för att utveckla denna näring. Vi andra har kanske inte fäst avgörande vikt vid sådana frågor som när tjänstebrevsrätten skall upphöra, huruvida hushållningssällskapen skall kunna anställa tjänstemän i framtiden och om staten skall betala pensioner för dem, när vi ändå utgår ifrån att sällskapen skall vara fria organisationer framöver. Vi har kommit till att dessa små detaljer ändå är betydelselösa. Därför tror jag nog att vi kan ta de överord som fällt i debatten med knusende ro. Vi som företräder en annan mening har kanske ändå inte anledning att känna oss som så förfärliga snåljåpar. Jag tror att i allmänhet har både riksdagen och svenska folket en positiv och generös hållning till den verksamhet som här bedrivs inom vårt jordbruk.

Låt mig förtydliga det citat som herr Kristiansson var vänlig att anföra. Jag tyckte att herr Kristiansson genom att

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

läsa upp det stycke i propositionen där dessa frågor behandlas gav en viss klarhet åt vad det rör sig om beträffande de sällskap som kommer att fortsätta och som kan tänka sig arbeta i samförstånd med lantbruksnämnderna. Det är riktigt att deras stadgar skall underställas Kungl. Maj:ts prövning, men jag föreställer mig att den prövningen inte skall bli annan än den som normalt brukar förekomma när man begär auktorisering.

Det är självfallet inte fråga om att förbjuda eller på något sätt hindra sällskapen att utveckla sin verksamhet, men det skall vara en reglerad organisation och därför krävs naturligtvis en försäkran om att det inte på nytt kommer att byggas upp en dubbling av rationaliseringsorganen. Om fältet lämnades fullständigt fritt och var och en fick syssla med rationaliseringsverksamhet och kunde räkna med att staten ger bidrag, skulle det inte dröja länge förrän vi på nytt hade fått en dubbling av arbetsuppgifterna.

Det är heller inte bara fråga om de organ som ligger under lantbruksstyrelsen. Det finns andra serviceorgan inom jordbruket, vilka inte bör utvecklas på sådant sätt att dubbelarbete blir följden.

Herr Axel Kristiansson pekade på detta, men jag tycker inte att han uppträdde så generöst som han kunde ha gjort, om han fortsatt med uppläsningen. Avsikten är nämligen inte att plocka pengar från de sällskap som inte vill ha sina stadgar auktoriserade utan vill gå sina egna vägar. Syftet är ingalunda att kamma in pengar till statskassan, och den som läser propositionen får det klart för sig. Där står ju: »Om sällskapet däremot övergår till annan organisationsform, bör enligt min mening förhandlingar tas upp om disposition av tillgångar som uppkommit genom statlig medverkan.» Det är bara fråga om hur pengarna skall användas. Det har ingalunda uttalats att dessa pengar skall dras in till statskassan och

att man på det sättet skall ta något från jordbruket eller minska jordbruksnäringens möjligheter till utveckling. Där emot bör vi väl allesammans vara på det klara med att om det inte finns någon som helst utfästelse om vad som skall bli följden, så är det nödvändigt att man skapar sådana föreskrifter. Det var icke möjligt för utredningsmannen, trots att han arbetade energiskt med dessa frågor. Han måste ändå anmäla att frågorna är mycket komplicerade. Hushållningssällskapen är varandra så olika, de har utvecklat så många verksamhetsformer och deras ekonomi är så olika — somliga sällskap är rika och driver sin verksamhet med betydande tillgångar, andra lever under knapphetens stjärna. Det finns så många skiftande förhållanden, och man kan omöjligt i en proposition klara upp varje detalj och varje aktivitet som förekommer inom hushållningssällskapen. Därför fick man välja den i mitt tycke generösa linjen att man sade: låt hushållningssällskapen fortsätta sin verksamhet, de disponerar sina tillgångar och kan samordna sin verksamhet med lantbruksnämndernas — i annat fall får vi ta upp förhandlingar om vad som skall göras. Därför är det en förtuffad och felaktig mening när det här gång efter annan sägs att man skall plocka ifrån hushållningssällskapen deras pengar och över huvud taget uppträda oförsynt. Sådana felaktiga uttorkningar är inte möjliga om man håller sig till vad som verkligen har uttalats i propositionen.

Dessutom skall jag kanske erinra om — det borde egentligen vara överflödigt — att donationer är underkastade den vanliga rättstillämpningen här i landet; det är inte möjligt för en jordbruksminister eller någon annan att sätta sig över den lagstiftning vi har beträffande donationerna. Därför finns det heller ingen anledning att göra antydningar om något försök från statens sida att lägga beslag på pengar som enskilda människor velat skänka till

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

ett speciellt ändamål som legat dem varmt om hjärtat. Det är självfallet en viktig uppgift för det allmänna att tillse att intentionerna bakom donationer av olika slag blir beaktade.

Till sist skulle jag vilja beröra frågan om hur långt det allmänna skall vara med och betala den verksamhet som hushållningssällskapen kommer att bedriva. Jag har för egen del föreställt mig att om ett hushållningssällskap arbetar i nära samverkan med lantbruksnämnden skall det vara möjligt att ordna vissa arrangemang i hushållningssällskapets regi — då kan man nämligen falla tillbaka på jordbrukarnas medlemskap och följaktligen ett mera positivt intresse. Det är klart uttalat i propositionen att sådan verksamhet skall kunna få statsbidrag om den överensstämmer med nämndens intentioner och allmänna strävanden. Men det är också klart att många av hushållningssällskapens aktiviteter kan vara rätt främmande för det som vi ändå avser att stimulera i detta sammanhang.

Det väsentliga för mig har varit att våra insatser skall passa yrkesutövarna. Denna strävan tror jag att man kan observera även när det gäller andra åtgärder som vi föreslagit. Prispropositionen, rationaliseringsarbetet och medlen till det är frågor som just nu behandlas i riksdagen, och tankegången har varit densamma där: yrkesutövningen skall ha sitt stöd. Jag hoppas också att hobbyverksamheten skall kunna leva vidare och utvecklas. Likaså skall naturligtvis en villaägare kunna räkna på viss hjälp av hushållningssällskapet när det gäller för honom att planera tomten, välja växter o. s. v. Man skall inte behöva råka ut för samma fatalitet som min gode vän Lage Svedberg gjorde när han valde sina äppelträd. Jag har besökt honom och tyckte att det var vackra äpplen på hans träd, men han förklarade att han hade valt fel sorter — och det är kanske inte så lätt att finna rätt sort om

man bor så nordligt som Lage Svedberg gör! Visst kan det vara riktigt att man skall ha möjligheter att fråga en konsulent hos hushållningssällskapet till råds i sådana sammanhang, och jag tror att många hushållningssällskap har anledning att tänka på att ge en sådan service.

Men kommer man inte här ganska snart in på områden där det blir fråga om konkurrens med privat företagsamhet? På trädgårdsområdet har vi efter hand fått ett ganska stort intresse för utbildningen, både för anläggjarlinjen och för odlarlinjen. I dag etableras åtskilliga företag med uppgiften att anlägga trädgårdar, konsulter gör upp skisser och man ger över huvud taget den service som efterfrågas. Skall man då tänka sig att hushållningssällskapen skall driva en verksamhet, subventionerad med statsmedel, som så att säga skall bryta konkurrensförhållandena på detta område? Nej, jag tycker att det är rätt naturligt att man säger: människor må syssla med sådana här ting, men insatserna skall inte redovisas inom lantbruksorganisationen utan inom någon annan organisation som stöder mer eller mindre hobbybetonade verksamheter. Jag tycker inte att ifrågavarande verksamhet hör under detta anslag.

Jag har med det anförda givit ett exempel på vad jag menar med att det måste göras en gränsdragning. Jag skall i övrigt inte förlänga debatten. Det är möjligt att det kan finnas ett och annat som här har sagts men som jag inte har besvarat i mitt anförande.

Jag vill till sist understryka än en gång att förhållandena i dag är i så hög grad annorlunda mot vad de var för 150 år sedan. Jag tror att hushållningssällskapen trots allt skall kunna leva vidare och fylla en viktig funktion, avgränsad till uppgifter som kan passa sällskapen och som inte verkar störande på annan verksamhet. Om så blir fallet tror jag att det finns en möjlighet att denna verksamhet skall kunna bestå kanske under ytterligare 150 år.

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill slå fast jordbruksministrernas uttalande i slutet av anförandet angående hushållningssällskapens tillgångar. Jag tycker att det är ett uttalande som verkligen är värt att beakta. Jordbruksministrernas uttolkning av vad han sagt i propositionen är ett mycket värdefullt inlägg i debatten. När man läser propositionen får man nämligen ett intryck av att det ligger ett förtäckt hot bakom de meningar som kommer före det citat som jordbruksministern gjorde. Han säger där: »Om sällskap behåller karaktären av offentliga organ och således har fastställda stadgar, anser jag i likhet med utredningen att de bör kunna hållas intakta i fråga om förmögenhetstillgången.» Bara den meningen innebär ju — även om det inte direkt sägs ut — att om ett sällskap inte behåller den karaktären så skall det inte heller hållas intakt i fråga om förmögenhetstillgången. I fortsättningen säger jordbruksministern: »Om sällskapen däremot övergår till annan organisationsform, bör enligt min mening förhandlingar tas upp om dispositionen av tillgångar som uppkommit genom statlig medverkan.» Den uttolkning som jordbruksministern gjort av detta uttalande tycker jag är utomordentligt välkommen i sammanhanget, och det ber jag att få notera.

Jag delar också den uppfattningen — det sade jag inledningsvis — att det har hänt så oändligt mycket under de sista årtiondena inom jordbruket. Jag kan därför hålla med om att det inte finns någon anledning att behålla organisationerna oförändrade. Det föreligger en ny situation, och jag är fullt medveten om — det sade jag också inledningsvis — att det kan finnas anledning att skapa en organisation för hela denna verksamhet. Det väsentliga är dock att hushållningssällskapen genom det beslut som nu kommer att fattas inte i onödan får sina möjligheter försvårade.

När vi talar om generositet i detta

sammanhang tror jag inte att statsrådet skall ta det som en prickning eller någonting som gör att statsrådet känner händerna smutsiga. Det är bara fråga om en stark önskan att frågor av detta slag skall kunna lösas i samförståndets tecken. Jordbruksministern är här den starke mannen som har begärt skilsmässan. Den som har begärt en skilsmässa har initiativet på sin sida, och om han är generös blir det alltid en skilsmässa som både inåt och utåt kommer att verka gott. Det är det som gör att jag tycker att denna sak skall kunna hanteras på ett generöst sätt.

När det gäller dubbleringen av verksamheten måste vi komma ihåg att det alltid kommer att råda ett konkurrensförhållande. Det önskar ju också jordbruksministern. Han uttalar i propositionen att en stor del av denna verksamhet skall ske under fri och full konkurrens. Någon subventionering från lantbruksnämndernas sida skall inte förekomma mer än under ett övergångsskede, under det första året med 60 procent. Vad det nu skall tjäna till? Sedan skall det emellertid råda full och fri konkurrens så att även andra organ skall få konkurrera med lantbruksnämnderna, inom de aktiviteter som skall ha full kostnadstäckning. Man har emellertid inom jordbruket begränsade resurser och är nog där så pass ekonomisk att man säger att man inte skall splittra resurserna i onödan utan se till att staten gör så mycket som möjligt. Därför tror jag inte att det är någon som helst risk för att heller sällskapen skall uppträda som illojala konkurrenter till lantbruksnämnderna, utan i stället försöker inrikta sig på sådan verksamhet som lantbruksnämnderna inte får tid eller resurser att ägna sig åt.

Det finns ju en stor sektor för vilken lantbruksnämnderna inte kommer att ha tillräckliga resurser och möjligheter. Det är en uppgift för näringen men också för samhället att se till att denna rådgivnings- och servicesektor omhändertas på ett riktigt sätt. Kan det

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

lå skapas organ vid sidan om lantbruksnämnderna, som kan ta hand om detta och överta arvet från hushållningssällskapen genom att skapa en smidig och anpassningsbar organisation vilken samarbetar med jordbrukets egna sammanslutningar, är jag övertygad om att det kan byggas upp en verksamhet som på sikt blir utomordentligt värdefull både för samhället och för jordbrukarna. Det är av denna anledning som jag menar att smidighet och generositet betyder så mycket i detta sammanhang.

Herr **KRISTIANSSON, AXEL**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksministern framhöll i sitt senaste inlägg att vi om hushållningssällskapen fick utvecklas fritt och upppta nya aktiviteter inom en ganska kort tid kanske skulle finna ett nytt rationaliseringsorgan vid sidan av det som vi nu har. Jag tror jag vågar påstå att jordbruksministern härvidlag ser spöken på ljusa dagen. Om man i begreppet rationaliseringsorgan lägger den innebörd som håller på att bli alltmer vedertagen i och med den nya organisationen, torde det framstå som orimligt att det vid sidan av lantbruksnämnderna skulle kunna inrättas ett privat rationaliseringsorgan. Lantbruksnämndernas verksamhet är ändå avhängig av det statsstöd som lantbruksnämnderna kan få, av möjligheterna att fördela bidrag, lån etc.

Möjligen skulle man kunna tänka sig att hushållningssällskapen kan utöva vissa aktiviteter — vilket vi väl också hoppas att de skall göra — på ett rent rådgivande plan, men därvidlag har ju ändå lantbruksnämnderna i den mån dessa kommer att bedriva sådan verksamhet, en konkurrens att befara från annat håll i viss utsträckning redan utbyggd exempelvis inom jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse.

Såsom jag ser det kommer det att bli närmast denna del av den hittills gemensamt bedrivna verksamheten som

kommer att bli eftersatt. Det är inget tvivel härom. I den mån denna verksamhet skall upprätthållas får medlen här för tydligen tas från annat håll.

Vidare framhåller jordbruksministern i anledning av mitt resonemang och kanhända även det av mig anförda citatet om möjligheterna för hushållningssällskapen att få behålla sina tillgångar, att det inte var fråga om att »plocka» några pengar. Ordet »plocka» användes inte av mig. Det innebär närmast att pengarna skulle stjälas, och det har jag aldrig förutsatt att staten skulle göra. Men det har i alla fall ifrågasatts huruvida hushållningssällskapen i det nya läget skall få behålla sina tillgångar intakta.

Nu anför jordbruksministern att beslutet i denna fråga visserligen skall föregås av förhandlingar, och det är gott och väl, men det måste ändå utgöra en antydan om att frågan kan komma att ställas under omprövning. Det har i varje fall i propositionen skrivits så pass mycket om detta, att man har all anledning att vara på sin vakt.

Jordbruksministerns resonemang om donationsfonderna sammanfaller vidare ganska väl med min inställning, nämligen att man måste upprätthålla en klar åtskillnad mellan donationsfonderna och övriga fondmedel. Jag utvecklade emellertid härvidlag endast vad som anförts i reservation nr 6, där man helt enkelt likställer donationsfonderna med övriga fonder. Det var närmast detta jag reagerade emot — och som jag ansåg felaktigt.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Isacson menade att jag hade begärt skilsmässa. Så har jag inte uppfattat min roll i detta sammanhang. Jag har närmast försökt uppträda som äktenskapsförmedlare. Möjligen skulle man kunna beskylla mig för att jag har dragit fram bruden litet motvilligt till altaret. Men att jag skulle så att säga ha velat orsaka någon skilsmässa tycker jag var felaktigt uttryckt.

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

Till herr Kristiansson vill jag säga att jag inte vet om jag uttryckte mig oklart. Jag menade att det skulle finnas möjligheter för hushållningssällskapen att gå in i en sådan verksamhet, planerad och stödd av lantbruksnämnderna och passande in i deras program. Då anser jag självfallet att man skulle kunna ge ersättning för det — då får ju staten vara med och betala en sådan verksamhet. Jag vet inte om det kunde vara något annat som herr Kristiansson åsyftade. Jag menar för min del att statsbidrag måste lämnas.

Sedan säger herr Kristiansson att detta skall föregås av förhandlingar. Nej, vad som står är att det skall tas upp förhandlingar om vad som skall hända, och då är det alltså felaktigt att utgå från vad förhandlingarna skall leda till. Jag upptäcker nu att herr Isacson tydligen först i dag har kommit till insikt om att man kan tänka sig en annan lösning än att pengarna skulle dras in till statskassan.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Till det senare vill jag bara säga att det ändå måste finnas något motiv för att man tar upp förhandlingar i ett sådant läge.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Det är väl ganska klart, som jag sade i mitt tidigare inlägg, att vilka intressen som helst skulle kunna komma in i hushållningssällskapen och ta hand om verksamheten. Det är först sedan stadgar blivit godkända som man har fått klarsignal att samordna verksamheten med lantbruksnämndernas verksamhet och arbeta vidare. Om då ett hushållningssällskap väljer att gå andra vägar, får man ta upp förhandlingar i det ögonblicket och se på verksamheten. Vi skall inte utgå ifrån att staten i en sådan situation skall begära att pengarna skall inbetalas till staten,

det beror ju helt på vilka ändamål man anser att pengarna skall användas till, och jag antar också att det vid förhandlingarna kommer att belysas på vilket sätt medlen har tillkommit. Om staten inte har bidragit så mycket, då får man medge att det inte är någonting som det allmänna har intresse av. Kan statens medverkan sägas ha varit betydande, kommer man självfallet till ett annat resultat.

Jag vet inte hur jag skall kunna uttrycka mig för att klargöra situationen. Som jag tidigare har sagt har den uppkommit därför att det inte var möjligt för utredningsmannen att kartlägga alla dessa förhållanden. Det var så pass komplicerat att man fick lämna det därhän, och det får bli ett klarläggande i varje särskild situation.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara än en gång vilja slå fast den generösa tolkning som jordbruksministern här har gett. Jag tycker att herr Kristiansson och jag inte längre skall hysa något tvivel om vad som avses. Det skulle vara mycket värdefullt om denna generösa tolkning blev tillämpad. Jordbruksministerns uttalande står i motsatsställning till vad herr Mossberger yttrade. Jag tyckte att det var nästan beklämmande att höra herr Mossbergers yttrande om att de tillgångar som här finns inte kommer att användas på rätt sätt om staten inte har kvar sitt inflytande över sällskapen.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! De nya lantbruksnämndernas organisation är ju en stor fråga, och förevarande proposition nr 74 har ingående diskuterats inte bara i respektive utskott och under denna långa debatt här i kammaren utan även — och kanske framför allt — i jordbrukarkretsar landet runt ända sedan riksdagen fattade sitt principbeslut 1965.

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

De författningsförslag som hänvisats till lagutskott, i detta fall tredje lagutskottet, är naturligtvis inte så genomgripande som författningsförslagen i övrigt. Det visar sig också på så sätt att bara en motion har väckts i anslutning till punkterna 1—9.

Anledningen till att jag fogat en blank reservation till tredje lagutskottets utlåtande nr 35 är att jag helt sympatiserar med de tankegångar och förslag som framförts i motion 782 av herr Isacson här i kammaren. I denna motion hemställs att riksdagen måtte besluta att upphäva lagen om galtbesiktningstvång av år 1928 och förordningen angående nötboskapsaveln av 1942. Jag medger att dessa frågor kan te sig små efter denna långa och svepande debatt med ett flertal inlägg av landets jordbruksminister, men jag delar helt motionärens uppfattning att dessa förordningar är alldeles förlegade. Det har ju hänt en hel del på jordbrukets område sedan 1928 och 1942, inte minst på yrkesutbildningens område, och jordbrukets ekonomiska läge är ju inte heller sådant att den enskilde jordbrukaren kan hänge sig åt en mer eller mindre slumpmässig avel. Utskottet medger också att förhållandena inom husdjursaveln förändrats i mycket hög grad, och särskilt påtagligt är detta inom nötboskapsaveln, där vi alla vet att seminverksamheten har en betydande och växande omfattning.

Utskottet anför att något material som närmare belyser frågan huruvida tiden nu är mogen att upphäva författningarna inte föreligger. Nej, men det föreligger knappast något material som visar att dessa förordningar är oombärliga.

Detta är som jag tidigare sagt naturligtvis ingen stor fråga efter dagens ingående resonemang, men just därför kan man göra gällande att förhållandena skulle kunna utvecklas i frihet utan en tungrodd övervakning och utan hänvisning till brottsbalken.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att herr Axel Kristiansson frågade mig var jag hade fått uppgifterna om 12—15 miljoner kronor som jag angav, och det är klart att jag som bänkkamrat skulle ha kunnat lämna honom svaret direkt. Men då jag förutsätter att det finns flera i kammaren som har intresse för var jag har fått siffrorna ifrån, kan jag meddela att jag hämtat dem delvis i propositionen och delvis i den utredning som företagits i detta ärende.

Här har av herrar Skårman och Eskilsson yrkats bifall till reservationerna 3 och 4, men jag tror inte att de synpunkter som framfördes där behöver ge anledning till någon särskild kommentar. Jag skall därför, herr talman, efter det anförande som jordbruksministern nys hållit endast yrka bifall till utskottets förslag med undantag av de punkter som berörs av reservationerna 1, 2, 5 och 6, som jag redan yrkat bifall till.

Vad gäller den andra frågan, om fonder och dylikt — som herr Isacson här berörde — vill jag bara helt kort säga att jag inte kan finna att det föreligger några direkt skilda meningar i jordbruksministerns anförande och i det anförande jag höll.

Herr Isacson har i sitt anförande delvis berört jordbruksutskottets utlåtande nr 19. Jag behöver kanske inte säga så mycket mer än att det av utlåtandet framgår att Kungl. Maj:t har föreslagit en anslagsökning för nästkommande budgetår med 2 miljoner kronor.

Herr **KRISTIANSSON, AXEL**, (cp):

Herr talman! Jag tackar för svaret som lämnades av min bänkkamrat — jag kunde självfallet också ha gjort detta direkt i bänken men debatten hade väl då blivit alltför intern. Jag måste säga att jag givetvis inte har någon möjlighet att kontrollera det be-

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

lopp som här angivits annat än i efterhand, ty jag har inte det material som erfordras härför. Jag har självfallet ingen anledning att misstänka herr Mossberger för att komma med felaktiga siffror, men jag skall göra en kontroll efteråt, ty jag har aldrig tidigare hört några belopp av här diskuterade medel angivna.

Det ställdes emellertid ytterligare en fråga, herr Mossberger, och det var frågan om de s. k. lönereservationerna. Den frågan svarade inte herr Mossberger på. Den gällde om det var möjligt att det i detta belopp också ingick pengar avsedda till löner, alltså statsbidrag till löner ej använda för sitt egentliga ändamål, utan fonderade.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag kommer att yrka bifall till motion nr 782 i första kammaren som här åberopats av herr Svenungsson. Skälet till mitt yrkande är att de förordningar som anges i motionen är förlegade. Jag tycker att de har överlevt sig själva och att de därför bör upphävas. Det finns naturligtvis en hel del sådana här förordningar som är alltför gamla men som i detta fall spelar en roll just därigenom att de kräver ett ganska krångligt övervakningssystem. Många andra förordningar är sådana att ingen egentligen bryr sig om dem — ingen tänker på dem. Men i detta fall skall de nya lantbruksnämnderna se till att förordningarna följes. Jag anser att man inom jordbruket genom sina egna insatser och sitt stora intresse för dessa frågor klart dokumenterat sig såsom tillräckligt skicklig för att klara sig utan dessa förordningar. De motiv som förelåg 1928 och 1942 vid tillkomsten av dessa förordningar finns inte längre.

Mot den bakgrunden har jag yrkat att dessa förordningar skall upphävas.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Herr Isacson kommer att yrka bifall till den motion som är

behandlad i tredje lagutskottets utlåtande nr 35, och jag skall därför säga några ord med anledning av detta yrkande.

De författningsändringar som föreslås i propositionen är av rent formell art och rör inte alls dessa författnings sakliga innebörd. Man kan därför på sätt och vis ifrågasätta om det kan vara någon anledning att över huvudet taget till behandling uppta yrkanden som rör helt andra saker än som behandlas i propositionen. I varje fall förhåller det sig på det sättet, som utskottet här har sagt, att det inte finns något material för att bedöma denna fråga i detta sammanhang.

Tiden under riksdagens sista period är ju också så knapp att det inte varit möjligt att genom remissförfarande eller på annat sätt infordra sådant material. Det bör väl också sägas att situationen efter de upplysningar som är lämnade är rätt olika beträffande dessa författningar som båda begärs upphäva. Seminverksamheten beträffande nötboskapsaveln åberopas särskilt, men det upplyses att situationen är helt annan beträffande svinaveln. Man har emellertid inte gjort någon åtskillnad i detta avseende.

Jag vill inte bestrida, inte heller vitsorda, att skäl finns för yrkandet att dessa författningar kanske nu är mogna att upphävas. Jag vill bara hänvisa motionären och andra som är intresserade av denna fråga till att ta upp den i annan ordning, eventuellt genom särskild motion till nästa års riksdag. Då är det mycket tänkbart att en sådan framstöt ger resultat.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, ytrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande föresvarande utlåtande komme att framställas först särskilt angående utskottets hemställan och därefter särskilt i fråga om motiveringen i viss del. Vad gällde utskottets hemställan, fortsatte

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

herr talmannen, komme först särskilt att upptagas envar av punkterna a—e, därpå särskilt punkterna f—k, vidare särskilt punkten l, ytterligare särskilt punkten m, härefter särskilt punkterna n—r, än vidare särskilt punkten s samt slutligen särskilt punkten t.

På gjord proposition bifölls till en början utskottets i *punkten a* gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande *punkten b* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Mossberger m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mossberger* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 punkten b, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Mossberger m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och be-

funnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 72.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen jämlikt de avseende *punkten c* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Mossberger m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mossberger* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 punkten c, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Mossberger m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 74.

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Härpå bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i *punkten d*.

I fråga om *punkten e*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Skårman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermere gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sveningsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 punkten e, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Skårman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sveningsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 51.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därpå vad utskottet i *punkterna f—k* hemställt.

Ytterligare gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande *punkten l* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den av herr Carl Eskilsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 punkten l, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Carl Eskilsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 65.

I vad gällde *punkten m*, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Mossberger m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden

Ang. de nya lantbruksnämndernas organisation

och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mossberger* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 punkten m, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Mossberger* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 77.

På gjord proposition bifölls sedermera vad utskottet i *punkterna n—r* hemställt.

Med avseende å *punkten s*, anförde herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Carl Eskilsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter

given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 punkten s, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Carl Eskilsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 63.

På gjord proposition bifölls sedermera utskottets i *punkten t* gjorda hemställan.

Vidkommande det stycke i *utskottets motivering*, som å sid. 34 i det tryckta utlåtandet började med orden »Vid bifall» och slutade med »mistade tjänstebrevsrätten», gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av detsamma samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna den motivering, som föreslagits i den av herr *Mossberger* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännande av utskottets motivering i denna del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mossberger* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter

Ang. anslag till lantbrukshögskolan

given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det stycke i jordbruksutskottets motivering i utlåtande nr 18 sid. 34 som börjar med orden »Vid bifall» och slutar med orden »mistade tjänstebrevsrätten», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den motive-ring, som föreslagits i den av herr Mossberger m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 76.

Ang. anslag till lantbrukshögskolan

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen och i proposition angående de nya lantbruksnämndernas organisation gjorda framställningar angående anslag till lantbrukshögskolan, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att för budgetåret 1967/68 anvisa, till Lantbrukshögskolan: Avlöningar och Omkostnader förslagsanslag av 17 537 000 kronor respektive 1 565 000 kronor, till Lantbrukshögskolan: Materiel m. m. och Bokinköp m. m. reservationsanslag av

3 518 000 kronor respektive 443 000 kronor samt till Lantbrukshögskolan: Lantbruksdriften vid försöksstationerna m. m. ett förslagsanslag av 1 000 kronor ävensom, i avbidan på särskild proposition i ämnet, beräknat dels på driftbudgeten till Lantbrukshögskolan: Försöksverksamheten ett reservationsanslag av 6 745 000 kronor, dels på kapitalbudgeten under Fonden för för-lag till statsverket till Förskott för inköp av inventarier för lantbrukshögskolans försöksverksamhet ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 17 mars 1967 dagtecknad proposition, nr 74, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, såvitt nu vore i fråga, föreslagit riksdagen att

i) besluta om vad i propositionen förordats angående organisationen för den särskilda rådgivningen vid lantbrukshögskolan,

j) bemyndiga Kungl. Maj:t att på personalförteckningen för lantbrukshögskolan föra upp en tjänst som förste statskonsulent i Ce 1,

k) på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbrukshögskolan: Försöksverksamheten ett reservationsanslag av 6 745 000 kronor, samt

m) på kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket till Förskott för inköp av inventarier för lantbrukshögskolans försöksverksamhet för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) den vid riksdagens början väckta motionen II: 103, av herr *Lundberg*;

2) de i anledning av propositionen nr 74 väckta, likalydande motionerna I: 780, av herr *Eskilsson m. fl.*, och II: 975, av herr *Hansson* i Skegrie

m. fl., vari, såvitt nu vore i fråga, hemställt, att riksdagen måtte uppräknat anslaget till lantbrukshögskolans försöksverksamhet med 500 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1) godkänna vad i utlåtandet förordats angående organisationen för den särskilda rådgivningen vid lantbrukshögskolan,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att på personalförteckningen för lantbrukshögskolan föra upp en tjänst som förste statskonsulent i Ce 1,

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionen II: 103 å riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbrukshögskolan: Avlöningar ett förslagsanslag av 17 537 000 kronor,

4) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 780 och II: 975, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbrukshögskolan: Försöksverksamheten ett reservationsanslag av 6 745 000 kronor,

5) å riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Lantbrukshögskolan: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 565 000 kronor,

b) till Lantbrukshögskolan: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 3 518 000 kronor,

c) till Lantbrukshögskolan: Lantbruksdriften vid försöksstationerna m. m. ett förslagsanslag av 1 000 kronor,

6) på kapitalbudgeten under fonden för förlag till statsverket till Förskott för inköp av inventarier för lantbrukshögskolans försöksverksamhet för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Carl Eskilsson, Nils Hansson, Isacson, Skärman, Harald Pettersson, Hansson

Ang. anslag till lantbrukshögskolan i Skegrie, Nilsson i Lönsboda och Berndtsson, fru Sundberg samt herr Sundkvist, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 780 och II: 975, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbrukshögskolan: Försöksverksamheten ett reservationsanslag av 7 245 000 kronor.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkterna 1—3, vidare särskilt rörande punkten 4 samt därefter särskilt avseende punkterna 5 och 6.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkterna 1—3 hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande punkten 4 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han uppreat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Eskilsson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter

Om upphävande av lagen om galtbesiktningstvång, m. m.

given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 63.

På gjord proposition bifölls därefter vad utskottet i punkterna 5 och 6 hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de nya lantbruksnämndernas organisation, m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Om upphävande av lagen om galtbesiktningstvång, m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de nya lantbruksnämndernas organisation,

m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, jämte i ämnet väckt motion.

Genom en den 17 mars 1967 dagtecknad proposition, nr 74, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden, föreslagit riksdagen att dels antaga vid propositionen fogade författningsförslag, dels bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade, såvitt avsåge följande författningsförslag, hänvisats till lagutskott och tilldelats tredje lagutskottet, nämligen

1) lag angående ändring i lagen den 23 december 1914 (nr 451) om hingstbesiktningstvång,

2) lag angående ändring i lagen den 20 juni 1918 (nr 399) om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfälld betesmark,

3) lag angående ändring i lagen den 14 juni 1928 (nr 196) om galtbesiktningstvång,

4) förordning om ändring i förordningen den 8 maj 1942 (nr 341) med vissa bestämmelser angående nötboskapsaveln,

5) förordning om seminverksamhet för avel av nötkreatur, får och svin,

6) lag angående ändring i lagen den 26 maj 1933 (nr 231) om utrotande av berberis å viss mark,

7) förordning angående ändrad lydelse av 11 och 13 §§ förordningen den 21 april 1961 (nr 77) med vissa bestämmelser om skydd mot flyghavre,

8) förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 15 mars 1946 (nr 81) om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin,

9) förordning om upphävande av förordningen den 8 juni 1923 (nr 228) angående visst villkor för statsbidrag åt hushållningssällskap.

Om bistånd åt befrielseörelsen i Moçambique

Propositionen hade i övriga delar hänvisats till bevillningsutskottet och jordbruksutskottet.

I den del av propositionen, varom nu vore fråga, hade framlagts förslag till författningsändringar på husdjurs- och växtskyddsområdena, som hade samband med att vissa av hushållningssällskapens arbetsuppgifter övertoges av lantbruksnämnderna. Ändringarna inneburo bland annat, att lantbruksnämnden i stället för hushållningssällskapet hade att göra framställning till Kungl. Maj:t om vissa tvångsförordnanden till skydd för husdjursaveln och rörande förordnanden om bekämpningsåtgärder mot berberis och flyghavre. I anslutning till att stambokföringen av nötkreatur, svin och får skulle övertagas av näringsutövarna utan skyldighet för dem att föra stambok hade föreslagits, att bestämmelserna om stambokföring som förutsättning för seminavel skulle upphävas. I stället skulle lantbruksstyrelsen ange de fordringar, som från avelssynpunkt borde ställas på husdjur, som skulle användas för sådan avel.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat den i anledning av propositionen väckta motionen I: 782, av herr *Isacson*. I denna hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att lagen den 14 juni 1928 (nr 196) om galtbesiktningstvång samt förordningen den 8 maj 1942 (nr 341) med vissa bestämmelser angående nötboskapsaveln skulle upphöra att gälla från den 1 juli 1967.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen med avslag på motionen I: 782 måtte antaga de författningsförslag, som i förevarande proposition, nr 74, upptagits under punkterna 1)–9).

Reservation hade anmälts av herr *Svenungsson*, vilken likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *ISACSON* (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion nr I: 782.

Herr *ALEXANDERSON* (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen I: 782; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om bistånd åt befrielseörelsen i Moçambique

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner om bistånd åt befrielseörelsen i Moçambique.

I en i första kammaren av herr *Werner* väckt motion, nr 466, samt en i andra kammaren av herr *Hector m. fl.* väckt motion, nr 590, vilka, såvitt anginge medelsanvisningar, hänvisats till statsutskottet och i övrigt till utrikesutskottet, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle hemställa om effektiva påtryckningar och åtgärder mot Portugal inom FN, EFTA och andra internationella organisationer; att riksdagen skulle anslå 500 000 kronor i ekonomiskt stöd till Moçambique Institute; samt att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle hemställa om förslag angående ekonomiskt och materiellt stöd åt befrielseörelsen i Moçambique.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 466 och II: 590,

Om bistånd åt befrielseörelsen i Moçambique

i de av utskottet behandlade delarna, måste anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anført.

I sitt yttrande hade utskottet bland annat ansett, att Sverige inom FN:s ram i samverkan med övriga nordiska länder skulle verka för realistiska åtgärder på bredast möjliga bas i syfte att förmå Portugal att uppgiva sin nuvarande kolonialpolitik och i stället främja en utveckling ledande till självbestämmanderätt för befolkningen i de afrikanska områdena under portugisisk administration.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Axel Andersson, Lundström, Ohlin* och *Wedén*.

Herr **WERNER** (k):

Herr talman! Frågan om vår inställning till Portugal och dess förtryckarpolitik mot de afrikanska kolonierna har behandlats vid flera tillfällen under årets riksdag. Det är enligt min mening tillfredsställande att man riktar strålkastarna allt oftare mot den portugisiska regimens förtryck. Det skapar måhända större möjligheter för regeringen att ändra sin passiva politik och ta klar ställning mot Portugal genom ett fördömande.

Att våra motioner kommit att beröra just Moçambique beror på att FRELIMO — befrielseörelsen — har en starkare ställning där än någon annanstans i Afrika. Man preciserar alltid mycket noga sina önskemål om framför allt medicinsk hjälp, vilka lätt skulle kunna uppfyllas om den politiska viljan fanns. Jag vill emellertid inte påstå att regeringen är negativt inställd, utan det är snarare den passiva hållningen som gör sig gällande, en hållning som tar alltför stor hänsyn till det svenska kapital som investerats i Portugal och dess kolonier. Eftersom det finns ett flertal svenska firmor som hjälper Salazar genom att investera och producera material, som kan användas och används av Portugals rege-

ring mot befrielseörelsen, vore det värdefullt om den svenska regeringen kunde ta initiativ för att motverka ett sådant handlande från de svenska företagen.

Tidigare i år var en delegation från den patriotiska fronten i Portugal här i Sverige för att informera om situationen i hemlandet och be om stöd såväl moraliskt som materiellt. Delegationen uttryckte samtidigt sin misstro till regeringar, som talar hårt mot förtryck i den tredje världen men som samtidigt inte gör något för att hindra privata företag att investera på ett negativt sätt. Det är en dubbelattityd som inte kan skapa förtroende hos de förtryckta folken.

Nej, låt oss i stället ta avstånd från de elva svenska firmor som investerar i Portugal. Av dessa har exempelvis Volvo och Eriksberg stora intressen i företag som direkt producerar material för de portugisiska krigerna i Afrika. Men om man inte anser sig kunna vidta några åtgärder mot sådana företag, skulle väl ändå den skada som detta orsakar kunna uppvägas genom att man stöder de krav som vi har fört fram i vår motion.

I utskottets utlåtande hänvisas till att man inte kan vidta några politiska åtgärder mot en stat inom EFTA:s ram, eftersom EFTA är en handelspolitisk organisation. Att skilja mellan ekonomisk politik och politik i allmänhet på det sätt, som man gör i EFTA-avtalet, är enligt min mening mycket betänkligt. Men om det anses ogörligt att inom EFTA:s ram driva en frän kritik av den portugisiska regimen, bör svenska regeringens komplettera sina ställningstaganden i EFTA genom att göra kraftfulla utspel utanför denna organisation. Det hade varit en åtgärd i den andan att sluta upp bakom den resolution i FN som krävde sanktioner mot Portugal men som man av formella skäl inte ansåg sig kunna acceptera. I utskottsutlåtandet står det emellertid också, att Sverige självfallet lojalt kommer

Om bistånd åt befrielseörelsen i Moçambique

att tillämpa ett eventuellt beslut av säkerhetsrådet i den riktningen.

Men varför skall Sverige alltid vara eftertrupp i sådana här frågor? Vore det inte rimligt att man någon gång själv tog initiativ till skarpa fördömanden såväl i internationella organ som i egna deklARATIONER på hemmaplan genom att uppmana svenska företag att inte investera i Portugal? Det är en paroll som jag tror att frihetsrörelserna skulle uppfatta som ett kraftfullt moraliskt stöd. Men tyvärr är det väl ännu mindre anledning att hoppas på något sådant, speciellt efter den diskussion som fördes beträffande investeringsgarantierna; man är ju till och med beredd att nu ge dessa svenska företag sådana garantier.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionsparet I: 466 och II: 590.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Till utrikesutskottets utlåtande har fogats ett särskilt yttrande av utskottets folkpartiledamöter. Det innehåller endast en avvikande mening gentemot utskottsutlåtandet, nämligen den, att man i ett läge då andra vägar ej visat sig ge resultat trots allt bör kunna pröva att i lämplig form genom EFTA påverka portugiserna.

Vi har i kammaren under denna riksdag haft två både långa och känslomättade debatter om Portugal och dess framfart i Moçambique och Angola. Vad som är att säga i sakfrågan torde därför i varje fall för närvarande redan vara sagt. Dessutom har det under dessa debatter framkommit, att det inom alla läger i vårt land råder olust och i många fall djup upprördhet över Portugals uppträdande i sina kolonier.

Inom folkpartiet delar vi den uppfattningen som kommit till uttryck i utrikesutskottets utlåtande, nämligen att frågans naturliga behandling faller inom Förenta Nationerna och att Sverige där alltfört bör göra vad som står i dess

makt för att på denna väg bidra till att de portugisiska besittningarna vinner sin självständighet. Tills vidare har emellertid ingenting skett från FN:s sida som förmått Portugal att ändra attityd i sin kolonialpolitik.

Då är det naturligt att fråga sig: Ges det inga andra möjligheter? Att vissa formella svårigheter att söka göra påtryckningar genom EFTA föreligger är ostridigt. Från folkpartiets sida har inte heller någon reservation för sådana åtgärder lagts.

Vi har emellertid genom det särskilda yttrandet velat reagera mot att utskottet helt skriver bort att i lämplig form ta upp frågan om en påtryckning via EFTA. Vi finner det oklokt att på sätt, som i utlåtandet har skett, stänga varje försök att gå den vägen. Den kanske inte leder till någonting, men i ett läge då åtgärder genom Förenta Nationerna eller på något annat sätt inte ger resultat bör enligt vår mening tanken på någon åtgärd via EFTA inte i förväg betraktas som helt utesluten.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag kan instämma med herr Andersson om att det mesta redan tidigare har blivit sagt i sakfrågan. Jag har bara en fråga att ställa till herr Andersson.

När jag lyssnar till folkpartiets små manövrer undrar jag ibland: Varför bara EFTA? Varför just EFTA? Tanken bakom folkpartiets små gester är ju att man skall göra politiska demonstrationer, politiska påtryckningar, inom ekonomiska samarbetsorgan med helt andra uppgifter. Men då finns det mera att välja på än EFTA. Det finns exempelvis OECD:s kommitté för utvecklingshjälp — Development Assistance Committee, DAC — där Sverige sitter som medlem tillsammans med bl. a. Portugal.

Nu råkar det förhålla sig så att regeringen länge hade starka hämningar

Om bistånd åt befrielseörelsen i Moçambique

mot Sveriges anslutning till DAC på grund av dess något ensidiga västliga sammansättning, dess karaktär av rikemansklubb. Däremot var folkpartiet från år 1962 och hela tiden framöver utomordentligt angeläget om att Sverige skulle ansluta sig till DAC. I en motion, exempelvis år 1965, underströk herrar Ohlin och Hedlund att det var synnerligen angeläget att industriländernas biståndsverksamhet så långt som möjligt samordnas genom samarbete inom DAC. Kort efter detta gav regeringen med sig, efter det att Norge och Danmark tidigare hade kommit med som medlemmar liksom även det neutrala Österrike.

DAC har i själva verket haft närmare anknytning till problemen i Angola och Moçambique än vad EFTA har. Portugals s. k. utvecklingshjälp, som alltså skall samordnas med andra länders u-hjälp inom DAC, är ju just en fråga om de civila insatserna i Angola och Moçambique vars politiska syfte givetvis är att trygga landets fortsatta maktställning i dessa områden.

Nu har alltså folkpartiet haft framgång i sin långa kampanj för att få in Sverige i detta samarbete med Portugal. Om man nu har åtrat sig efter alla dessa år, kunde man ju tänka sig som ett inslag i folkpartiets demonstrationsmanövrer att man nu i stället yrkade på att Sverige skulle lämna DAC. Det vore i och för sig mindre problematiskt än att lämna EFTA. Jag vill alltså fråga herr Andersson: Kan han tänka sig detta såsom ett led i folkpartiets manövrer?

Herr Werner skulle jag bara vilja fråga hur det egentligen är med de finska kommunisterna i regeringsställning — har de gjort någon framstöt om att Finland skall agera i EFTA med anledning av Portugals medlemskap? Jag har inte hört talas om att så skulle vara fallet. Men herr Werner kanske har några kompletterande upplysningar på denna punkt?

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag vill bara framhålla för herr Björk, att vad vi behandlat i utrikesutskottet är det aktuella fallet. Vad han nu talat om gäller ju helt andra saker, som utrikesutskottet i varje fall denna gång inte haft någon anledning att gå in på.

Vidare påpekade jag faktiskt i mitt anförande, att vi kunde agera inte bara genom EFTA utan att också andra möjligheter stod öppna. Jag erkände i mitt första anförande att svårigheterna i detta sammanhang är mycket stora, men detta betyder inte att man förklarar uppgiften vara omöjlig. Det kan fordras större ansträngningar och en starkare vilja för att övervinna svårigheterna, men omöjligt är det som sagt inte.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Det är många som undrat varför folkpartiet först i år har fått ett sådant påtagligt intresse för aktioner via EFTA mot Portugal. EFTA har nu existerat 7—8 år och Portugal har hela tiden varit medlem, men folkpartiet har inte förrän nu kommit på idén att man skulle kunna ta upp frågan om Portugals kolonialpolitik i EFTA.

Varför denna ihärdiga tystnad under hela EFTA:s hittillsvarande existens?

Kanske ligger svaret — jag är tacksam om herr Andersson vill komplettera vad jag nu kommer att anföra — i vad en ung folkpartist, välkänd som en av de unga liberalerna, berättade i tidningen Expressen häromdagen. Hans redogörelse gällde förra årets folkpartistiska landsmöte, där partiledningen enligt skildringen fick utstå ett par hårda motgångar. Man tvangs t. ex. mitt under pågående landsmöte konstruera en kompromiss beträffande Sveriges hållning till Portugal i EFTA och man råkade ut för ett direkt voteringsnederlag när man motsatte sig tanken på offentliga utskottsfröförhör i riksdagen.

Om bistånd åt befrielse-rörelsen i Moçambique

Vi känner väl till båda frågorna, som dykt upp i årets riksdag.

Han fortsatte med att framhålla, att »folkpartiets ledning» inte vill ha en upprepning av detta läge i år. Det får inte partiledningens prestige bra av och de unga liberalernas roll överdimensioneras i pressen, tycker man».

Man får kanhända se framstötten mot Portugal i EFTA mot denna initierat tecknade bakgrund.

Herr GEIJER, ARNE, (s):

Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten denna sena timme. Jag vill helt kort göra några kommentarer till vad som här har framhållits.

Den motion som herr Werner talat för innehåller i första hand en begäran om bidrag till Moçambique-institutet. Utskottets syn härpå är angiven i utlåtandet. Jag har ingen anledning ta upp tiden med att särskilt stanna vid detta.

Debatten har emellertid kommit att beröra EFTA-problemet. Denna kammare har för bara en och en halv månad sedan haft en omfattande interpellationsdebatt, där handelsministern klar gjorde situationen beträffande EFTA. Jag vill understryka vad som sades då, att EFTA är resultatet av en handelsuppgörelse och att det inte finns möjligheter enligt EFTA:s statuter att utesluta en medlem. Om vi skulle vara av den uppfattningen, att vi inte längre vill inom EFTA samarbeta med Portugal eller över huvud taget ha med Portugal att göra, finns den möjligheten att Sverige utträder ur EFTA. Frågan är, om man är beredd att ta ett sådant steg.

Självklart rymmer problemet med Portugal, som vi ser det, någonting mycket hemskt. Portugal, som är en av de på den afrikanska kontinenten kvardröjande kolonialmakterna, bedriver ett valde som väl i svårighetsgrad, om jag uttrycker det så, är på toppen av vad kolonialmakterna har brukat prestera. Portugals politik på den afrikanska kontinenten är väl jämförbar med den som bedrivs i Sydafrika och Syd-

västafrika, då behandlingen av afrikanskerna är ungefär likartad.

Jag har haft tillfälle att från en annan utgångspunkt följa utvecklingen i de portugisiska besittningarna, inte minst i Angola, nämligen genom den internationella fackföreningsrörelsens verksamhet. Vi har haft möjligheter att få ut afrikaner från Angola, vi har t. o. m. haft möjligheter att få in folk i Angola, och vi har en ganska god bild av förhållandena där. Vi har även försökt att ekonomiskt bidra till att folket där skulle kunna bedriva en befrielseverksamhet. Jag säger detta, därför att det inte längre behöver vara en hemlighet att så är förhållandet. Portugisernas politik är fantastisk — den är omänsklig i allra högsta grad.

Men att göra detta till en inhemsk stridsfråga om EFTA är väl sent påtänkt, ty den frågan skulle man ha bevakat den dag EFTA kom till. Då var saken i denna riksdag inte något stridsämne alls, utan riksdagen godkände EFTA-överenskommelsen inklusive Portugals medlemskap utan några större debatter och meningsmotsättningar.

Internationell handel har aldrig följt ideologierna. Skulle vi bedriva vår handel efter de vägar som ideologierna går, då skulle vår utrikeshandel se helt anorlunda ut, och kanske ganska märklig. Vi har aldrig gjort det, och det har inget annat land sökt göra. Vi kan inte göra det i det här sammanhanget heller, i synnerhet som — jag vill upprepa det — EFTA-överenskommelsen inte innebär några möjligheter att utesluta en medlem. Vill vi, som jag redan har sagt, inte vara med i EFTA tillsammans med Portugal, så kan vi utträda själva, men det steget förmodar jag att ingen är beredd att förorda.

Självklart är det utskottets uppfattning när det gäller Portugal, att vi inom ramen för Förenta Nationerna bör göra allt som är möjligt för att få till stånd beslut om åtgärder mot den kolonialpolitik som Portugal bedriver. Det är en linje som Sverige givetvis är berett att

Om bistånd åt befrielseörelsen i Moçambique

stödja och har stött, även då det gäller andra diktaturer, som det tyvärr finns alltför gott om, inte minst i Afrika.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Bara ett par ord!

Herr Möller frågade nyss: Varför först nu? Till det vill jag säga, att man väntar och tror alltjämt att något skall ske via Förenta Nationerna. Ingenting har dock hittills skett, trots att frågan varit aktuell i flera olika sammanhang under lång tid, och när utskottet nu på en enda gång velat skriva bort möjligheten att ta upp frågan i EFTA har vi från vår sida velat med detta yttrande hålla den möjligheten levande.

Tanken att det skulle vara fråga om att utesluta en stat ur EFTA, t. ex. Portugal, har åtminstone inte föresvävat mig. Det står i det särskilda yttrandet, att man vill hålla möjligheten öppen »att taga upp frågan i *lämplig form* inom EFTA:s krets för att påskynda en utveckling». Det betyder ju, att man helt enkelt vill ha möjligheten öppen att föra frågan på tal inom EFTA:s krets, om det skulle visa sig att detta så att säga är en sista utväg, en utväg som möjligen kan ge ett resultat som inte kunnat uppnås på annat sätt.

Något annat har inte åsyftats. I varje fall har jag för min del inte hyst någon tro att det skulle bli lätt att nå resultat den vägen, men jag har inte heller ansett att man bör på en gång skriva bort möjligheten. Därför har jag deltagit i detta särskilda yttrande.

Dessutom vill jag erinra om, att det ofta hänt i riksdagen att det från oppositionens sida väckts motioner som år efter år avslagits. Sedan har regeringen plötsligt kommit med samma förslag i propositionsform. Och när man har frågat: »Varför först nu?» har förklaringen varit, att situationen är nu inne då förslaget kan genomföras; det har inte varit så förut. Jag vet inte heller att den nu aktuella frågan i denna form aktualiserats förut, nämligen att man i

ett utskottsutlåtande skulle skriva bort utvägen att även på det sätt, som vi har uttryckt det »i lämplig form» ta upp frågan inom EFTA:s krets. Därför kommer vårt yttrande först nu. Märkvärdigare är det alltså inte.

Till herr Björk vill jag säga, att jag inte betraktar detta yttrande som en »manöver». Jag har lärt mig att det inte är nödvändigt att betrakta allt som görs av en partimotståndare som en manöver. Herr Björk har tydligen en annan uppfattning, och det må vara hans käpphäst att göra så. Jag tror dock inte att man genom sådana beskyllningar vare sig vinner något eller gör en saklig överläggning lättare för sig själv.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Herr Björk frågade mig hur de finska kommunisterna ställer sig till sanktioner inom EFTA. Den frågan, herr Björk, är väl ändå ställd till fel person. Den bör lämpligen riktas till de finska kommunisterna eller till finska regeringen i sin helhet. Jag har inga kompletterande upplysningar att ge.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 466 och II: 590, såvitt nu vore i fråga; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av väckta motioner om ekonomiskt stöd åt Moçambique Institute, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposi-

Ang. grupplivförsäkringen för riksdagens ledamöter

tion med förslag till lag angående ändrad lydelse av 54 § 2, 5 och 7 mom. lagen om val till riksdagen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. grupplivförsäkringen för riksdagens ledamöter

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av framställning från riksdagens förvaltningskontor angående grupplivförsäkringen för riksdagens ledamöter jämte motion.

Riksdagens förvaltningskontor hade i en framställning till riksdagen hemställt om prövning av ett förslag till lag om ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande. Förslaget innebar, att det engångsbelopp, som utginge enligt bestämmelserna om grupplivförsäkring i 7 § tredje stycket, skulle höjas från 25 000 till 32 000 kronor.

Framställningen hade hänvisats till konstitutionsutskottet.

I anledning av framställningen hade herr *Paul Jansson m. fl.* väckt motionen nr 725 i första kammaren. Det hemställdes däri, att riksdagen vid behandlingen av framställningen måtte besluta, att 7 § ersättningsstadgan skulle kompletteras med bestämmelser om barntillägg.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte i anledning av förevarande framställning från riksdagens förvaltningskontor för sin del antaga det som bilaga A till framställningen fogade lagförslaget; och
2. att motionen I: 725 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **JANSSON, PAUL**, (s):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att det kanske är föga populärt att

ta till orda i en fråga som har med ersättningen för riksdagsmannaupdragets fullgörande att skaffa, i synnerhet som jag kommer att tala i egen sak — det gäller ju här ett förslag om att förbättra vissa förmåner för i varje fall en del av riksdagens ledamöter — och särskilt också med tanke på den sena timmen — jag kan, herr talman, inte hjälpa att de övriga debattörerna här i dag i kammaren har talat så länge. Jag tar emellertid risken, beroende på att denna fråga enligt min uppfattning har en principiell betydelse och även i viss mån en social innebörd.

I konstitutionsutskottets förevarande utlåtande nr 31 behandlas en framställning från riksdagens förvaltningskontor, i vilken föreslås att det engångsbelopp som utgår enligt bestämmelserna om grupplivförsäkring för riksdagens ledamöter skall höjas från nuvarande 25 000 till 32 000 kronor. Uppjusteringen av beloppet i fråga innebär en anpassning till vad som redan har överenskommits mellan arbetsmarknadens parter såväl när det gäller de privatanställda som statstjänstemännen.

Med anledning av denna framställning från förvaltningskontoret har jag tillsammans med några ledamöter av kammaren väckt motionen nr 725 i första kammaren, i vilken föreslås att grupplivförsäkringen för riksdagsledamot i likhet med vad som gäller beträffande statens grupplivförsäkring skall kompletteras med bestämmelser om barntillägg.

Denna motion har behandlats i konstitutionsutskottet i samband med framställningen från förvaltningskontoret, men jag tycker, herr talman, att det nästan är en överdrift att påstå att utskottet egentligen »behandlat» motionen som sådan. Utskottet redovisar ingen egen uppfattning i detta sammanhang utan hänvisar endast till vad styrelsen för riksdagens förvaltningskontor anför och avstyrker därmed motionsyrkandet.

Jag måste för min del säga att den

Ang. grupplivförsäkringen för riksdagens ledamöter

grupplivförsäkring, som nu finns och som vi ju litet var varit med om att införa för några år sedan, i varje fall är ganska märklig. Den ingår i ett försäkringssystem, som är märkligt så till vida, att det avviker från all vedertagen praxis när det gäller karaktären av en social försäkring, ty ingen kan väl påstå annat än att försäkringen som sådan har en social innebörd.

Vi är annars här i riksdagen dess bättre mycket måna om att då vi beslutar om en förmån, som skall utgå exempelvis från den allmänna försäkringen, skall bestämmelserna så långt möjligt vara sådana att de ger det största skyddet åt dem som har det största behovet av ett skydd. Man söker med andra ord att i första hand skydda barnfamiljerna från alltför stora ekonomiska bekymmer, om familjeförsörjaren går bort. Denna sociala princip har också kommit till uttryck i bestämmelserna om AFA-försäkringen och statens grupplivförsäkring. Men när det gäller riksdagens grupplivförsäkring har vi med öppna ögon skapat ett system, som ger de bästa förmånerna åt dem för vilka behovet av skydd är minst, under det att man ger betydligt sämre förmåner åt dem som har det största behovet av ett försäkringsskydd, nämligen familjer som har minderåriga barn.

Jag vill i detta sammanhang citera ur konstitutionsutskottets utlåtande nr 20 av år 1962 om vad som bl. a. skrevs i samband med införandet av det grupplivförsäkringssystem som vi nu har. Det gäller en uppfattning som konstitutionsutskottet fortfarande håller fast vid. Man skrev: »Den genomgripande omvälvning av familjens ekonomi, som förlusten av familjeförsörjaren i regel medför, utgör naturligtvis även när det gäller riksdagsmännens familjer ett bärande skäl för åstadkommande av trygghet genom en kollektiv försäkring.»

Detta uttalande låter mycket bra, och man får ett intryck av att det ligger en social känsla, för att inte säga ett socialt patos, bakom dessa rader. Läser

man vidare i texten finner man dock följande: »Vad beträffar försäkringens utformning torde emellertid systemet med en från 55 års ålder gradvis sänkning av beloppet icke vara lämplig för riksdagsledamöternas vidkommande. Utskottet förordar därför ett enhetligt belopp, som ej kompletteras med barn-tillägg.»

Man kan fråga sig, vart detta sociala patos plötsligt tog vägen. Tror vi här i riksdagen att nästan samtliga ledamöter är och i all framtid kommer att vara över 55 år? Har vi gett upp hoppet om att föryngra riksdagens sammansättning? Varför skall inte vi ha barn-tillägg på denna grupplivförsäkring? Tror vi här i riksdagen att riksdagens ledamöter bara består av ogifta människor och ledamöter som inte har någon försörjningsplikt?

Jag kanske kan bibringa kammaren litet upplysningar om vår sammansättning i fråga om gifta och ogifta ledamöter; jag har nämligen införskaffat siffror från upplysningstjänsten, som tyvärr inte är fullständiga, men som ändå visar att av 270 riksdagsledamöter har 128 barn under 21 år. Det är således nästan hälften av ledamöternas familjer, som gör en mer eller mindre kännbar ekonomisk förlust med den grupplivförsäkring som vi nu har jämfört med vad som gäller på arbetsmarknaden i övrigt.

Jag skulle dessutom kunna plocka fram exempel bland kollegerna här i kammaren, vilkas familjer skulle förlora upp emot 30 000 kronor och mer, om familjeförsörjaren gick bort, i förhållande till vad som skulle vara fallet om AFA-försäkringen eller statens grupplivförsäkring gällde för vederbörande. Man kan ha vilken uppfattning som helst om våra löner och förmåner i detta hus och talet om att vi själva beslutar om dem, men jag tror knappast det finns någon som kan anse det vara rimligt att hustrun och barnen till en metallarbetare skall ha ett sämre socialt efterlevandeskydd om maken sitter i

Ang. grupplivförsäkringen för riksdagens ledamöter

riksdagen än om han står vid svarven i verkstaden.

Jag anser därför, herr talman, att vår grupplivförsäkrings utformning är ett mindre smickrande uttryck för hur vi här i riksdagen löser våra interna sociala frågor. Jag dristar mig att emot ett enhälligt utskott yrka bifall till motion 725 i denna kammar, vilket innebär att riksdagen nu fattar ett principbeslut samt återremitterar ärendets formella del till konstitutionsutskottet för utarbetande av erforderlig lagtext.

I detta anförande instämde herr *Lokander* (s), herr *Larsson, Lars*, (s), fru *Landberg* (s) och fru *Nilsson* (s).

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Jag kunde ha nöjt mig med att instämma med vad föregående talare sade i denna fråga. Låt mig i alla fall i egenskap av medmotionär konstatera, att denna grupplivförsäkring för riksdagens ledamöter innebär ett sämre skydd för familjeförsörjare än vad arbetsmarknaden erbjuder sina anställda. Såväl AFA:s grupplivförsäkring för de kollektivavtalsanställda och statens grupplivförsäkring som övriga försäkringar för privatanställda tjänstemän eller kommunalt och kooperativt anställda innehåller bestämmelser om barntillägg.

Dessa tilläggsbelopp för barn, som alltså inte återfinns i riksdagens grupplivförsäkring, utgör ett mycket värdefullt stöd vid en försäkrads bortgång. Det utgår med 9 000 kronor för varje barn under 17 år, med 8 000 för barn som fyllt 17 men inte 18 år, 7 000 för barn som fyllt 18 år, 5 000 för barn som fyllt 19 år och 2 500 kronor för barn som fyllt 20 men ej 21 år. Dessutom har en försäkrad sin maka eller make försäkrad, om det i äktenskapet finns barn under 17 år. Då utgår dels 2 000 kronor i begravningshjälp, dels 4 500 kronor för varje barn under 17 år.

Man kan nu fråga sig varför riksdagsledamöterna skall behöva ha ett sämre

familjeskydd än övriga arbetstagare. Många här i riksdagen har på grund av riksdagsmannauppdraget fått lämna sina anställningar, där de haft denna förmån i fråga om grupplivförsäkring. Gentemot detta har det invänts — vilket väl också är det egentliga motivet till olikheten i bestämmelserna — att riksdagsförsäkringen på grund av ålderssammansättningen i riksdagen ej gradvis sänkes efter 55 års ålder. Detta kan nog på sitt sätt vara bra — men är inte själva andemeningen i grupplivsystemet att ge familjer med barn ett ordentligt grundskydd? Jag föreställer mig att det inte är så många som efter fyllda 55 år har barn under 21 år.

AFA-försäkringen innehåller också bestämmelser om avgångsbidrag, men jag skall avstå från att ställa något yrkande om sådant i riksdagsförsäkringen, även om det kanske på sätt och vis vore befogat.

Nu har utskottet, som herr Paul Jansson framhållit, ingen egen uppfattning i denna fråga utan hänvisar blott till vad riksdagens förvaltningskontor har anfört.

Beträffande vår motion om införande av barntillägg pekar förvaltningskontoret blott på sambandet med den enhetliga försäkringssumman. Nu föreslår vi motionärer ingen försämring för försäkringstagare över 55 år, men vi tycker heller inte att yngre med barn skall behöva lida för detta. Det är väl borttagandet av avtrappningen som kostar pengar, medan införande av barntillägg skulle betyda endast en obetydlig höjning av premierna.

Nog är det väl rätt anmärkningsvärt att riksdagen inte skall ha råd att ge sina ledamöter med barn samma trygghet som arbetsmarknaden i övrigt ger sina anställda. Jag instämmer därför i herr Paul Janssons yrkande, vilket innebär bifall till motion I: 725.

Herr PETERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Jag är mycket förvånad över det betyg man här sätter över 1962

Ang. grupplivförsäkringen för riksdagens ledamöter

års riksdag, som hade att fatta beslut beträffande denna grupplivförsäkring. Det beslutet fattades helt enhälligt. Nu förs här en debatt, av vilken man närmast får ett intryck att det var någonting fruktansvärt galet som infördes 1962.

Jag förmodar att motionärerna i detta fall får lov att ta tillbaka något av betygssättningen av den riksdag som hölls för bara några år sedan, då ifrågavarande försäkring infördes. I detta sammanhang finns det anledning att erinra om att man, när man gör jämförelser med andra arbetstagare, naturligtvis kan göra det ur vissa synpunkter, men man kanske också skall ha i minnet att riksdagsmannauppgiften är ett förtroendeuppdrag, och vi kanske alla vet hur ersättningar för förtroendeuppdrag i allmänna församlingar — riksdag och kommunala församlingar — bedöms. Man får inte ha olika bestämmelser; i varje fall får man inte ha bestämmelser som grundar sig på vederbörandes försörjningsbörda. Man får inte heller, vilket motionärerna bör ha vetskap om, bestämma om ersättning som innebär att vederbörande kompenseras för förlorad arbetsförtjänst, vilket leder till att ersättningarna blir olika stora.

Detta hade jag inte behövt säga, ty det har utskottet inte haft att pröva. Utskottet har haft att pröva frågan om en justering av det belopp, som fastställdes 1962. Förvaltningskontoret har i uppdrag att syssla med dessa frågor och komma med förslag. Som framgår av handlingarna har så skett och utskottet har för sin del enhälligt funnit att man bör göra den justering av beloppet som förvaltningskontoret här har föreslagit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr JANSOON, PAUL, (s):

Herr talman! Jag skall inte mycket mer förlänga debatten.

Utskottets ärade talesman ansåg att vi har gått till överdrift när vi för-

dömer det beslut som riksdagen fattade för några år sedan. Jag var själv med att fatta detta beslut; jag tror att jag nämnde det i mitt första inlägg. Det var under mitt första år i riksdagen som beslutet togs. Jag har inte sagt att det var värdelöst eller någonting alldeles förskräckligt, som herr Georg Pettersson uttryckte det. Vi har sagt att om vi har den uppfattningen att det är fråga om en social försäkring — jag tror väl inte att utskottets ärade ordförande vill ifrågasätta detta, eftersom det innebär ett efterlevnadsskydd för familjen — är det en underlig form av försäkring som ger de bästa förmånerna där behovet är minst, där det inte finns några minderåriga efterlevande barn. Det ger sämre skydd åt barnfamiljerna därigenom att barntillägget inte existerar. Det är ju ett obestridligt faktum att det inte existerar.

Herr Georg Pettersson säger, att eftersom vi innehar förtroendeuppdrag kan man inte gradera ersättningen efter barnantalet. Det kan givetvis vara en motivering. Det är väl samma förhållande som med en lön; det går ju inte att gå till arbetsgivaren och säga att man vill ha högre lön därför att man har fem barn att försörja. Vi har ju på det området enhetliga principer beträffande lönen, som vi har förhandlat oss fram till, och då hjälper det inte hur många barn vederbörande har att dra försorg om.

Herr PETTERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Det måste vara missuppfattning från herr Janssons sida, att vissa får bättre förmåner än andra. Jag kan inte föreställa mig att det kan vara bättre för någon när alla får samma belopp. Jag tycker att när sådant tal förs är det ett försök att vilseleda.

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Eftersom jag var med på förvaltningskontorets sammanträde i denna fråga vill jag säga ett par ord.

Ang. grupplivförsäkringen för riksdagens ledamöter

Jag vill först och främst personligen deklarerera, att jag i princip håller med om att grupplivförsäkringen för riksdagsman skall vara likartad med den som gäller på arbetsmarknaden i övrigt. Barntillägg skulle då utgå, men dessutom skulle också avtrappning ske på engångsbeloppet för den som fyllt 55 år i likhet med vad som tillämpas inom AFA.

Den grund som nu gäller för försäkringen antogs, som här har sagts, av en enhällig riksdag år 1962 på förslag av konstitutionsutskottet och bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 1963. När förvaltningskontorets styrelse nu behandlade denna fråga var anledningen den, som motionären här har framhållit, att arbetsmarknadens parter hade kommit överens om en höjning av engångsbeloppet med 7 500 kronor. Vi föreslår här en motsvarande höjning med 7 000 kronor, vilket vi tror är i enlighet med det förut relaterade beslutet.

Motionärerna för sin del föreslår här en avvikelse från nuvarande grunder på så sätt, att även barntillägg skall införas i försäkringen. Såsom jag framhöll i början av mitt anförande har jag i princip ingenting emot motionärernas förslag, men då skall vi också ta med avtrappningen i engångsbeloppet för att få en jämställelse med vad som gäller på arbetsmarknaden i övrigt. Jag håller annars på att vi, om vi inte gör så, plockar enbart russinen ur denna kaka. Jag tycker inte att riksdagen skall göra det i ett sådant här fall.

Eftersom motionärerna i sin motion inte har begärt en fullständig anpassning av riksdagens grupplivförsäkring, har förvaltningskontorets styrelse inte heller tagit ställning till den frågan utan enbart till motionens yrkande om ytterligare avvikelse från nuvarande grunder utan att anpassa försäkringen helt till AFA.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Jag är ledsn att på nytt behöva uppta kammarens tid, men det

tycks ha uppstått vissa missförstånd mellan mig och konstitutionsutskottets ordförande, eftersom vi inte kan komma överens i frågan om vem som får de bästa förmånerna. Jag vill därför konkretisera begreppen närmare.

Antag att en kammarledamot som icke har minderåriga barn avlider. Då får änkan 32 000 kronor från riksdagens grupplivförsäkring. Om däremot en ledamot avlider, som har hustru och tre barn, får änkan och barnen tillsammans 32 000 kronor i efterlevandeskydd. Enligt AFA-försäkringens principer skulle det utgå 9 000 kronor i barntillägg för varje barn. Jag kan inte tänka mig annat, herr Georg Pettersson, än att riksdagens grupplivförsäkring erbjuder ett sämre skydd än AFA-försäkringen för den familj där det finns barn, och det är ju detta vi hela tiden resonerar om.

För min del har jag ingenting emot det som herr Augustsson efterlyste, nämligen att vi anpassar vår försäkring efter vad som gäller för arbetsmarknaden, d. v. s. med den nämnda »avtrappningen». Finkänsliga som vi är, ville vi dock inte försämra förmånerna för någon av riksdagens ledamöter, och därför tog vi inte upp den detaljen i motionen. Vi ansåg att den förmån, som de äldre kamraterna har därigenom att »avtrappning» inte sker, inte bör gå ut över dem som har barn i familjen.

Så har vi sett på saken. Finns det ingen annan möjlighet att få rätsida på det hela, så får vi väl komma igen en annan gång med en motion där vi tar upp ett förslag om en försäkring fullt ut på samma villkor som AFA-försäkringen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle bifalla motionen I: 725 samt återvisa ärendet till konstitutionsutskottet för utarbetande av erforderlig lagtext.

Ang. grupplivförsäkringen för riksdagens ledamöter

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jansson, Paul*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen och återvisas ärendet till utskottet för utarbetande av erforderlig lagtext.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jansson, Paul*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 31.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunallagen m. m., innebärande ändrade delegationsregler, jämte motioner; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 28 § 1 och 2 mom.

kommunallagen m. m., innebärande ändrade ersättningsregler, jämte motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr TALMANNEN yttrade:

I anslutning till vad jag tidigare i dag yttrade om återstående plena i denna vecka vill jag — sedan dagens debatter visat sig taga längre tid än beräknat — framhålla att möjligheterna att avsluta fredagens plenum utan sammanträde på kvällen nu framstår som väsentligt mindre. I morgon kommer först fyra enkla frågor och tre interpellationer att besvaras. På grund härav och då ett stort antal talare nu anmält sig till debatten om investeringsbanken torde votering i ärendet ej kunna medhinnas under morgondagen. Som jag tidigare framhöll är förutsättningen för att kvällssammanträde ej behöver hållas på fredag, att även lokaliseringsdebatten hinner avslutas under fredagen.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de nya lantbruksnämndernas organisation, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet; samt

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen och i proposition angående de nya lantbruksnämndernas organisation gjorda framställningar angående anslag till lantbrukshögskolan, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem, att andra kammaren i avseende

å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 23.13.

In fidem

K.-G. Lindelöw